

ספר

שו"ת

חמדת שלמה

אשר חברתי בעזה"י אני הקטן שלמה זלמן בן לאה"מ הרבני המפורסם
מוהר"י איצק וצ"ל מק"ק פוזנא, בחור עמי אנכי יושב פה ק"ק ווארשא.

ידובר בנדרים שו"ת, ואזה שטות עמוקות, ופולפולים ויטוים נחמדים אשר חנני ד' ית"ש
ויתעלה, קבלתם כעמיר גורנה יק על יד וזכתי בעזה"י להדפיס ולהפיל בשראל :

הובא לבית הדפוס ע"י בני הרב מוה' שלום וחתני הרב מוה' צבי הירש והרב מוה'
רפאל זאב הלוי נ"י.

ברשיון הצענזור

פה

ווארשא

בדפוס של הרבני מוה' צבי יעקב בן המנוח מוה' אלי' וצ"ל
ושותפו הרבני מוה' אליעזר בהמנוח מוה' נתן וצ"ל
בשנת אמת קנה לפ"ק

CHEMDAS SZLOMA

W WARSZAWIE 1836. W DRUKARNI H. E. BOMBERGA. et. W.

הקדמת המחבר

אודות ד' מאור בפי ובתוך רבים אהללנו, אשר ברוב רחמיו וחסדיו הפליא עמדי, וזכני להבצחאל של תורה מעורר, וללמוד בדבוק חברים ובפלפול התלמידים, וגסדר ח"ת אשר חדשתי בעזרתו ית"ש, וקבלתי אותם יד על יד להביא מהם לבית הדפוס, וחסדו גבר עלי כי נגמר הספר וילא מתחת מכש הדפוס, ואל ד' אשר עיני ולבי, כי יהי בעזרי על דבר כבוד שמו, ועל זאת התפלל התפלה אשר תמיד מרגל צפוני שלא אכשל בדבר הלכה [ואין בזה עתה משום לוטק על לשעבר כאשר אשים דברתי להלן] ומל"ט לרבותינו ז"ל במס' ברכות (דף כ"ח ע"ב) - **ר' נחוני'** בן הקנה ה' מתפלל בכניסתו לבמה"ד ובליאתו תפלה קלרה, ובגמ' ת"ר בכניסתו מהו אומר יה"ר שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ופי' רש"י וישמחו חברי על כשלוני הרי רעות שתיים שיבוא ע"י ושאגרום להם שיעשו, והנה לכאורה הדבר תמו' שיעלה עה"ד לחשוב על שרידי הדור קדושי ד' כמו ר' נחוני' בן הקנה וחבריו שיחשבו לחוש שישמחו' מהם בכשלונו חבירו, ותא' חזי חומר הדבר ממאי דא"י במס' מנחות (דף ס"ח ע"ב) אמר לו ר"ע להבו פניך שהשבת את הזקן כ"י עיי"ש, א"כ ח"ך יוחשב כלל שהשלמים הללו יתפסו בענין כזה אשר מלד עלמיתו נראה לפחיתות ומדה מגונה, בשגם לא ניתנה התורה למה"ש, והמורה"ש א"ל בח"א פי' וישמחו בי חברי היינו ע"י שלא יכשל וישמחו בדבריו המלוקים, וכ"מ הלשון וישמחו בי, אח"כ מלחתי בב"י ח"ח (סוס"י ק"י) שכ' בשם מהר"י אבוהב ג"כ כפי' הג"ל, אך לשון המשנה הוא שלא יארע תקלה ע"י והבדליתא הוא פירושא דמתני', ע"כ הוכרח רש"י לפרש שכל ענין התפלה הוא שלא יארע תקלה לכן פי' הרי רעות שתיים וכלל כלשון המשנה, אבל לפי פי' הב"י ומוהרש"א א"ל לא נרמז תפלה זו במשנה :

אמנם נלעג"ד בביאור דבר זה, עפ"י דא"י במדרש בשעה שעלה משה למרום מלא להקב"ה עסק בפי' פרה ואמר אלעזר בני אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים אמר יה"ר שיהי זה מיו"ח, והקשו המפרשים הלא באמת אין הלכה כר"א רק כרבנן, ונ"ל עפ"י מ"מ שכ' הר"ן בדרשותיו (דרוש וי"ו) על מאמר חכו"ל במס' ב"מ (דף פ"ו) קב"ה אמר טהור וכולהו מתיבתא דרקייע אמרי טמא, אמרי מאן לוכח רבה בר נחמני, וכ' הר"ן דודא' לא נחלקו עם הקב"ה בעיקר הדין רק הענין ה' שמתבתא דרקייע אמרו טעפ"י שכל האנשי הדבר מוכרע להיות טמא ואמרו מאן לוכח רב"נ ואמר טהור שאפילו לפי שכל אנשי לפי העת והזמן ראוי לטהר ולא באה לו ההכרעה מן האמת כי לא נסתפקו בזה אלא שהכריע שכל האדם מחייב כפי התורה והמדות שהיא נדרשת בהן ומה שהיו מטמאין לא ה' רק מקולר שכלם בערך שכל האנשי, או מהתרגלם בת"ת בחייהם עיי"ש שביאר ענין זה בארוכה, וכאשר לא יתרגל האדם בעיון ועיומק הדין אז ראוי לעשות כפי שכל אנשי, ואעפ"י שאני מכין כהלכה עכ"ז שכתו אחת ופעלתו את ד' החפץ בהשוקד על דלתי התורה, ומיגע בהם כדי עיונו וכדי מדתו, מעתה לא נפלאה הלא אחרי אשר שמע משה רבינו ע"ה את קול ד' מדבר אלעזר בני אומר, הנה אחת משתי אלו, או שר"א כיון להאמת הברור שהוא למעלה משכל האנשי, או שר"א ילד די עיונו ועשה מה שה' מוטל עליו לעשות, לזאת יקר הוא בעיני ד' להגיד הלכה בשמו כי ד' הוידע נסתרות הוא הוידע משקידת עיונו ועלם יגיעתו, ולכן התפלל שיהי ח"ש כזה מיו"ח :

היוצא מזה שיוכל להיות שהאדם אינו מטיין כהלכה, בכ"ז לא לריק יגע ורצ טוב לפון לו תמור יגיעתו וסקידתו אמנם כל א"ש וא"ש החפץ לזכות נפשו יוכל בדעו ושכלו, בעת יראה כי לא כיון אל האמת ונכשל בדבר הלכה, כי עדיין לא השלים חוקי העיון ויוסיף אומץ להבין ולהשכיל, ויחדר אולי לא עשה המוטל עליו לעשות, וע"י הוספת אומץ והפלגת הסקידה יעלה בידו לכוין להלכה, וזה מודע לכל משכיל והולך טוב, אך על זאת יתפלל האדם לעת מלוא דבריו שנגה היוצאים מלפני השליט אדם הגדול בתורה ותור המעלה, לבל יתעורר הילר לומר הנה ידענו את א"ש מופת הלזה וראינו גודל יגיעו וסקידתו ועכ"ז נכשל בדבר הלכה, אין זה כי א"ש מחמת עיומק הענין הנלמד, ועי"ז יוכל האדם לבוא לתת תמלול לרפיון ח"ו בהשתדלות והתאמלות התורה, והאומנם כי אין ראוי לחשוב כן, עכ"ז יוכל להמלא גם באנשי אמת, כי דבר זה לריך זכות ובהירות השכל להתבונן שלא יהי זה להתנללות ואמתלא ושלל ליעף ולא ליגע מהתאמלות בתוס"ק, לזה אמר הקדוש רנב"ה בתפלתו כי שיער בנפשו שחבריו מחשיבים אותו עד למעלה ראש, והי' כי ילד מאתו כשלוך בדבר הלכה יוכל להיות כי יהי להם התנללות על שגיונם כי יתלו בעיומק המושג, לזה התפלל שלא יכשל בדבר הלכה כי עי"ז ישמחו בו חבריו להיות להם אמתלא וכסות עינים, ומדוקדק תיבת בי, וכ"כ החשיב הוא את חבריו במעל' נשגבה וחס' לנפשו ג"כ וסתפלל שלא יכשלו ואשמח בהם ג"כ עכ"ז, רק יתאמץ ויסקיד אז השג ישיג וימלא מים חיים - **והנה** א"ש אמנם י"ל דוקא ר' נחוני' בן הקנה וחבריו לגדולת ערכם ה' השגה עושה רושם, אבל בעו"ה בזמני' האלו אשר השגה מלוי' וכו"ל אמרו במס' עירובין (דף נ"ג) לבן של ראשונים כפתחו של אולם ושל אחרונים כפתחו של היכל ואנו כמלא נקב מחט סדקית ואביי אמר ואין כי סיכת' בגודל' לגמרא ור"א אמר חנן כי אלבעתא בבירא לשכח', וא"ש הם ז"ל כך אמרו חנן מה נעני אבשריינו, ע"כ החיוב מלד לחלות ולחנן ה"י ברוב רחמיו יפתח לבנו בתה"ק, מעתה י"ל דליכא למיחש לאשר אמרנו ואפשר שר"ל לומר תפלה זו, עכ"ז מהיות טוב ואולי למיחש מצעי בחיזה לד לכן הקדמתי ב"ה בתפלה זו כי יעזרי ד' שלא אכשל, ובקשתי מכל מעיין בלדק שכל דבר אשר אינו מוסכם מגדולי ישראל אל יסמוך עלי לבד רק אחר שיבוררו הדברים מקודם היטב :

ועתה אחרי התפלה, הפרוש כפי להורות אל ד' נורא עליונה, אשר לו דומי' תהלה על כמה חסדים פרטיי העומדים ברומי של עולם אשר זכיתי ברוב רחמיו מעוררי עד היום הזה בהשגחתו עלי בעין חמלה, ושכס אחד נתן לי לשבת באוהל של תורה, מבלי פנות אל מסחרי תכל ומחמדי, ובנה לי בית נכון על עמודים חזקים, המה כבוד הדוני אבי מורי המופל' המנוח המפורס' נדיב וסוע אשר הניח אחריו ברכה להציות לב נדכאים בקרן קיימת ליד אלופי קהל דק"ק פוזנן לסייע בקביעות לחברה עלים כש"ת מוהר"י א"י ז"ל, גם החזיק ביד חתנו הוא גיסו אדמו"ר הרב הגאון הלדיק המפורסם מוהר"ל הירש סגאק הכהן ז"ל כל ימיו, ועי"ז לא מש מאוהל תורתו כל ימי חייו כנודע ומפירסם מגדול לדקתו והפלגת לימודו, גם עיקר עסקיו של חאמ"ו המנוח ז"ל ה' בהשגחתו על עסקי ליבור לעובת הכלל כידוע ומפורסם יהי מנוחתו כבוד לחיי העה"ב, והי' בן לדוני אבי זקני מורי הרב הגדול הלדיק המנוח מהו' **יו"א** זלל"ה אשר ה' ה' ואבותיו מגדולי המורים ובני הישיבה דק"ק פוזנן ועזרתו ה"מ חס' לבינה הלנועה מהנהו נבי דזכין מ' **הינדא** זלל"ה אשר כל מחשבותי עלי לעסוק בתורת ד', והספיקו לי כל לרכי, וגם אחר אשר הפילו בנעימים חבלי לתת לי את האשה אשר עמדי הרבנית הלדקת מ' **פויגל** תי' לא עזבו דרכם הטוב, המה וגם חותני המופלא המנוח המפורסם בש"ת מוה' **יקיר** זלל"ה מגדולי ויקירי ק"ק הנ"ל שקדו בכל עוז לפרנס אותי ואת ביתי זמן רב וכל מחסורי עליהם, וכמעט לא נמלא אשר יעשה כמעשהם, וכל כוונתם ומחשבתם ה' למען אשב השקט ובטח על התורה והעבודה

R 20° 23 V 10054
27/8

הקדמה

3

והעבודה [זכרה להם חלוקה] לטובה ואשר פה החלד זרעו ונטעו נטעי נאמנים, עתה בארץ החיים יטעו להם הנאמנים] גם זוגתי הלטובה החי' היא מהנהו נשי דזכין והסתפקה עלמה בדרך הלכה במאי דאפשר שחולל לישב השקט על התורה והעבודה והיה משכרתה שלימה מעט ד' לא' ושנים ובריאות הגוף ירחם ד' עלינו ונזכר לראות בשפע ברכה ושמחת י"ח לתכלית האמיתי לא' ושנים טובים, וברוך ד' התומך בורני כי גם אחרי אשר היעני הזמן ע"י, סיבות מתהפכות והאכרתי לשום על שכמי משא עם ד' העמיד במרחב רגלי, ותהי' ראשית שירותי בק"ק **נאשעלם** שמה השגיתו עלי תמיד להיות לי די סיפוקי והספיקו לי ישיבה חשובה ללמוד וללמד בפלפול התלמידים בעזה"י, והוסיפו בתוספת מרובה על העיקר לפי הלטובותי לישב השקט ללון בעומקה של הלכה, והי' משכרתם שלימה מעט ד', ואח"כ נבחרתי מעדה המאוסה פק"ק לראש"ד, ולאח"כ בק"ק **פראגא** לתקוע אהלי שמה מטעם כמס עמי נתתי מקום לדבריהם ומדי שבתי אהם הי' עלי חסד ד' כי נתני לחן לפרנס אותי ואת בני ביתי בכבוד, ולהיות כי הי' הדבר כבד עלי להיות פוסח על שתי הסעיפים פ"ק **ווארשויא** וק' פראגא, ולנהוג נסיעות כמה פעמים בשבוע מההם להכא, זכיתי נתן ד' בלבהרצנים המופלגים הגבירים המפורסמים אנשי השם ומעלה מנהלי העדה ויח"ס פה ק"ק ווארשויא ושמו המשרה על שכמי, והגם כי הלטובות הכרך הוא מרובה הטע ד' את לבבם הטוב לשאת עין ע"י ולהספיק לי די מחסורי, גם העיר ד' את רוח טהורי לב נכבדי העיר נדיבי עם ופרתמים לסמוך ידי בכבוד יברכס ד' ירבו ויגדלו ירום ונשא וגבה מאד ושנות חיים ושלוש יוסיפו להם כמאמר הכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה וגו' :

וקראתי שם חבורי זה **חמדת שלמה** עפ"י פי' רש"י לשה"ס על פסוק כללו חמדותי וישבתי שקלי על התוס"ק

על התוס"ק להקב"ה חמדה גנוזה יש לך (שבת דף פ"ט ע"ה) וכללה של תורה מעודי בעזה"י חמדותי וישבתי, וסימנתי מלתא להיות נודע כי תכלית בריאת שמים וארץ הוא בשביל לימוד וקיום תה"ק אשר עי"ז זוכים לחיי העה"ב וכמ"ד חז"ל בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית, וכמאמר חז"ל ההקן עלמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין, האומני' כי טוב תורה עם ד' ח"י ע"י עיקר תפלה ובקשת האדם לזכות בכתר תורה במה דאפשר, וכמו שתקנו אנשי כנה"ג בצרכת אהבה רבה חבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו ותן בלבינו להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד וכו', ובתפלת ברכה ראשונה של שאלת לרכים וחנינו מאתך דעה בינה והשכל, וזה י"ל בר"ת **חמדת שלמה** דהנו באתך דעת ר' הורחך **שלמה** להבין בליוותך הקדושים אשר זה תכלית כל האדם, ואפילו בעת אשר לריך לעסוק בעניני העולם יחא הכל לתכלית עזה"ב כמ"ס בכל דרכיך דעהו, ותמיד לפני ד' שפכתי לבי כי יטון מחשבתי אך לאהבת התורה, וכאשר התחלתי בימי חרפי לרשום חידושי תורה בעזה"י נפל צפומי מאמר דהמע"ה בהללו מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי מאויבי תחכמי מלותיך כי לעולם היא לי (תהלי' קי"ט) :

ואמרתי בביאור מקרא זה כי יש להפליא מה זה הי' משתבח המלך החסיד באומרו כל היום היא שיחתי, הא

מקרא מלא דבר הכתוב והגית בו יומם ולילה, וגם בתחלה אמר תורתך ולא קרא התורה על שמו,

אח"כ אמר כי לעולם היא לי, אמנם נראה עפ"י ד' דאמר חז"ל (מס' עוב"ס דף י"ט ע"ה) כתיב בתורת ד' חפלו וכתוב ובתורתו יהגה יומם ולילה כאן קרי לי' תורת ד' וכאן קרי לי' תורה, ותירצו מתחלה נקרא תורת ד', ואחר היגיעה שנתייגע בה האדם נקראת תורתו, עיי' ברש"י תחלה תהי' פי' משעמל בה, והנה ידוע לכל כי הדבר אשר יש להאדם תשוקה לזה חף אס מתייגע הרבה נחשב בעיניו למעט לגדל חפלו דבר הזה, ותקטן עמל נפשו בעיניו לאחר רלונו נחון להשיג דבר זה, מעתה כך אמר דהמע"ה שט"י גודל חפלו ותשוקתו להתורה הקדושה אין היגיעה נחשבת בעיניו למאומה, לכן עדיין חינו נקרא תורתו תורת ד', ולזה אמר מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי שמגדל התשוקה חינו נחשב חללו ליגיעה רק כשיחה ולזה שפיר אמר תורתך, והנה ח"י בגמ' מיץ אפים כו' מיץ חלב יוליא ריב מי שמוליא חלב שניק משדי אמו על ד' זוכה להבחין בין ד"מ לד"נ, מעתה י"ל כי אדונינו דוד המע"ה השכיל לנפשו כיון שלגודל חפלו ותשוקתו אין היגיעה היא שיעב בתורת ד' נקרא יגיעה, מעתה פחד חולי לא זכר להבחין בין ד"מ לד"נ לזה התפלל מאויבי תחכמי מלותיך כי לעולם היא לי :

והוא דהנה לכאורה באמת ח"ו לקתה מדה"ד, דמי שמתייגע בתורת ד' חז' נקראת התורה על שמו ומי שמגדל חפלו

חינו נחשב בעיניו ליגיעה לא יח' נקרא על שמו, אמנם חלילה להגיד כן, וברוך הוא חלוקנו שבראנו

לכבודו, והנחלנו רב טוב אין טוב אלא תורה, ועוד הוסיף לנו חסדו וחי' עולם נטע בתוכנו לחדש חידושי דינים

בעין שכלינו ולהוליא לילים ופרתים, לפלפל בעומק דברות חז"ל לברר דינים מדינים שונים, לכל אשר יקרה בזמנים

ועדנים, ולעשות זר זהב לתוס"ק פנים בפנים, והנה חידוש דין ופלפול הלז ודאי יקרא על שם המחדש, כי עיניו ראו

ולא זר אהו, כי חינו דומה מה שלומד ומבין למה שנהחדש כבר, הווא יקרא מהת חלוקים ולא תורתו, אבל מה שמחדש

מלך הספר זה נקרא תורתו באמת חף בלא היגיעה, לכן התפלל דהמע"ה מאויבי תחכמי, שזכרו ד' לחדש דינים חדשים

דעדיין לא חתמרו בזה"ד, ואמר שפיר כי לעולם היא לי כי יח' נקרא על שמו ופולה שלו יח' כמאמר חז"ל דמי שמחדש

תורה נקרא על שמו על פסוק אגורה באהלך עולמים שיאמרו דבר הלכה בשמו, ושפיר מקושרים שני חלו המקראות יחד :

ובביאור מקרא הראשון לבד אפשר לומר עוד עפ"י מה שפי' החסיד בעל משנת חסידים צס' חזה ליון על פסוק

בתורת ד' חפלו ובתורתו יהגה יומם ולילה דמי שלומד ואינו מחדש חינו יכול להתמיד כ"כ, אבל למי

אשר חנינו ד' לחדש ח"ת חז' התשוקה יותר, וע"כ קאמר בתורת ד' חפלו אבל אין התשוקה חזק כ"כ שיוכל להגות יומם

ולילה, אמנם ובתורתו היינו מה שמוליא מכח שכלו, יהגה יומם ולילה, מעתה י"ל דדוד המע"ה הפליג באהבת התורה

שאפי' שהיא תורת ד' אעפ"כ לא מנע עלמו מזה"ד ואמר מה אהבתי תורתך רלונו שכ"כ אהבתי אפי' מה שהי' נקרא

תורתך ולא תורתי אעפ"כ כל היום היא שיחתי, ודוק :

והנה שמע ד' לקולי ויתן לי גם את זה לחדש חידושים ולפלפל בעומק כוונת רבותינו ז"ל עד מקום שדי מגעת,

וחשבתי להוליא לאור קמא קמא דמטי לידי מאשר חנינו ד', כאשר הבאתי לעיל מאמר חז"ל ע"פ אגורא באהלך

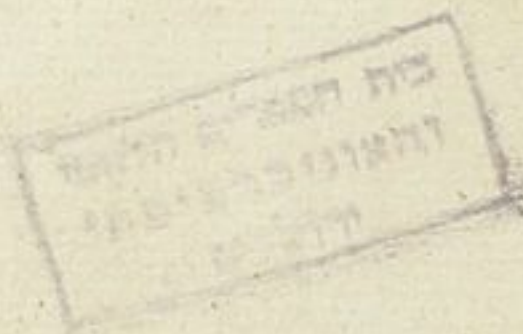
עולמים, והטעמתי הדבר כי נודע שכל המלות ביכולת האדם לעשות אך כל ימי חיותו ע"פ תכל, אבל מלות תלמוד תורה

שהיא ושגגתם לבניך אין לה הפסק כי גם ברבות הימים מה שלומדים אותן החידושים נתקיים המלוא של ושגגתם, כמו

שדרשו חז"ל צספרי חלו התלמידים וכמ"ס הרמב"ם מ"ע י"א, ונודע מאמר חז"ל הלומד מחבירו פרק ח' וכו', ובחרתי

לראשונה חלק שו"ת כאמרס ז"ל נזקקין למעשה החילה והלכתי בתוך הספר הזה כמה שיטות וענינים להעיר לב במעין

ישמע חכם ויוסף לקח, והדפסתי הדברים כאשר הם כתובים חללי מני חז', ובכתבי הגאונים י"ו חלי באמת רליתי

הקדמה

למעט בהתארים שכתבו אלי, אך חשבתי למשפט להניח כך למען היות דברי הגאונים לעדה על הדברים הנאמרים, כי מהם יחזו ישרי לב הסכמתם על דברי כי בעזה"י נתיקרתי בעיני הגדולים,

המיבה ד' לטובים ה"ה כבוד בני הרב המופלג מהו' **שלום** נ"י וכבוד חתני הרב המופלג מהו' **צבי הירש** נ"י וכבוד חתני הרב המופלג מהו' **רפאל זאב** הלוי נ"י אשר התאמלו בהסתדלות רב על כל עניני הדפסת הספר הזה והסגיתו ע"ז בהשגחה רבה מרחשית ההדפסה עד תכליתה יהי שכרם אתם מצעל הגמול להרים קרנם למעלה בתורה וגדולה לאוי"ט, ויזכו לגדל יו"ח היקרים נ"י בתורה ויראה בעושר וכבוד לשם ולתהלה, ולשמות בשמחת אפריונס וזכה לראות מהם ומשאר יו"ח דור ישרים זרע ברוכי ד' ח"ס:

ולבעבור כי נודע רבת האולאות בעסק ההדפסה אשר כסף העולה ממספר החתומים אין די למלאות האולאה ע"כ הגני גוזר בגזירת איסור על כל המדפיסים שבעולם שחלילה להם להדפיס הספר הזה במשך עשרה שנים מיום דלמטה בלתי רשות ממני או מבני וחתני הנ"ל שלא ילכדו ח"ו בעון מסיג גבול וכו' ולהשומע יונעם ותבא עליו ברכת טוב:

והגני נותן תשואת חן להמחזיקים בידי ובגדבות לבבם חתמו לקחת הספר במחיר, וגם לאגפו השם אשר נדבה רוחם לעסוק בדבר מלוא הלזו להסוף חתימות אשר ע"ז נגמר המלוא בעזה"י, וכל ירע בעיניהם על אשר לא נפדט שמותם, והוא לאשר מהרבה קהלות ועיירות אך מספר החתומים שלחו הגם ושמותם לא הודיעו, והיו מכירי ברוך כל אשר נדבה רוחו מכבר לקחת הספר ואשר עוד ידבנו לבו לסייע ידי עושה מלוא להגדיל תורה ולהאדירה:

ויעמוד שלמה ויתפלל, אגף ד' תנה עוזך לעבדך, וכאשר עזרתי עד כה ברחמיך הרבים, כן כל העוזבי ותחזקני ותאמלני ברחמיך הגדולים וחסדיך העלומים להבין ולהשכיל ללמוד וללמד ולזכות בכתר תוה"ק בשלימות אשר כתיב בה כי היא חייך ואורך ימים, ולא ימוש דברי תורתך מפי ומפי זרעי ומפי זרעי מעו"ע, ואזכה בזכות הרבים לסדר יתר החדשים אשר חגגתי, הן על סדר מסכתות והן על שיטות ועניינים עמוקים ולהדפיסם, ואזכה לראות שפע ברכה והללחה אלל יו"ח הנעימים שלי"ט הם ולאליהם ולאליהם, שיהי' לבם פנוי לתורתך ועבודתך ויראתך, ואזכה להשיא נכדיי המוטלים עלי ולהספיק לרכישת בחיי כראוי לתכלית האמיתי, ולאשר הזמן והמקום גורם להתחנן אלו הדברים מקורות הלב למען שמו הגדול, ע"כ נשאתי לבי להתפלל ולהתחנן ימלא ד' משאלות לבי לטובה, מהר יזכנו ד' לשמוע מבשר טוב משמוע ישועה כו', יוס' ג' שגכפל בו כי טוב, לסדר זאת חוקת התורה, ויקויים מליין תלת תורה ודבר ד' מירושלים ח"ס לפ"ק:

פאוס **הק' ע'למה זלמן** בן לאה"מ הרבני המנוח המפורסם לשם ולתהלה כק"ת מוהר"י **איצק זל"ל** מק"ק פוזנא:

מודעה

אמר המחבר האומנם נודע בשער בת רבים, כמה פעמים הזרתי מאד מאד לקהל עדתינו לקיים אשר כבר אמר החכם (משלי כ"ד) ירא את ד' בני ומלך, ומזהיר אנני מאד להתפלל תמיד בשלומה של מלכות והללחת אשר בשלומה שלום לכל החוסים בללו, ועל הללחת ושלמות השמים היושבים כסאות למשפט, מלבד כי הם מחזקי' את חברת האנושי וקבוץ המדיני, ויפקחו על כל דבר הנוגע לכללות המדינה להיות שלום והסקט בכל גבולנו ואיש על מקומו יבוא בשלום, מוסף ע"ז יתנו עוז ותעלומות לכל דתות אנשי המדינה וכל דברי אלו כבר נודעו, וחקיק על לוח לב כל איש ישר.

אמנם פחד לבבי, אולי איש מוכה בעורו השכל בראותו תוך הספר הזה שם עכו"ם וכדומה, יליג מחשבת מזוייפה תוך מחשבותי הנקיי מזה, וברעיוני יחשוב היות כוונתינו ק"ו על האומות אשר אנחנו שוכנים בקרבם, לזאת הגני מודיע כי לא מחשבותיו מחשבותי ומחשבות כל ישר הולך, ובבר הורה לנו הרמב"ם (פ"א מה' גניבה ה"א) וכ"כ בפ"א מה' גזילה, וכן פסק העור והש"ע בה"ג גניבה ובה"ג גזילה, ואם כך גזר אומר בימיו, דיעלה עה"ד לחשוב עתה הדין אשר נודע מהעוב אשר הציבו עמנו מני אז והגדילו לעשות שסותפארת להרחיק מעול והחמם, ולתת סדר ויושר ההנהגה במדינה, ועלינו להתפלל בשלום המלך יר"ה ובשלום כל יועליו ושריו מגדול ועד קטן יהוממם ד' ירום ונשא וגבה מאד ח"ס:

גזירת איסור שלא יקרב איש זר לחזור ולהדפיס יקרא הקורא למעלה בהקדמה:

ד"ר ח' אהרן אהרן

השער

פתח

אמר המחבר, הנה פתחתי זה השער, לאשר רוב דברי הספר הם שו"ת ואין יד כל אדם שזה בזה, הגם כי בעז"ה מדובר בו נכדוה הרבה פלפולים וישובים נחמדים, עכ"ל רבים עתה כעת אהבי פלפול בסוגי, לזה הקדמתי פה פלפול נחמד בעז"ה בדבר ספד"א וס"ס בדטיל"מ וס"ס במקום דאחזק חי' הסולל ענינים רחבי, ומוצטחני כאשר ישים הקורא עיניו בזה ימלא נחת ובחפץ לב ירוץ מן השער אל תוך הארמון וירוס למאנו, וד' ברוב רחמי ימים חלקינו מיושבי בהמ"ד לנמוד תורתו לשמח יאזין חנוני ויקשיב פלילי, יהי לרלון אמרי פי והגיון לבי לפניך ד' לורי וגו' אלי :

במה שחלקו הראשונים בספיקא דאוריית' דקיי"ל דאזלינן לחומרא אם הוא מדאוריית' או מדרבנן, ודעת הרמב"ם שהוא מדרבנן, ודעת הרשב"א שהוא מדאורייתא, ועיין במוהרי"ט ופר"ח (סי' ק"י) ויתר מחברי' שהאריכו בזה, ואענה גם אנכי חלקי הנלעג"ד בזה, דהנה הר"ן בריש מס' בילה נסתפק בדטיל"מ אם מהני ס"ס די"ל אע"ג דרוב מהני בדטיל"מ חבל ס"ס לא מהני, ועיי' בש"ע ה"ח (כ"י תל"ז) והי' גראה לענ"ד להוכיח דס"ס מהני בדטיל"מ, דהנה במס' בילה (דף י' ע"ב) בסוגיא דזמן שחורים ומלא לבנים קאמר הגמ' לימא מסייע ל' לר"ח דאמר רוב וקרוז הלך אחר הרוב, והקשה הפ"י דלמא כהדדי נינהו והכא חסור משום ספק מוכן עיי"ש שגדחק קלת בקושי' זו, וכי' דמסתברא דרוב עדיף מקרוב, ולכאורה לריך להסביר הדבר מה"ת לימא דרוב עדיף מקרוב, ונ"ל עפ"י"מ שכ' כבר בישוב הקושי' ששמעתי מקטין ע"מ דחי' בחולין מנ"ל דאזלי' ב"ר גילוף מקורבא כיון דרוב עדיף מקורבא וא"כ ללמוד ק"ו רוב מקרוב ונ"ל לתרץ דהנה הקושי' מפורסמת במהרי"ט ופר"ח ויתר מחברים על הרמב"ם דפסק ספד"א מה"ת לקולא, ה"כ חיך מביאין חס"ת, ויתרין המוהרי"ט דתלי' בפלוגתא הגמ' ה"ב חתיכה מב"ח, והקשו עוד דבגמ' ילפינן דאזלינן ב"ר מכמה ילפותות דלמא שם מותר מטעם ספק ומנ"ל דאזלי' בזה רוב.

ואמרתיו ליישב כך, דע"כ לא ס"ל להרמב"ם ספד"א מה"ת לקולא, רק דומי' דס' ממזר, דעכשו דאזלינן בזה רובא, ה"כ אין כאן חשש על כל הגולדים, רק על זה הא"ס נולד חיזה ספק ע"י מעשה או ספק קי' או ספק גירושין, והוי הספק על זה הא"ס, ולגבי דודי' אין נ"מ אם יש עוד ממזרים בעולם או לא, דב"כוב"כ על זה שאנו דנין ים ספק אם הוא ממזר או לא, ושפיר אזלינן לקולא, משא"כ בספק טריפה קודם דגלי לן קרא דאזלי' ב"ר בספק הוא על כל הבהמו' שבעול' דהרי אף עכשו דאזלי' ב"ר חעפ"כ בקבוע קיי"ל דהוי כמע"מ והוי ספק השקול, ה"כ אם ל"ה אזלי' ב"ר הוי הכל כקבוע וא"כ לא שייך לומר ספד"א לקולא, כיון דכל בהמה הוי כמו חתיכה מב"ח ובזה מודה הר"מ דאזלינן לחומרא מדאורייתא, וקרוז בעיני' שהלעתי דלפני הדמ"ו הגהון הגדול הלדיק המפו' מוהרי"ט זלל"ה שחי' אז חזק"ק פוזנ' והוטב בעיניו, ולפ"ז י"ל דאין ללמוד רובא מקורבא, די"ל דטעמא דקורבא כיון דכל העיירות הוי רק ספק רק דהוי כעין חתיכה מב"ח כיון דאחת עכ"פ חייבת להביא עגלה ערופה לזה י"ל כיון דעכ"פ אחת קרובה טוב ל"מ חתיכה מב"ח שאר העיירות דיותר מסתבר שהוא מהקרובה, ואף דקורבא ל"ה דבר ברור, מ"מ כיון דיותר מסתבר שהוא מהקרובה ממילא פטורים שארי העיירות מחמת ספק, אבל ברוב ומיעוט דעל כל בהמה הוי הספק אם היא מהמיעוט או מהרוב, וכיון דע"כ ישנו מיעוט טרפות הוי אסתחזק חי' כמו חתיכה מב"ח, וא"כ לא דאזלינן ב"ר משום דהמיעוט בטל לגמרי, ולזה אין ראי' מקרוב רק בזה דגלי לן רחמנא דאזלינן ב"ר וזה ע"כ מטעם דהמיעוט אינו נחשב כלל, וע"כ ממילא מסתבר דרוב עדיף מקרוב ולגבי קרוב אין ראי' דבטל הרחוק לגמרי, וכעין זה פי' בפנים בחלק יו"ד סי' ד' ועוד במק"א דברירשב"א התמוה' שתי' על הקושי' דלמלא נילף מדאזלי' בזה דאזלי' בזה חזק' כיון דרוב' וחזק' רובא עדיף ותי' דהא גופא דרובא עדיף אינו מוכרח רק אליבא דאמת דאזלינן בזה ולכא' דבריו אינם מובנים, דמ"מ מנ"ל דעדיף מחזקה, ולפי הג"ל ח"ס דחזקה ודאי ל"ה מטעם ברור רק דכך גזר התורה להעמיד כ"ד ע"ח, ועי' תוי"ט (נוזר פ"ט מ"ב) ירד להקד' וכו' שרגלים לדבר מ"ש בשם פי' המשניות להרמב"ם, מבוחר דחזקה ל"ה מטעם ברור, אבל רוב דע"כ הוי משום ברור ממילא מסתבר דעדיף מחזקה, ולפ"ז מוטעם תי' הפ"י שתי' דמסתברא דרוב עדיף מקרוב כיון דרוב ע"כ הוי מטעם ברור וקרוב אינו מוכח דהוי מטעם ברור ע"כ מסתברא דרוב עדיף מקורבא רק דס"ד דל"ג הכי משום קושי' הגמ' מקרא דוהיתה העיר הקרובה אל החלל אע"ג דאיכא דנפיש' ודוחק לחוקמי בשוים, וע"כ אוכח הגמ' שפיר כיון דאף דנימא דרוב וקרוב שוים הם לריך לחוקמי בשוים כמ"ש הפ"י עיי"ש :

ולפ"ז יש מקום לפשוט ספיקת הר"ן מה שנסתפק אם ס"ס מהני בדטיל"מ, וע"כ אע"ג דס"ס מתיר ג"כ איסור דאוריית' מ"מ ל"ה כמו רוב דמיעוט לגבי רוב הוי לגמרי כמאן דליתא, ולפמ"ש מוכח ע"כ דכל דמתירין איסור דאוריית' מהני הפילו בדטיל"מ דאל"כ הדרי' קושי' הפ"י לדוכתי' דלמא קרוב עדיף מרוב ואפ"ה ל"ה הרוב כמאן דליתא לגבי קרוב דהא מלד הסברא רובא עדיף רק דחדית רחמנא לזל בזה קרוב מ"מ אין ס' לומר דהרוב הוי כמאן דליתא נגד הקרוב וע"כ איסור בדטיל"מ, אבל אם נימא דאפי' ס"ס מהני דכל דמהני בדאוריית' מהני בדטיל"מ הוכיח הגמ' שפיר דרובא עדיף דחי' קרוב עדיף בדאוריית' אין להחמיר בדטיל"מ :

אמנם בגוף דברי המחבר' המוהרי"ט ופר"ח יש לי מקום עיון דהנה הפ"י הקשה חי' נימא דס"ס הוא כרוב נימא סמוך מיעוטא לחזקה, ונ"ל לתרץ דע"כ לא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה רק במיעוט ורוב דעלמא דשניהם בעולם המיעוט והרוב, רק דאין אמרינן אבל מה דאחי לקמן שהוא מן הרוב ול"ח שמא הוא מן המיעוט, לזה שפיר אמרינן כיון דעכ"פ איכא מיעוט בעולם, ואם נימא שזה מן המיעוט אין גרעון בזה להרוב שפיר אמרינן סמוך, משא"כ בס"ס, עד"מ בבהמה שיש ס"ס חס נשחטה כהוגן, הספק שלא נשחטה כהוגן סותר הרוב לגמרי וע"כ נחבטל זה הספק לגמרי ברוב והוי כמאן דליתא, וכלשון זה כתב הט"ז בח"ח (סי' תמ"ז) בשם המרדכי שכי' בשם הראב"י, חע"ג דלענין ב"י יתבטלו הספיקות ברוב עיי"ש, דמשמע איכא דאיכא ס"ס הספק המתנגד מתבטל, וע"כ ליכא למימר סמוך, משא"כ ברוב ומיעוט דעלמא דע"כ איכא מיעוט בעולם המתנגד לרוב, משא"כ בס"ס הואיל והוי הרוב להתיר וכל אחד מתנגד לחבירו ע"כ ל"ה סמוך מיעוטא לחזקה :

וער הראי' שכתבתי בריתו' (דף י"ז ע"ב ד"ה מדיפח) דמפרשי דמייירי דהוי ספק חלב ספק שומן, ואפי' אבל חלב ספק אם אכל כזית וקמ"ל דאפילו בס"ס מיייתי חס"ת, וכיון דמיייתי חס"ת בע"כ דלא מהני ס"ס להקל איכא דאסתחזק איסורא, לענ"ד אין זה מוכרח די"ל איכא דהס"ס ה"ל גוף הדבר אם הוא מותר או לא שפיר סמכין חס"ס דהוי מטעם רוב ואמרינן דאין כאן איסור דרחמנא שרי' ספק זה כמו איכא דהוי רוב להתיר, חעפ"י שאינו מן הנמנע לומר

לומר שזה הוא מן המיעוט אפי' רחמנא שרי' אכל הכא דאין הספק להתיר גוף החתיכה, רק דהספק הוא אם חזא פס לא דלמא חבל מן החלב כזית דחו לא שייך לומר שיותר משום ס"ס, דהא הי' יכול לראות אם הוא כזית רק עכשיו הוא ס"ס אם חטא או לא, ע"כ י"ל שפיר דמביא חש"ת דלמא עבד איסור ולריך להביא חש"ת להגן עליו :
ומציאתי ת"ל רח"י צרורה לדברי ממ"ד בירושלמי וצמות (פ"י) על מתני' ג' הביאו הש"ס (סי' קכ"ז ס"ק י"ד) האשה שהלך בעלה וצוה שנים אומרים נתקדשה ר' יונה מדמה לה לחלבים אלו שנים אומרים חבל חלב ושנים אומרים לא חבל שמה אינו מביא חש"ת תלוי מספק ה"ל יתן גט מספק, ח"ל ר' יוסי לא תדמיני לחלבים שכן אפי' אומר לבי נוקרני מביא חש"ת תלוי, הרי מוכח דהך דמדמי שם היבא דשנים אומרים חבל ושנים אומרים לא חבל לשנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה אפי' ס"ל לר"י התם הך דשנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה ח"ל גט משום דמוקמינן לה לחזקת פנויה, אפי' כבעין זה שנים אומרי' חבל חלב ושנים אומרים לא חבל מביא חש"ת, כדאיתא התם שאפי' אומר לבי נוקרני מביא חש"ת, וע"כ דהיינו מטעם ה"ל, דבשלמא בשנים אומרים נתקדשה דהספק הוא מכאן ולהבא, ע"כ כך הוא המדה להעמיד על החזקה וז"ל גט אף דהוי ספק איסור סקילה, משא"כ בשנים אומרים חבל חלב כיון דס"ס איבא ספק שמה עבד איסור ע"כ מביא חש"ת וה"ל לענין ספק ספיקא יש לחלק בין חס"ס הוא להתיר הדבר שפיר מותר מטעם ס"ס הך היבא דהתחזק איסורא משא"כ היבא דהס"ס הוא למפרע אם עשה איסור או לא, כיון דעכ"פ איבא ספק שמה עשה איסור ע"כ לריך להביא חש"ת, והמעין ומדקדק בלשון התוס' שם יש לבין בדבריהם לפי' זה, דתחילה כתבו מדסיפא שתי חתיכות רשא נמי וז"ל ה"ל צבא דואפילו חבל מיירי ג"כ דומיה דסיפא בשתי חתיכות, ואח"כ כתבו דמיירי שיש בו כזית רק דהספק הוא אם חבל כזית או פחות מכזית, דב"ל ה"ל מ"ל לפרש דהספק על החתיכה גופא שהי' מלומלס והי' ספק אם יש בו כזית או לא, הך השתא שפירשו דהוי ש"ח ומיירי שיש ג"כ ספק אם הוא חלב וח"כ הוי ס"ס אם הי' ספק על החתיכה והחתיכה גופא מותרת ע"י ס"ס, וע"כ כתבו דב"ל ע"כ מיירי דהחתיכה הוא כזית דאל"כ לא הוי חקבע איסורא, רק דהספק הוא אם הוא חבל כזית, וצוה לא מהני ס"ס :

ועפ"י סברה זו הי' אפשר ליישב קושי' התוס' לקמן ד' הותני למה לא מקשה הגמ' ממציאתי חש"ת על עשהול"ק שבגדה, אעפ"י דליכא צ"ח, ולפמ"ש י"ל עפ"י מ"ש הפר"ח (סי' ק"י) ליישב קישיית הרשב"א על שיטת הרמב"ם דס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, והקשה הרשב"א לפ"י חש"ת ה"ל לא למאן דלא צרי' חתיכה משתי חתיכות, ופי' נימא דהא פליגי, ותי' אין ודאי צה פליגי, דלמאן דדריש יש אם למקרא ומלוות קרינן מלין למימר דבחתוכה אחת אפילו איסורא ליכא, ורחיק לזה מדלא חייבה רחמנא חש"ת רק צב' חתיכות, משא"כ למאן דס"ל יש אם למסורת ומלוות כתי' מוכח דספיקא דאורייתא לחומרה מדחייב חש"ת בחתיכה אחת, הנה לסברה הפר"ח ה"ט דמ"ד דצרי' ש"ח משום דלולי זאת ספיקא לקולא, חבל אם לא הי' שייך לומר ספיקא לקולא הי' חייב חש"ת תלוי, והנה לפ"מ שכן דהיבא דהספק הוא אם עשה עבירה או לא לא שייך לומר ספיקא לקולא, דס"ס דלמא עשה עבירה וכמו שהבאתי רחיק לעיל מהירושלמי, וח"כ התם דהספק הוא שא"י אם פירש צאבר חי או צאבר מת לא שייך לומר ספיקא לקולא, דהספק הוא אם עשה עבירה או לא, וע"כ חייב לב"ע חש"ת תלוי :

אמנם

לענ"ד לא חובל להבין סברת הפר"ח, דלפ"ד ה"ט דמאן דצרי' ש"ח משום דחתוכה אחת לגמרי שרי דספיקא דאורייתא לקולא, ולפ"י ל"ל למאן דס"ל דצרי' ש"ח ממש ואפילו חבל נכרי ראשונה וישראל שנייה פטור, הנה"ג דהוי חקבע איסורא, ולפ"י מוכח דלרבא אפילו חקבע איסורא אפי' ספיקא דאורייתא לקולא, דמש"ס פטור מאש"ס תלוי לסברת הפר"ח, וליכא גווי' דס"ד לחומרה רק היבא דשייך חייב חש"ת תלוי, ולפ"י קשה לי מ"ד לקמן חר"ג ח' רבה בר אבהו חבל חתיכה ספק חלב ספק שומן באנו למחלוקת ר"א וחכמים, ולפ"מ שפי' סתו' דקאי חר"א דמתנדב ולא חר"א דכוי, רק הואיל דר"א ס"ל מתנדב אדם חש"ת בכל יום, ע"כ אף דס"ל לענין חייב צרי' ש"ח מ"מ צנדה יוכל להביא אפילו תיקף אחר יו"כ דמקרי נכנס לבית הספק, ולכאורה יפלא לשיטת הרמב"ם דלמאן דס"ל דצרי' ש"ח ובחתוכה אחת מותר לחבל אפילו לכתחילה, ה"כ האיד מלי לחתוי' חש"ת הואיל ואכל חתיכה ספק איסור ה"ל מותר לכתחילה לחלו' והאיד יביא עליו חש"ת, וגם ה"ל לא מקרי שב מדיעתי כיון דאכלו אף לכתחילה אשר ע"כ הי' נ"ל להיטיח דהך דס"ל להרמב"ם ספיקא דאורייתא לקולא מ"מ בחלב הואיל ואפשר להכיר ע"י בקי ודאי צוה לא אמרינן ספיקא דאורייתא לקולא, וח"כ שפיר יוכל להביא חש"ת באכל חתיכה ספק שומן או חלב כיון דעכ"פ עשה איסור, דהואיל דאיכא לצרורי' ל"א צ"י ספיקא דאורייתא לקולא, רק דאפי' חייב חש"ת תלוי הואיל ולא הוי חתיכה משתי חתיכות, וכיון שכן מוכח ע"כ דלא בסברת הפר"ח ה"ל, דנדידי' כל היבא דהספק לחומרה חייב חש"ת דאל"כ לא מוכח למאן דצרי' חתיכה מש"ח דס"ד לקולא, ולפמ"ש מוכח מדס"ל לגמרא לר"א אפילו דס"ל דצרי' ש"ח לענין חייב חש"ת אפי' יכל להביא צנדה הואיל ואכל ספק איסור, מוכח ע"כ דס"ד לחומרה בחלב ואפי' חייב להביא חש"ת דלא בסברת הפר"ח, והוא מוכרח לענ"ד לפ"מ שפירשו התוס' ופירושם נראה מוכרח ואין מקום לנטות מפירושם כולל, ולפ"י דמאן דצרי' ש"ח לאו משום דס"ד לקולא הוא רק משום גז"כ, וח"כ הדרא קישיית התוס' ה"ל לדוכתי' למה לא מקשה הגמ' ממתניתין דאוריות :

וגראה

לענ"ד ליישב קישיית התוס' ע"פ מה דאמרינן דאוריות (פ"א מ"ב) הורו צ"ד וידעו שטעו וחזרו צהן וכו' והלך היחיד ועשה על פיהם ר"ש פוטר, ר"א אומר ספק איזה ספקו וכו' ישב לו בתוך ביתו חייב, אמר ר' עקיבא מודה אני צוה עיי"ש, והואיל מזה דס"ל לר"א ורע"ק וצ"ע דחייב חש"ת אם עשה עפ"י הוראת צ"ד שכבר חזרו בהם והוא לא ידע, והטעם הואיל ואין מסופקים אם הוי שוגג או חונס, והואיל והוא ספיקא דדינא הוי כאחד או שנים אומרים חבל ואחד או שנים אומרים לא חבל, [ועין במשנה למלך (בהל' טוען) דיש מקום לדמות ספיקא דדינא לתרי ותרי לא לספיקא דעידה] :

ויש

להביא מזה ראיה למה שפסק הרמב"ם, אחד אומר חבל חלב ואחד אומר לא חבל מביא חש"ת, וכתב הראב"ד דוקא שהיו שם ש"ח ואכל אחת מהן, דאל"כ לא הוי חקבע איסורא, והכ"מ כתב דהרמב"ם ס"ל דע"י העד שאומר חבל מקרי חקבע איסורא, ולפמ"ש יש רח"י ממתני' ה"ל מדמחייבי כל הני חש"ת ע"י הספק ה"ל חע"ל דלא הוי חקבע אומר דהי' שוגג, וע"כ הואיל והוי ספיקא דדינא והוי כמותרי ותרי מקרי עיי"ז חקבע איסורא ולמאן דצרי' חתיכה משתי חתיכות י"ל דהא הוי כמו חתיכה משתי חתיכות הואיל ואיכא ספיקא דדינא והספק הוא אם הוא שוגג או חונס ונר' וירא אי אפשר לבדר איסורא אם יפשיט הספק להב"ד דמקרי שוגג ולא חונס, ולפ"י מיושב קושי'

קושיית החוס' דלכא לאשכוחי מ'עשכנדה שחייב עלי' חש"ת ע"י הוראת צ"ד, כמו ברישא דתני התם חבל חייב על עשו ול"ת שבגדה, פ"י שהורו לפרוש בחבר חי' אס' אמרה לו נטמאתי, וע"ז תני וחייבים חש"ת י"ל ג"כ דמיירי בחופן זה שהורו צ"ד לפרוש בחבר חי' וידעו שטעו וחזרו בהן והיחיד לא ידע ועשה על פיהן שחייב חש"ת, הואיל והיו ספיקא דדינ' ע"כ הני כמו תרי ותרי וח"ש, וע"כ חין רח"ה מקשיית התוס' לשיטת המוהרי"ט, ואל"ל לפ"ז דספיקא דדינא עדיף מחתיבה אחת, ח"כ מאי רח"ה מיייתי מר"א דמחייב חש"ת בחלב של כוי, הא התם הוי ג"כ ספיקא דדינא אס' היא חי' או בהמה, חמנס נראה דיש לחלק, דהתם הוי כמו ספק מליאות דלא הכריעו חכמים אס' היא חי' או בהמה, ולא דמי לספיקא דדינא, ועיי"ש במ"ל הג"ל שכתב ג"כ כעין חילוק זה, ועדיין ל"ע בזה.

ולענ"ד ה' נראה דיש להביא רח"ה לשיטת הרמב"ם ממ"ד בסוגי' הג"ל דר"מ לא בעי קביעותא לאיסור, דס"ל השוחט חש"ת בחוץ חייב בחש"ת, מוכח מזה דלר"מ הוי אס' ספק קרבן, ול"ל חע"ג דמחויב להביא חש"ת ורחמנא חייבי' וח"כ אמאי יחי' נקרא ספק, [ועי' בהשגת הראב"ד על הרמב"ם], ול"ל דכיון דס"ל לר"מ אס' נודע לו שלא חטא תלא ותרעה בעדר כמ"ס התוס', וח"כ הוי ספק שמא יודע לו, וע"כ כל זמן שלא הקריבו עדיין הוי ספק, וח"ה דחכמים ס"ל ירעה עד שיסתאב וח"כ לרבנן הוי ודאי קרבן, וח"כ קשה על הרמב"ם למה פסק בזה כחכמים דפליגי על ר' מאיר, הא לרבנן דמתני' לא הוי ספק כלל כמ"ס התוס' בסוגיא זו, ול"ל דהרמב"ם ס"ל כמ"ס התוס' לקמן ר"פ המביא חש"ת, דמס"ס אס' נודע לו משנשחט ישפך הדם, אף דלרבנן ממנ"פ הוי הקדש דעבדי מינ' עולת נדבה היינו דוקא לדמיו חבל איהו גופי' מודו דזבח פסול הוא, וע"כ מלינן למומר דרבנן דפליגי על ר"מ ס"ל לרבנן דלקמן, וח"כ ס"ל דשוחט חש"ת בחוץ פטור דהוי ספק שמא יודע לו, ונבי דחפ"ס הוי הקדש מ"מ קרבן לא הוי רק שהוא קדוש לדמיו, וע"כ השוחט בחוץ פטור לרבנן, ונראה פשוט דזה הוא טעמו של הרמב"ם ונסתלקה השגת הראב"ד מעליו על שפסק השוחט חש"ת בחוץ פטור :

ולפ"ז קשה על ר' מאיר האידך מיתר לשחוט חש"ת בפנים הא הוי ספק שמא יודע לא והוי ספק חשב"ע, ולפ"מ דמוכח ר"פ כל שעה דר"מ יליף מנבילה כל מקום שנאמר לא יאכל אחד איסור חכילה ואחד איסור הנאה במשמע ואיתו אחי לאורוי' ואי' אתה משליך לכבדים חשב"ע מוכח דר"מ ס"ל חשב"ע דאורייתא, וח"כ האידך מותר לשחוט חש"ת בפנים, וח"ל הואיל ואי' אפשר בענין אחר ע"כ רחמנא שרי', הא אפשר טיקדישנה מספק וכדליתא ר"פ המוכר את הספינה בשמעתין דהקנה שני חילנות, דמשני הגמ' דמקדים לי', וה"ל אפשר להקדישו מספק, [ועיי' לקמן בתוס' דף כ"ד ע"ב ד"ה אלמא וד"ה רב חשי עיי"ש, דמשמע דרב חשי ס"ל לר"מ דהיו מקדישו כלל, רק דנראה כזבח פסול], וגם נראה דמדאורייתא אפשר להתנות שאס' לא חטא יחי' עולה, דהיינו אס' יודע לו קודם זריקת הדם, ומ"ס התוס' ר"פ המביא חש"ת, ח"כ כיון דבשעת שחיטה לא הוי רחוי להקריבו עולה שעדיין לא נודע לו לכך לא יקריבו עולה אחר שחיטה, נראה דחין זה סברא מוחלטת מדאורייתא, וכיון דהוי ספק חולין שנשחטו בעזרה, רק הואיל ואי' אפשר בענין אחר יותר עדיף להתנות שאס' יודע לו קודם זריקת יחי' עולה כי היכא דלא להוי ספק חולין שנשחטו בעזרה חבל אי' אמרינן כשיטת הרמב"ם דס"ל לקולא ח"ש, וח"ה דמדרבנן אסור י"ל דבזה לא החמירו, גם לענין דרבנן י"ל ס' התוס' הג"ל דחין נכון להקריבו על תנאי שיחי' עולה, וע"כ אי' אפשר בענין אחר ע"כ חוקמוהו אדאורייתא דספיקא לקול', רק דלכאורה הא ליתא דהא ר"מ מחייב חש"ת בחתיכה אחת ומוכח לדיו' ס"ל לקולא והדרה הקישי' נחובתי' .

אך י"ל לפ"מ שהביא המוהרי"ק גי' אחת בהרמב"ם הביאו המוהרי"ט דס"ל להרמב"ם דוקא באיסור לאו ס"ל לקולא חבל בח"כ ספיק' לחומר', והמוהרי"ט הוסיף דלא כני' זו מהרמב"ם בעלמו ומגמ' דיבמו', דאמרי' מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת, ובגמ' ודאי לדין דחין לנו רח"ה לחלק, ומאש"ת חין רח"ה דמיירי בצ"ח שפיר"ל דחין חילוק, משא"כ למאן דלא דריש מלות וס"ל דקרא אפילו בחתיכה אחת דבכל ענין חייב חש"ת, מוכח ממילא החילוק הג"ל לפי הילפותא דילף הרמב"ם מספק ממזר דס"ל לקולא [כמ"ס הר"ן ספ"ק דקידושין בדעת הרמב"ם] ומאש"ת מוכח דאפילו בחתיכה אחת חייב, מוכח דספיקא דאורייתא לחומר', ע"כ בע"כ לריבין לחלק בין ספק איסור לאו לספק כרת, וכיון שכן י"ל דח"ה ר"מ ס"ל ס"ל לקולא בחייבי לחוין, וע"כ מותר להקריב חש"ת תלוי בלא תנאי ולא חיישינן לספק חולין בעזרה וממילא לדין דבעינן ב' חתיכות לחש"ת ולא מוכח לחלק בין איסור לאו לאיסור כרת, ממיל' אמרינן דחין חילוק כסדרת המוהרי"ט הג"ל, ומוכח דכ"מ ספיקא דאורייתא לקולא :

אמנם לכאורה י"ל לפ"מ שהקשה הר"ן לס' הרמב"ם למה לי תרי קראי לממזר בשתוקי ושתוקי ציטראל וע"כ מוכח דלא ילפינן מיני' בעלמא, ולפ"ז י"ל לפמ"ס המג"א ב"ח (סי' רי"ח) אמאי דליתא התם דעל נס של שבט אחד חין מדברין, והוא מירושלמי דליתא התם דתלי' בפלוגתא דר"מ ור"י ספ"ק דהוריות, דר"מ ס"ל שבט אחד לא איקרי קהל, ולפי זה ע"כ דר"מ דריש הנהו חמשה קהלי דכתיב בממזר לדרשא אחרינא דהא חילטך התם לקהל כהונה ולוי וישראל, ונר"מ דכל ישראל הוי חד קהל ע"כ דלריך להו לדרשא אחרינא, ח"כ ע"כ לא ס"ל כברייתא דקידושין, וח"כ י"ל דלדידי' לא מיותר רק חד קהל לממזר בשתוקי, וכיון חין דריש לדרשא אחרינא, ושפיר מלי למילף דספיקא דאורייתא לקולא, משא"כ לדין דקיי"ל שבט אחד איקרי קהל וקיי"ל כברייתא דקידושין שפיר הוי ש"כ כקושיית הר"ן ואין רח"ה מזה לשיטת הרמב"ם, חמנס לענ"ד נראה לכאורה לתלמודא דידן חין רח"ה כלל דר"מ ס"ל שבט אחד לא איקרי קהל, והא דס"ל התם דוקא ב"ד מביאין, היינו משום דילף קהל הנאמר למטה מקהל הנאמר למעלה, וגם לא ס"ל ד' קהלי כתיב לחייב על כל קהל וקהל, והא דמשמע התם דר"מ פטור אס' עשה רק שבט אחד, י"ל כיון דלא דריש ד' קהלי, ואין רח"ה לחייב על עשיית שבט אחד, ע"כ סבירא לי' כפשטי' דקרא כי לכל העם בשגגה כמ"ס רשב"א דהתם עיי"ש היטב, ורח"ה לזה מחמת קושיית המג"א מפסח, דקיי"ל אס' נטמא שבט אחד חין מביאין בטומאה, וח"כ דר"מ ס"ל שבט אחד לא איקרי קהל ח"כ מלינן למימר דהא בזה תלי', ומנ"ל לחדש פלוגתא, וכן ליתא להדיא בירושלמי דאורייתא דתלי' פלוגתא דפסח בפלוגתא דהתם, וח"כ קשיין אהדדי, חבל לפמ"ס דלפוס סוגיא דידן באוריות ל"מ כלל דר"מ ס"ל שבט אחד לא איקרי קהל, ואפ"ה אי' במתני' דבעי דוקא רוב הליבור, מוכח ע"כ כתי' הגמ' ועיי' היטב ולפ"ז נשאר ההוכחה הג"ל מר"מ דס"ל לקולא :

אך לפמ"ס במק"א לסתור הוכחת הפר"ח שכתב צסי' ק"י להוכיח כדעת הרמב"ם, ממ"ד ר"פ יוה"כ דר"ל ס"ל ח"ש מותר מה"ת, ואקשי' לי' ר"י מדתני' כל חלב לרבו' כוי וח"ש ומשני מדרבנן וקר' אסמכת' בעלמ' הג"מ כוי ספיק' הוא חילטך קרא לרבו' ספיק' ח"ו אסמכת' ע"כ, וכ' הפר"ח דמזה מוכח דס"ל מה"ת לקול' מדהולרכו לאסור חלב כוי מהסמכתא דכל עיי"ש שם בזה רח"ה ברורה, והכרו"פ לדחק מאוד בישוב קושייתו עיי"ש, ונלפע"ד לפמ"ס הר"ן דממזר ליכא

ליכא למילף מדחולרנו תרי קהלי לממזר בשתוקי ושתוקי בישראל, מזה מוכח דגז"כ הוא ולא ילפינן מיניי בעלמא והנה הא דחיתא התם ד"ה קהלי כתיב ופירש"י דהו"ל לכתוב כולי פסולי קהל בהדדי לא יבא ממזר עמוני ומוחבי צקהל ד' גס דור"י עד עול', והנה פרק הערל דף פ' ע"ב ח"י ממזרין חסורין וחסורין חסור עולם ובגמ' חר"ל ממזרת לאחר עשרה דורות מותרת, מ"ט דילפינן עשירי עשירי מעמוני, וס"ל דון מינה ומינה, וכיון דלא ידעינן חסור עולם רק מעמוני דכתיב ב' עד עולם והתם זכרים ולא נקיבות, ע"כ ממזרת מותרת לאחר עשרה דורות, ולפ"ז ע"כ לריד לכתוב ממזר בפ"ע ולא בהדדי דחינך, דחי' הוי כתב עד עולם חכילה ממילא ה' ממזרת חסורה לעולם, משא"כ עכשיו דכתיב בממזר רק עד דור עשירי ולא כתיב עד עולם ולריכין למילף מדור עשירי דעמוני דכתיב עד עולם וע"כ ממזרת מותרת משום דחמרינן דון מינה ומינה, ולפ"ז לר"ל לית לן רק חרבעה קהלי ולא מייתו רק חד לשתוקי בישראל, וספיר מלינן למילף מינה בעלמא, וע"כ לר"ל לשיטתו י"ל בחמת דספיקא דחורייתא לקולה, משא"כ לדידן דקיי"ל ממזרת לאחר עשרה דורות חסורה, דקיי"ל דון מינה ואקיי בחתרי' ומייתר חד קהל לממזר בשתוקי, ואל"כ ספיר י"ל כקושיית הר"ן דע"כ גז"כ הוא מדחולרנו תרי קהלי לממזר בשתוקי ושתוקי בישראל ע"כ מוכח דלא ילפינן מיניי בעלמא :

ולפ"ז נסתה היכחת הפר"ח דלר"ל לשיטתו ספיר י"ל דס"ד לקולה, ולפ"ז נסתה ג"כ הסוכה הג"ל, דהנה ר"פ שבעו' העדו' הני נוהג' בפני ב"ד ושלח בפני ב"ד מפי עלמו ומפי חתרי' הינו חייב עד שיכפור בו בב"ד דברי ר"מ, וקאמר שם טעמא דר"מ דס"ל גז"כ תחטא תחטא משבועת הפקדון, וס"ל דון מינה ומינה עיי"ש, וכיון שזכינו לדין דר"מ ס"ל ג"כ דון מינה ומינה, וכבר כתבתי לעיל דלמאן דס"ל דון מינה ומינה ספיר מלינן למילף מספק ממזר דספיקא דחורייתא לקולה כמו לר"ל, כיון דלית לן שני מיעוטי לממזר בשתוקי ושתוקי בישראל, ול"כ קושיית הר"ן הג"ל, וע"כ ספיר מלינן למימר דלר"מ ס"ד לקולה, מה שאין כאן לדידן דקיי"ל דון מינה וחוקי בחתרי' וחייתר לן תרי קהלי לממזר בשתוקי ושתוקי בישראל י"ל דל"מ למילף מממזר כקושיית הר"ן הג"ל :

אך יש להוכיח ממ"ד ביצמות (דף פ"ח ע"ב) מהיב רבא וקדשתו, עיי"ש הסוגיא, ולכאורה קשה דהא ל"ל למאי דמוקי בגמ' בנשחית לאחד מעדיה וחומר דברי לי, וקשה נמה לא תלה, הא הצנים שולדו יהיו ספק ממזרים דהם הינם יכולי לומר ברי [ועיי' בב"מ טעמא ג"כ בזה] ול"ל כיון דספק ממזר מה"ת מותר לית לן בה, ואפשר כיון דמותר לקיימה בהיתר ל"ג רבנן בזה, גם חף דהיי"ס מ"מ חין לריד להיחא בשביל זה, אך לפ"ז מאי מקשה בגמ' מוקדשתו הא פה מלווה שלא יחלל זרעו, ובה ספיר מלינן למימר דלריד לגרסה משום דהצנים יהיו ספק חללים הוחיל ואל"י לומר ברי, רק אי חמרינן ספיקא דחורייתא לקולה מקשה בגמ' ספיר, אך לפמ"ש המוקדש"ט דמאן דס"ל חתיכה אחת ס"ל דס"ד לחומר דהרא"ה הקושי' לדופתי' דהו"ל למוקמי ברייתא דוקדשתו כמאן דס"ל חתיכה אחת, ולדידי' ס"ד לחומר, ועיי"ש שדחך הגמ' לשינוי' בפמה חלפי וגם ביחידהי ברי' מנחם ברי' יוסי עיי"ש, אך חס נאמר כמ"ש לעיל דהיי"ל דליכא חסור חש"ת לכולי עלמא ספיקא דחורייתא לקולה ח"ש, ומוכח ע"כ דלא כקושיית הר"ן, ולענין קושיית הר"ן י"ל דחי' הוי כתיב רק חד קהל לממזר בשתוקי הו"ל דה"ט הוחיל דשתוקי הוי ספק ע"כ חנה עומדת בקדושתה, וע"כ לא חסר רחמנא ממזר בשתוקית ולא מופח דספיקא דחורייתא לקולה, משא"כ השתא דכתיב עוד חד קהל מיותר לשתוקי בישראלית מזה מוכח ספיר דס"ד לקולה, ועיי"ש ב"ה בקידושין ודוק היטב בכל זה :

ולענין הקישי' שכתבתי למעלה לפ"מ דמוכח דחייב על ספק עבירה חש"ת כגון חס ידעו ב"ד שטעו וחזרו והיחיד לא ידע מהחזרה דקיי"ל כר"א ורע"ק וב"ע בהוריות פ"א וקשה מכיו לפמ"ש דע"כ ספיקא דדינא הוי חתיכה מצ' חתיכות, דמש"ה חייב על הספק אי מקרי שוגג או חונס ח"כ בפני נמי נימא הכי הוחיל והוי ספיקא דדינא וגרסה ד"ל דהתם בהוריות כיון דעכ"פ עשה ודחי' חסור רק דהספק חס הוא חונס או שוגג ע"כ לריד להציא חש"ת חף דלא הוי חתיכה משתי חתיכות, משא"כ בפני דהספק הוא שהיה חיי' ולא עשה חסור כלל ע"כ י"ל דחינו חייב למאן דבצי חתיכה משתי חתיכות, אך לפמ"ש הרמב"ם דעד אימר אכל ועד אומר לא אכל מביא חש"ת חפילו היכא דלא הוי שתי חתיכות ודלא כהרא"ב, ומוכח לומר דספק ע"י עדים הוי כמו חתיכה משתי חתיכות, ואל"כ לסברת המ"ל דספיקא דדינא הוי כמו ספיקא דחרי ותרי קשה מזוי ול"ע, ויותר נ"ל לומר דהתם הספק הוא להיות כי לא כל העתים שוות ופעמים ה' ראוי לידע ויש פעמים שההדס מוטעד מאד ואינו ראוי לידע ע"כ הוי בגדר ש"ח פי חף חס פעם ענין זה לא הוי שוגג מ"מ יוכל להודמן להיות בגדר שוגג ודוק :

ובדברי הר"ן הג"ל ריש מס' ביצה שם בפתח דברי נחמד לי חס"ז בעוה"י ליישב הקישי' שבי' על ספיקא' הר"ן ב"מ דש"ל מ"מ לפ"מ דהיי"ס שם בסוגי' דרוב וקרויב האי חלצ' דחמיר' דאשתכ' בפרדיס' דערל' שרי' רבינ' עד וה"מ חמר' אכל עינב' מלנעא וכן פסק הרמב"ם דעילצ' חסוריס, והקשו עליו, לדידן דקיי"ל רוב וקרויב הלך אחר הרוב ח"כ חפילו בעינבא שרי דחולינן בתר רוב, חמלם בחידושי רמב"ן כ' דקורב' זו עדיף דחי' בתוכו ממס' וע"כ חפילו לדידן חולי' בתר קורב' זו, וכ"כ ה"ט"ז (בס"י רל"ד) ליישב בזה שיטת הרמב"ם, וכן פסק ב"מ ע"ע, ולפ"ז י"ל דהא דזימן שחורים ולבינים ומלא שחורים במקום לבינים כיון דהם שני קנים סמוכי' ממשה לזה וקורב' זו דמי להאי דעינבא, ועיי"ש בחידו' הרמב"ן שהביא רחי' לזה מכר' נטוע ירק וירק נמכר חולה לו פי' ג"כ דהוי קורב' דמוכח, ולפ"ז קשה לכאן, הא בזה ודחי' חולינן ב"ק, ואל"כ חף לר"ח קשה למה חסורי', חמלם נרא' די"ל דבשיל"מ החמירו דלא מהני קורב' דמוכח נגד רוב, אך אי נימא דמדחורי' חפיי' קורב' דלא מוכח עדיף מרוב, ודחי' דאין ס' כלל להחמיר דחפיי' קורבא דמוכח יהי' חסור נגד רוב, וע"כ קאמר ספיר לימא מסייע ל' לר"ח דרוב וקרויב הלך אחר הרוב, וע"כ יש מקום להחמיר בדבשיל"מ חפיי' בקורב' דמוכח משא"כ אי נימא דסתם קורבא עדיף מרוב נראה פסוק דאין ס' להחמיר בדבשיל"מ חפיי' בקורב' דמוכח, ולפ"ז אדרב' יש מכאן קלת רחי' להחמיר חפיי' ב"מ כיון דחזי' דקורב' דמוכח לא מהני נגד רוב לפום מה דמסייע לר"ח, חע"ג דקורבא עדיף מדחורי' מרוב ול"ל דקורב' דמוכח שול' לרוב וע"כ קאמר עינב' מלנעא והוי שול' לרוב, דזה ליתא, דהא התם מיירי מערלת ח"ל דספיקא שרי' וכמ"ש התוס' שם, וע"כ ל"ל דקורבא עדיף, ואפ"ה הכא חסור, וע"כ משום דבשיל"מ ואל"כ מוכח דחף מידי דמהני מדחורייתא חפ"ה מלינו להחמיר בדבשיל"מ, ובזה יש מקום ליישב קושיית התוס' שם על חב"י דמוקי הסיפא זימן בתוך הקן ומלא לפני הקן למא לא חמר כן חרישא כמו דמשי הגמ' חרישא כדאמר חב"י, ולפמ"ש י"ל דחרישא לא מוכח כ"כ, דאפשר לומר דלא הוי קורבא דמוכח, כיון שכל אחד הוא קן בפ"ע, אכל הסיפא דזימן בתוך הקן ומלא לפני הקן הוי ודחי' קורבא דמוכח, וכמ"ש הרמב"ן בפרס נטוע ירק, ע"כ הולך חב"י לחוקמי בקן, אכל סתמא דגמ' דמקשה חרישא ס"ל דגם זה הוי קורבא דמוכח, ע"כ שני כדאמר חב"י, אכל על חב"י חין קושיא דלא ה' כן חרישא, דהו"מ לדחוי' דלא הוי קורבא דמוכח, ודוק היטב כי כן נ"ל כגון בעוה"י :

סימן א

שאלה

אחד מבר חמלו וגם החדר שהחמץ בתוכו וקיבל כסף על המקח והמותר זקף במלוה, וכתב שטר מכירה כדין, ואחר כך נודע שהחדר לא היה שלו רק בשכירות ה' לו, ולא נשאר רק קנין כסף, גם החמץ מונח ברשות המוכר, מה דינו של החמץ, אם לריד לצערו תוך הפסח, גם לאחר הפסח אם מותר בהגלה או לא.

תשובה

תחילה נליע הספיקות שיש להסתפק בדין זה בקלרה (א') אם נתבטל כל המקח מחמת שהעכו"ם קנה ביחד החדר והחמץ (ב') אם יש מקום מולא לכסף לסמוך עליו בפסח, דאסורו דאורייתא שלא לצערו, ולסמוך על שיטת הפוסקים דכסף קונה (ג') אם יש לריד לזה דעת הגאונים, דס"ל חמלו של ישראל ברשות עכו"ם אינו עובר, ולפמ"ש הגאון בעל ש"א (סי' פ"ו) נראה דלשיטתו ביוון דנפקא להו מבתיבס, וקיי"ל שכירות לא קניא, אינו עובר רק בבית שלו לגמרי, רק לקולא מהני שכירות שלא לעבור בחמלו של נכרי וקיבל עליו אחריות, הו"ל ולא הוי רק גורם לממון, והוי חידוש שיעבור עליו, ע"כ גלי רחמנא למעט החידוש שלא יעבור, אף אם הוא בביתו, רק שיחד בית לנכרי כשיטת ר"ת, אצל להחמיר לא ממעטינן היכא שאינו בבית שלו, כאשר האריך הש"א בזה דצעי דוקא בית הקנין לו, ואע"ג דמדרבנן אף לשיטת הגאונים חייב לצער כמ"ש הר"ן, מ"מ י"ל בנידון דידן כיון דהחדר אינו קנוי לצעל החמץ, הוי"ס לדין דאורייתא, חדא שמה כשיטת הגאונים, ואת"ל כשיטת הר"מ צ"ע וש"ע שמה כסף קונה, ולענין איסור דרבנן י"ל דמהני ספק זה לחוד שמה כסף קונה, וכמ"ש הש"ך בעין זה (בסי' ס"ו) הספק (הד') אם יש לסמוך עכ"פ על שיטת הפוסקים דכסף קונה להתירו לאחר פסח בהגלה, הו"ל והוי רק משום קנסא וכמ"ש המ"ב בנשו' (סי' ל"ו) לענין משיכה, לפי שיטתו דס"ל דרוב הפוסקים ס"ל כסף קונה, וכתב הח"י ללמוד מזה לפי מה דס"ל לשיטת רוב הפוסקים משיכה קונה, מ"מ יש לסמוך על קנין כסף כמו לשיטת המ"ב לענין משיכה, היכא שהאחריות הוא על הנכרי, את הכל ראיתי, ונתון על לבי לבאר עד מקום שידי יד כהה מגעת בעזרת השי"ת :

וראשון

תחילה נאמר מאי דקשיא לי על מה שנראה בפשיטות מדברי ח"י ויתר אחרונים לסמוך על קנין כסף לאחר פסח, כמו משיכה לשיטת המ"ב, ולענ"ד קשיא, לא מצעי' לשיטת הפוסקים, הרמ"ב, והר"ס, ויתר הפוסקים, דס"ל תקפו כהן מוליחין אותו מידו, וכמו שהוכיח רב חנינא מהא דספיקות נכנסין לדיר להתעשר, ואי אמרת תקפו כהן אין מוליחין אותו מידו, נמלא זה פותר עלמו בממונו של כהן, אצל אי אמרת תקפו כהן מוליחין אותו מידו, ע"כ אין להכחין שום זכות, והוי לגמרי של ישראל, אע"ג דהוי ספק פדיון פטר חמור, ואם הוא פדיון פטר חמור ילא מרשות הצעלים, אפ"ה הו"ל ואי אפשר שיזכה בו הכהן אפי' ע"י תפיסה מקרי

א

ממון צעלים לגמרי, ופותר עלמו בזה ממעשר, א"כ ה"ז כיון דכסף הוא קנין ספק, ואם תקף הנכרי מוליחין אותו מידו, א"כ כל זמן שהוא ברשות ישראל לא ילא מרשותו כלל, והוי שלו לגמרי ועבר בודאי על צ"י, וע"כ ממילא לאחר הפסח אסור משום קנס, וע"כ אין ראיה ממ"ש המ"ב לסמוך על משיכה בדיעבד לפי שיטתו, דכיון דהוי ברשות הנכרי ותפס ברשות, שהישראל המשיכו, שוב לא עבר הישראל בודאי על צ"י [ואפשר לומר דודאי לא עבר ועיין] ועכ"פ מידי ספיקא לא נפיק, אצל בקנין כסף והוא ברשות ישראל נראה לכאורה דעבר בודאי על צ"י, וע"כ אף לאחר הפסח אסור, ואפי' לשיטת הרמב"ם דפסק תקפו כהן אין מוליחין מידו, מ"מ עכ"פ לריד לתוך קושיית ר"ח מהא דספיקות נכנסין לדיר, ול"ל כמ"ש הכ"מ דאפ"ה כ"ז שלא תפס מקרי ממון שלו לגמרי, וא"כ ס"ל בקנין כסף כ"ז שהוא ברשות ישראל הוי שלו לגמרי, ולמה לא יעבור על כל יראה :

מיהו לשיטת הפוסקים דס"ל אע"ג דאמרינן ת"כ מוליחין, הוא דוקא במתנות כהונה, אצל צערי ספיקות אין מוליחין, וכמ"ש הש"ך בתקפו כהן, א"כ ה"ז אין מוליחין, ולא הוי לגמרי ברשות המוכר, משא"כ לדעת הר"ס דאף צערי ספיקות מוליחין, וכן לדעת הרמב"ם דמוכח לדידי' דאפי' היכא שהדין הוא תקפו אין מוליחין, אפ"ה כ"ז שהוא ברשותו הוי שלו לגמרי, א"כ ה"ז הוי שלו לגמרי כ"ז שהוא ברשותו, וא"כ אף לאחר הפסח אינו בגדר ספק דרבנן, דהו"ל ג' ספיקות לאיסור, חדא שמה כסף אינו קונה, ושמה כדעת הרמב"ם או כדעת הר"ס, דלכל אלו הלכדים עבר על כל יראה :

ואפשר לומר דע"כ לא אמרינן דהיכא שהדין הוא תקפו אין מוליחין, מקרי של המחזיק לגמרי או לשיטת הרמב"ם אפי' היכא דתקפו מוליחין, אפ"ה כ"ז שהוא ברשותו של ראשון הוא שלו לגמרי, היינו דוקא במתנות כהונה שהוא ממון שאין לו תוצעין, ואפי' במכירי כהונה, מ"מ עיקר הוכחה הוא כשצא לרשותו, ע"כ כ"ז שהוא אצל הצעלים ותפיסת הכהן לא מהני מקרי ממון הצעלים לגמרי, ולשיטת הרמב"ם אפי' אם תפיסת הכהן מהני, אפ"ה כ"ז שהוא ברשות הצעלים הוי ממון לגמרי, משא"כ צערי דררא דממונא, י"ל הן לשיטת הרמב"ם והן לשיטת הר"ס אפילו היכא דתקפו מוליחין, אפ"ה לא מקרי רק ספק ממון אצל המחזיק, ואע"ג דלגבי התוקף ע"כ דלא סבירא לי' להרא"ש ושאר פוסקים חילוק זה, דאל"כ מנ"ל לומר צערי ספיקות מוליחין, היינו לאחר שצא ליד הכהן לא כ"ל לחלק בכך, אצל כ"ז שהוא ציד צעלים שפיר י"ל דהוי ממון לגמרי, הו"ל והוא ממון שאין לו תוצעין, אצל לא צערי דררא דממונא :

ויש להביא ראיה לזה מגמ' צ"ב (דף פ"א) אמר רבבה דלמא רבנן צערי אילנות ספוקי מספקא להו, ומש"ה מביא ואינו קורא ע"ש, ואי נימא דכל היכא דהדין נותן תקפו כהן מוליחין מידו הוי לגמרי של הצעלים הראשונים, וא"כ אלו קנו הצעלים הראשונים מן הלוקח חילן אחד, ה' אפשר לומר מביאים וקוראים, א"כ אין ביא הלוקח משום שמה הוא שלו, הא הוא בודאי של הצעלים הראשונים, וע"כ ה' נ"ל לכאורה להוכיח כשיטת הרמב"ם, ומוכח דרבבה גופא לא קאמר רק לעולם אימא לך תקפו כהן מוליחין דרך דחיה, ועיקר כוונתו רק לומר דטעמא דאסור בגיזה ועבודה לא הוי משום דהקדש הוי בתקפו, אצל צאמת ס"ל תקפו כהן אין מוליחין, וע"כ לדחות רא"י ר"ח מהא דספיקות כמ"ש הכ"י דכל זמן שהוא

(דף ז"ד ע"א ד"ה לא) ע"י"ש , (דף י"ב) המפרש פדיון ומה נראה ראי' לסברא הנ"ל : פטר חמור ומת חייב באחריותו כחמש סלעים

של בן , וכן ס"ל לקמן מת פטר חמור יקצר ומותר בהנחתו של טלה , דס"ל דאין הפדיון חל עד שיגיע הטלה ליד כהן א"כ לדידי' ודאי אין מקום לכהן לתפוס , דכל זמן שלא נתנו לו לא חל עליו סם פדיון פטר חמור , ונראה פשוט שהבעלים יכולים להחליפו בשה אחר , כמו בחמש סלעים של בן , ועיי"ש ברש"י במתני' ובהרע"ב סם , דמוכח להדי' דלר"א לא הופקעה קדושת פ"ח עד שבא הטלה ליד כהן , ולפ"ז ודאי דתפיסתו לא מהני , אמנם לרי"ד להבין לפ"ז דקאמר התם מודה ר"א בספק פ"ח שמפרש טלה והוא לעלמו , וקשה מאי מהני ההפך להפקועי איכורא כיון שאינו נותנו לכהן אינו חל הפדיון , ובמאי הופקע איכורא , ול"ע לענ"ד ואין מולא מקום ליישב זה , רק דנימא כיון דעיקר הפרשתו הוא רק להפקועי איכורא , ולענין ממון אמרינן המולא מחצירו עליו הראי' , עשו חכמים שאינו זוכה כזוכה , כדאשכחן כה"ג סם פ"ב , ר"י אומר כל שחלפיו ציד כהן פטור מן המתנות , דהמתנות הם של כהן ממ"כ , וכן בגיטין במתני' דמלוה מעות את הכהן , דמשני עולא עשו שאינו זוכה כזוכה , ואע"ג דאשכחן במס' פאה פ"ה אמר ר' אליעזר האידך העני זה מחליף דבר שלא בא לרשותו , אלא מזכה לעני צפל הגדים , וכתב סם הרע"ב והתוי"ט דטעמא דרצון משום עשו שאינו זוכה כזוכה , ומוכח דר"א לית לי' הא דעשו שאינו זוכה כזוכה :

אמנם נראה לענ"ד פשוט דודאי לאו בחדא מחתא מחתיגהו , ור"א ס"ל דהתם לא הולרכו לעשות שאינו זוכה כזוכה , כיון שיש תקנה לזכות לעני בכל הגדים , וזוה"ל ס"ש מה דפסק הרמב"ם במתניתין דגיטין דלא כאוקימתא דעולא , אע"ג דאיהו פסק כר"י ותמא עליו הלח"מ , ולפימ"ש י"ל ציון דלאוקימתא דר"ב ושמאל התם לא מוכח דעשו בזה שאינו זוכה כזוכה , ע"כ ס"ל אף לר' יוסי לא עשו בזה שאינו זוכה כזוכה , והא דקאמר התם בעולא ל"א כיחידאי לא מוקמי לי' , ול"ק בפשיטות דס"ל בזה לא עשו שא"ז כזוכה , היינו משום דלולי זאת הי' עדיף לאוקמי מתני' בכל אנפי , מלאוקמי במכירי כהונה דוקא , והי' מוכח באמת דאף בזה עשו שא"ז כזוכה , ע"כ קאמר דלא נראה לי' לאוקמי כיחידאי , וממילא אין לנו ראי' לומר בזה עשו שא"ז כזוכה , וכ"מ לפמ"ש התוס' אע"ג דשמאל ס"ל עשו שא"ז כזוכה , אפ"ה לא ניחא לאוקמי כיחידאי , וקשה דלפ"ז אי מתני' מיירי דוקא במזכה להם ע"י אחרים הוי מתניתין דלא כהלכתא , ודוחק לומר דמתני' מיירי בתרי גווני לכל מר כדחית לי' , אכל א"כ כיון דלא אשכחן בזה עשו שא"ז כזוכה , אמרינן דאף לר"י לא עשו בזה שא"ז כזוכה א"ש , וע"כ ספיר מלינו למימר אע"ג דר' אליעזר צפיא לא סבירא לי' עשו שא"ז כזוכה , אפ"ה הכא כיון דלא אפשר צענין אחר עשו שא"ז כזוכה : **והנה** מאי דמקשה הגמ' מהספיקות נכנסים לדיר , נדפס בדפוס דיהרנפורט על הגליון עיקרו במתני' ודר' הס"ש לקלר וכוונתו למתני' דפ"ק דצבורי פודין בו פעמים הרבה נכנס לדיר להתעשר , גס תמוה לפ"ז מאי דקאמר לח"כ , מה ספיקות חילימא ספק צבור , וקשה הא מתני' נשנה להדי' בספק פטר חמור , ובאמת לענ"ד ממתני' אין ראי' , די"ל דמיירי בישאל שנפלו לו פ"ח ודאין מצית אבי אמו כהן , ואותו אבי אמו כהן נפלו לו מאבי אמו ישראל , דהם שלו לגמרי פדחיתא התם בצבורות וע"כ הנלך

שהוא מוחזק מקרי שלו , ואפ"ה לא קשה מהא דציבורים , דסם הלוקח ג"כ מוחזק בקרקע כל זמן שהאילנות עומדים , אכל אי הוי אמרינן תקפו מוליחין אין חזקתו כלום , א"ו מוכח תקפו אין מוליחין , ואע"ג דהתם הוא קרקע , וי"ל דבחזקת בעליה עומדת ול"ש תקפו , י"ל ע"פ סברת המ"ל (פ' ט"ו מהל' טוען) דהיכא דהספק על עיקר הקרקע לא אמרינן בחזקת בעליה עומדת , גס י"ל לפמ"ש המ"ל (פ"ז מהל' שכירות) לדמות ספיקא דדינא לספיקא דתרי ותרי , א"כ י"ל לרבה אע"ג דס"ל ת"כ מוליחין , ע"כ משום חזקת מרא קמא , ולרבה דס"ל ציבמות (דף לא ע"א) תרי ותרי ספיקא דאורייתא , ול"ש לאוקמי על חזקת מרא ק" , ה"ה ספיקא דדינא , ע"כ תירץ צ"ב ספיר ספוקי מספקא ליה , אכל לדיון דס"ל אפי' בתרי ותרי שייך לאוקמי אחזקה מן התורה , וכ"ש ספיקא דדינא , ותיקשי לדין הא דצבורים מ"ט דרצון צעני חילנות , אי נימא דבספק תקפו מוליחין וליכא למימר ספוקי מספקא , דהא סוף סוף טקרי ממון המוכר לגמרי , ולא הוי אדמתך , א"ו דלדין בכל מקום תקפו אין מוליחין :

ובזה מיושב ג"כ קושיית התוס' מהא דשנים החתומים על השטר , די"ל רבה לשיטתו הוי התם ספיקא דאורייתא , אכל לדין ל"ל דלא כרבה , ועי' צ"ל שתיריך בן לדין , ול"ע עליו , דמשמע פשוט לדין דקיי"ל תרי ותרי ספיקא דרצון , אמנם לולי דברים הנ"ל הי' ל"ל ליישב הא דצבורים ל"ל דע"כ לא אמרינן אי תפיסה לא מהני הוי של הבעלים הראשונים לגמרי רק בממון שאין לו תוצעין דמעולם לא זכה בו , ותפיסה ג"כ לא תיהני לי' , משא"כ בשאר ממון כיון שלד הספק שאינו של המוחזק כבר זכה בו אידך , ע"כ לא הוי ודאי ממון של המחזיק , אפי' אי תקפו מוליחין :

ולפ"ז יש להסתפק ג"כ אם קידש בו אשה אם היא מקודשת , כיון דאין מחזיקין הממון להיות

שלו לגמרי * גס לפי מ"ש מוכח כשיטת הקלה"ח , דחזקת מרא ק"ל הוי חזקה גמורה רק דמותר להחזיק המעות , דאל"כ אף בשאר ספקתהי' שלו לגמרי , וא"כ הקשי קושיית אחיו הרב מה' אהרן להוי ספק לקוח , אמנם לענ"ד נראה דלכ"מ , די"ל צמוד בהמה שלו וחזר ולקחה לא הוי בכלל לקוח * ואע"ג דאפשר לומר דהוי בכלל ספיקא דיש דיחוי אכל מלות , מ"מ הכא ודאי ל"ש דיחוי דמעולם לא נדחה :

אך לשיטת הרמב"ם אי נימא דהוכיח לדחו' סוגיא שלימ' מחמ' הראי' דצבורים הנ"ל , מוכח דלא ס"ל לחלק , וכל מקום היכא שיכול להחזיק הוא שלו לגמרי , א"כ ה"ה בספק קנין כגון הכא הוי שלו לגמרי , מיהו נ"ל דאפשר לומר דרך אחר ביישוב דברי הרמב"ם , והוא דהנה לכאורה לר' אליעזר דס"ל בצבורות

הג"ח

(*) ועי' בקא' החושן בכללי תפיס' ס"ח' ודוק פ"פ

הג"ח

(*) ועיין בהרמב"ם (פ"ו מהל' צבורי הל' י') הלוקח טלאי' פטורי' מן המעשר , עד שיולדו ברשותו , מלשון זה משמע דבמכרם וחזר ולקחם חייבים , דל"כ עד שיולדו מיותר , שגג כחב סם ר"פ מעשר להפריש מכל בהמות שיולדו לו , עי' ברמב"ם (פ"ה מהל' מתנות עניים הלכה כ"ז) שכתב המפקיר כדמו וחזר וזכה בו חייב צלקט שכתב ופאה , הואיל והי' שלו ועבדיו הוא ג"כ שלו , קרינן צ"י שדך , ונראה שהוכיח לזה ליישב קושיית חוס' בנא קמא

הוא יד לאתויא ברייתא דספיקות דמיירי בישראל, דודאי פ"ח ליד ליתן לכהן כדאיתא התם, אך לפי ר"ת דס"ל הא דפודין צו פעמים הרבה קאי אלמעלה דספיקות, לכאורה שפיר הוי מוכח ג"כ מנכנס לדיר להתעשר, אבל לפימ"ש רש"י התם מוכח דקאי חודאי, וא"כ אין ראוי ממתניתין, וגם לפירוש ר"ת, מוכח דע"כ דסוג' הגמ' דהכא לא רלה להוכיח ממתני' עפ"י פי' ר"ת משום דאיכא למימר כפירוש רש"י, דאל"כ הוי לוי להוכיח מהא דפודין צו פעמים הרבה הנשנה קודם נכנס לדיר להתעשר, היאך יכול לפדות פעם שנית, דלמא הוא של כהן, וצוה לא הוי קשה קושיית חב"י דאמר מהא לא תסייע למר, א"ו דמתני' לא רלה הגמ' להוכיח דהוי מליגן לפרש כפי' רש"י, וע"כ כוונת הגמ' לברייתא המובא בצבורות להדיא דמפרש על ספק פ"ח ציד ישראל :

ולפ"ז קשה לכאורה דלמא ברייתא חתי' כר' אליעזר, דלדידי' ע"כ הא דמהני פדיון צספק פ"ח, משום עשו ש"ז כזוכה כאלו זכה הכהן ונתנו לישראל, וע"כ פשיטא דאינו יכול לתפוס, כמו בצבור לענין מתנות, כל שחילופיו ציד כהן אע"ג דממנ"פ המתנות של הכהן אפ"ה ה"ל ליתנו לו, משום דהוי כאלו מכרו לו, ול"ל דלא ניחא להגמרא לחוקמי הברייתא כחידאי, והנה שם בצבורות ספ"ק רמי התם דתני' אין צפטר חמור פחות משלשים יום אדתי' פטר חמור לחתור, ושני התם רב נחמן ור' ששת דלאחר שלשים עובר עליו, ואח"כ מקשה התם מלוותו כל ל' יום לאחר מיכן או פודהו או עורפו, עיי"ש, ושני אלא חמור רבא הא ר"ה והא רבנן, דלר"א דמקיש פ"ח לצבור אדם, הואיל דס"ל חייב בחחריותו גם לענין זה מקיש שריד לפדותו דוקא משלשים יום וחילך, והנה הרמ"ב צס פסק התם כר' ששת, וכתב הכ"מ שם פשוט הוא דפסק רב ששת נגד ר"נ בחיסורי, ולכאורה אינו מוזן, דהא רבא מוקי התם חוקימתא אחריתא, אמנס נראה פשוט דברייתא דמיתת התם אח"כ מלוה לשותו כל שלשים יום היא ברייתא אחריתא, וגמי דברייתא זו ע"כ צ"ד לחוקמי כר' א"מ מ"מ הברייתא דמיתת מקודם אין צפ"ח פחות משלשים יום מלינו לחוקמי חליצא דהלכתא כחוקימתא דר' ששת והוא פשוט ומוכרח :

והנה ברייתא זו דמלוותו שלשים יום היא צפ"ק בצבורות בתוספתא, ונשנית קודם הך ברייתא דכילד דספיקות נכנסים לדיר להתעשר צסתמא, וא"כ מוכח דהתם ברייתא כר"ה דמקיש פ"ח לצבור אדם, וא"כ אין ראית ר"ח ראיה, די"ל לר"א הואיל וע"כ עשו ש"ז כזוכה הוי כאלו נתנו הכהן לישראל, וע"כ ממילא אינו יכול לתפוס, וע"כ לומר דר"ח ה' מפרש כרמי צ"ח התם, ויותר ניחא לומר דסבר כר"ג, ולא דייק הא דמקשה התם מכאן וחילך עובר עליו מצעי' לוי, אבל לפוס חוקימתא דרבא דע"כ רישא דברייתא דהספיקות נשנית כר"א ע"כ ממילא מהספיקו' ל"ק די"ל לר"א הואיל וע"כ עשו ש"ז כזוכה הוי כאלו נתנו הכהן לישראל, וא"כ אף לר"א נהי דעשו ש"ז כזוכה מ"מ מנ"ל שעשו חכמים כאלו חזר ונתנו הכהן לישראל כדאשכחן צפ"ב כל שחילופיו ציד כהן, דלמא לא עשו רק שיהי' כאלו זכה הכהן כדי שיהא הפ"ח נפדה ונשאר צספיקו ציד הישראל, ואם הוא פדיון פ"ח צסתמא הוא של הכהן, וע"כ אף לר"א מוכח תקפו מוליחין, דאל"כ פוטר נפשו צממונו של כהן, כדאשכחן גבי הא דמלוה את הכהן, וצבאי דפאה לרבנן דעשו כאלו זכה הכהן ונשאר ציד הישראל ולריד ליתן לו שחילופיו, רק דהכא הוי ספק ונשאר זכות ספיקו אלל הישראל, וע"כ אף

לר"א מוכח תקפו מוליחין, אך נראה דהא ליתא, דהא לפוס מאי דקיימנו השתא להוכיח דתקפו מוליחין, א"כ הוי אפשר שעשו ש"ז כזוכה לומר שהכהן זכה על הספק ונשאר ספיקו אלל הצעה"ב, דזה לא מקרי זכיה כלל, דכיון דמוליחין ונשאר בחזקת צעה"ב לגמרי, דמס"ה לא הוי פוטר נפשו צממונו של כהן, א"כ לא זכה הכהן כלל, והיאך נפדה הפ"ח, א"ו ע"כ שעשו כאלו כזר צא ליד כהן לגמרי וחזר ונתנו לישראל, וע"כ ממילא ל"מ צספק תקפו מוליחין, די"ל דהכ' שאני דהוי כאלו נתנו מדעתו להישראל, ופשיט' דמוליחין, וא"ל דמו' גופ' מוכח הואיל והולרכו לעשו ש"ז כזוכה כאלו נתנו לישראל, וצסתמא הוי אמרת תקפו מוליחין לא הוי אפשר לעשות צענין אחר, ולומר שזכה הכהן על הספק, דא"כ לא הוי זכות כלל כיון דתקפו מוליחין, אבל הוי תקפו אין מוליחין הא גופא תקשי דלא הוי להו רק לעשות שזכה על הספק שאם הוא צבור זכה צפדיון והוי זכיה הואיל ותקפו אין מוליחין .

ובזה הוי מיושב קושיית צן הש"ך בהגהת תקפו כהן, שהקשה אף דמוליחין מ"מ דלמא הוא של הכהן והיאך פוטר נפשו צממונו של כהן, ולפימ"ש י"ל דאי מוליחין ע"כ שעשו ש"ז כזוכה לגמרי וחזר ונתנו לו, ע"כ ממילא הוי ממונו לגמרי, אבל אי אין מוליחין לא הוי לריכין רק שזכה מספק, וקשה שפיר היאך פוטר, וממלא הוי מיושב צוה הקושיא על הרמב"ם הג"ל, דכיון דרב נחמן אמר מפרש עליו עשרה שנין מעשרן והן שלו, ותקשי על ר"ג אף א"כ דמוליחין מ"מ דלמא הוא ממונו של כהן בקושיית צן הש"ך, צסתמא הברייתא י"ל דחתי' כר' אליעזר, אבל על ר"ג קשה, א"ו מוכח דכ"ז שהוא צידו הוי ממונו לגמרי, וע"כ אף אם אין מוליחין י"ל ג"כ דמצי לפטור, וכסברת הרב צן הש"ך הג"ל, וצוה לא הוי לריכין לדחוק בהסוגיא כמו שדחק הרב הג"ל, וגם הוי מיושב צוה קושיית התוס', מאי קמ"ל ר"ג דכזר מוכח מברייתא דהספיקות, ולפמ"ש טובא קמ"ל לדידן דלא קיי"ל כר"א דאפ"ה מעשרן, אך צסתמא דברי הרב הג"ל לא נהירין, דודאי אי מוליחין מקרי ממונו לגמרי וכמ"ש הפ"י :

אך נראה לענ"ד דכיון דסוף סוף לריכין לומר דעשו ש"ז כזוכה לגמרי ונתנו לו אף אי תקפו אין מוליחין אין קושיא אם עשו כזוכה לגמרי, די"ל כיון דר"א יליף מצבור אדם, והתם דרשנין מיהי' לך פדה תפדה, כדאיתא צפ"י צבור וא"כ י"ל כל ש"ז רק ע"י תפיסה כל זמן שלא תפס לא הוי בכלל יהי' לך, וע"כ ודאי אין הפ"ח פדוי, ע"כ הולרכו לעשות כזוכה לגמרי וחזר ונתנו לו, ועוד דהא התוס' הקשו איך יכול לתפוס הא יכול לומר לכהן אחר אתגנו, ויתרלו דמיירי צמכירי כהונה וזה שייך שפיר על מתני' דטהרות דקתני המוליא מחצירו עליו הראיה, דמשמע אפי' היכא דצעה"ב המוליא לריד להציא ראיה, י"ל שפיר דמיירי דוקא צמכירי כהונה, דלולי זאת פשיטא דמוליחין מן הכהן, אבל הך ברייתא דתני' מודה ר"א צספק פ"ח שפריש טלה עליו, א"כ מי שאין לו מכירי כהונה איך אפשר לו להפריש טלה כיון דהכהן אינו יכול לזכות כלל, וע"כ ממילא הולרכו לעשות כאלו זכה לגמרי וע"כ לדידן אין סייעתא דר"ח מכרעת דלא כרב המנוגא .

אך עדיין קשה, הא הרמב"ם פסק מימרא דר"ג ישראל שהי' לו עשרה ספק פ"ח והפריש עליהן עשרה שנין מעשרן והן שלו, ותקשי עליו קושיית הגמ' היאך פוטר נפשו צממונו של כהן, ונ"ל דהתוס' הקשו, חדא למה לי עשרה שנין הא זה אחד פוטר, גם מאי קאמר

חמדת חלק א' א שלמה

קאמר ר"ג מעשרן והן שלו פשיטא, והניחו בקושיא, ע"י צפ"י שנדחק ותרולו אינו עולה בדברי הרמב"ם בכתב אם הפריש דמשמע שהוא קפידא דוקא אם הפריש עשרה, ובאמת ל"ע על הרמב"ם למה שינה לשון הגמ' גם הוסיף הרמב"ם מעשרן והן שלו כש היו, ובגמ' חיתא רק מעשרן והן שלו, ונראה לענ"ד לפי"ס הרמב"ם ספיקא דאורייתא מן התורה לקולא, ולפ"ז אין חיוב מן התורה לפדות ספק פטר חמור, רק מדרבנן חייב להפריש, וכיון דאין החיוב רק מדרבנן י"ל דלא תיקנו רק שיפריש לאפקועי איסורא, ולא שיוכל הכהן לתפוס, ואע"ג ד"ל סוף סוף עכשיו כיון שהפרישו הוי ספק פ"ח ויכול הכהן לתפסו, י"ל כיון דעיקר הפרשה לא הוי רק מדרבנן, ומן התורה אזלינן לקולא דלא הוי פדיון פ"ח, ולפ"ז יש ליישב הא דאמר ר"ג מפריש עלי' עשרה שיין, ד"ל אף דהרמב"ם סובר ספיקא דאורייתא מן התורה לקולא, היינו היבא דהספיקות שקולין, אבל היבא דאין הספיקות שקולין אף דלא הוי בגדר רוב, רק דמסתבר יותר לאיסור, ודאי דלא אמרינן ספיקא דאורייתא מן התורה לקולא :

וראי' לזה ממ"ס גבי ספק בהרת קדמה לשער לבן שהוא טמא מספק כרבנן דר"י ועיי"ס בתיו"ט, והתם מוכח דמדאורייתא פליגי, ונהי דלא הוי חזקה לטהר כמ"ס התוי"ט שם, מ"מ הי' ראוי לטהר מטעם ספיקא דאורייתא לקולא, וע"כ לומר כיון דמסתבר לומר שהנגע הפכה השער לא הוי בכלל ספיקא דאורייתא לקולא, ולפ"ז א"א לפדות רק על עשרה שיין, דאם פודה על אחד ודאי דאין הספיקות שקולין, דלד הספק שאינו פדיון פ"ח ל"ל דכל העשרה ספיקות לא הוי פ"ח, ולד הספק שהוא פדיון פ"ח הוא אפי' אם אחת מהעשרה הוי פ"ח, הוי השה פדיון פ"ח, והנה מ"ס ר"ג מעשרן והן שלו נראה דאחי לאשמעינן דאין הכהן יכול לתפסו, וכן משמע יותר מהרמב"ם ממאי שהוסיף תיבת כש היו, דמשמע שהוא במקדש שאין הכהן הי' יכול לתפסו, ע"כ הלריך ר"ג לומר מפריש עשרה שיין דאז לא הוי על כל אחד שם פדיון רק מדרבנן, ע"כ לא מהני תפיסת הכהן, והרמב"ם דקדק יותר וכתב אם הפריש עשרה שיין דמשמע שהוא דוקא בזה האופן הוא שלו כשהיו, ויכול להכניסם צדיר, ול"ס פוטר עלמו צממונו של כהן, דאין הכהן יכול לתפסו, ואין לומר לפ"ז מה הוכיח ר"ח מצרייתא דספיקות נהי דלא הוי מוקי לה כר"א וכמ"ס לעיל, מ"מ דלמא משום ספיקא דאורייתא א"י לתפוס הכהן, וי"ל חדא דלא רלה לאוקמי הצרייתא בצלוגתא, דלמאן דלא צעי חתיכה משתי חתיכות ספיקא דאורייתא לחומרא כגודע, ועוד דצרייתא דתוספתא שהבאתי לעיל לא קתני שהפריש עשרה שיין רק כתמא ישראל שהי' לו ספיקות ופדה אותן, ומשמע אפי' פדה הרבה ספיקות צעה אחד כדינו ואז הוי ספיקא דאורייתא לחומרא, אבל לפוס אוקימתא דרבא בצבורות דסתמא דתוספתא אחי אליבא דר"א דס"ל חייב באחריותו, וע"כ ל"מ מצרייתא זו כמ"ס לעיל, ולא קשיא רק ממימרא דר"ג, וכן מצרייתא המוצא צפ"ק דצבורות ושם נאמר ג"כ עשרה שיין, ע"כ ממילא לק"מ, ד"ל מטעם ספיקא דרבנן לקולא, משא"כ בצבור בהמה טהורה, נהי ד"ל ג"כ ספיקא דאורייתא מן התורה לקולא, מ"מ אם הוא צבור שייך ממילא לכהן, משא"כ צפ"ח שהוא מחמת פדיונו שהלויכו חכמים להפריש, י"ל שפיר דהם אמרו שלא תיהי תפיסת הכהן :

וייש' להמתיק הדברים עוד, דכיון דפדיון פ"ח אין לו שום קדושה רק מחמת שיש מלוה צנתינה לכהן ע"כ הוי שייך להכהן, והיבא דהוי ספק, ואמרינן ספיקא דאורייתא לקולא, רק לענין איסור החמירו חכמים, אבל לענין ממון לא החמירו, וע"כ אף בלא חזקת ממון י"ל דאין כאן מלות נתינה * וע"כ אינו יכול הכהן לתפסו, דהני תפיסה היינו היבא שהמוחזק זוכה מחמת חזקת ממון, ע"כ היבא שהני מוחזק מהני תפיסתו, אבל הכא אף בלא חזקת ממון אין כאן מלות נתינה מדאורייתא, וע"כ אין הכהן יכול לתפסו דצוה לא החמירו חכמים על הספק, משא"כ בצבור בהמה שאם הוא צבור הוי קדוש והוי ממילא ממונו של כהן, וע"כ הא דהוא של הצעלים הוי רק משום שהם מוחזקים ע"כ שפיר י"ל דמהני תפיסתו של כהן :

וארוחנא צוה דלפמ"ס הש"ך בתקפו כהן ליישב הרמב"ם ע"ד, דהרמב"ם מחלק בין צבור בהמה טהורה לפדיון פ"ח, מחמת קושיא השואל בכתבו הרשב"א, תקשי כיון דעיקר רחיה דרב המנוח דתקפו אין מוליחין מדתני' במתני' דטהרות המע"ה, כדקאמר והא דתקפו כהן אין מוליחין אותו מידו דתני' המע"ה, ועי' צשיטה מקובצת, דלולי ראי' זו אף ר"ה הי' סובר תקפו מוליחין, וכיון דע"כ מוכח דפדיון פ"ח מוליחין א"כ ע"כ הא דקתני המע"ה הוי כסתמא דמלתא דהצעלים מוחזקים, דהא תני' התם ג"כ צבור בהמה טמאה, ולפי מ"ס י"ל או דמתני' אחי' כמאן דלא צעי חתיכה משתי חתיכות, כמו מתני' דר"פ החולץ דאחי' ג"כ סתמא דמתני' כמאן דל"צ חתיכה משתי חתיכות או דמש"ה תני' ג"כ צבור בהמה טמאה המע"ה דנ"מ היבא דפדה הרבה ספיקות על שם אחד, דאז תקפו כהן אין מוליחין, וכמו שכתבתי לעיל :

וגחזור על הראשונות דלפ"ז אף להרמ"ם צ"ס אינו מוכח היבא דהדין תקפו אין מוליחין אפי' כל זמן שהוא ציד הראשון הוא שלו לגמרי כמ"ס הכ"מ, כיון דהרמב"ם ס"ל ג"כ צפדיון פ"ח תקפו מוליחין וכמ"ס, ולפי מ"ס שפיר יש מקום לומר בחמץ שמכר ע"י קנין כסף דהוי רק ספק שלו, וע"כ ע"כ לאחר הפסח הוי רק ספיקא דרבנן ולקולא :

אמנם עדיין לענ"ד הדבר תמוז, כיון דמלד הדין יכול להחזיקו ולעשות צו כרלונו, ואין הגכרי יכול להוליח מידו, למה יגרע מגורם לממון דגלי לן רחמנא דעובר עליו בפסח על לא ימלא, וה"ל נהי דהוי ספק קנין, מ"מ הוי ודאי גורם לממון, ול"מ לשיטת הפוסקים בספיקא דדינא מוליחין ואינו יכול הגכרי לתפסו ודאי דהוי גורם לממון, אלא אפי' הי' אמרינן תקפו אין מוליחין, מ"מ השתא מיהא הא לא תקפה וכל זמן שהיא צרופה ישראל הוי לדידי' גורם לממון, ועוד אני מסתפק לענ"ד בכל קנינים המסופקים היבא דהדין נותן שהמוכר הוי המוחזק ועל הלוקח להצירא ראי' למה לא נימא דהקנין בטל לגמרי דאדעתא דהכי לא קנה, היבא דנתן מקלף דמים שאם יאבד המקח יהי' פסידא דשני, שיאמר דלמא הוי קנין והוי פסידא דלוקח, וע"כ ראוי להיות מקח טעות לגמרי, ואע"ג דאשכחן כה"ג לרש"י דס"ל כל שהכסף

צידו ידו על העליונה, ולפימ"ש רש"י צפ' הזהב הוא כל
 אחריות על הלוקח, ואפ"ה אם נתיקרה יכול המוכר
 לחזור, מ"מ התם נ"מ להלוקח דע"ז לריד המוכר לקבל
 עליו מי שפרע אם ירצה לחזור, אבל הכא כיון דמספקין
 דלמא בר"י דס"ל בישראל מעות קונות, וממילא בנכרי צ"ע
 משיכה, ולר"י לא אשכחן מי שפרע רק היכא דקני מדאורייתא,
 וא"כ בנכרי לא מהני ל' המעות לענין מי שפרע, גם לא
 אשכחן כלל דתקנו בנכרי מי שפרע, וא"כ מה"ת יתן הנכרי
 מעותיו על קנין כזה לאין תועלת, [ועדיין ל"ע בשוגי'
 דהניזקין גבי יתמי עיי"ש]:

ובר מן כל דין כיון דהחמץ עומד ברשות ישראל ח"ע
 שקיבל הנכרי עליו אחריו מ"מ כיון דהוי ספק
 קנין, ואם יאבד החמץ לא יוכל הישראל לגבות מן הנכרי
 דלמא לא קנה, והנכרי הוא מוחזק ואינו יכול להוציא
 מידו, ואין לומר שהתחייב עלמו באחריות אף אם הוא
 של ישראל, דא"כ נוטל הישראל חליפי איסורי הנאה אם
 נאבד בפסח, וע"כ דקבלת אחריות הנכרי הוא רק לפטור
 את הישראל מאחריות חמלו שהוא בבית ישראל, וכיון
 דיכול לומר ח"כ שלא קנה כלל, א"כ נשאר אחריות על
 הישראל ועבר על כל יראה, ואף לשיטת הח"י עפ"י
 הירושלמי דחמץ של נכרי שקיבל הישראל אחריות מותר
 אחר הפסח, דכיון דהחמץ הוא של הנכרי לא קנסוהו,
 מ"מ בנ"ד שהוא ספק, וכל זמן שלא קיבל הנכרי לרשותו
 יכול הישראל להחזיקו, ואם יהי' מותר בהנאה מבתמא
 יחזיקו הישראל, וכיון שהוא עבר בודאי על צ"י מחמת
 אחריות, מה"ת לומר דלא קנסו כזה:

ובן קשה ואינו מובן לענ"ד מה שראיתי בשפר מקור
 חיים, היכא שמכר לו קרקע וחמץ ביחד בסך
 אחד תלוי במחלוקת הרמב"ם והרשב"ם בח"מ (סי'
 רט"ז ט"ה), וכתב ג"כ להתיר אחר הפסח ע"י קבלת
 אחריות של הנכרי, וקשה צעני ללייר קבלת אחריות כזה,
 כיון דהנכרי הוא מוחזק, ואפשר לקיים דבריו היכא שנתן
 כל המעות, ועדיין ל"ע קלת דאם יתיקיר יהי' באחריות
 הישראל על המותר, אבל בנ"ד דלא נתן רק מקלט דמים,
 ח"כ ודאי הוי אחריותו על הישראל, גם בגוף הדין שכתב
 המק"ח ה"ל לדמות להא דארעא ודיקלי למחלוקת הרמב"ם
 והרשב"ם, לענ"ד י"ל הואיל דמס"ה המקח צטל לשיטת
 הרמב"ם ד"ל דמקפיד דוקא לקנות שניהם ביחד, י"ל
 דזה ל"ש רק היכא שהקונה קנה אדעת' ידי' להחזיקו
 לעצמו בדרך כל הקניות, וה"ה בחמץ אם הזדמן שמכר
 חמלו לנכרי שידעינן שרולה להחזיק החמץ לעצמו, וכן
 החדר י"ל שפיר דמקפיד לקנות שניהם, משא"כ במכירת
 חמץ הנהוג שידעינן שהנכרי אינו רולה להחזיקו לעצמו,
 וכדאיתא בש"ע שמותר לומר עד שאתה לוקח וכו', ולאחר
 פסח אקחנו ממך, ומעשים בכל יום שהין הנכרי מעלה
 דמי המקח לאחר הפסח, רק מה שנותן לו ח"כ דבר
 מועט, מה"ת לומר כזה שהי' מקפיד לקנות דוקא החמץ
 עם החדר, וע"כ י"ל דכזה כ"ע מודו דלא הוי קפידא,
 דהוי אומדנא דמוכח דהנכרי לא הי' מקפיד:

ג אחרי העיון בשטר מכירה של נידון דידן, ראיתי
 אף שבתחילה כלל שניהם ביחד, מ"מ ח"כ פרט
 בחמץ בסך כפ"ע, ממילא לא דמי לנדון הנ"ל, רק עיקר
 הספק הן מחמת הקנין והן מחמת אחריות כמ"ש לעיל,
 אמנם לפי מ"ש השאגת ארי' דלשיטת הגאונים לריד דוקא
 להיות החמץ מונח ברשות הקנין לו, ולא אמרינן שכירות
 קניא לחומרה, א"כ כיון דהחדר הי' רק אלוו בשכירות
 הי' מקום להקל אחר הפסח בשפיקא דרבנן, אמנם לענ"ד

קשה הדבר לומר שלא יעבור צבית המושכר לו, וראי'
 מע"ש הר"ן ריש מכילתין, ואפשר דמטעם זה החמירה
 התורה לעבור צב"י, והיינו משום דלמא אתי למיכל,
 וא"כ מה"ת לא יעבור צבית המושכר לו והוא דר בתוכו,
 דשייך ג"כ דלמא אתי למיכל, בשלמא ברשות הנכרי י"ל
 הואיל ואין לו רשות לילך לשם לא חיישה התורה דלמ' אתי
 למיכל, אבל ברשות המושכר לו מה"ת לא נימא דלמ' אתי
 למיכל, והרי הר"ן החזיק ג"כ בשיטת הגאונים, ואפ"ה
 נראה דס"ל דעובר צבית המושכר, ועיקר ראיתו הואיל
 וכתוב צביתם וגבולך, וקיי"ל דשכירות לא קניא, ע"כ
 צ"ע דוקא ביתו לגמרי לפמ"ש הר"י מוגונצ מצית הח"ס
 דמוכח דבית לאו דוקא, וע"כ לומר דהגאונים ס"ל לפרש
 המכילתא דהכא הואיל ושנה עליו הכתוב ע"כ הוא ודאי
 לעכב וכן מוכח דאל"כ אף מגבולך הו"מ למילף דצ"ע דוק'
 רשותו, ואמאי קאמר דמלא יראה לך בכלגבולך שומעאני
 כפשוטו, ה"ו דאלו לא שנה הכתוב הו"א דאורייתא דקרא
 הוא, כיון דאין סברא לתלות איסור צ"י ברשות שלו,
 רק הואיל ושנה הכתוב, וא"כ אדרבא הוי זה חידוש מה
 דהולך דוקא להיות רשות שלו, והתוס' כתבו במנחות
 גבי מזוזה ח"ע ג' דכתיב ביתך, מ"מ כיון דאין סברא
 לתלות הדבר בבית שלו דוקא, ע"כ אף בשכירות חייב,
 ח"כ ה"כ י"ל דלא גלי לן רחמנא ביתך רק דצ"ע רשות
 שלו דאז ניכר שרולה בקיומו, או כמ"ש הר"ן משום דלמא
 אתי למיכל, אבל מה"ת לחדש דצ"ע דוקא שיהי' הבית
 קנין לו, והא דקאמר הגמ' למימרה דשכירות קניא,
 משום דאי לא קניא כיון דגוף הבית שלו ח"ע ג' דיחד בית
 לעכו"ס לא מלינו למעט מבתיכם, ובאחד משני דרכים
 ראוי להיות בכלל בתיכם, או שהוא שלו לגמרי, או שהוא
 שלו עכ"פ בשכירות, ומשני ב"ה דאמר רחמנא לא ימלא,
 וע"כ העיקר תלוי במי שהו' מלוי לו, וע"כ ברשו' המושכר
 לו עובר מדאורייתא:

ועפ"י זה הי' נ"ל באחד שמכר לעכו"ס צע"פ
 החמץ בדין, וקודם זמן איסורו חזר בו
 הישראל וחטף ממנו השטר מכירה, ומכרו לעכו"ס אחר
 ונדע הדבר לאחר זמן איסורו, והנה לכאורה הי' אפשר
 לומר שא"ל לצער ועדיין הוא ברשות העכו"ס הראשון,
 דמה בכך שחטף ממנו השטר מכירה הואיל וכבר קנה
 החדר והחמץ בדין, מ"מ הי' נראה לי פשוט דע"כ אחריותו
 על הישראל כיון שאינו מניח העכו"ס להלך להחדר שהחמץ
 בתוכו ולהשגיח על שלו, ח"ע ג' דלכאורה לא הוי רק
 גרמא בעלמא, מ"מ נ"ל לפמ"ש התוס' בכתובות (דף
 מ"ז) דמס"ה לא חזלינן בתר אומדנא בלוקח מקח וגאנא
 משום דאין ספק דאדעתא דהכי קנה, ולצטוק כתבו
 הואיל והדבר תלוי בשני הלכדים דהמוכר לא הי' מתרצה
 באופן אחר, ועראה פשוט דכל זה לא שייך רק אם המוכר
 לא הי' הגורם להפסד שנעשה ח"כ, אבל בנידון דידן
 אדרבא הוא אומדנא דמוכח דאדעתא דהכי לא קנה, וגם
 סברא שהמוכר לא הי' מתרצה ל"ש כזה כיון דבדידי' תלוי
 מלתא, ונהי דכל זמן שהמקח צעין ולא חזר הוא ברשות
 הלוקח מ"מ כשיאבד הוא ברשות המוכר, ונהי דלפמ"ש
 המג"א (סי' תמ"א) מוכח דאף כעין זה לא הוי רק גורם
 לממון ולא אמרינן הואיל כשיאבד הוי שלו לגמרי גרע
 מגורם לממון מ"מ גורם מיסו הוי, וע"כ לריד לצער,
 מיהו הי' מקום לומר הואיל ומכר החדר עם החמץ וקרקע
 אינה נגזלת והוי קבלת אחריות חמלו של נכרי צביתו של
 נכרי, וכמו שתירץ המג"א גבי משכון הנ"ל, והיינו לפימ"ש
 הס"א הנ"ל דצ"ע דוקא רשות הקנין לו, אבל לפימ"ש ד"ל
 דהיכא

דחין משם סתירה לדברי הגאון הנ"ל, דהא התם עיקר הקנין הוא שטר כדאיתא התם, רק כי היכא דלא להוי כמוכר דבר שלב"ל קאמר התם דסמכא דעתיה, וקנה עס השטר, אע"ג דהוי דבר שלב"ל, משום דסמכא דעתיה דודאי יבא לדי מוכר, וגם חין רחיה לדברי הגאון משם מדהולך לומר גבי לוקח סמכא דעתיה, די"ל דודאי מה שהוא חסרון בגוף המקח כגון התם דהוי דבר שלב"ל ודאי לריך סמיכת דעת הקונה, אבל אם הגרועותא חינו בגוף המקח רק בהקנין י"ל דעיקרו תלוי במי שרולה להקנות להוליא דבר מרשותו לריך להיות גמר ומקנה, וע"כ הוי ממילא קנין חף נגד הקונה:

ולבאורה נראה לענ"ד רח"י לזה ממה דחיצעיה לן פ"ק דקדושין שדה לאחד ומטלטלין לאחד מהו, ועלתה בתיקו, וכן הוא בש"ע (סי' ר"ב) ועיי"ש, ובסמ"ע (ס"ק ז') דהמחבר ס"ל דחיצעיה הוא שאמר למי שזיכהו המטלטלין שיקנה המטלטלין אגב קרקע שמקנה לאחר, וע"כ ל"ל דחיצעיה הגמ' הואיל ומטלטלין נקנין אג"ק והיינו הואיל והמוכר מקנה קרקע וע"כ גמר ומקנה ג"כ המטלטלין, ע"כ יש להסתפק אפי' אם מקנה לאחר הקרקע גמר ומקנה לזה המטלטלין הואיל ובפעם אחד מוליא מרשותו הקרקע ומטלטלין, אבל אי נמא דבעי ג"כ דעת קונה לשיהי' גמר וקונה ח"כ בשלמא אם מקנה לו קרקע י"ל שפיר הואיל וגמר לקנות הקרקע קנה ג"כ המטלטלין, אבל היאך שייך לומר הואיל ואיך קונה הקרקע גמר הוא לקנות ג"כ המטלטלין, ולא מלינו חילוק בזה בין מוכר למתנה, ע"כ נראה דמוכר דעיקר תלוי בהמקנה, ואפשר לומר דהא גופא מספקא לי' להגמ' אם תלוי בקונה או לא, דא"כ עכ"פ במתנה ה' לו לקנות, אלא נראה דמלך המקנה חיצעיה' להו אי הוי בגדר אגב או לא, הואיל והקנאת הקרקע הוא לאחר לא שייך אגב, וכן נ"ל להוכיח ממאי דקיי"ל בקנין אגב לא בעי שידעין שיש לו קרקע רק מלך הודאת בע"ד הואיל ומודה שיש לו קרקע ממילא נקנה המטלטלין, ולא שמע פשוט דאף הלוקח אינו יכול לחזור בו, והלו הוי צעי דעת קונה לשיקנה לו המטלטלין דוקא ע"י הקנאת קרקע מה מהני הודאת המוכר לגבי הלוקח לחייבו שלא יוכל לחזור, אבל אי אמרינן דעיקר הקנאה לריך רק מלך המוכר וכיון דלגבי המוכר אמרינן הודאת בע"ד כמאה עדים נקנו המטלטלין, וע"כ יש לקיים דברי המ"ב הנ"ל לומר דקנין כסף מהני חף בפסח, גם י"ל לפימ"ש לעיל דהנכרי חין כוונתו להחזיקו ע"כ אינו מקפיד על מקחו, ולפ"ז י"ל דג"כ לא שייך דחינו גומר וקונה, דלידידי' הוי כמו מליאה ומתנה, אבל כל זמן שלא נחליט דברי המ"ב הנ"ל קשה בעיני חף לאחר הפסח לשמוך על קנין כסף, דסוף סוף בתוך הפסח הוי של ישראל, וכמ"ש לעיל, דהואיל ויכול להחזיקו מלך הדין, גם מלך אחריות דהנכרי אינו חייב הואיל והוי ספק, מיהו לענין אחריות עדיין לא הועלנו לפימ"ש הגאון הנ"ל דנ"ל פשוט דבדיניהם יחזיקו המקח להערמה בעלמא ולא יחייבו את הנכרי לשלם אם יאבד, וע"כ עדיין הוא באחריות ישראל, והואיל דנתבטל מכירת החדר הוי ברשות ישראל, ואף כי לענ"ד חין הדבר ברור כ"כ שיחזיקו להערמה הואיל ויודעין שהישראל מוכר למכור בלב שלם, אך מלבד זאת יש לעיין הואיל והנכרי הוא עני ואין לו מה לשלם, חוץ מזה יש לדמותו ג"כ לאחריות אנס, ועיי' ציו"ד (סי' קל"ב ס"ז) ובהגהת רמ"א שם, משמע לכאורה דלדיעה קמייתא אפי' חין לו לשלם אפ"ה לא מקרי רולה בקיומו, רק דוקא באמר לו המתן בגילה דעתו להדיא

דהיכא דהוא משתמש באותרשות חף שאינו קנוי לו עובר, א"כ ה"נ כיון שידו תקיפה ואינו מניח הנכרי לכנס והוא נכנס ויואל כשמוכר לנכרי השני, נראה פשוט דלריך לצער, כיון דנכרי השני ודאי לא קנה, ע"כ נשאר ברשות הישראל, ולריך לעשות תיקון הראוי בחמץ שקיבל עליו אחריות, ורחיטי צפ"מ צמסצלות זהב (סי' תמ"ח) שכתב בנכרי שהפסיד החמץ בפסח ולקח הישראל ממנו המפתח, י"ל דהוי באחריות הישראל, ולא ביאר מחיזה טעם והניח צל"ט, ומ"ש נראה נכון לענ"ד, ורחיטי בספר מקור חיים הנ"ל שהשיג מטעם אחר על דברי הס"א הנ"ל, וכתב דטעם הגאונים הוא הואיל ומונח ברשות עכו"ם, ע"כ וזה העכו"ם בחמץ דחליו קונה לו, ולפי דבריו י"ל ג"כ דהכא לריך לצער דהוי חף שאינה משתמרת כיון דאינו מניח להנכרי לכנס לשם, אמנם לענ"ד קשה על דבריו, דאי נמא דהנכרי וזה לגמרי בהחמץ למה חייבוהו חכמים לצער, כיון דכבר קנאו הנכרי והוי כמו גזל, גם לשון המכילתא קשיא, ולא חמלו של ישראל ברשות נכרי שהוא שלו וא"י לצער, משמע שעדיין הוא שלו, עכ"פ ברשות המושכר נראה לענ"ד דלריך לצער, וע"כ חף לאחר פ"חין לשמוך צנ"ד על קנין כסף וכמ"ש לעיל:

אד לפימ"ש המ"ב דחמץ הואיל ואינו ברשותו של אדם ע"כ בקנין כל דהו סגי, דודאי גמר ומקני, וע"כ י"ל דאפי' בתוך הפסח ח"ל לצער, דהא ה' מקום להחמיר בתוך הפסח ולומר דהוי ספק קנין, חף לאחר פ"ח לא מהני מטעמים הנ"ל, ורחיטי שהגאון הנ"ל בספר מק"ח גמגם על דברי המ"ב הנ"ל, דאע"ג דהישראל גמר ומקנה, מ"מ הא צעינן דעת קונה ג"כ והקונה אינו גמר וקונה, וע"כ כתב דבעינן תרווייהו, אך כתב מטעם אחר להתיר לאחר פ"ח כיון דפלוגתא דרבוותא הוא הוי ספיקא דרבנן, ואפי' בפסח כיון דגילוי דעת סגי שוב אין עליו איסור דאורייתא, ובדרבנן מותר בספק פלוגתא דרבוותא עכ"ד:

והנה מ"ש הגאון הנ"ל להתיר מטעם פלוגתא דרבוותא היכא דהוי ספיקא דרבנן כבד כתבתי לעילמה דקשיא לענ"ד, הואיל והישראל הוא מוחזק הוי עכ"פ לדידי' גורם לממון, וכן לענין אחריות הוא ברשותו וכמ"ש לעיל, אך לפי סברת הגאון מק"ח דזה הוי כמו ביטול דהוי גילוי דעת שילא מרשותו ה' אפשר לומר דשוב לא שייך לומר דהוי גורם לממון, דהא הוי כאלו ביטלו, אמנם גוף השבירה נעלם ממני ולא זכיתי להצין מחיזה טעם יהי' דומה לביטול כיון שכוונתו הוא למוכרו להנכרי ואם חין קנין הנכרי כלום ממילא נשאר ברשותו, ולא דמי לביטול דהוי כמו הפקר לגמרי, גם חף לפי סברת הגאון הנ"ל לא העלו ארוכה לפימ"ש דהוי לדידי' גורם לממון, דכיון דחז"ל לא רלו לשמוך על הביטול חולי מערים, או כמ"ש הר"ן הואיל והדבר תלוי במחשבת בני אדם, וכיון דבלא ביטול לא ה' בגדר ספק לפימ"ש דהוי לדידי' גורם לממון, וכן אחריות הוא עליו, ה"נ המכירה לא מהני כלל מדרבנן, וכיון דאין כאן ביטול שוב הוי ודאי גורם לממון מדרבנן עכ"פ, וע"כ לפי מה שגמגם הגאון הנ"ל על סברת המ"ב קשה מאד בעיני להתיר חף לאחר פ"ח:

והנה מ"ש הגאון הנ"ל שם לדחות מאי דמשמע בשמעתי דהכיר זה דגמר ומקני מלך המוכר מהני, וכתב דהתם שאני דאין הלוקח יכול לחזור וכמ"ש המ"ל, לא נתבררו לי דבריו, דאדרבא לפימ"ש המ"ל דמיירי בלא הסיר זה כתב דיכול לחזור, מיהו צל"ז נראה

חשיב ספק עשירי כלל , וע"ז תמה מעכ"ת בזה דאמר רבה במסכת צ"צ (דף פ"א) דלמא רבנן בשני חילנות כפוקי מספק' להו, מש"ס מציא ואינו קורא, ואמאי כיון דבכל ספק ממון חשיב כודאי של בעלים הראשונים אמאי מציא כלל, זהו תורף דברי מעכ"ת, ושפתים ישק משיב דברים נכוחים :

והנה מה שיש לגמגם בהחילוקים שחילק מעכ"ת לא נחיתנא, כי לבו כלבהארי ומה הדע אשר לא ידע, אך תתוצ לחומעכ"ת את הנראה לפי ענ"ד ולו משפט הבחירה, כי לכאורה ה"י קשה לי מאיזה טעם נחשב ספק ממון כודאי לענין איסור מחמת חזקת ממון או חזקת מר"ק, הא באיסור אף שיש לו חזק' קמיית' אסור בספק, ומכ"ס במקום חזקת ממון או חזקת מר"ק קמא, שחזקות אלו אינן חזקות המבוררות ולא גלמדו מקראי דמיייתי בחולין (דף י"א) רק מכח סברת דמאן דכאיב ל"י כאיבא האמור צ"ק (דף מ"ה) מכ"ס דאינו ראוי שיחשוב הספק כודאי לענין איסור, ולזאת ה"י נראה לפי ענ"ד בטעמ' דהך מלתא דחשובה בספק כודאי בזה דספיקות נכנסין לדיר להטעם, דהתם אפי' אי אתי אליהו לאחר שהפריש השם לפדיון הספק ויאמר שהפטר חמור הוא ודאי, מ"מ א"ל ליתנו לכהנים ולא גרע מהא דצ"מ (דף ס"ו) לענין קנין דבר שלכ"ל דאי תפס מהני מטעם דמחילה בטעות הוא מחילה, ועי' בהר"ם שם שחולק על הטעם שכתבו התוס' שם, ובהגהת הר"ם שם כתב הטעם דשכנגדו קנה ביאוש בעלים, וכן לענין קס דינא אף שיכול לבא עליו ממכ"פ דדמי לנתברר בעדים, כתב התרומת הדשן הטעם דזכה מטעם יאוש בעלים, ולפ"ז מכ"ס בספק ממון שגראה מענינו שאין הספק עומד להתברר כלל הוא יאוש, ומכ"ס במתנות כהונה שאפי' יבא אליהו אחר שחלן פטור, דהאכל מתנות כהונה פטור, אבל כשנתברר בעדים ממש לא הוא יאוש דכשידוע לעדים כידוע לכהנים דמי, וכיון שידוע לכהנים לא חשיב כאידיס מכל אדם כיון שיש לו מילין, ואין לחלק בין יחיד למתנות כהונה דרבים נינהו, דמלינו כה"ג במתנות עניים דמותר כל אדם בהן משום דמעיכרא איהושי מיהו עניים דעתיהו מיני, והישראל זכה בהשם מטעם יאוש והפקירה דכהנים, כיון דאפי' אתי אליהו ויאמר שהוא שלו, אפילו הכי אינו לריד ליתנו לו כנכתב לעיל, ושפיר קאמר הש"ס דלא נחשב לספק כלל, דהא אפי' אם יתברר הספק הוא שלו דקני' ל"י, ואין להקשות דא"כ פטור הוא ממעשר כיון דקני' ל"י ביאוש הוא לקוח, דז"ל, כיון דמעולם לא ילא טלה הזה מרשותו כלל דמעיכרא איהושי מסחי כהנים דעתייהו מיני לא חשיב לקוח לפטור ממעשר, ואף דבענין אם מכר טלה שנולד לו וחזר ולקחה, אין דעתי מסכמת עם מעכ"ת לחייבו במעשר, דכיון שמכרו חשיב כאחר לגבי, מ"מ בכה"ג שלא ילא מרשותו כלל, וכשהפרישו אדעתא שיהי' שלו הפרישו לא חשיב לקוח.

ולפ"ז אתי שפיר הכלל דצ"צ (דף פ"א) גבי שני חילנות דמייירי בקרקע, דאין יאוש מועיל לקרקע, ואלו אתי אליהו ויברר הספק הקרקע של בעל החילנות, וכיון דהספק מבורר לרחמנא ספק גמור חשיב ל"י הן לענין הלוקח שיהי' מצי' ואינו קור' ובין לענין המוכ' אם חזר ולקח חילן אחד מהלוקח שני חילנות דג"כ מציא ואינו קורא מה"ט כיון דבירור מהני בהך ספיקא, וכיון דלפני רחמי' גלי' חייב להביא דאולי אתי אליהו ויאמר דיש לו קרקע וקעבר אמנות דרחמנא וכן בספק מתנות כהונה בקרקע כגון שדה חרס כשמודמן בדבר הנוגע לענין איסור נחשב בספק

להדיא בסומך על הע"ז, אבל לולי זאת לא מקרי רולה בקיומו, ואפשר לומר הו"ל והחוב הוא מלד אחר רק שזה גורם לו שלא יפסיד חובו, לא מקרי אפי' רולה בקיומו, כיון דאפשר שהנכרי ישלם מלד אחר אם יהי' לו, ולא דמי לאחריות האדם, דזה החמץ הוא עיקרו של הגורם, ועיין שם בע"ז בהר"ם ש"ל פשוט דאף זה הוי רולה בקיומו, מיהו לענין גורם לממון עדיין אינו מוקרח, ועכ"פ הו"ל דהוי רק לאחריות אדם ותלוי בפלוגתא דהר"צ"ד והרמב"ם יש להקל אחס"פ עכ"פ, גם הו"ל והנכרי קנה לגמרי יש להקל לאחר הפסח עפ"י הירושלמי דחמץ של נכרי שקיבל עליו לאחריות מותר לאחר הפסח, דאלו הוי ספק קנין הו"מ למימר דאף להירושלמי אסור אחס"פ וכמ"ס לעיל, כיון דהישראל יחזיקו כודאי אחר הפסח, גם לענין לאחריות יש תקנה להולאו מרשותו, וכן הוריתי בנידון שגשאלתי עליו שלא לבזרו רק לומר להנכרי שיו"ל מרשות הישראל, הו"ל והי' הפסח מרובה, והנכרי ימכור החמץ לעכו"ם בחנות וישלם להישראל מעותיו כדי ללאת ידי המחמירים בחמץ של נכרי שקיבל עליו לאחריות לאשרו בהנאה, מ"מ ודאי מותר לקבל הדמים מה שנתחייב לו הנכרי בשביל החמץ שקנה קודם הפסח שהיה מותר, ובזה לא יהי' הפסד לישראל למה נתיר לו לכתחילה ליקח החמץ מהנכרי אחס"פ, כך סי' נראה לפי ענ"ד, ולור ישראל יליני משגיאות ויוריני מתורתו נפלאות.

הק' שלמה זלמן מפוזנן

שאלה זו נשאלה מאתי, ותשובתי האמורה לעיל כתבתי לכבוד ידידי הרב הגאון מופת הדור מאור הגולה מוהר"י ז"ל אב"ד דק"ק ליסא בעה"מ ספר חוות דעת ומק"ח לחוות דעתו הגדולה בזה, וזאת אשר השיב לי בכתבו ובלשונו.

סימן ב

צ"ה יוס' ג' יו"ד כיון תקע"ג לפ"ק פה ק"ק ליסא יע"א :

אל ארז הלבנון, יפה ענף וגובה הקומה, כל רז ממנו לא נעלמה, בחפנים אסף קלוי התבונה, יזכה לשבת על כסא התורה והתעודה, עד יבנה עיר הקודש על תלה, ה"ה הרב הגאון מופת הדור נ"י ע"ה פ"ה מוה' זלמן נ"י, אבד"ק נאשעלסק :

מכתבו הטור מאיר כספיר הגיעני, ושתיתי בלמא את דבריו המתוקים מדבש ונופת לופים, וקראתי עליו שפתים ישק משיב דברים נכוחים, והנה בנידון מה שתמה מעכ"ת על מה שכתבתי בספרי מקור חיים בענין אם מכר חמלו בקנין כסף לבד שהוא פלוגתא דרבוותא' אי כסף קונה בעכו"ם אם יש לסמוך להתיר החמץ אחר הפסח הו"ל והוא איסור דרבנן והוי ספיקא דרבנן ולקולא, וכתב מעכ"ת דליתא, דכל ספק ממון חשוב כודאי של בעלים הראשונים כיון דקיי"ל תקפו כהן מו"ל אין מידו, ומבואר צ"מ (דף ו') דחשוב כודאי של בעלים הראשונים, דהא מאזי טעמא נכנס לדיר להתעשר, ולא

וכדי לקיים מצות ציעור להוציא מרשותו מפרו צקנין
שלדעתו הוא קנין טוב, הרי לנו רואים שאין רלונו שיהי'
החמץ ברשותו, שמה הי' לו לעשות עוד ולא עשה, רק
משום החשש דשמא כסף קונה וחייב לצער מטעם אחריות
כבר כתבתי (בסי' ת"מ) דלענין אחריות מהני הוצאה
מרשות וגוף החמץ אסור לישראל אחר הפסח אף להירושלמי
דחמץ שקיבל עליו אחריות לא נאסר, מ"מ כיון דלא קיבל
הדמים חשיב החמץ כמסכון דנאסר כמו שכתבתי בספרי
מקור חיים (בסי' תמ"ח) ולקבל הדמים מהנכרי שנתחייב
לו, ג"כ כדן הורה, אף דיש לפקפק, דכיון שנתבטל
הקנין הרי לא נתחייב הנכרי כלל, מ"מ כיון דמדרבנן
הוא הוי שפיקא דרבנן דאימר קנין הוא וחובו קמקבל,
ובחמץ ספק ממון יש לו דין ספק דלא קני ביאוש
מטעם שכתבתי:

ומה שתמה מעכ"ת בצפורות (דף י"ב) לר"א דס"ל
גבי פדיון פטר חמור דלא נפקע האיסור עד
שהגיע השם ליד כהן, ח"כ אמאי מודה בספק פ"ח
שפריש והוא שלו, הא לא נפקע האיסור כלל כשלא
הגיע ליד כהן, וכתב מעכ"ת דהוא מטעם שעשו שחינו
זוכה כזוכה, לא נהירא לפי ענ"ד, דלא מלינו שעשו
שח"ז כזוכה רק במקום דליכא גזל השבט שחילופיו ביד
כהן כגון צמולה מעות את הכהן בגיטין (דף למ"ד) וכן
צצבורות פ"ב אמרינן בהדיא כל שחילופיו ביד כהן, אכל
לעשות שחינו זוכה כזוכה צצביל תקנת הצעלים לגזול
השבט מה"ת הך, ולפי ענ"ד נראה הטעם דצחמת הי'
ראוי שתפקע האיסור משעת הפרשה כמו לרבנן רק
משום הקישא דתפדה תפדה דחמש סלעים של צן,
מש"ה צספק דחמש סלעים גופייהו אינו לריך ליתנו לכהן,
דון מינה ומינה שג"כ כאן אינו חייב צנתינס לכהן,
וממילא נפקע האיסור בהפרשה:

ג מה שתמה מעכ"ת מהא שכתבו התוס' בגיטין ציין
ונתנאך דיכול לומר לו הרי שלך לפניך, הא הוי
רולה בקיומו ואסור כמו בחילופי ע"ז ביד נכרי ואסור
לגבות חובו כשאמר לו המתן, והנה לפי דברי מעכ"ת
אפי' גזל נסך אסור להחזיר, לא נהירא לי מטעם שכתבתי
בספרי מקו"ח (סי' ת"ג) דדוקא כשבא לו הנאה מחודשת
חשיב נהנה ורולה בקיומו אכל צמא שנפטר מחוב לא חשיב
הנאה, ומכ"ש כשמחזיר לו הנכרי את שלו, ואפי' צע"ז
שמלווה לאצדו, מ"מ אינו מלווה ליתן דמים מכיסו כדי
לאצדו, משא"כ התם כשגובה חובו מהמעות שגלמח מהע"ז
הרי הוא ברולה בקיומו לשעבודו ולהפרע ממנו חובו,
והרי רולה בקיומו להנות מהע"ז מש"ה אסור, הכ"ד חו"כ
אהבת עולם אהבת נפש ודו"ש בלז וגפס:

הק' יעקב החונח ק' ליסא

סימן ג

והנה לפי תשובת הגאב"דק ליסא יל"ו ליישב הקושיא
הנ"ל על ר' אליעזר למה מהני צספק פ"ח הפדיון
כ"ז שלא בא ליד כהן ולא נחא לי' לומר כמ"ש משום שעשו
שח"ז כזוכה, ותיירץ דדון מינה כמו ספק צכור אדם פטור
לנכרי, רק הבא משום אפקועי מפריש והוא שלו, והנה
גם לפי דבריו מיושב הקו' על הרמב"ם הג"ל עפ"י הדרך
שכתב דלר"א כיון דמלך הפדי' לא נכנס הטלה לרשות כהן
כמו בפדיון כהן, ומש"ה חייב צאחריותו, וא"כ מה"ת
יוכל

פספק איסור, ולא תשיבני מספק הקדש דלא שייך גבי
יבוס, דשם הטעם כמ"ש המפורסם גבי גזל דלא
נחשב ספק גזל לספק איסור, משום דכך היה מדתו
של יולר בראשית לאסור הודאי ולא הספק, וגזל ממון
הקדש הוה רחמנ' לממון הדיוט כמו שכתבו הפוסקים,
ולפ"ז בחמץ ג"כ הספק צממון נחשב לספק כיון דהא דהלה
זוכה בו כודאי הוא מטעם שקנאו ביאוש ובחמץ לא נקנה
ביאוש, כמבואר צ"ק (דף ס"ו) משום דזה מהיאש וזה
אינו רולה לקנותו, וגם גורם לממון לא חשיב, כיון דודאי
ניחא לי' ליקח הממון ולא החמץ, אף אם יתיקר, דאם
יקחנו יאסר בהנאה, ואם הנכרי יחזור בו מ"מ לא יקם
אותו ישראל בתור' שלורק בתור' גוביינ', ואינו חייב לצער
רק מטעם אחריות, דאלו נאצד ע"כ יהי' ניזוק מממון
זכ חשוב גורם לממון ממש, כמ"ש בספרי מקור חיים,
אם לא שפירש עם הנכרי שאם יאצד החמץ לא יחזיר לו
הדמים, וכשקיבל כל המעות והוא צחמת קשה המליאות
כמ"ש מעכ"ת:

ג מה שתמה מעכ"ת עלמה שכתבתי צדן מבר הקרקע
והחמץ בסך אחד שתלוי במחלוק' הרמב"ם והרשב"ם
צ"מ (סי' רט"ז) וכתב מעכ"ת דבחמץ לא שייך לומר
שמקפיד העכו"ם לקנות ביחד, דלומדי' דמוכח הוא דאין
העכו"ם מקפיד, רק דעתו לחזור למכרו לישראל, הנה
מלכד שאין ביכולתו לסמוך על האומדנות, עוד נראה
כיון שכתב הט"ז דכל שכלל שני מכירות בסך אחד ואינו
דיוע סך המגיע על כל אחד, הוי כמכירה בלי פיסוק
דמים, ולא הוי קנין כללי, ומ"ש מעכ"ת דבחמץ של עכו"ם
המונח צצית עכו"ם המושכר לישראל דעובר עליו, כיון
לדעתי שכתבתי (בסי' ת"מ) יעווי"ש, אמנם מ"ש מעכ"ת
דאם הישראל משתמש צצית עכו"ם בגזל דג"כ חשיב צית
ישראל לא נהיר' לפי ענ"ד, דשחי שכירות דממכר הוא
ומלוי צידו הוא שברשות משתמש משא"כ בגזל לא חשיב
מלוי, כיון דהנכרי יכול למנוע ההשמים ממנו צד"י וצדא"ס
ומכ"ש כשמסר הישראל המפתח והרשות לעכו"ם אחר ואין
הישראל משתמש בו כלל, גם מ"ש מעכ"ת דמקרי חער
שאינה משתמרת כשהמפתח ביד ישראל, לא מסתבר,
כיון דהחער משומר הוא, וגם יכול להוציא המפתח ממנו
צדן ונחפס כנגד על הכניסה, חער משתמרת חשיב:

ג מה שתמה מעכ"ת על מ"ש לדעת הגאונים
שמתיירין בחמץ של ישראל צצות עכו"ם מטעם
שהעכו"ם קני לי' מכח חלירו, דא"כ אמאי חייבו חז"ל
צציעור דהוי כמו גזל, ועוד דבתוספתא קתני ולא חמלו
של ישראל צצות עכו"ם שהוא שלו ואינו יכול לצער
והרי קרי לי' שלו, לפענ"ד לק"מ, דהתוספתא קרי לי'
שלו צצס שהוא זמן ציעור וגם חז"ל חייבו צציעור צצס
דעדיין לא קני לי' ועל כן אח"כ כשהמדר עלי' לקיומא
מלות שריפה צצלו דלא עבר עלי' אינו יכול הנכרי
לקנותו:

ובגוף השאלה במכר חמץ עם החדר והחדר לא הי'
שלו שנשאר החמץ מונח ברשות מוכר, שלא
הי' רק קנין כסף לחוד, ודאי כדן הורה מעכ"ת, דמה
שהורה להוציא החמץ מרשותו צפסח הוא אפי' לדידי
ולענין איסור דאורייתא בתוך הפסח כיון דצגילוי דעת
פגי, וה"כ הרי ציטלו ומכרו לנכרי, ומ"ש מעכ"ת כיון
דלענין נתבטל ממילא נשאר ברשותו, מ"מ הא החמץ
צלא"ס אינו ברשותו רק דרחמנא' חוקמי ברשותו וסגי
צגילוי דעת שאין רלונו שיהי' החמץ ברשותו, ואין לך
גילג דעת יותר מזה צציעורו ועשאו כעפר צמחשבתו,

יוכל הכהן לתפוס דלא זכה צו מעולם ולא עדיף ספק פ"ח מודאי דא"ז בשעת פדיו, ואע"ג דהאיסור נפקע ע"כ זה אינו תלוי בזכיות כהן, דאלו הי' תלוי בזה לא הי' אפשר לאפקועי האיסור בהפרשה לה"א, כיון דהכהן אינו זוכה ע"י הפרש', והא דאינו נפקע האיסור בודאי ע"י הפרשה ע"כ כיון דצעי נתינה ע"כ לא מהני הפרש' כיון דמחוסר נתינה כדילוף מצבור אדם, משא"כ בספק דאין כאן מלות נתינה ע"כ נפקע האיסור ע"י הפרש' אבל ודאי ח"א לומר לר"א שיש לו זכיות להכהן בהפרש', וע"כ ממילא ח"א לתפוס משא"כ לרצנן דבודאי נכנס תיבה לרשו' כהן וזכה צו ממילא ח"א בספק יכול לתפוס, וע"כ הוכיח ר"ח שפיר, אבל לפוס חוקימתא דרצנא דע"כ סתמא דברייתא כר"א אין כאן הוכחה כמה שכתבתי לעיל, והדברים ברורים בעזה"י:

ולאשר כבוד מאורן של ישראל הגאון הג"ל הסני' למעשה למ"ס, לא הולכתי לפלפל בדבריו הנעימים, עם כי לענ"ד עדיין יש לעיין למה לא נימא דלא ילא מרשותו כלל, הואיל ויכול לזכות צו אם ירלה ושייד לומר אם ירלה אין התחלה להמכיר' לא ילא מרשותו וחייב משום הואיל, ויש אריכות דברים בזה בעזה"י, ול"ע.

סימן ד

שאלה

אחד מבר חמלו בכפר, ובאו אליו אנשים הנוסעי' על הדרך ואמרו שהוא לאחר זמנו, ובחמת גס הם לא ידעו צבירור רק לפי אומד דעתם, ואחר החקירה ודרישה מחמת שנסעו ח"כ לכאן, ולפי שיהת נסיעתם וזמן ביאתם לכאן הוא קרוב לודאי שהי' חלי שעה אחר תחילת שש, חמנס בכפר ההוא לא הי' אפשר לצרר מחמת שלא הי' להם מראה השעות ההולך על נכון, גם לא ידעו זמן האיסור בלמלוס, גם לא ידעו אימת הוא עלות השחר, וע"כ הי' אז בכפר הדבר עומד בספק, אחרי שלפי האמת לא הי' רק ערך חלי שעה לאחר זמן איסור דרצנן:

תשובה

הגה יש כאן ספק לענ"ד, כיון דהי' אז ספק דרצנן והי' אז מותר להנות ממנו, דספיקא דרצנן לקולא, לדין דקיי"ל חמץ לפני זמנו בטל צס', ולא הי' דבר שיש לו מתירין, וכיון שהי' מותר להנות ממנו, הי' אז ברשותו, והיו מכירתו מכירה וקנאו הנכרי וממיל' מותר אחס"פ, אע"ג שאח"כ נתברר שהי' כבר לאח"ז איסורו, מ"מ י"ל דהא דלא הי' ברשותו בשעות דרצנן ואין חוששין לקידושין היינו בודאי שעות דרצנן, אבל בספק כיון דהי' אז מותר ולא הי' עושה איסור במה שנהנה ממנו ממילא הי' ברשותו ומכירתו מכירה, דחכמי' לא אסרו רק הודאי ולא השפק, ולא אמרינן בזה איגלאי מלתא למפרע דלא הי' ברשותו, כיון דחכמים לא אסרו השפק, וע"כ עדיין הי' ברשותו, וגם לענין קידושי' חשה יש להסתפק בכעין זה די"ל דהוי קידושין, כיון דהיתה יכולה להנות אז מן החמץ בהיתר, כיון דספיק' דרצנן לקולא, ול"ע:

ג

עוד הי' מקום להקל בעובדא הג"ל שהמים ההוא ביטל כדינו, ומה שנשתהה במכירת החמץ הי' מחמת חיות הכהן, וגם בשחרית כפר הי' לו המדובר עם הנכרי שיקנה ממנו החמץ ונשתהה הנכרי מלצא עד זמן הל"ל, ולפי דעתו הי' עדיין שעות למכור, והאנשים ההם לא הגידו לו שיעשה שאלת חכם, והוא אינו יודע ספר, ולא עלתה ע"ד שחם המכירה ההיא שלא כדת שלריך לצער, גם פה לא נודע הדבר עד אחר הפסח, ויש לדון עפ"י מ"ס שהח"י אע"ג דקיי"ל בביטול חמלו חפ"ה אסור לאחר הפסח, וגם בהניחו חונס כתב הרמב"ם דאסור לאחס"פ מ"מ היכא דאיכא תרומה הניחו חונס וביטל אינו אסור לאחס"פ, וע"כ כתב היכא שהי' סבור כל ימי הפסח שהמכירה הוא כדת ושחין לריך לצער, וגם ביטל אינו אסור לאחס"פ, וע"כ צידדון דידן הי' ג"כ מקום להקל לומר דהוי חונס, שהי' סובר דהמכירה היא מכירה וגם ביטל יש להתיר לאחס"פ.

אמנם ראיתי בתשובת נב"י חלק ח"ח (סי' י"ט) ע"ד הח"י והביא ראיה לסתור דברי הח"י, ולענ"ד אין דבריו מוכרחים כלל, [עי' בקלות החושן (סי' רס"ג) דין ביטול בזה"ז דהכל מצטלין, ועיין תשובת פני יהושע,] ובתחילה נאמר בטעם הדבר למה כל אחד לחוד אינו מועיל להתיר לאחס"פ ואם היו שניהם ביטול ואונס מהני, ונראה דהיינו טעמא, דהא לריך להצין היכא דאונס למה יקנסו אחרותו, ואפי' בשוגג הוי פלוגתא דר"מ ור"י בכ"מ אי קנסו שוגג אטו מזיד, ונראה דהיינו טעמא, כיון דמלך הדין הי' לריך לצער ע"כ לא מקרי זה הפסד מה שמפסדין ממנו החמץ, כיון דאלו לא הי' חונס הי' לריך לצער, והוי בגדר שלא יהי' חוטא גשכר, ובביטול לחוד באל' לצער מן התור' הטעם פשוט דל"מ שלא יערי', גם הואיל ועבר על תקנתא דרצנן, אבל היכא דביטול והי' חונס דעבשו ל"ס לומר שלא יעריס, דאינו יכול להעריס, דאלו לא הי' חונס ידוע, באמת הי' אסור, וע"כ אף הוא גומר ומבטל, וכיון שגומר ומבטל ואינו מוזהר מן התורה לצערו, שוב יש לומר דל"ס שלא יהי' חוטא גשכר כיון דהביטול הוא כדינו ואינו מוזהר לצער ע"כ אין מקום לקנסו באונס, ולפ"ז י"ל דל"ס היתר הח"י הג"ל רק היכא דהאונס נתחדש לאחר הביטול דל"ס שמא יעריס, דבשעת הביטול לא עלתה ע"ד שיועיל לו הביטול להתיר החמץ לאח"פ שהי' דעתו עליו, * אבל היכא שהאונס הי' בשעת הביטול, כגון שהי' חמלו אלל נכרי במשכון ולא הי' ביכולתו לצער דשייד בשעת הביטול שיעריס הואיל וע"י ביטול זה יהי' היתר לחמץ לאחס"פ לא יצטלנו בכל לב, וי"ל דלא מהני, והיא סברא נכונה לענ"ד:

ההג"ה

ובזה נסתר הוכחת הלל"ח ממ"ס הכ"מ דלא להרמב"ם דאפי' הניחו חונס אסור ממה דאמרי' נכרי שהלכו לישראל על חמלו דברי הכל לאחס"פ עובר, ומי לא עסקינן שלא הי' לו מעות לפדות, והקשה הלל"ח ממנ"פ אי צטלו

(* גם לא עבר על תקנת חכמים שלא לסמוך על הביטול לחוד, כיון שהי' סובר שנמכר החמץ, והנה לטעמא שלא יעריס הי' מקום לפקפק דאי נימא דכוונת הביטול אף על החמץ שמכר, והיינו ע"כ מחששא דשמא אין המכירה כדין, וא"כ שייך קלח שמא יעריס, אבל לטעמא דעבר על תקנת חכמים שלא לסמוך על הביטול לחוד, ואפשר מטעמא שלא יאמר ביטלתי, מ"מ בזה שפיר י"ל היכא דהי' חונס על המכירה שלא הי' יודע שיעשה שלא כדת, ומדאוריית' ילא בביטול

חמדת

הלך

א"ח ד

שלמה

בטלו הא באמת מותר , שפיר ו"ל דאין לאסור ח"ה
 ואי לא בטלו ח"כ לא הי' כמ"ס הח"י ודו"ק היטב ,
 חנוס דהא מלי לבטלו , ח"ו
 דהפי' ביטול אסור , ולמ"ס י"ל כיון דהולד לבטל משום
 שא"י לפדותו ונדע לו האונס בשעת הביטול ומבטל
 הדעתא דהכי שלא לבטלו שייך שמא יערים ולא מהני
 הביטול , משא"כ היכא שנתחדש לו האונס אח"כ ובשעת
 ביטול לא ידע ל"ס שמא יערים דהיכא דלא הי' חנוס לא
 מהני הביטול להתיר :

ועפ"י סברא זו הי' נראה שיש מקום ליישב קושיית
 התוס' על רש"י שפירש בודקין שלא יעבור
 על כל יראה , והקשו התוס' הא מדאורייתא ציטול סגי ,
 והבודק לריק ציטול , א"כ ממילא לא יעבור , והר"ן תירץ
 הו"ל ותלוי במחשבת בני אדם חששו שלא יבטל בכל לב
 ע"כ הצריכו להוליא מן הבית , ולחשש שמא ימלא גלוסקא
 יפה לריק לבטל , אך עדיין בכל זה לא ילאנו מידי כל
 החששות דשמא לא יבטל בכל לב וימלא גלוסקא יפה , ונ"ל
 דהעפ"כ מאי דאפשר לתקן תקנו , ולפמ"ס י"ל דודאי אלו
 לא חייבו חכמים להוליא החמץ מן הבית לא הי' מקום
 לאסור לאחרי"פ היכא דציטל , כיון דעבד כדן , ואם הי'
 מותר לאחרי"פ הי' שייך שמא יערים , שלא יבטל בכל
 לב , דעדיין הי' דעתו עליו , כיון שהי' מותר לו לאחרי"פ ,
 אכל עכשיו דתקנו לבטל , וע"כ מלינו לאסור לאחרי"פ
 אף ציטול , הו"ל ולא עשה כתיקון חכמים , ממילא יבטל
 בלב שלם דיסוח דעתו ממנו , וע"כ ממילא לא יעבור
 צבל יראה :

ומלבד זאת נ"ל ליישב קושיית הל"ח הג"ל , דהא
 נ"ל לפי הוכחת הכ"מ שכתב דמיירי אפילו
 באין לו מעות , הא עדיין הי' בידו לפני זמן איסורו
 לומר להנכרי החמץ נתון לך במתנה , ואעפ"י כן אפרע
 לך החוב , וממילא לא יעבור צ"ב וצ"י ולא הי' חנוס במה
 שאין לו מעות , או שהי' יכול ליתנו במתנה לנכרי אחר
 צק"ס וכדומה להליל עלמו מאיסור צל יראה , ולומר
 דמיירי ג"כ שהי' במקום שאין נכרי מלוי , א"כ אין תלוי
 הדבר במה שאין לו מעו' , גם הוכחה זו הו"ל להוכיח ממתני'
 דחמץ ש"י גופי' שעבר עליו הפסח דאסור , דמיירי בכל
 גווני אפילו הניחו חנוס , וע"כ לומר דמזה לא הו"ל
 להוכיח , כיון דסתמא דמלתא לא הי' הכי , וע"כ הוכיח
 מנכרי שהלוי דמסתמא מה שאינו פודה הוא משום שאין
 לו מעות , וא"כ עדיין קשה דלא הי' חנוס דהא אפשר לו
 להגלל באופן הג"ל , ע"כ נראה לענ"ד כיון דעיקר מלות
 תשציתו מדאורייתא לא הי' רק בתחילת זמן איסורו ,
 ואז אין בידו לבטלו , ע"כ אין לקנסו על הביטול , דקודם
 זמן איסורו לא רמיא חיובו עליה , ולאחר זמן איסורו לא
 מלי לבטל , וגם אינו רשאי אז ליתנו לנכרי במתנה ,
 ואין בידו רק לבטל , ועל זה כתב הכ"מ שפיר דים לומר
 דמיירי שאין בידו מעות לפדותו והוי חנוס גמור על
 הביטול :

ועוד נ"ל כיון דחז"ל
 אסרו בהנאה
 מתחילת שם , משום דאדם
 טועה שעה אחת , א"כ
 אין לקנסו על הביטול ,
 די"ל שהי' סובר עדיין יש
 שעות , וכשנדע לו אח"כ
 י"ל דשוב לא הוי מלי לבטל
 וא"כ אין לקנסו רק בשביל
 (*) ועי' פסחים (דף ד' ע"ב)
 אמר אביי תרי קראי בחיבי
 וברק"י וחוס' דהחיוב אינו
 מתחיל רק לאחר איסורו , רק
 אי לא הוי כחיב רק שבעת ימים
 לא ימלא ס"ל לרש"י דהי' מוכח
 שריד להסביתו קודם , כדי שכל

הגה"ה

שבעת ימים לא יהי' מלי בביתו , הביטול , ואלתוין דבריו
 ועי' תשובת הר"ן במי שגשג , הכ"מ שפיר , והביטול
 שלא יהי' בעיר בזמן פלוני חס' שתקנו חכמי' בשעת צדיקה
 צריך לאח קודם , ע"כ : ודאי אינו ענין לחמץ זה ,
 כיון דאומר דלא חמיתי'

ואינו מועיל רק על החמץ שאינו יודע ממנו :
עוד כתב הל"ח להוכיח מהירושלמי דחיתא התם
 הפקיר חמלו צי"ג לאחרי"פ מהו , ר' יוחנן אמר
 אסור , רש"י אמר מותר , מתיב ר"י לר"ל אין את מודה
 משם שעות ולמעלה שהוא אסור , א"ל תמן איסורו גרס
 לו , הא מאי חית לך למימר , אמר ר' יוסף לר' פנחס נהיר
 את כד הוינן אמרין חתי' לר' יוסף ור"ל כר"מ , אינה
 כן אלא ר"י חשש להערמה ורש"י לא חשש , מה נפק
 מציניהון , נפלה עליו מפולת , מ"ד הערמה לית כאן הערמה
 והוא מותר , מ"ד זכיה לית כאן זכיה והוא אסור , וכתב
 הל"ח להוכיח , אי נימא דלטעמא דהערמה היכא דציטל
 וגם הי' חנוס מותר לאחרי"פ , והנה לטעמא דזכיה דחתי'
 ר"י כר' יוסף וכמ"ס המפרש שם דהפקר לא הוי עד דמטי'
 לידי' דזוכה , א"כ פשיטא דאף ציטל ואינוס לא מהני דלא
 הוי ציטול כלל כיון דלא חתי' לידי' דזוכה , וא"כ הו"ל לומר
 דנ"מ ציטל ואינוס דלטעמא
 דהערמ' שרי ולטעמ' דזכיה
 אסור , עיי"ש בל"ח * :

ואני תמה מאד על
 הל"ח צוה ,
 דלפי פירושו לטעמא דזכיה
 לא מהני ציטול כלל , וכי
 יתלוק ר' יוחנן על סתם
 משנה , ההולך לשחוט את
 פסחו חס' ווכל לחזור וכו'
 ואם לאו יבטלו בלבו , א"כ
 מוכח כסתם משנה דציטול
 מהני , ויותר נפלא מה
 הקשה על ר"ל אין את
 מודה לי משם שעות ולמעלה , דהא דר"ל עדיפא דחתי'
 כסתם משנה דמוכח דציטול מהני , וע"כ דרבי סתם לן
 כר' מאיר דהוי הפקר אע"ג דלא חתי' ליד הזוכה , ע"כ
 נ"ל פשוט , דהא כבר כתב הר"ן צריש מכילתין דציטול
 מהני הו"ל וחמץ ממילא אינו ברשותו של אדם , וע"כ בגילוי
 דעת סגי , ומהני אפילו לר' יוסף , וע"כ דמעולם לא
 נחלקו ר"י ור"ל לומר דהציטול לא מהני לענין שלא יעבור
 צ"ב וצ"י דודאי מהני הביטול וכמ"ס הר"ן , רק דס"ל
 כיון דלא הוי הפקר גמור רק דמהני הו"ל וממילא אינו
 ברשותו של אדם מהני לענין שלא יעבור , וע"כ נקרא חמץ
 ש"י שעבר עליו הפסח ואסור לאחרי"פ , וע"כ לא פליגי רק
 בהפקיר חמלו , דכיון דהפקירו בלשון הפקר גמור שוב
 לא הוי חמץ ש"י שעבר עליו הפסח , וע"כ ס"ל לר"ל
 דמותר , ור"י ס"ל כיון דעדיין לא חתי' לרשות זוכה לא
 נפיק מרשות בעלים , וע"כ מקרי עדיין חמץ של ישראל ,
 ונהי דסוף סוף אינו עובר משום הגילוי דעת , או מגזה"כ
 כמ"ס רש"י דתשציתו היינו ציטול , מ"מ הוא בכלל חמץ
 של ישראל , וע"כ אסור לאחר הפסח , ולעולם היכא דהוא
 חנוס וציטל ג"כ י"ל דמותר לר' ללישנא קמא , דודאי אף
 ללישנא קמא מודה ר"י דציטול מהני , ודברי הל"ח מאד
 תמוהים בעיני , וצוה יש לפרש הירושלמי מה דאמר ר"י
 לר"ל אין את מודה לי משם שעות ולמעלה , והוא תמוה ,
 מה ענין זה לזה , דמשם שעות ולמעלה שוב אינו יכול
 לבטל

לצטלו, ועי' במפרש, וגם הנב"י נדחק מאד :
ויעצד י"ל כיון דלר"י פשיטא לי' ללישנא קמא בר"י
 דאין הפקר מועיל רק לענין זה מהני שלא
 יעבור על כל יראה, הואיל וגילה דעתו דלא ניחא לי',
 ה"כ אין הביטול מתחיל רק מוזמן איסורו ואילך, דאז ממילא
 אינו ברשותו, רק התורה חוקמי' ברשותו, מהני הביטול
 שלא יעמוד בע"כ ברשותו, והוא כאלו אמר להדיא שלא
 יהי' בטל רק משם שעות ולמעלה, ואע"ג שצטלו קודם,
 מ"מ כיון שאמ' שלא יתחיל הביטול רק מוזמן איסורו ולמעלה
 פשיטא לי' לר"י דאסור, והשיב לו ר"ל תמן איסורו גרס
 לו דהוא סבר בר' מאיר, וע"כ יש חילוק גדול בין אם
 אמר שהביטול יתחיל רק מוזמן איסורו דלא ילא קודם פסח
 מרשותו, משא"כ בהפקיר קודם דלא מתחילה מרשותו,
 וכשבא פסח לא הוי חמץ של ישראל כלל, ולטעמא
 דהערמה י"ל ג"כ על דרך זה דפשיטא לר"י אם אמר להדיא
 דלא יתחיל הביטול רק מוזמן איסורו דשייד הערמה והשיב
 לו ר"ל בזה מודינא לך הואיל דחזינן שלא צטלו רק מוזמן
 איסורו אע"ג דהביטול הוי קודם, אבל היכא דהפקירו
 קודם י"ל דל"ש הערמה :

ג נ"ל דהא לריד להבין מ"ד צירושלמי מה נפק
 מציניהון נפלה עליו מפולת, הא צנפלה עליו מפולת
 תנן הרי הוא כמזוהר וא"ל לצער וא"כ מ"ל דלטעמ' דוכיה
 אסור דלית כאן זכיה דלמא הכא שאני דא"ל לצער, אבל
 בהפקי' כיון דחין כאן זכיה' הוי לו לצער שלא יעבור על צ"י,
 והוא תמוה, ע"כ נ"ל לפמ"ש דודאי ביטול מיהו הוי, וכיון
 דלישנא קמא ס"ל לר"י דאסור ואכתי לא אסיק טעמא
 דהערמה הוי קשה למה יהי' אסור, דאין לומר הואיל
 ועבר על תקנת חכמים שלא ציער הא צמתני' תני משום
 שנאמר לא יראה, משמע דהאיסור לא הוי רק משום שצער
 על כל יראה, וע"כ הוי לריבין לפרש דהפי' הוא הואיל
 ושייד קנס בחמץ של ישראל משום צ"י, ע"כ גזרו בכל חמץ
 ש"י שיהי' אסור לאחרי' פ, וע"כ קאמר שפיר דאפילו
 צנפלה עליו מפולת אסור, ונקט נפלה עליו מפולת לרבותא
 דאע"ג דהוי כמזוהר לגמרי אפ"ה אסור, כיון דלריד דוקא
 שלא להיות חמץ ש"י, אבל לטעמא דהערמה דאין האיסור
 משום לא פלוג רק משום שלא יעריס, ע"כ היכא דל"ש
 הערמה מותר, וע"כ אין התחלה לקושיית הל"ח, דודאי
 ללישנא קמא אפילו ביטול ואנוס לא מהני' דסוף סוף הוא
 חמץ של ישראל, אבל אין דקיי"ל טעמא דהערמה שפיר י"ל
 צאנוס וביטול לא קנסו חכמים, וכמ"ש הח"י וכמ"ש לעיל
 מלתא בטעמא :

אמנם עדיין יש מקום עיון לענ"ד כיון דבחמץ גלי
 רחמנא לא ימלא דעובר אפילו משום גורם
 לממון, ולפ"ז קשה לפמ"ש הר"ן דביטול לא הוי לשון הפקר
 ולא מהני רק משום דחמץ אינו ברשותו של אדם רק שעשאן
 הכתוב ברשותו, וע"כ בגילוי דעת סגי, אבל לענין הגורם
 לממון דהוי צאמת שלו הוי לן לומר דלא מהני הביטול
 כיון דלא הוי לשון הפקר, ולא מצעי' לר"ש דס"ל גורם
 לממון כממון דמי ודאי קשה מאי מהני הביטול כיון דלענין
 גורם לממון הוי שלו, אלא אפילו לדידן דקיי"ל גורם
 לממון לאו כממון דמי, מ"מ כיון שבחמץ גלי רחמנא
 דעובר משום גורם לממון ה"כ צמאי' ילא הגורם לממון
 מרשותו כיון דביטול לאו לשון הפקר הוא, ועי' בשאגת
 ארי' שכתב דבגורם לממון לא מהני ביטול כיון דלא הוי
 ממון, וא"כ לדידן קשה בלא סברת הר"ן הנ"ל בכל חמץ
 מאי מהני ביטול :

אך נראה פשוט כיון דמש"ה לא מהני הביטול משום

דלא מלי לצטל מידי דלא הוי ממון, היינו דוקא
 מידי דלא הוי רק גורם לממון לחוד, אבל בחמץ שלו כיון
 דהוי ממון שלו ומהני הביטול לעיקר הממון, ממילא גם
 הגורם לממון נתבטל, וזה פשוט, אבל לפי סברת הר"ן
 הנ"ל דהביטול לא הוי רק גילוי דעת שאינו רואה שיעמוד
 ברשותו מה שעשאן הכתוב ברשותו, ולזה סגי גילוי
 דעת, מ"מ לענין הזכות של גורם לממון שיש לו מאי
 מהני הביטול :

ויע"ב ליישב זה ל"ל כיון דקיי"ל בר"ש דקנסא קניס
 ואפי' לאח"ז איסורו, ע"כ שוב לא הוי גורם לממון
 ומש"ה מהני הביטול, וכ"כ שם השאגת ארי' לצסוף דלא
 הוי אפילו לר"ש גורם לממון הואיל וקניס, ה"כ לפמ"ש
 לעיל דמש"ה הניחו חונס אסור, שלא יהי' נשבר ע"י
 העבירה, דאם הוי נשתלק האנוס הוי לריד לצער,
 וכמ"ש לעיל, רק ציטול ואנוס יש להתיר, כיון דל"ש שם
 יעריס, הואיל דהאנוס נתחדש לצסוף, וגם לא עבר
 הואיל וציטל, ולפמ"ש כאן היכא דמתירין לו החמץ לאחר
 הפסח והוי גורם לממון שוב לא הוי מהני לו הביטול,
 כיון דלא הוי לשון הפקר, וא"כ הדר לא הוי רק חונס לחוד
 כיון דהחמץ הוי ברשותו, וע"כ ראוי לאסור :

מיהו נ"מ היכא דהחמץ מונח בחדר ומכר החדר אזי
 לא עבר דמשום גורם לממון אינו עובר רק
 צביתו, וכמ"ש המג"א בקיצול אחריו' חמלו של נכרי צביתו
 של נכרי, וגם לפי עוסק ביטול הנהוג שאומרים לצטל
 ולהוי הפקר, דהוי לשון הפקר גמור שפיר מהני אפילו
 למאי שבו ברשותו, ונהי דהפקר לחוד לא מהני משום
 שםא יעריס מ"מ צנאנס צביעור שפיר יש להתיר עפ"י
 הסברה שכתבתי לעיל, גם בלשון ביטול לחוד י"ל הואיל
 וצבעת הביטול לא הוי עדיין האנוס לא הוי אלא גורם
 לממון, ומהני לשון ביטול, ודו"ק :

סימן ה

מה שנ"ל ליישב תמיהת המג"א סי' כ"ז
 על התוס' סנחות דף ל"ז אין לו זרוע
 פטור מן התפילין,

במג"א (סי' כ"ז) כתב, וז"ל הנני יוסיף להפליא על
 התוס' (דף ל"ז) שכתבו ד"ה אין לו זרוע
 פטור מן התפילין, אחרים אומרים ידכה לרבות הגידס,
 מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, והיינו משום
 דפשיטא להו ידכה לרבות הגידס צ"ש לו זרוע, דאי באין
 לו זרוע פשיטא להודפטור, דהיכן יניח תפילין, והקשה
 המג"א דבספרי איתא להדיא ר"י אומר מלינו ימין שנקרא
 יד וכו', ה"כ מה ת"ל ידכה לרבות הגידס שמיניח
 צימין, ולפ"ז מ"ינן למימר בתלמודין נמי דלרבות הגידס
 באין לו זרוע רק שמיניח צימין, ועי"ש שנדחק מאד צפי'
 ר"ת דס"ל היכא שאין לו זרוע אפילו צימין אינו מניח,
 והוא תמוה מאד, כיון דמיניח צימין מה לי אם יש לו זרוע
 שמהל או לא :

והנה המג"א הביא הגירסא ידכה לרבות הגידס
 שמיניח צימין, אמנם עיינתי צילקוט פ' בא
 מובאים דברי המכילתא הנ"ל כהווייתן, ושם נאמר, מה
 ת"ל ידך לרבות הגידס שמיניח צימין, ולפ"ז י"ל דלר"י
 החורס דס"ל מלינו ימין שנקרא יד, וע"כ דאית לי ילפוהא
 אחריתה

שהז"ג, וא"כ קשה סתמא דמתני' אהדדי, דמתני' דהכא מוכח דשבת ז"ת, ול"ל דהא דס"ל למתני' דברכות דנשים פטורות מתפילין לא משום דשבת לאו זמן תפילין, רק משום דלילה לאו זמן תפילין, וע"כ הוי מ"ע שהז"ג, אך לפוס מה דאסיק הגמ' למ"ד דס"ל לילה לאו ז"ת, נפקא ל' מושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ולא לילות, וממילא דס"ל מימים ולא כל ימים, כיון דלא ס"ל דקרא בפסח כתיב, וא"כ בע"כ למ"ד לילה לאו ז"ת ה"ה שבת לאו ז"ת, וקשי' מתני' דברכות דס"ל דהוי מ"ע שהז"ג ומוכ' דשב' לאו ז"ת למתני' דעירובין, ע"כ מוכרת לומר אליבא דאמת כשצרת הר"ן דאף אם שבת לאו ז"ת אפ"ה זוג אחד אין טפי לא, דלא שרינן יותר מדרך מלבוש צחול, והא דאוקמי הגמ' בתחילה טעמא דמתני' משום שבת ז"ת היינו קודם דאסיק טעמא דשבת ולילה לאו ז"ת, והוי ס"ל דלא תלי זה בזה, ומלינן למימר דלילה לאו ז"ת ושבת ז"ת, משא"כ לצתר דאסיק צרייתא דושמרת, ומוכח דתלוי זה בזה תולא מלינן למימר דמתני' ס"ל שבת ז"ת, משום דא"כ קשי' מתני' דברכות:

וי"ש להוכיח עפ"י הלכתא כתי' הר"ן הנ"ל, דבתחילת הסוגיא הקשה הגמ' לימא תנן סתמא דלא כר"מ והקשו התוס' דהו"ל לאקשוני' על ר"מ גופי' דס"ל בצרייתא זוג אחד אין טפי לא, ומדחקו לתר', ונראה דהתוס' לשיטתם הקשו שפיר, ולפוס מאי דקיי"ל י"ל דהנה לקמן (דף ל"ז בתוס' ד"ה אבי אמר) הקשו התוס' ליפשט מהכא דר"מ ס"ל ענינה לאו קשירה, כיון דר"מ ס"ל אפילו חדשות וע"כ דמעבד ל'י, והקשה המורה"א מאי קושיא, דלמא כמו דס"ד דרצא, דבין חדשות ובין ישינות, היינו אינן מקושרות רק דהקשר ניכר, ול"ל בע"כ כמ"ס התוס' לעיל, דאף בלא קשירה יוכל להכניס דרך מלבוש מכורכים על ראשו, ונהי דלר"י מסיק הגמ' דלריד דוקא להכניס מקושרים, וע"כ חוסר בחדשות, מ"מ לר"מ מלינן למימר דס"ל דיכול להכניס מכורכים, ואין לריד לעשות קשר כלל עיי"ש שדחק לתרץ, ולעג"ד נראה דלק"מ, דהא ל"ל תירץ התוס' שכתבו דרצא הוי ס"ל דאף בלא קשר הוי דרך מלבוש, הא תני בצרייתא מכניסם זוג זוג, אחד חדשות ואחד ישינות, וטעמא משום כל תוסיק דס"ל שבת ז"ת, א"כ נראה פשוט דכל תוסיק לא הוי א"כ מכניסם כדרך מלוותן דהיינו מקושרים, משא"כ אם מכניסם מכורכים בלא קשר דאין כאן מלות תפילין כלל, כיון דקשר של תפילין הלכה למשה מסיני, והוי כאלו נוטל בידיו שני זוג תפילין, וכיון דלא הוי כל תוסיק קשה למה לא יכניס שתיים שתיים, ול"ל דלפוס תירולא דרצא דהוי ס"ד דטעמא דמתני' משום קמיע הוי לריבין לדחוקי דפליגי בדרב שמואל בר"י אם מקום יש בראש להניח שני תפילין, ואע"ג שכתבו התוס' לעיל סוף ד"ה לא ס"ד, דדחיקא להגמרא לומר דפליגי בהכי, ומש"ה הוכיח הגמרא דר"מ ס"ל שבת ז"ת, מ"מ לפוס ס"ד דרצא דחדשות משום קמיע, וע"כ דתרווייהו אינן מקושרות כמ"ס התוס', ול"ל דאף בלא קשר הוי דרך מלבוש, וממילא ליכא כל תוסיק כמ"ס לעיל, ע"כ מוכח ממילא דטעמא דר"מ משום דלא סבר מקום יש בראש וכו':

ולפ"ז מיושב קושיית מורה"א דאליבא דאמת הקשו התוס' שפיר כיון דחזינן דסתמא דגמרא לא מסתבר להו לאוקמי דפליגי במקום יש בראש, דמש"ה הוכיח הגמ' דר"מ ס"ל שבת ז"ת מאותה ההוכחה עצמה הו"ל להגמרא להוכיח דר"מ ס"ל ענינה לאו קשירה, דע"כ לר"מ בחדשות לריד לענבן, דליכא למימר אף מכורכין הוי

אחריתא לשמאל, צפרט לתירוץ ר"א דנ"ל מידכה, א"כ קשה איך כתב רחמנא צפ' שמע וצפ' והי' על ירך דמשמע אפי' ימין, ע"כ קאמר שפיר לרבות הגידים שמניח בימין, ואף אי נימא דליף מוכתבתם וקשרתם, כיון דידך אינו מצורר איזה יד למהכתבה סתם על ירך, לזה תירץ להביא גידים שמניח בימין, כמשמעות ירך דמשמע אף ימין, אבל לפי הצרייתא המובא בגמ' אחרים אומרים ידכה לרבות הגידים, וכיון דכבר תירץ ר"א דידכה משמע ידכה ולא יד שצנח ע"כ דלרבות הגידים שמניח בשמאל, דימין אין משמעות כלל מידך, וע"כ על כרחך צ"ש לו זרוע, וע"כ כתבו התוס' שפיר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, כיון דעל כרחך צ"ש לו זרוע שמאל קמיירי:

והנה בצרייתא ראשונה דמייתי בגמ' ידכה צה' זה שמאל, אחרים אומרים ירך לרבות הגידים, נראה ג"כ דמ"א חדא ומ"א חדא ולא פליגי דהיינו דת"ק דליף ל'י שמאל מי דכה צה' וא"כ קשי' כיון דסתם ירך משמע אפילו בימין, והיינו כר"י החורס למה כתב רחמנא ירך דמשמע אפי' ימין, ע"ז תירץ לרבות הגידים, והיינו כשיטת הספרי דמניח בימין, אבל צריית' שניה דנפקא מידכה צה' ע"כ דמניח בשמאל, ומוכח דמיירי צ"ש לו זרוע, וע"כ כתבו התוס' דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, והא דלא כתבו התוס' כן בצריית' קמיית' היינו משום דס"ל כיון דת"ק מיירי בענין אחר דנפקא ל'י שמאל מידכה, ואחר' ל"ל גידים מידך, ע"כ פשיטא דלא פליגי משא"כ צרייתא תנינא דשניהם מיירי מדין גידים הולכין לפרושי דלא פליגי כן נ"ל פשוט וצורר ביישוב ד"ת בעוה"י, ומיושב ג"כ קושיית המג"א על מה דתירץ ר"א לר"י החורס דנפקא ל'י שמאל מידכה ובספרי יליף לרבות הגידים, ולגירסת הילקוט הנ"ל דנפקא ל'י מידך א"ש, וראיתי בציפורי הגאון החסיד מורה"א ז"ל שהביא לשון הספרי ג"כ מידך כגוי הילקוט, ועיי"ש מ"ס הוש"א פ"י אחר בגמ' ודו"ק:

סימן ו

מה שג"ל ליישב תמיהת התויר"ש
ר"פ המוצא תפילין במס' שבת עיי"ש
ובבבא"א בסו"ש"א,

בבבא"א עירובין ר"פ המולא תפילין עיי' תו"ט שהקשה לדידן דקיי"ל שבת לאו זמן תפילין הו"ל למיפסק כר"ג דמכניס שנים שנים כיון דליכא כל תוסיק דלפוס חוקימתא דגמ' היינו טעמא דת"ק דס"ל זוג זוג משום דסבר ז"ת, והניח בל"ע, והמג"א (צס"י ש"א) הביאו, ותי' עפ"י דברי המורה"א שכתב בשם הר"ן דאף למ"ד שבת לאו זמן תפילין אפ"ה י"ל הו"ל וצחול אינו יכול ללבוש יותר משום כל תוסיק ע"כ אף בשבת לא שרי טפי, והא דקאמר הגמ' טעמא דת"ק משום ז"ת, היינו משום דסתמא דמתני' כר"מ ור"מ הא ס"ל ז"ת כדמסקין עיי"ש:

אך לכאורה תמוה הדבר, מנ"ל להמליח פלוגתא חדשה, כיון דחזינן דר"ג הו"ל דס"ל שבת לאו ז"ת מותר להכניס שתיים, ות"ק דמתני' מוקמינן כר"מ דשבת ז"ת, א"כ מנ"ל להמליח לומר דלדידן אף דשבת לאו ז"ת אפ"ה זוג אחד דוקא ודלא כר"ג מנ"ל הא, ולפוס רהיטא ה"י נראה דאפשר לומר כיון דסתם לן תנא בצרכות דנשים פטורות מתפילין, וא"כ מוכח דשבת לאו ז"ת, דמש"ה הוי מ"ע

הוי דרך מלבוש הו"ל להתיר אף שנים כיון דאין כאן כל תוסוף, א"ו דלריד ללבוש כמלוותן, וא"כ מוכח דר"מ ס"ל ענינה לאו קשירה, וא"כ בזה דלא הקשו התוס' לתי' דר"ח דקשר של תפילין הלמ"מ תקשי לר"מ, ולתי' המהורס"א ל"ע בזה, ולפמ"ש א"ש דהו"מ למימר לר"מ כמו לרצא דס"ד דאף מכורכין הוי דרך מלבוש ושנים לא משום דלא סבר מקום יש צראש וכו' כמו דהוי ס"ל לרצא ולמסקנא קיי"ל כתי' דאבי, ע"כ הקשה אף להצוי תפשוט לר"מ ענינה לאו קשירה:

והנה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כתבו כולם דטעמא דמתני' דאסור בחדשות משום קמיע, והקשה הרז"ה דהא למסקנא טעמא דחדשות משום שחינס מקושרו', ותי' הרמב"ן דרצא ס"ל אף לצרייתא דתני חדשות אינן מקושרות הוי טעמא משום קמיע ולא משום קשר כי היכא דתייסק מתני' כהלכתא, דקיי"ל ענינה לאו קשירה, וקשה לענבי' מעניב, א"ו דאמרינן טרח וחייש לקמיע ומלא חוטין שזורין מופסקין פסולים משום דמרח כדס"ל לרצא, ולפ"ו דאוקימתא דרצא קאי אליבא דאמת דר"מ ור"י פליגי בטרח ולא טרח, והיינו משום דר"י אסור בחדשות מוכח דס"ל טרח וחייש לקמיע, וקשה תיפוק ל' כיון דאינן מקושרות אי אפשר להכניס משום שהס בלא קשירה כיון דר"י ס"ל ענינה קשירה מעלייתא היא, ול"ל כתי' התוס' דאף מכורכין הוי דרך מלבוש, וקשה א"כ אפילו שנים שנים, כיון דלא הוי דרך מלוותן אין כאן כל תוסוף, ובמקום יש צראש י"ל דאין סברא לומר דפליגי כמ"ש התוס', א"ו דרצא ס"ל דאף בלא חיבור כל תוסוף יש לאסור שנים שנים משום דבחול כדרך מלוותן אי אפשר לילך אלא בזוג אחד משום כל תוסוף, ע"כ יותר מזה לא הוי דרך מלבוש כסדרת הר"ן, וא"כ א"ש אף אי אמרינן שבת לאו ז"ת, אפ"ה זוג אחד אין טפי לא, ודחינן סוגיא דלעיל משום: הא דרצא:

ועיין צביאורי הגאון מוהר"א מוילנא זל"ל צא"ח (סי' ש"א) שבי קלת דרך אחר ביישוב קושיי' הרז"ה הנ"ל, דיש לומר דהא דקאמר בגמרא והשתא, היינו לדחוי' דר"מ ור"י לא פליגי בהכי דאף ר"י ס"ל לא טרח רק ר"י לטעמי' משום קשירה, כיון דס"ל ענינה קשירה היא, אצל מתני' ודאי טעמא משום קמיע, כיון דר"ל ענינה לאו קשירה היא, וכתב ראיה מוכרחת לזה דאי משום הקשר נהי דאי אפשר להכניס זוג זוג מ"מ כיון דתפילין הן יחי' לריד להחשיך עליהן, ומדלא עריב ותני במתני' חדשות בהדי ריכות ולבתים משמע דפטור לגמרי, ולפי דבריו לא מוכח אליבא דאמת דאף מכורכין הוי דרך מלבוש, דלר"מ דמתיר בחדשות י"ל כתי' התוס' דענינה בלא מהדיק ודאי לא הוי קשירה לר"מ, [וזולת אם לא נראה לומר כתי' התוס':]

ופלא בעיני מ"ש שהיה ראיה מוכרחת, והתוס' (דף ל"ז סוף העמוד) כתבו ליישב זה, דכיון דלא חיישינן להכניס זוג זוג ע"כ לא תקנו בזה כלל, וחידוש גדול שלא הביא דברי התוס' האלו, ואף לפי דבריו קשה לי מהאי דאמרינן דטעמא דמתני' משום דאמרינן טרח וחיישינן לקמיע היינו לחומרא שלא יוכל להכניס דרך מלבוש, דלא הוי תכשיט, אצל לקולא לומר דלא לריד להחשיך עליהם להחזיקן לקמיע מהי תיתא כיון דר"מ ור"י ס"ל דלא טרח אפילו לקולא, מה"ת נימא דס"ל טרח להקל, ובפרט שהיה חששא רחוקה להיות קמיע כמו תפילין, וע"כ ממילא לריד לבא לתי' התוס' [ועי' צהרא"ד פי"ט מהל' שבת, דס"ל דחייב להחשיך, ונראה דלא חש

לדקדוק של הגאון הנ"ל,] וכיון שכן שריד לומר לתי' הרמב"ן הנ"ל דדברי רצא לא נדחים כלל, וא"ש כמ"ש לעיל:

ורפ"ז יש ליישב קושיית התוס' בתחילת הסוגיא דלא מקשי הגמ' דר"מ אדר"מ דר"ל דעל ר"מ גופי' לא קשה, דכיון דס"ל שבת ז"ת הוי ידע הגמ' בפשיטות דדוקא זוג אחד ולא יותר משום צ"ת, ואף דר"מ מתיר בחדשות שאינן מקושרות וליכא כל תוסוף כמ"ש לעיל, הו"מ למימר דלריד לענבן וענינה לאו קשירה, או כמו שכתבו התוס' דלא מיהדק, ע"כ הקשה על המשנה דר"ל דס"ל להגמרא דמסתמא ס"ל כסתמא דברכות דנסיס פטורו' מתפילין, ושבת לאו ז"ת, ואפ"ה זוג אחד אין, וא"כ הוי מתני' דלא כר"מ, דס"ל לזבש כל מה שיכול ללבוש, וע"ז תי' רצא התם דבחול כל מה דבעי לזבש, הכא דבחול זוג אחד אין טפי לא, והיינו ממש כסדרת הר"ן הנ"ל, דאי משום כל תוסוף הו"ל לשנוי' בקיור, דהכא זוג אחד משום כל תוסוף, א"ו דרצא לשיטתו הוכיח דאף בלא חיבורא דכל תוסוף אפ"ה זוג אחד אין, דמס"ה ס"ל לר"י דטעמא משום קמיע דס"ל טרח ולא ס"ל משום הקשר, ע"כ משום דיכול להכניס מכורכין ואפ"ה זוג אחד אין טפי לא אף דליכא כל תוסוף, וממילא דלמתני' דאף דמירי ביטנות מ"מ מלינן למימר שבת לאו זמן תפילין וליכא כל תוסוף, ואפ"ה זוג אחד אין, וסוגיא דלקמן חולא אליבא דוהבשתא דקאמר לקמן, משפ"כ לפסק הלכה קיי"ל כרצא כמ"ש הרמב"ן וע"כ שפיר פסקין כמתני' זוג זוג אף דקי"ל שבת לאו ז"ת, ויש ראיה לזה מקושיית הגמ' לימא תנן סתמא דלא כר"מ ול"ק דמשום כל תוסוף אסור שנים:

מיהו כל זה לשיטת הגאונים בהציה הר"ן פ' ראיהו צ"ד דס"ל להלכה מלות אין לריכות כוונה, ואף לעבור בזמנו א"ל כוונה וא"כ י"ל לר"מ טעמא משום צ"ת, משפ"כ לשיטת הרי"ף דפסק התם מלות לריכות כוונה, ועיי"ש בכתב דאף רצא ס"ל הכי, ומכ"ש דלעבור בעי כוונה, וא"כ ממילא חידחיא סוגיא דהכא, דליכא למימר טעמא דמתני' משום ז"ת ומשום צ"ת דלעבור בעי כוונה אף בזמנו, וממילא לריכין לומר דדרך מלבוש בחול שרו רצנן, ובחול לא הוי דרך מלבוש יותר משנים דמסתמא מכווין למלוא, ויש להביא ראיה מכאן לשיטת הרי"ף, דר"ל דס"ל כתי' השני של התוס' לקמן, דאף לרצא לריכין להיות מקושרין רק בעושה קשר שאינו של קיימא, והי' קשה לו לפ"ו הו"ל לרצא לשנוי' בקיור דמתני' כר"מ ומשום צ"ת, א"ו דמלות לריכות כוונה, ולא הוי כל תוסוף כיון דלא מתכוון, ומוכח דרצא ס"ל דמלות לריכות כוונה, ולשיטת הגאונים דס"ל להלכה מלות א"ל כוונה ל"ל כמ"ש לעיל דס"ל כתי' הראשון של התוס', דלרצא אף מכורכין הוי דרך מלבוש, וע"כ דלאו טעמא משום כל תוסוף, ועיין היטב בכל זה:

סימן ז

לכבוד ידידי מחותני הרב הגדול המפורסם צדיק תמים החריף והבקי בקש"ת סהר"י איציק כ"ץ מפלאצק ג"י,

ע"ד כה"ן ושמש שקבלו הקהל על משך ג' שנים, ואחר

ואחר כלות הג' שנים צא לפניהם ואמר שאין פרנסה מספקת לו, והוסיפו לו על שכירתו ולא קלצו שום זמן ועכשיו רצון קלת מהם להעבירו מהשירות, באמרם שלא קבלו אותו לעולם, וגם רולים לדחותו מחזקת ישוב, וטענת הש"ץ הנ"ל אחר שלא פירשו שום זמן כשהוסיפו לו אחר הג' שנים כוונתם הי' לעולם, ואף אם לו יהי' שלא הי' כוונתם לעולם, מ"מ לועק ככרוכיא אחרי שהשוץ פאם שלו נכתב על ק"ק הנ"ל הי' אפשר לו לזוז מקיר העיר ותולה, לשבת במקום אחר, וגם יהי' לו הפסד רב בהכנת הבנין שהנין, ובעסק השדוכים שעשה, ע"כ תורף השאלה:

תשובה

הגה להיות כי איני מופנה לעת הזאת לצא בארוכה אע"פ אמרתי להשיב בקלרה מפני כבודו דמר מחותני שוי', וראשון תחילה נאמר, כי מלד היושר אין מהראוי כלל לסלק שום ש"ץ כדליתא בא"ח (סי' נ"ג) ואף די"ל דהת' מיירי בקבלו סתם הצל לא בפירשו להדי' הזמן, מ"מ המעיין בתשובת הרשב"א שהביא הב"י שם נראה דוקא היכא דהמנהג כך בכל המנויים דליכא חשדא, הצל היכא דליכא חשדא דהיינו היכא דאין המנהג להשתנות המנויים לש"ץ וכדומה דליכא חשדא אין לסלקו, וכ"כ הכנה"ג בשם מהר"א די צוטין שכתב וז"ל, אני חוכך דלמא היינו דוקא צומנו של הרשב"א שהיו משנים החזוני' מזמן לזמן, הצל בדורינו זה כל ש"ץ שמסלקין אותו אם נכנס בקהל אחר ודאי חושדין אותו ע"כ, והנה הדבר ידוע דצומנינו ג"כ אין נוהגין לשנות החזונים, ובדאי דליכא חשדא, והא דכתבו בתחילה על משך ג' שנים, י"ל דהיינו אולי יהי' באמת חיוה חשד עליו שיוכלו לסלקו הצל בלא טענה אין מהראוי כלל לסלקו:

והגה הי' אפשר לומר דמהר"א די צוטין לא קאי רק על מ"ש הרשב"א דסתמא הוי כפירשו, הצל היכא דפירשו להדיא מודה דליכא חשדא, אך לפ"ז קשה לי לישנא דאני חוכך, משמע דמסתפק, ואי לא קאי רק היכא דקבלו סתמא דכתב הרשב"א להדיא הטעם הואיל ונהגו כך, וא"כ פשיטא היכא דהמנהג שלא לסלקו דמורה הרשב"א, ע"כ נראה לכאורה דקאי אף היכא דפירשו לזמן אפ"ה מאחר דאין המנהג לסלקו כמו צומנינו שדרך לכתוב בן בכל כתי המנויין ואפ"ה אין דרך לסלקו, וע"כ ממילא אין לסלקו משום חשדא, ואף בזה יראה כמעט הדבר מצוהר בהרשב"א למעיין שם דדוקא היכא דנהגו להדיא שאחר הזמן יבואו אחרים וישמשו תחתיהם, מתחילת דבריו שכתב דצומנינו נהגו למנות אנשים ידועים לזמן וכו', דמזה משמע קלת דהיכא דאין המנהג להדיא בן לא מהני קבלה לזמן, וכן משמע מסתימת לשון הש"ע, וכ"כ הלבוש להדיא הטעם שלא יחשדוהו שנמלא צו פסול, והדבר ידוע לפי מנהגינו דליכא חשדא, ואני אומר עוד דאפי' אי היבנא דהיכא דקבלו לזמן דליכא חשדא מה שלא נראה לענ"ד מלשון הפוסקים הנ"ל, מ"מ י"ל דהיינו דוקא אם סלקוהו בכלות הזמן די"ל אולי לא הי' נוח להם וכדומה הצל לא שמלאו צו עול, הצל בנ"ד שאחרי כלות הזמן הוסיפו לו מחמת שאמר שאין פרנסתו מספקת, וא"כ כיון שכבר הי' ניכר להם טיבו ומהותו ואפ"ה הוסיפו לו, ועתה צאו לדחותו מאגרא רמא לצירא עמיקתא ודאי דליכא חשדא, ואין ראיה לעשות כן:

והנה מלד עיקר הדין נראה לענ"ד לפי מ"ש הש"ך

חוש"מ (סי' של"ג) על מה דכתב הרמ"א בהגה"ה ש"ץ ששכרו על הנאי כך וכך, ואחר זמן השכיר עלמו ג"כ אפי' למנהיגים אחרים אמרינן מסתמא על תנאי הראשון השכיר עלמו, ולפמ"ש לעיל דאין לסלק הש"ץ אף לאחר זמן, י"ל דהתם מיירי היכא דהמנהג הוא כך כמ"ש הרשב"א, וכתב שם הש"ך דהיינו דוקא היכא שלא הי' קבלה חדשה, הצל היכא דהי' קבלה חדשה אמרינן מדפי' השכירות ולא פי' התנאי צטל התנאי הראשון דהו"ל כקבלה חדשה ועיי"ש:

והנה מתחילת דבריו הי' אפשר לומר היינו דוקא היכא שלא גרעו או הוסיפו ואפ"ה קלצו השכירות מוכח דמ"ה פסקו השכירות רק כדי לצטל התנאי, הצל היכא דהוסיפו י"ל דאין ראיה לצטל התנאי, דהא הולכנו לפרש השכירות דהיינו ההוספה, מ"מ מסיום דבריו דכתב דהוי כקבלה חדשה משמע להדיא דלא משום זה אתינן עליה, וכן משמע להדיא ממה שהשיג על העיר שזמן יעווי"ש, וא"כ לפ"ד הש"ך דהיכא דקלצו השכירות הוי כקבלה חדשה וצטל התנאי הראשון, א"כ נראה לענ"ד הקלושם דה"ה הגבלת הזמן שהי' כקבלה חדשה צטל ג"כ ונראין הדבר י"ק ודליתא הי' מעש' בתשוב' הרי"ב ש' שפטרו החזן ממסים, דאין השתנות צין זמן הקודם לעכשיו ואפ"ה אמרינן דצטל התנאי מכ"ש בזה שהזמן הראשון כבר חלף הלך, ומה"ת לומר שקבלו עכשיו ג"כ לשלשה שנים, ולא דמי למאי דליתא (בסי' שי"ג) דהתם מיירי להדיא היכא דידוע הזמן לשכירות צתים, הצל ציידון זה נראה פשוט דהא דמקבלין בתחילה לזמן ג' שנים היינו לנסות הצל לאחר הזמן אין טעם כלל לג' שנים, ואין נ"ל דהוי מטעם המוזכר (בסי' של"ג סי' ג' בהגה"ה) ועפ"י מ"ש הש"ך שם דהקפידא הוא על יותר מג' שנים דשם כתב להדיא להיות בקצב צבית צעה"צ דהוי דומיא דעבד וזה ל"ש צש"ץ ושמש, ואם כן כיון דפי' השכירות ולא הזמן נראה דעדיף מפטור המס דהתם:

אמנם מה שיש לפקפק בזה י"ל ע"כ לא כתב הש"ך התם דצטל התנאי הראשון דלא הוי צרור הצל מידי ספיקא לא נפיק, וע"כ אין להוציא מהקהל לומר שמחוייבין להחזיקו, שובעיינתי וראיתי בלשון הש"ך שכתב ודאי אמרינן וכו' משמע דלא מספקא ליה כלום, ואף אם יהי' חיוה ספק דאולי כדברי הלבוש, ולפמ"ש לעיל י"ל דאף הלבוש מודה לזה, מ"מ לענין חזקת ישוב לפמ"ש הכנה"ג בשם מהרי"ק דלענין חזקת ישוב מקרי היחיד מוחזק, וכן נראה לענ"ד מוכח ממה דפסקו כל הפוסקים דכבר מצוהר דליצעי' צבר מצוהר אצ"ר מצוהר אחריתא דעלתה צתיקו דלא מלי מעכב, מוכח דלענין זה ל"ש חזקת מרא קמא כיון דאין נוטל משלו כלום, וא"כ נראה פשוט דאין לדחותו:

והנה בתחילת עיוני הי' קשה לי צתקנת ישובים שכתב הרמ"א (סי' קנ"ו) שיכולים לגזור צחרם שלא לשאת ולתת עמהם, ואם יש רב צעיר ויכול לגזור גם על הצא לגור יעווי"ש, ולא ידעתי כיון דמלד הדין אין יכולים למנעו מלדור צעירם לדעת רוב הפוסקים וא"כ למה יהי' חל צחרם עליו, ומ"ש הרמ"א שם דהוי כרודף, נראה דאין זה עיקר הטעם, כנראה מלבונו שם, והי' נ"ל דנתי דמלד הדין אין יכולים למחות, מ"מ נראה דהוי קלת כמו עני המהפך צחררה וצא אחר ונטלה דמקרי רשע, וע"כ ספיר יכולים לגזור עליו, כן הי' נ"ל טעם תקנתם:

סימן ה

שלום רב לכבוד ידידי הרב המופלג
החריף והשנון כש"ת מהו' פלוני אבד"ק
פלוניית

אחר ד"ש כמשפט אודיע שקבלתי מכתב מכבודו ר"מ
ידידי ה' שו"ת בדין כהן מומר לעכו"ס שעשה
חשובה אם ראוי לשאת את כפיו, והנה העמיק והרחיב
הדיבור בענין ההוא, וציקס להודיע לו דעתי הקלושה
ולאשר הזדמן בעת הזדמנות לשם כבוד ידידי הרב המופלג
מהו' אהרן נ"י ולאו בכל יומא מתרחיש ע"כ הוכרחתי
לכתוב על שעה חדא בקלרה :

אמת הדבר אם נראה ברוחו רמיה ואין לבו שלם לקבל
עליו עול מלכו' שמים כראוי ודאי ה' מקום להתיר
לו הנ"כ, אך אם יקבל עליו בפני עדה קדושה ולפחות
עשרה מישראל וצחוקם בד"ל יל' עול מלכות שמים ויתודה
בפניהם כראוי בלב מר נשבר וכדעה, ולהניח ללקות עליו
כמ"ס הטור (סי' רס"ז) בשם גאון ולקבל עליו סי' ה'
חטאתו נגדו תמיד, ולהשטות ולהעריב בכל יום צהכ"כ
להתפלל כראוי בכוונה רלויה, ולהיות מדקדק במעשיו
ליוהר מכל מכשול ועון מאי דאפשר, גם יקבל עליו שיקיים
לעשות תשובה כאשר יוסת עליו אחת לאחת שלא להכביר
עליו בפעם אחת ולטבול לקבל טהרה נראה לי
דאין לעכבו משיאות כפיים, דפשוט דברי הרמ"א ודאי
כוונתו דתשובה מועיל אף צע"ז, דסתם מומר הוא כך
וכמ"ס מוהרי"ק (בשורש ק"ס) על תשובה ר"ג דמסתמא
מיירי במומר עובד ע"ז, גם לולי זאת איך העלים הרמ"א
הדין המלוי דסתם מומר עובד ע"ז בהשתחווייתו, ולא
כתב כלל הא"ך הדין אם מהני תשובה או לא, גם ממה
שכתב דברולח מהני תשובה, מכ"ס דנשתמד מוכח ג"כ
דאפילו צע"ז מהני תשובה, דאם לא כן דלמא רולח
שעשה מעשה גרע מפי :

גם בדברי הרמב"ם ה' נ"ל לפרש ה' דכתבת חילה עובד
ע"ז אפילו באונס, ומציא ראייה מלא יעלו כהני
הצמות, כוונתו כיון דעשה שירות לע"ז דהיינו זריקה
וכדומה, ע"כ נפסל לעבודה, והוי כעין נעבד דפסק
הרמב"ם בהלכות איסורי מזבח דאפילו באונס פסול,
דאיתא צע"ז (דף נ"ד) ואח"כ כתב, וכן כהן שהמיר
היינו עובד ע"ז, אפילו בהשתחויה כסתם מומר, וזוה
לא כתב אפי' אונס דים לומר דהרמב"ם לשיטתו שפסק
בהלכות יסודי התורה וצ"ס המלות דכל מקום שנאמר ירהב
ואל יעבור אם עבר ולא נהרג עבר על מלות קידוש השם,
והנראה מדבריו צ"ס המלות, דבאונס לא מוחשב עע"ז
רק שעבר על עשה ונקדשתי וגם על ל"ת, וכיון דמשום
שאר עבירה לא נפסל, ע"כ צע"ז באונס לא נפסל רק
בעשה עבודה לע"ז דהוי כעין נעבד :

עכ"פ יהי' א"ך שיהי', בלשון הש"ע הגהות הרמ"א
אין לספק כלל דאפי' עע"ז מהני תשובה, כמ"ס
הפ"ח, וכיון דזה הלך הוא חשש איסור דאורייתא ביטל
מ"ע, ולדעת המחמירי' שהו' משום היקיים' דלעמוד לש"ר דהוי
אסמכתא ע"כ הוי חומרא דאתי לידי קולא, ובל"ז מי יבא
אחרי הכרעת הרמ"א, ומכ"ס שיש בזה טעם גדול לפתוח
פתח לצעלי תשובה, ואע"ג שלפי מעשיו המכוערים ה'

לריד

והנה בדין עני המהפך בחררה הסכימו כל הפוסקים
דבמידי דהפקירה דלא מלי לזכות במקום אחר
ל"ש דין הנ"ל, וא"כ בנ"ד לפ"ז דהשוך פאם נכתב על
מקומו אשר הוא שם ולא יוכל להשיג במקום אחר, נראה
פשוט דל"ש לומר דהוי רשע, דהרי אין לו ערנות במקום
אחר, ובזדאין אין סבירא כלל לומר חיהו דאפסיד אנפשי'
דהי' לו להחזיק חזקת ישובו הראשון דזה קודם שזא
לעירכס לא עלתה ע"ד כלל, וגם מטעם השני שיגיע לו
הפסד רב מחמת הכנת הצנין ועסק השדוכים, ודאי דאין
לדמות כלל לעני המהפך בחררה, וא"כ י"ל דאין שייך בזה
תקנת חזקת ישוב כלל :

ואם חמס וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה,
מ"מ מלאתי און לי ת"ל בתשובה מנחם עזריה
(סי' ס"ו) שכתב להדיא בחדד שהחזיק בחנות להלות,
וצא אחר להשתדל שיהי' לוג"כ רשיון שכתב וז"ל, וקדמונינו
שהגויגו חרסי יסוצים, היינו שהיתה רשות ההלוואה מלוי,
אבל עכשיו הוי כמו מליאה, וכ"כ המהרי"ק (שורש ק"ח),
דהיכא דיגיע לו הפסד מחמת עקירתו לא הוי בכלל עני
המהפך בחררה, והנה אף שהרמ"א (בסי' קנ"ז) כתב
וי"ח שמ"מ יכולים למחות והיינו שיטת רש"י שפי' ואי
שייך בברגא דהכא, דהיינו שהי' נותן מקודם מס לעיר
הזאת, וביאר הרמ"א (בסי' ה') דלריד ליתן למושל
העיר הזאת, ולא מהני מה שנותן למלך, וא"כ י"ל אף
היכא דליכא לדין עני המהפך, ול"ש תקנת יסוצים, מ"מ
מלך הדין יכולים למחות, מ"מ יש לעיין במקומות השייכים
רק להמלכות ואין שם מושל אחר, א"כ שפיר הוי שייך
בברגא, ואין לבא עליו רק משום תקנת יסוצים, וזה
ל"ש כאן כמ"ס המנחם עזריה :

מכל הלין טעמי דכתיבנא נ"ל לפוס רהיטא דקשה
מחד להוליאו מחזקת ישוב, רק מה שאני
מסתפק בדברים המיוחדים לאותו העיר, כמו צה"כ ומרחץ
וצה"ק, כמבואר ביו"ד (סי' רכ"ח) דלענין זה נקראים
שותפין, וא"כ בדברים כאלו נראה דמלך הדין יכולים
לעכב עליו ואפי' בברגא דהכא, ול"ע על מ"ס הטור
והר"א שצ"ס דמלך הדין יכול לבא לגור בזה שירלס ולא
הזכירו מזה כלום, וגם באחרונים לא ראיתי מי שהעיר
בזה, ול"ע לענ"ד :

אמנם טעמים הראשונים שכתבתי, מטעם דאין
ראוי לטלוקו משום חשדא, וגם לטעם השני
עפ"י שיטת הש"ך, אין לו שום מגרעת כלל מהיות כאחד
מצני העיר, וכך דעתי הקלה נוטה דלענין חזקת יסוצים
אין למחות כלל צידו, בשגם כי השמ"ע העתיק צ"ס הר"ת
שתמה מאד לדון בחזקת היסוצים, כי עיקר התקנה הי'
להלמים ומוכרים, גם משמעות הצ"ח קלת הוא שהכל
בזה לפי הענין ולפי המקום ולפי האדם, ובענין שיהי'
עומד לשרת מכאן ולהבא, ולשיהי' לו דין תושב לכל
הענינים הנ"ל, מהראוי לפשר ציניהם, ולהיות כי דיני
ממונות בשלשה, ואל תאמר קבלו דעתי, לזאת פירשתי
שיחתי שלא כתבתי זה רק לגלות דעתי הקלושה בזה
יסכימו עמי מצעלי תריסין גם אני הקטן אהי' עמהם
כ"ד .

הק' שלמה זלמן מפוזנן .

חמדת חלק א' ח ט שלמה

לריד לתשובה חמורה, הלא קלקלתו תקנתו, כמ"ס הת"ה
 שלא להחמיר בזה שלא יחזור לסורו, וכמ"ס הג"מ שבכל
 עוז לריד להתאמץ לפתוח פתח לבעלי תשובה, והבא
 לטהר מסייעין לו, ע"כ אין להכביד עליו בתחילה, כי
 קשה מאד להיולא מאפילה להביט תיכף לאור גדול, חולי
 לאט לאט כשיתחזק בלבו רוח טהרה יבא לידי תשובה שלימה,
 ועכ"פ כשיקבל עליו הדברים הנ"ל ילא מגדר רשע ויוכל
 להיות לדיק, וכמ"ס בקידושין המקדש את האשה על מנת
 שאני לדיק אפילו רשע גמור חיישין שמה הרהר
 בתשובה:

ג ביתר הדברים שכתב רמ"מ פקחתי עיני, וגררתי
 לפי ענ"ד אחרי קבלת ענינים הנ"ל אין למונעו
 מנ"כ, ואין הזמן מסכים להאריך בעת, ונידון קלא דלא
 פסיק, אם נראה ממש בדבר שלריד להושיב צ"ד מדוע
 עשה ככה, ואם יתן קלת אמתלא די, אך לענין לקרוא
 אותו ראשון הי' נראה לפי דעתי נכון הדבר להגביל זמן
 לפי ראות עיני צ"ד שלא לעלות ראשון רק אחרון או מפטיר
 עד שיתחזק ויהי נודע תומתו ואין בזה שום מכשול, גם
 ראוי לו שגם זה יהי מענין קבלת התשובה, כדי שיהי
 שח עינים לשבור לבו הזונה, כ"ז נראה לפי ענ"ד, אך
 אם לפי הנראה לא שז בלבו חלילה אין תרופה למכתו,
 וזה לריד חקירת חכם, ע"כ עלתי אמונה לכבוד רמ"מ
 שיסמוך בזה על הכרעת צ"ד מעיר אחרת למען השלום,
 צפרט שהיא סמוכה לק"ק פלוני, וכבוד הרב אב"ד עם
 כבוד ידידי הרב המגיד, כפי הנשמע הם מיודעיו של
 הצע"ד, ויכל לסמוך על הפרעתם בענין זה, כי מסתמא
 נודע להם מעשיו צלנעא, ואף שהם שייכים עמו לא
 מפסלי להורות הלכה בענין זה, ולריכים אנוחנו לחזור בכל
 לדידי האפרשים לחוס ולפתוח פתח לדופקי בתשובה
 בעזה"י הרולה בתשובה הכ"ד:

הק' שלמה זלמן מפוזנ,

סימן ט

בעזה"י יום ה' ר"ח שבט תקפ"ד לפ"ק:

שלום וי"ר לכבוד ידידי מחו' הרב
 הגדול חריף ובקי המפורסם מזה' שלמה
 איגר ג"י בעת נתקבל הרב הגאון הנ"ל
 לאבדק"ק קאליש,

פקודתו שמרתי, ולקחתי מועד כפי האפשרי לעיין
 בדבריו ולפקוח על הדבר בראוי, ימחול
 כבוד רמ"מ לראות הנראה לענ"ד לפי קולר הזמן, להיות
 הדבר נחוץ ולשעה אחד, כמ"ס רמ"מ.

ראשון תחילה חודות הגזעלין אשר שכוחם הוא
 בקבלנות מכל אמה כך וכך, והנה לכאורה
 הי' מקום לומר דלא מהני קבלנות, ולא דמי לקבלת צנין
 צ"ת או שדה, דהתם אין תועלת ב"כ להישראל מה שטוב
 בשבת, כיון שהיא מלאכה שיש לה קצבה, ואם יתאחר
 אין כ"כ נ"מ, משא"כ בענין פאצריקען שהוא דבר שאין
 לו קצבה ויש תועלת לישראל מה שעושה בשבת, ע"כ הי'
 מקום לומר דלא מהני קבלנות, וכן נראה מלשון המג"א

(רס"י רמ"ד סק"א) שכתב דאין קפידא לישראל, דאם לא
 יעשה היום יעשה למחר אך באמת נראה דאין חילוק,
 וראוי ממ"ס הש"ע (ס"ו) בישראל הקונה מכס, דשרי
 להשכיר לנכרי בקבלות כשתגבה ליכך וכך אמן כך וכך
 רק הואיל וקובע מלאכתו בשבת, הי' מקום לאסור, וע"כ
 לא הותר רק משום פסידא, עכ"פ מוכח דגם זה הוא בכלל
 שריותא דקבלנות:

והנה הי' אפשר לומר, דזה הוי ג"כ קלת כעין קובע
 מלאכתו בשבת, והוא דבר שאין לו קצבה,
 ורצונו בכך שיעשה בשבת, אך אין לנו ראיה להחמיר וזאת
 ממשמעות דברי המג"א הנ"ל, והנה מלאכתי בתשובת
 מוהרש"ל (סי' ק') שנשאל בענין זה, והי' דעת השואל
 שיש לומר כן דבענין הזה היבא שיש ריוח לישראל במה
 שטושה בשבת לא מקרי קבלנות, אך המוהרש"ל השיב שם
 דהוי שפיר קבלנות, והמג"א בעלמו העתיקו בקלרה (סי'
 רמ"ד ס"ק י"ז) וכתוב שם במוהרש"ל להדיא דאפי' בלא
 מקום פסידא הוי קבלנות, ע"כ דברי המג"א (ר"ס רמ"ד)
 ל"ע, וראיתי בספר פרימ"ג ליינ על דברי מג"א אלו דהיבא
 דהנה אסור מדינא כבסי' רמ"ג אות ב', והנה המעיין
 שם יראה דהתם מיירי בשכרו לזמן, דהוי ענין אחר לגמרי,
 ולא מקרי קבלנות כלל, וכן הוא להדיא בתשובת מוהרש"ל
 שם, עכ"פ הדבר מבואר בתשובת מוהרש"ל דגם בענין
 זה מקרי קבלנות, וכמ"ס מעכ"ת הרמה בפשיטות:

א מה שכתב מעכ"ת הואיל וענין זה נעש' תמיד ע"י
 קבלנות יש מקום להתיר אפילו בביתו של ישראל,
 דהוי כמו קבלנות בית וסדה אלו היו כולם נעשים ע"י
 קבלנות הי' מותר, לענ"ד קשה להתיר ענין זה מכמה
 טעמים, חדא די"ל הואיל ועושה בביתו של ישראל ממש
 נראה כקובע מלאכתו בשבת, וגם כיון דחששו חכמים
 לאסור מפני הרואים ולאו כ"ע ידעי ענין זה דלא נעשה
 רק ע"י קבלנות, וזאת העוסקים בעסק פאצריקען וע"כ
 היבא חשדא, גם נראה דלא חלקו במלאכת מטלטלין,
 וכן משמע (בסי' רנ"ב ס"ב), ממ"ס המג"א שם (סק"י)
 וז"ל, וא"כ הנהו חלוקים שידועים שהם של ישראל ויזעכו"ס
 מכבסין על הנהר לריד למחות בידם שלא לכבסן, וגררתי
 פשוט דכל הנותנים לכבס הוי קלץ, כ"כ המג"א בעלמו
 שם (סק"ו), ואפ"ה כתב לאסור במקום מפורסם, מכ"ס
 בביתו של ישראל ממש, ויעויין מ"ס המג"א (סק"ט) בשם
 האגור, אם לוקח עדים משל ישראל להצטיר לא מקרי
 קלץ, כיון דרואה ישראל ושותק, אדעתא דידי' קעביד,
 וז"כ במלכה הנעשה בפאצריקען, שכל התשמישין והגטרכות
 השייך למלאכה הוא של ישראל, א"כ אדעתא דישראל
 קעביד ול"מ קלץ, אך לזם הי' אפשר לומר כיון דכבר
 נמסר הכל להמייסטר ל"ש דברי האגור הנ"ל ועדיין לריד
 יישוב, אך מלכד זה קשה ג"כ להתיר וכמ"ס לעיל, ומכ"ס
 עסק המייסטר דלא הוי קלץ:

זמ"ש מעכ"ת הואיל והשכיר עלמו לששה ימים ויוכל
 לעסוק ציוס ח' ואין ריוח לישראל במה שעושה
 בשבת, הנה נראה מדברי מעכ"ת שלא הולך לזה רק
 לשיטת הים מי שאוסר שהציא הצ"י בשוכר לזמן, אך
 לפי המבואר שם במג"א, דאף לדיעה קמייתא אין היתר
 רק בדרך השרים שיש להם בעל מלאכה מיוחד ללרכיהם
 שריד לפרקים, אצל למלאכה תדירית אין זה ענין כלל,
 יעיי"ש, דודאי תועלת לישראל שיעשה למחר ג"כ, והוא
 פשוט, ואפילו באופן היתר הדיעה קמייתא לא הותר רק
 בביתו ש"נ ולא בבית ישראל, כמ"ס להדיא בש"ע, ועיקר
 אצותא דס"ד דלא הוי קלץ, וע"כ יאמר אפילו בביתו
 ש"נ

ש"כ זשי"ש ב"ז :

ואת לפי מ"ש מעכ"ל דהק לדעת הי"ל דהבא שרי
דאין הישראל משתכר דיכול לעשות ביום חגו ,
והנה מלכד שהוא דבר רחוק לסמוך ע"ז , ולא נעלם
הדבר מעיני חכמתו , בגרסה ממכתבו שהוא דבר קשה ,
דהדבר ידוע שהנכרי לא ירלה להכניס צוה , להיות המלכה
צקביעות תמיד ביום חגו מכמה טעמים , אשר ע"כ
הישראל משתכר צמה פעושה בשבת , דלולי זאת לא
הי' נכנס למלכה זו לעשות ביום חגו ואפילו אם הי'
מקום לומר כן , כיון שאינו נשכר לדבר ידוע , כמו שהם
לכתוב ספר חו' לארוג צנד כשילמד רק לעשות צקביעות
מספר ימים לא היו קבלנות כלל , וסברת אינו נשכר לא
מאני , רק דנימא חע"ג ששכרו לארוג צנד , כיון שיכול
להיות שילמד עוד צנד לא היו צגדר קלץ , ויהי' כמו
שכרו לימים , רק כיון שדאי יהי' לו זמן לעשות מחר ,
שפיר מקרי קלץ , אבל בשכרו לעשות ששה ימים לא היו
צגדר קלץ ואפי' אם הי' מקום לומר דהוי קלץ מ"מ
צביתו ש"י אין היתר לזה וכמ"ס :

ומה שפלפל בעכ"ל צחכמה להמליא היתר שיהי'
להבע"מ חלק ושיהי' לו הסוואה ע"ד עסקא ,
דשייך לומר צדידי קטרח , חמת שהיא עלה נכונה
לכאורה , חמנס עדיין לא ילאנו צוה ידי גזירת חכו"ל ,
שאצרו להשכיר מרחץ מפני שנקרחת על שם ישראל ,
ואע"ג דהעכו"ם ודאי אדעתא דנפשי' קעציד , שכל
הריוח הוא שלו ואפ"ה חסור , וע"כ נראה דאינו מותר
רק בשותפות עם העכו"ם , דכיון שהוא שותף ודאי
הדבר ידוע לכל , כמו שידעין מחלק ישראל כמו כן
ידעיס מחלק העכו"ם , וכ"כ המג"א (ס"ק) , וליכא
מרחית עין , דהכל יודעיס שיש לעכו"ם חלק צו , אבל
צג"ד לעשות דרך תחבולה , נהי דסוף סוף ביון שיש
להעכו"ם חלק צו שייך צדידי טרח , מ"מ אין הדבר
ידוע לכל , כיון דלא צא לידי חשבון צבוס פעס , ועדיין
נקרא ע"ש הישראל , ואין הדבר יולא מגזירת חו"ל
שהצרו חפ"ה להשכיר :

והנה להיות שהדבר הפסד מרובה ולורך גדול
כמ"ס מעכ"ל , וכאשר מוצן הדבר , וגם
למוטע רבים ממכשול ומחיסור שבת ע"כ נכון להמליא
חזיה תיקון , והנה לפוס רהיטא נראה לפענ"ד דאפשר
לעשות צלופן זה , אם אפשר לעשות עם האדון מהמקום
המושכר להפאצריק לעשות שכירות מחדש להיות מושכר
על חמשה ימים להישראל , ויום עש"ק וש"ק יהי' להבעל
מלכה , והישראל יוכל להיות ע"ק צעד השכירות ,
והישראל יעשה התקשרות עם הבע"מ שבשני ימים הנ"ל
אין לו רשות לעשות מלכה אחרת רק מלכה הפאצריק ,
ומאטריאלין לריך ליקח דוקא ממנו צמקת הנחות לו ,
כי צביל זה נעשה ע"ק עבור השכירות , ויתן הצריה
להבעל מלכה חו' שישלם לו מעות עבור המאטריאלין ,
חו' שירלה ליתן סחורה הנעשה צמקת אשר יושט עליו ,
והחכם עיניו צראשו לעשות משוער הדבר להיות מרולה
לשני הלדים , ויוחשב תמיד הסחורה הנעשה צבני יומי'
כמה עולה להשלוס המאטריאלין , וצוה נראה דהוי
עדיף משותפות , כיון שבני הימים האלו שייכים רק
להנכרי , והישראל הממונה על השגחת הפאצריק לריך
להיות נאמן בשליחוהו להשגיח תמיד על גתית המאטריאלין
למכרם כדיו , ואם כ"ל יקח הסחורה עפ"י חשבון כראוי ,
וצוה יהי' מפורסם הדבר , גם אינו נכלל כלל צגזירת
חכמים , כיון ששייכים אלו שני ימים להנכרי לגמרי ,

ה

ואין להישראל חלק צו :

ולפענ"ד נראה זה הדרך נכון חסידי' אפשר לעשות
ולפוס רהיטא חזני רואה דבר שיעכצ
לעשות דבר זה , אך להיות הדבר נוגע לרבים וידעתי מד'
ערכי , נכון הדבר שימחול רו"מ לכתוב ג"כ מזה לכבוד
ידיד נפשי מר חציו הגאון המפורסם ש"י , ואם יסכים הוא
ג"כ לזה שוב לא יהי' פולה פה , והוא תועלת גדול לפרסם
ההיתר , ויהי' הדבר נודע שכך נעשה , דצרי ידידו דו"ש :

הק' שלמה זלמן מפוזנ

סימן י

תשובה שנית להרב הנ"ל בענין הנ"ל ,

ע"ד מכתבו הרמה שקבלתי מיום ו' עש"ק העבר עם
הסכמת היתר מכבוד ידיד נפשי מר חציו הגאון
החסיד ש"י , אשר ציקס מעכ"ל לכתוב ענ"ד צוה , לאשר
נודע רבת הדאגות המטרידות צעתיס הללו צעו"ה
המונעים דעתא ללותא דצעי לשמעתתא , נוסף לזה הייתי
חלוש המזג קלת , ע"כ נתאחר עד היום , והנה אחרי
אשר ילא הדבר להיתר מכבוד מאורן של ישראל חציו
הגאון ש"י לא לריך לדידי ולדכוותי , רק לעשות רלונו
צאתי צקלרה לצאר קלת אף כי אין חידוש צדברי :

מה שיש לדקדק עוד צעסק פאצריק להיתר ע"י
קבלנות , והנס צבר כתבתי די"ל דלא דמי
לקבלנות צית ושרה , שאין הישראל משתכר צוה , שאם
לא יעשה היום יעשה למחר , משא"כ צמלכה שאין לה
שיעור , י"ל דקבלנות חסור , וכמ"ס המג"א (רס"י רמ"ד)
רק דהוי ק"ל ממה שהעתיק המג"א תשובת מוהרש"ל (ס"י
ק') ושם מוכח דכל ענין הוי קבלנות , חבן האמת יורה
דרכו לנחלה להדיא מדברי המג"א (רס"י רמ"ג) דס"ל
לדינא דזה לא הוי קבלנות היכא דישראל משתכר , והיא
דעת מוהרי"א , וכמ"ס הגאון פרי מגדים , וכבר
עמד הגאון הנ"ל צדברי המג"א (ס"ק י"ז) צמה שהעתיק
תשוב' מוהרש"ל , ועיי"ש שכתב דצחמת המג"א לא כתב כן
לדינא , דק משום דדמי למכס דשרי משום פסידא , ול"ע
לדמות נידון דידן לענין מלח שכר צוה צו ומפסיד את שלו :

עוד יש מקום עיון לפי מ"ס הצ"י (סס"י רמ"ג) דעת
הרבה פוסקים התוס' צבס הר"מ , והר"פ ,
וספר התרומה , והסמ"ק , דצרחיס לא מהני קבלנות ,
הואיל ונוטל מעות בשכרו , ודוקא שדה מותר דנוטל צחמת
פירות , וע"כ מחזי כשותף , וכן הוא דעת הר"ן ספ"ק
דע"ז , וע"כ לדידכו אפילו היכא דכולס עושים צקבלנות
אפ"ה לא מהני , וסייס הצ"י כיון דפירי דמרחץ מעות
נינהו שפיר מחזי כאריסות , כן נראה מדברי הרמב"ם
ומדעת שאר פוסקים , מזה נראה דקבלנות צית לא מהני
אפילו כולס עושים צקבלנות , זולת לדעת התוס' שכתבו
תחילה הטעם משום דצבית שכיר יום כמו קבלנות ,
והנה התוס' צעלמ' הביאו לצבו' דעת הרמב"ם דדוקא צנוטל
חלק צנוף הריוח מותר , וא"כ צמשמעות דצריהם לדינא
מסכימים לדעת הרמב"ם , וצוה מיושב צפשיטות קושיית
הט"ז (רס"י רמ"ד) וצחמת קשה צעיני על הגאון נצ"י
שלא הביא כלל דעת הפוסקים הנ"ל , דלדידכו אין היתר
צבית צקבלנות :

והנה להיות הדבר לורך גדול והפסד מרובה , יש
לסמוך ע"ד המקילין , צפרט לפמ"ס מעכ"ל
דהוא

לחקן ראוי לחקן, ועכ"פ הבית יהי' מופקר לו כמ"ס לעיל,
אך אם הי' אפשר עפ"י הדרך שכתבתי ודאי הי' נכון יותר,
דבזה ילאנו ידי כל החששות:

ומ"ש מעכ"ת דגם זה לא יהי' מפורסם כ"כ, הלא
כתבתי מאחר שכתבתי שייך להנכרי לצדו בזהות
הימים לא בכלל בכלל גזירת חכמים, והנה מ"ס מעכ"ת
שהוא בלתי אפשרי, מחמת שפעמים הוא באמלע הבגדים
או החתיכות, גם ממני לא הי' נעלם זה, ואעפ"כ הי'
נ"ל שאפשר להשכיל על הדבר לעשות תיקון לזה, אך אחר
שלפי דעת רמ"מ ח"א לעשות כן, וכבר הסכים אביו
הגאון החסיד להסיר עפ"י הדרכים שכתב מעכ"ת, ומ"ס
לקלוז לו דבר מועט, נראה שהוא נקל לעשות, גם שכירות
הבית יהי' להצב"מ סיכוי נקרא רשותו מאחר שהענין
הוא הפסד מרובה וכפי מ"ס מעכ"ת רחוק משכונת היהודי,
ע"כ יש לסמוך ע"ד המקילים בשעת הדחק, אך אם אפשר
למלא תקנה עפ"י הדרך שכתבתי נראה לענ"ד שאין לעשות
בדרך אחר, ידו דו"ש:

הק' שלמה זלמן מפוזנ,

סימן יא

בענין מה שנחלקו בדין המוכר בש"ע סי' תמו"ג
ס"ב אם חייב לבער חמץ של ישראל אחר המופקד
בירו אפילו אינו חייב באחריותו וכתבו הב"ח
והב"א הטעם כדי שלא יעבור עליו המפקיד,
ולברר הדעות והטעמים בזה בעזה"י,

בפסחים (דף כ"ט) אר"צ"י לעולם ר"י ויליף
שאור דאכילה משאור דראיה, מה שאור
דראיה שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל
גבוס אף שאור דאכילה שלך אי אתה אוכל אבל אתה אוכל
של אחרים ושל גבוס, וכתב רש"י ומותר חמץ נכרי אפי'
באכילה מן התורה, וראיתי בל"ח שכתב להוכיח דחמץ
ש"י עובר הנפקד אפי' לא קיבל עליו אחריות, מדמחלק
מהני בין חמץ ש"נ לחמץ ש"י, ואי נמא דאף בחמץ ש"י
אינו עובר רק בעל החמץ הו"ל לאפלוגי בחמץ ש"י עלמו
דאינו אסור רק לבעל החמץ אבל לאחרים מותר הואיל
וחיני עובר עניו על צ"י, א"ו דלא ממעטינן מלך רק
חמץ ש"נ ושל גבוס משא"כ חמץ ש"י כל ישראל עוברים
עליו כשהוא ברשותו ודלא כמ"ס ס"ב והמג"א (סי' תמ"ג)
בפשיטות, וכן משמע מהש"ע שם דאף בחמץ ש"י אינו
עובר הנפקד בלא קיבל עליו אחריות, [עי' ר"ן צמ"ס
להוכיח דנ"ש אף לישראל אחר אסור יש להוכיח ג"כ
כשיטת הל"ח מכח קושיית העולם] וכן ראיתי בחידושי
הגאון מוה"ר א' ווילנא, שכתב (בסי' תמ"ג) בפשיטות דלא
כהמג"א, דלא ממעטינן רק של עכו"ס ושל גבוס, מזה משמע
דשל ישראל אינו ממועט מזה:

ורענ"ד הי' נראה ד"ל של ישראל כיון דאינו ברשותו
רק הכתוב עשאו ברשותו לעבור עליו על
צ"י אבל שום זכות אין לו בו, וא"כ הי' כמו חמץ של הפקר
דודאי אין עובר, וכמ"ס הגאון בל"ח ממתני' לא זהו
חמץ שמוזהרין עליו צ"י ובל ימלא, אבל בחמץ ש"נ דעכ"פ
אית לי' בעלים, וא"כ לא מהני לשיטת הפוסקים דחיוב
פשיעה

דהוא רחוק פרסה משכונת יהודים, והנה זה מהני רק
ללא ידי גדולי פוסקים הנ"ל הואיל ואינו נוטל חלק בגוף
השכר מחזי כשכירי יום, והר"ן ביאר הטעם דהעולם
אינם מצינים להיות מקום היתר יותר בקבלנות מע"י שכירי
יום וזאת באריכות דמחזי כשותף ממש, ומש"ה בלגנא
מותר, כמו עורות לעבדן, וע"כ צנ"ד ג"כ דלא הוי מקום
מפורסם, וכמ"ס מעכ"ת יש מקום להתיר, אך לטעם
המוהרי"א והמג"א שעומד בשיטתו, גם הגאון פ"מ החזיק
בשיטה זו להלכה, דהיכא דמשתכר צמה שעושה בשבת
שלא הי' יכול להשליט ביום אחר לא מהני קבלנות כלל,
ולפ"ז אפילו בלגנא אסור, דהא כל התירו של מוהרש"ל
צמלח לא הוי רק חוץ לתחום, וכן ההיתר בשדה ובית,
ואפ"ה כתב המג"א הטעם דאין הישראל משתכר, ולפ"ז
הי' מקום לומר דנ"ד אפילו לנעל לא מהני, וע"כ לריד לדרך
לזה טעמא דפסידא, ודעת הגדולים מוהרש"ל וצ"ח
החולקים על מוהרי"א בזה, ועכ"פ לריד להיות מקום
הפאצריק מושכר לעכו"ס מכמ"טעמי, וכמ"ס ג"כ מר אביו
הגאון ש"י, וכ"כ בספר תוס' שבת (סי' רמ"ג סוף כלל ג')
בבית ישראל בכל האופנים אסור דמחזי כשלוחו ממש,
וכן הי' נ"ל מטעם דברי האגור שהבאתי במכתבי הקודם
ואע"ג שמוסרים לו הכל קודם שבת מ"מ כיון שהמלאכה
נעשית בבית ישראל ואין לו רשות לעשות שם רק צרינוי
הישראל, וע"כ נראה שעושה לדעת ישראל, גם בזה
נכנס יותר ההיתר בלצ ההמון, כיון שעושה ברשותו,
וזה עיקר גדול לדעת הר"ן הנ"ל:

ובענין המייסטר, הנה ראיתי שכבוד ידידי מר
אביו הגאון החסיד ש"י הסכים שיש מקום
להתיר הואיל והשעות קלוזים, איני כחולק ע"ד ח"ו, אך
מחמת כי לא נסיתו באלה, נראה לפי דעתי שלא יכנס שום
צע"מ לזה להשכים ולהעריב, או לעשות ביום חג שלו,
ואף שכבר עשה קונטרחקט על ששה ימים, אם נאסור
לו לעשות בשבת אינו יכול לכופו הן צד"י והן צד"ה
לעשות ביום חג או להשכים ולהעריב, אחר שיודעין שהי'
כוונתו כנהוג, כן נ"ל פשוט, ע"כ קשה צעני לומר
בזה אדעת' דנפשי' קעציד, צפרט שגם הוא כתב שטוב
יותר בתקנה אחרונה להיות דרך שיתוף:

והנה מה שהי' קשה עלי להתיר מחמת דברי המג"א
שכתב דהכל יודעים שהוא שותף, והיינו
בשותף ממש, משא"כ בדבר הנעשה רק לתחבולה
בעלמא, אין השיתוף ידוע, ולא עדיף משכירות רחים,
והנה לפמ"ס לעיל מה שיש לפקפק טובא בקבלנות דגזעלון,
ולריד לדרך לזה שהוא רחוק משכונת היהודים והוי לנעל
א"כ גם לענין המייסטר אף שאינו מפורסם שהוא שותף לית
לן בזה, אך צענין השיתוף גופ' כתב מר אביו הגאון החסיד
ש"י דרך אחר, ונראה כוונתו דלפי דרכו שייך יותר אדעתא
דנפשי' קעציד, דאם יהי' ריוח הרבה יהי' שייך לו, לפענ"ד
איני רואה בזה תועלת יותר מהדרך שכתב מעכ"ת, דגם
לדרכו יש נ"מ אם יהי' לו חלק בריוח, שאם יהי' ריוח
מרובה יאמר חלקי אני נוטל, ועל שני הדרכים יש לגמגם,
כיון דידעין בזה שיהא אינו רולה בזה, ואין כוונתו
רק על שכרו, ע"כ קשה לומר אדעתא דנפשי' קעציד,
ונראה שהוא רק דרך הערמה, ולדעתי נראה יותר לתקן
לקלוז לו דבר מועט מכל חתיכה, ע"ד משל שנוטל עשרה
ר"ט לשבוע, ובכל שבוע יוגמר מאה חתיכו, יכולים לקלוז
לו דבר מה מכל חתיכה, ולפחות מדבר הקלוז שיהי' ג"כ
כעין קבלנות, ובזה באמת אדעת' דנפשי' קעציד, וגם
השותף יוכל להיות בדרך שכתב מעכ"ת, דמה שאפשר

פשיעה לא מקרי קבלת אחריות ודאי דהוי רבותא חמץ
ש"כ דעכ"פ שייך קלת קבלת אחריות ואפילו למאן דס"ל
דאפילו ש"ח חייב לצער, וע"כ דמיירי בלא קבלת אחריות
כלל אפ"ה הוי יותר רבותא דעכ"פ רולה יותר בקיומו
שלא יתבענו הנכרי בעדיין הוא ברשותו, משא"כ חמץ ש"י
דכח ישראל פקע מחמת איסור הנאה ואין לו בעלים כלל,
[ועי' במ"ש הפר"ח (סי' תמ"ח) להוכיח דבעי דוקא
אחריות גניבה ואצידה מעובדא דיוחנן חקוקאי, ולפ"ז
מכ"ש דמוכח דבעי קבלת אחריות בחמץ של ישראל, חמץ
דבריו תמוהים בעיני, וכתבתי בזה במק"א,] ומכ"ש
לשיטת הגאונים דס"ל חמץ המופקד ביד אחר אין עובר
המפקיד, א"כ אינו ברשות המפקיד כלל אפילו לענין ב"י,
והוי בחמץ שאין לו בעלים, ולענין קושיית הלל"ח דא"כ
אפילו חמץ ש"י לא יהי' אסור אלא לבעליו :

והנה מ"ש הוא ז"ל דמלין למילק ק"ו מערלה דבריו
תמוהים, דמה לערלה שכן אפילו של נכרי
אסור, משא"כ חמץ דשל נכרי מותר, א"כ של ישראל
ג"כ מותר לישראל אחר, [עי' פ"ח דערלה במשנה ב'
והעכו"ם שנטע וכתום' יו"ט סס, ופ"ג דתרומות משנה
ט', וכתום' יו"ט מבוחר להדיא שנוהג בשל נכרי מרי'
יהודא גופי' וכמ"ש התוס' יו"ט בפשיטות,] גם מהשנחך
לשיטתו דמתני' מיירי דוקא בחמץ המופקד אללו, דאל"כ
כיון שאינו עובר בכל יראה עד סיי' ברשותו, ע"כ
ממילא מותר באכילה, לענ"ד דברי תימא הס, דנתי
דילפינן שאור דאכילה משאור דרתי, והיינו אותו שאור
ששייך בו איסור ב"י לכשיעשה האיסור, דהיינו שיציאו
לציתו שייך ג"כ איסור אכילה, אבל לא שיעבור בפועל
דוקא על איסור ב"י, דאל"כ נילף ג"כ שאינו עובר על ב"י
אלא דוקא כשאוכלו שעושה איסור אכילה, והא ודאי ליתא
דהא לא ימלא בצתיכס כתיב, וה"ה נמי בשאור דאכילה
ל"ב רק שאותו חמץ ראוי לאיסור כל יראה כשיציאו לתוך
ציתו, וכיון שראוי לאיסור ב"י ראוי נמי לאיסור אכילה
וע"כ שפיר יש לחלק לפי שיטתו בין חמץ ש"י שראוי לאיסור
ב"י ע"כ אסור ג"כ באכילה, משא"כ חמץ של נכרי שכל
זמן שהוא של נכרי אינו ראוי לאיסור כל יראה עד שיקנה
החמץ ואז פנים חדשות בא לכאן, אבל כל זמן שהוא
ש"י אינו ראוי לאיסור ב"י, וע"כ אינו ראוי ג"כ לאיסור
אכילה והוא פשוט :

אמנם לפענ"ד נראה ליישב עיקר קושייתו לפמ"ש

לעיל דחמץ ש"י הוי כמו חמץ של הפקר הואיל
ואינו ברשותו ורחמנא אפקעיני' מרשותו, והנה הי"ש
כתב ב"ק באוסר נכסיו על עולמו אפ"ה רשאי לעשות
בהן לדיקה, דמלות לאו להנות ניתנו, ואינם יכולים
אחרים ליקח ממנו בע"כ, דלענין זה עדיין הוא ברשותו,
ולפ"ז לראב"י דס"ל ילפינן שאור דאכילה משאור דרתי לפי
בעל הלל"ח דאפילו של ישראל אינו אסור רק למי שהופקד
אללו וא"כ עדיין הוא ברשות ישראל בעל החמץ להנות
בו למי שיראה, כיון דהחמץ אינו אסור לאחרים רק לדידי'
ומלות לאו להנות ניתנו, וע"כ שפיר נקרא חמץ של ישראל,
וכיון שנקרא חמץ של ישראל י"ל שפיר דליכא למעוטי מלך
רק של נכרי ושל הקדש אבל לא של ישראל חצירו, וע"כ
נקט מתני' שפיר דוקא חמץ ש"י שער עליו הפסח מותר,
אבל ש"י אסור למי שהופקד אללו כיון דנקרא לענין זה
של ישראל, שיש לורשות להנות בו ישראל אחר שאינו מופקד
אללו, דלדידי' שרי, וכיון שנקרא חמץ ש"י אסור לכל מי
שהופקד דליכא למעוטי מלך רק חמץ של נכרי, משא"כ
אליבא דאמת דקיי"ל כרבא, ואף ראב"י הדר ב"י דלא

ילפינן שאור דאכילה משאור דרתי, וחמץ אסור בהנאה
אפילו אינו חמץ שלו, וכיון שכן אין להישראל שום זכות
בהחמץ, ולא מקרי חמץ של ישראל כלל, כיון דכל זכותו
פקע, וע"כ שפיר כתבו הפוסקים דהנפקד אינו עובר
אף בחמלו של ישראל :

אך לפמ"ש דבחמץ ש"י אסור לכל העולם אף למי
שלא הופקד בידו כיון דלא בעי קבלת אחריות ושייך
בו איסור ב"י למי שמציאו לציתו, ואזעושה האיסור
ה"ה כשאוכלו עובר על איסור אכילה, דלענין זה ילפינן
שכל חמץ ששייך בו ב"י שייך ג"כ איסור אכילה, וכיון
שכן שוב אינו ראוי לשום ישראל, וא"כ הדרא הקושיא
לדוכתי' דמוכח בחמץ ש"י אסור אפילו בלא קבלת אחריות,
דליכא למימר כמ"ש הטעם דלראב"י מקרי חמץ ש"י הואיל
ועדיין יש לו זכות להנות בו ישראל, דלמ"ש אין לו שום
זכות דהא אסור לכל ישראל, ואפשר לומר דמ"ש אסור,
דאי נימא סיי' מותר הואיל ואינו עובר עליו על ב"י מי
שאנו שלו הדר הוי ל"י ש"י, וע"כ ע"כ ליכא לקיומי
ההיקש בשל ישראל, דאי נימא סיי' מותר יהיו עוברים
עליו על ב"י דמקרי חמץ ש"י, ואף עכשיו דאסור לא
מקרי ש"י ואפ"ה אסור וליכא למילק שאור דאכילה משאור
דרתי המ"מ ה"י אפשר בענין אחר ועיין הימב :

והנה מ"ש דיכול להנות בו ישראל אחר אף דע"כ
נריך לשרפו לקיים מ"ע דתשביחו, מ"מ בשעת
שריפה יכול להנות לאחר שיבנה בשעת שריפה, דאף
דלדידי' אסור מ"מ לאחר מותר, ומלות לאו להנות ניתנו
וכמ"ש בשם הי"ש, אף ברשב"א ס"ל דאין לו שום זכות
באוסר נכסיו ויכולים אחרים ליטול ממנו בע"כ ודלא
כהי"ש ס"ה"ל, ולפ"ד נסתר התי' הנ"ל, גם אף לשיטת
הי"ש ס"ה"ל יש מקום עיון, דאף אליבא דאמת י"ל דמקרי
חמץ של ישראל דהא גר תושב מלווין להחיותו, וא"כ
עדיין יוכל להנות בו גר תושב, דלדידי' אין חמץ אסור
בהנאה, וא"כ עדיין מקרי של ישראל, וא"כ אף אליבא
דאמת י"ל דחמץ של ישראל אסור, ועובר הנפקד אף בלא
קבלת אחריות כשיטת הגאונים הנ"ל, ודלא כהמג"א,
[אף לדברי הלל"ח הג"ל דאפילו ישראל אחר עובר בשל
ישראל, ולדידי' ודאי לא הוי ברשותו ואפ"ה עובר, וע"כ
דבזה"כ הוא לעבור בשל ישראל, וא"כ מג"ל שעשאן כאלו
ברשותו, ודוחק לומר דאלו לא עשאן כאלו ברשותו ל"ה ש"י
כלל,] גם לפ"ז ה"י מקום להקשות מנ"ל דחמץ אינו ברשותו
ועשאן כאלו הוא ברשותו הא הוי ברשותו ממש להנאת
מלוו, ועי' במ"ש לעיל בשם הגאון שאגת ארי' שכתב
להוכיח דאפילו גורם לממון לא מקרי ברשותו, וא"כ
מכ"ש הנאה קלושה כזו כיון דמלות לאו להנות ניתנו,
ועי' במ"ש לעיל לפלפל ע"ד :

ועוד נ"ל בישוב קושיית הלל"ח הנ"ל לשיטת הב"ח
והמג"א מ"ש חמץ ש"י הא אפילו חמץ ש"י
מותר לישראל אחר, די"ל ודאי מבשרא חיובא כיון
דכתיב לך אף ש"י לא מקרי לך ואינו עובר בלא קבלת
אחריות, רק לתי' ראב"י דר"י יליף שאור דאכילה משאור
דרתי ודאי דעיקר ילפותא קאי על אכילה, ובתוך הפסח
דומיא דשאור דרתי, וכן ראיתי שכתב הפ"י, ובפרט
לר"י לשיטתו דאיסור הנאה נפקא ל"י מחמתו, אבל לא
יאכל משמע איסור אכילה לר' אבואו, עיי' ש"ר פ"כ כ"ש
ע"כ עיקר הילפותא קאי לענין אכילה וקשה קושיית התוס'
[ועי' מ"ש לעיל פלפול בקושיית התוס' הנ"ל,] וע"כ
י"ל דראב"י סובר כמ"ד דגמרא לעיל דמקשה על ברייתא
יכול יקבל פקדונות מנכרי, ומשני כאן שקיבל עליו אחריות
וע"ז

דמשמע דמדרבנן ודאי דאסור , וקשה מנ"ל לרש"י הא , וכן הוא בלל"ח , ולפמ"ש ח"ס , דאי אמרת דמותר חף מדרבנן הדרה הקושיא לדוכתי דהוי ל"י לפלוגי ציו"ט עלמו חס מותר שאור ש"כ לר"י או לא , וע"כ הוכיח רש"י דודאי מדרבנן אסור , וע"כ לענין מותר לכתילה אין ל"מ ולענין כרת ל"מ לפלוגי דהוי דין שמים , ולענין מלקות לא פסיקא להו , דלמא ר"י כר' ילחק ס"ל , ועי' היטב , ואף דהוי מלי למנקט סתמא לדידן , דקיי"ל דבר הגורם לממון לאו כממון דמי וקיי"ל דלא כר' ילחק , מ"מ הוי מלינא למטעי לומר טעמא דרבא דס"ל דה"ג לממון כממון דמי , וע"כ נקט להדי' לר"י , ולא מלינו דר' יהודה ס"ל דבר הגורם לממון לאו כממון דמי , ח"ו טעמא דרבא דס"ל דלא ילפינן כלל שאור דאכילה משאור דרתי , ודוק היטב :

ע"י צפ"י מ"ש בסוגיא זו , דאי מותר להשהות חמץ הוי לכ"ע ממון , וע"כ תמה צמאי דחוקי פלוגתא בגורם לממון , ונדחק ליישב דלאחר שמעל הוי דידי' ואז הוי גורם לממון , ובמעילה לריד להיות שלו אחר מעילה , ודבריו תמוהים , דא"כ מאי מקשה הגמ' והא אמר רבא ר"י יליף שאור דאכילה משאור דרתי , כיון שריד להיות שלו אחר שמעל , ולר"י אסור חמץ שלו אחר הפסח , ח"כ לא הוי שלו אחר שמעל , וע"כ קאמר שפיר לא מעל , ח"ו מוכח דדוקא בתחילה לריד להיות שום ממון , והקשה הגמ' שפיר , ומוכח דאף דמותר להשהות אפ"ה הוי רק גורם לממון , דסוף סוף עכשיו אינו שום כלום , גם יש להוכיח ממה דקאמר הגמ' שני דברים אינם ברשותו של אדם ועשאו כאלו הוא ברשותו , ועי' בשאגת ארי' שהוכיח מזה דדבר הגורם לממון לא הוי ברשותו לענין ציטול , דאל"כ מנ"ל שאינו ברשותו , הא הוי ל"י גורם לממון , והולך הכתוב ללוות להשציתו , דאל"כ הו"ל גורם לממון והוי כשלו , ולפמ"ש הפ"י אין הוכחה שם"א מספיק ליישב הקושיא הנ"ל , דאלו לא לזו הכתוב לצער הוי ממון ממש ע"י שישהה אותו , ועיין :

ולפענ"ד נראה ראיה נכונה דבחמץ של ישראל אינו עובר הנפקד בלא קבלת אחריות , וכסדרת הב"ח והמג"ח דלעיל בסוגיא , יכול יטמין מסיק הגמ' דלפינן נכרי שבכשתו מדכתיב לא ימלא עיי"ש ב"רש"י ופוס' דכתבו דנכרי הוי לך , וע"כ מיתורא לא מלי למילף חס לא דשדי' אלא ימלא , ולכאורה עדיין קשה , למה לן לדחוקי כל כך למעט נכרי שבכשתו דהוי נגד הסברא נימא דאתי לאריות דחמץ בפסח מותר בהנאה וכמו דס"ל לריה"ג דילוף מיתורא דלך דחמץ מותר בהנאה , ורבנן ס"ל דמלכרי לריכי כדאיתא ר"פ כ"ט , ול"ל דאעפ"כ כל כמה דמלינא לחוקמי לדרשא דשלק אי אתה רואה אכל אתה רואה של אחרים , יותר מסתבר מלחוקמי להיתר הנאה , כיון דחד לך ודאי אתי לזה מוקמינן אידך גמי לשלק אי אתה רואה ולא להתיר חמץ , ולפ"ז קשה אי נימא כשיטת האחרונים הג"ל דחמץ של ישראל עובר הנפקד חף בלא קבלת אחריות , והטעם הואיל ולית לן למעוטי מלך רק נכרי והקדש , מנ"ל לר"י דחמץ מותר בהנאה , דלמא לך אתי למעט של ישראל חבירו דומיא דאינך לך דדרשינן שלך אי אתה רואה , כמו דע"כ ל"ל לרבנן , דכל כמה דמלינו לחוקמי לך לשלק אי אתה רואה לא מוקמינן ל"י להיתר הנאה , ועיי"ש בתוס' שהניחו בתימא , לא לכתוב דחמץ לא יאכל ולא צעי לך , ואי הוי מוקמינן למעט של ישראל לא הוי קסי' מידי , אכל לשיטת

וע"ז מקשה הגמ' הניחא למ"ד דבר הגורם לממון כממון דמי , * ומשני שאני הבא דא"כ לא ימלא , אכל ראב"י י"ל דס"ל דברייתא זו אתי

כר"ס דס"ל דבר הגורם לממון כממון דמי אכל לר"י אין חילוק כלל בין קיבל עליו אחריו ללא קיבל , ובתרווייהו אינו עובר בשל נכרי , ולפ"ז קשה ל"י הא כתיב לא ימלא ולא כתיב לך , ומוזה מוכח שלא יקבל פקדונות , כיון

דליכא לפלוגי לדידי' בין קיבל עליו אחריות ללא קיבל עליו , וע"ג מההכרח לומר דלא ימלא אתי' לחמץ של ישראל שיעבור אפילו הנפקד , ואפילו בלא קיבל עליו אחריות , וכיון שכן שפיר נקטי מתני' דוקא בשל נכרי מותר ולא בשל ישראל , ומיושב קושיית התוס' על רש"י דמתכוון לגזולו חייב באחריות דלמ"ש לפ"מ דקיימינן עכשיו לר"י אין קבלת אחריות מעלה כלל , רק העיקר לחלק בין חמץ ש"כ לחמץ של ישראל , ולפ"ז ניחא מה דקשי' לי למס קאמר ויליף שאור דאכילה , משמע דר"י יליף , ולמה לא קאמר ילפינן דהא חף ר"ש מלי יליף שאור דאכילה משאור דרתי , ונהי דמתני' ע"כ כר"י דלר"ס לאת"ז אפילו של ישראל שרי , משא"כ לענין הילפותא הו"מ למימר דאף ר"ס סובר הכי :

שוב ראיתי בלל"ח שהעיר גם בזה אי לר"ס ילפינן ג"כ , ודבריו דחוקים לענ"ד עיי"ש , ולפמ"ש ח"ס דר"ס לא מלי למילף שאור דאכילה משאור דרתי , דלדידי' קשה קושיית התוס' דלדידי' מוכח דקבלת אחריות מהני לענין צ"י , דס"ל דבר הגורם לממון כממון דמי , וע"כ ברייתא דלעיל כר"ס אתי' ושוב ליכא למילף שאור דאכילה משאור דרתי , כקושיית התוספות , וע"כ קאמר דר"י יליף , דר"י מלי סבר דבר הגורם לממון לאו כממון דמי , וא"ל לפ"מאי מקשה הגמ' לקמן אחרימיתא דרבא צ"י מ"ד לא מעל כר"י , הא אמר רבא צ"י דר"י יליף שאור דאכילה משאור דרתי אלא הדר צ"י , ולפמ"ש אין רתי כיון דקאמר התם דכ"ע דבר הגורם לממון כממון דמי , וכיון שכן ליכא למילף שאור דאכילה משאור דרתי , וא"כ דלמא הא תני סבר לה כר"י בחדא ופליג עלי' בחדא דהיינו דס"ל דבר הגורם לממון כממון דמי , וע"כ לא מלי למילף שאור דאכילה משאור דרתי , חף דזה דוחק לומר דתנא דברייתא ס"ל כר"י בחדא ופליג עלי' בחדא , וע"כ קאמר הגמ' דהדר צ"י ועיין , ואפשר לומר דנהי לענין של נכרי לא מלי למילף מחמת קושיית תוס' , מ"מ לענין הקדש שפיר מלי למילף , דלכאורה נראה דבהקדש לא שייך מדאגב' קני' , דכל היכא דאיתא צ"י גזא דרשמנא איתא , עי' מס' מעילה פ"ה מ"ד :

ומ"ש התוס' על רש"י ליפלוגי באכל שאור של נכרי ציו"ט גופא י"ל כיון דלר"י ס"ל מלקות בח"כ ליכא (עי' סוף מכות) וכיון דע"כ ל"ל לר"י דלר"ס לא ילפינן שאור דאכילה משאור דרתי ולר"י ל"מ דס"ל דיש מלקות דלמא כר' ילחק , ואף דלא קיי"ל כר' ילחק מ"מ לר' יהודה ל"מ דלמא כר' ילחק ס"ל , אכל אי הו"א דאף ר"ש יליף שאור דאכילה משאור דרתי לר"ב צ"י הוי להו לאפלוגי סתם האוכל בפסח אליבא דידן דלא קיי"ל כר' ילחק , משא"כ עכשיו דע"כ הולרכו לומר לר"י ע"כ לא פסיקא להו למנקט בפסח :

ובזה מיושב מ"ש רש"י מותר באכילה מדאורייתא ,

לשיטת ה"ח והמג"א דשל ישראל ממועט מחד לך
דממעטין מיני של גכרי א"ש, וזה נראה לענ"ד ראי
ברור: לשיטת הגאונים ה"ח והמג"א ז"ל :

שוב ה"ל דחפסר לומר דה"ט דעובר בחמץ ש"י
 חף בלא קבלת אחריות ד"ל כיון דחמץ אינו
 ברשותו של אדם ופקע כח ישראל המפקיד , וכיון שהחמץ
 מונח ברשות ישראל הנפקד ממילא יוספדו לחת"פ והאי
 לדיד' מלוי ומקרי גורם לממון , ונראה שזה תלוי במחלוקת
 הרמב"ם והרא"ב ד' בא"ט חייב בחתריות מלד הדיון
 רק שהעכו"ם הוא חנם ויכריחו לשלם דס"ל להרמב"ם
 דאפ"ה חייב לבצר ומקרי גורל"מ אע"ג דעדיין לא התחיל
 שום חיוב עליו , א"כ ה"נ י"ל כיון דסוף סוף יוכל לזכות
 בו אחת"פ ע"פ מקרי גורל"מ , אך לשיטת הרא"ב ד' דס"ל
 דאין מועיל אחריות חנם וס"ל דלא מקרי גורל"מ רק היכא
 שכבר התחיל החיוב עליו י"ל ג"כ לענין מה שיוכל לזכות
 אחת"פ לא מקרי גורל"מ דעדיין לא התחיל לזכות שלו אך
 שבודאי יבא :

ולפ"ז ילא לנו דין חדש דחף של הפקר חייב לבער
דמקרי גורל"מ, והא דמהני ביטול בחמץ שלו
מדאורייתא ולא אמרינן דסוף סוף הוי גורס לממון, דיוכל
לזכות בו אח"כ פ"ל כיון דבטלו להדיא ומחשב כעפרא
בעלמא וגילה דעתו שחינו רולה בו שוב לא מקרי גורס
לממון, והא דאמרינן שני דברים חונס ברשותו של אדם
ועשאן הכתוב פאלו הוא ברשותו ולא אמרינן דמש"ה חייב
לבער דהוי עכ"פ גורל"מ, עיי' שאלת חרי' שכתב דבאמת
מזה מוכח כיון דקיי"ל גורל"מ לאו כממון דמי ע"כ ל"מ
ביטול לגורס לממון :

אחר זמן נתיישבתי במח' שב' דחמץ ש"י ילא מרשותו
לגמרי ויוכל אחר לזכו' זו וגרסה דליתא, דהא
כתב הט"ז והמג"ה (בסי' תמ"ח) דאפילו במכר חמלו לנכרי
לא יוכל ישראל אחר לקנותו משום דאמרין דאדעתא
דהכי לא מכרו לו, ויוכל לומר זכות זה נשאר לי בהחמץ
שלא יוכל אחר לקנותו, וא"כ מוכח דהך בתיסורי הגהה
נשאר בו זכות ולא פקע כחו לגמרי ואפ"ה חינו עובר בב"
כיון שמכרו לנכרי, וא"כ מכ"ש בחמץ ש"י אחר המונח ברשות
אחר שאינו יכול לזכות בו לאחיה"פ דעדיין לא פקע כח
הישראל לגמרי ושייך לאחיה"פ לבעלי ראשוני' וא"כ ממיל'
לא הוי גורל"מ לישראל הנפקד חללו, [אמנם דברי הגאונים'
הג"ל לריב"ם הסברה, ומלד הסברה נראה כמ"ס דילא
מרשותו לגמרי] :

ולענין
הוכחת ה"א ה"ג ל"ל די' לפמ"ש הפוסקים
מדכתיב לא ימלא בבתים מוכח דקט"א על
חמלו ש"נ בביתו ש"נ אינו עובר ובחמץ שלו עובר אפילו
בבית נכרי א"כ מוכח דלאו משום גורל"מ אחשביי רחמנא
ברשותו כיון דאפילו בבית נכרי עובר , ומוכח דהוי
ברשותו לגמרי דחוקמי' רחמנא ברשותו , וע"כ מוכח שפיר
דביטול ל"מ לחא"ז אי' , ולעולם חף בגורל"מ י"ל דמהני
ביטול , ועפ"ז י"ל ראוי' לפמ"ש הרמב"ם שפסק דלא
פשיטת הגאונים וס"ל דחמלו של ישראל בבית נכרי עובר
רק בקיבל אחריות בבית נכרי כתב המג"א בפשיטות דאינו
עובר , דס"ל בתיבס לא קאי רק חלה ימלא וכמ"ש הט"ר
(סי' ת"מ) אע"ג דלא קיי"ל כר"ת דיחד לו בית מהני
מ"מ בבית נכרי ממש מהני , ולפמ"ש י"ל דק"ל על ליטנא
קמא דריש פסחים דאמר הניח' למ"ד דצר דהגורל"מ
כמזון דמי חלה למ"ד לאו כמ"ד מחלה , והוא תמוה
דהדרבה למ"ד בממ"ד קשה ל"י למ"ל כמו דמקשה בחמת
צליטנא בתרא [וכבר כתבתי בזה במק"א] גס ק"ל עמ"ש

१११

הט"ז (ס"ח ת"מ) ליישב דברי ר"י שכתב הר"א ש שחולק על
הגאונים, ורש"י ומוג'ב מצית איש, וכתב ליישב
דמכילתא אתי' אליבא דר"ש ולדידי' לא הוי לא ימלא
שום חידוש, כיון דס"ל דבר הגול"מ כממון דמי, וע"כ
אין חוליק דאף בחמץ שלו ה"ע צבית נכרי עיי"ש, והי'
ק"ל דהא ע"כ ל' דהוי חידוש הואיל ואי' איתא דהר"א בעיני'
וכמ"ש רש"י דלא דמי לגורס לממון, דהתם שכר נגב
וע"כ אף לר"ש הוי חידוש, ומלין לדידי' ג"כ לומר דצתיכס
לא קאירק על החידוש, ועדיין אינו מיושב המכילתא, אח"כ
רשיתי שהגאון מק"ח שס תמה ג"כ בזה על הט"ז :

ע"כ נראה ד"ל הא דס"ל לר"ש צכל מקום דהגורל"מ כממ"ד ולא מליעו מקום מולא צמה מחולק עם החכמים, וי"ל דר"ש לשיטתו דס"ל חמץ לח"ז מותר ע"כ ס"ל הא דחייבה התורה על צ"י בחמץ משום דהוי גורל"מ ולא ס"ל דליזו ברשותו רק התורה העמידה ברשותו רק משום גורל"מ מקרי לך, ומוכח דגורל"מ הוי ממון רק בקיבל אחריות כיון דכי חיתא הדרא צעיני' ולא הוי ידעינן דהוי כממון ע"כ הולך ל"י להורות דאפי"ן קבלת אחריות מקרי גורל"מ, ולפ"ז חתיין שפיר דברי סט"ז, דעכסיו דגני רחמנא ל"י אמרי' דק"א מקרי גורל"מ, וא"ש צליסנא קמא דאמר בצלמא למ"ד דהגול"מ כממ"ד א"ש ול"ק אדרבא ל"י למ"ל ד"ל דאסיק ג"כ הואיל ואי חיתא הדרא וס"ד דלא הוי אפילו גורל"מ ע"כ גלוי לן ל"י דמקרי גורל"מ, ולפ"ז יקשה על מאי דקיי"ל כר"ש דחמץ לח"ז מותר ואפ"ה קיי"ל דהגול"מ לחו כממ"ד והוי לן לומר דהא צהא תלוי ורבנן דפליגי בדעהגול"מ הס"ר יתורה דס"ל חמץ לח"ז חסור, אבל לפמ"ש הרמב"ם דחמץ ש"י ברשות נכרי עובר וצ"ק א"ל כתבו הפוסקים דליזו עובר מוכח ע"כ דלאו משום דבר הגורל"מ עובר הואיל ועובר אפילו בצית נכרי, ומוכח דלאו משום גורל"מ חייבה, ואדרבה לר"ש לריק לדחוקי דבתיבס קאי אף חלא יראה :

עוד נראה ליישב דברי הט"ז הנ"ל ד"ל דרבינו יונה ה' מפרשדה"ל דקאמר הגמ' האיל ואיתא הדרא בעיני' אין הכונה דבשביל זה לא הוי גורל"מ, רק עיקר החילוק הוא דבחמץ דאין הענין בשביל שיווי ממון רק האיל והחמץ הוא שלו ואפי' אינו שוה פרוטה דלא הוי ממון האיל והוי כזית עובר, והעיקר תלוי בגוף החמץ וע"כ שפיר מליגן למימר דגורס לממון לא מהני חע"ג דהוי כממון דס"ס אין החמץ שלו, ולא דמי לחשלומוי כפל דחיי' דשס הטע' האיל והפסיד ממוטו ועי' (בב"ק דף ע"א) דלר"מ משום גורל"מ חייב בד'וה' ומוכח דהוי כאלו הסור הוא סורו של שומר, דלולי זאת אין מקום לחיוב ד'וה' דאינו נוהג אלא בסור וזה בלבד, מ"מ יש לחלק טובא דהתם כיון שהגנב גנב דבר שיש בו רוח חיים חייב, [גם הבעלים ע"כ לריסס להעמיד שור אחה להקדש ואינם פוטרי' עלמס בנתינת ממון] משא"כ הכא דאין קפיד' רק על חמץ לא על שיווי ממון ועי' בהר"ן רפ"ק שכתב ד"ל דהתורה החמירה לעבור בב"י משום דלמא חתי למיכל מיני', וזה ל"ס רק עם גוף החמץ, וע"כ שפיר י"ל דגורל"מ לא מהני בזה, ולא הוי מליגן נחייבו ממה דכתיב ל"י לך, והולרד רחמנא לגלות לא ימלא להורות דהכונה הוא אפי' על גורל"מ, ולפ"ז לא הוי רק גילוי מלתא על פיי' דלך, ועיי"ס מ"ס הר"ן דמס"ס לא מפליגין בענין הטמנה לקיים משמעותה דלא ירחס דעכשו דכתיב לא ימלא אמרינן דלא ירחס הוא לאו דוקא ולא הוי רק גילוי מלתא ומכ"ש בזה דמליגן למימר דלא הוי רק גילוי מלתא דלא נימא דבעי שגוף החמץ יהי' שלו :

כיון

על חמלו במסכת פסחים (דף למ"ד)
והדינים המסתעפים מסוגי' זו בא"ח (סי'
תמ"א) עיי"ש ובמג"ח וחק יעקב וכל
השי"ך לזה :

זה ילא ראשונה בעוה"י ליישב דעת הרמב"ם שפסק
דוקא הגיע זמן קודם הפסח , והקשה הרא"ש ז"ל
מהא דקאמר הגמרא בשלמא למ"ד למפרע גובה עיי"ש ,
ולכאורה קשה על דבריו , דלמא הכי קאמר , בשלמא
למ"ד למפרע גובה י"ל דמיירי שהגיע זמן קודם פסח ,
ול"ל דקיימא הוא כך , דלמ"ד למפרע אף אם הגיע זמן
קודם פסח , מ"מ כל זמן שלא גבה עדיון יכול הלוא לסלקו
בזוי , [ועי' בצעה"מ וסוף דברי בעל מלחמות] , ולא
מהני כלל הא דהגיע זמנו קודם הפסח , דסוף סוף
לא הוי עדיון של הנכרי לגמרי .

וכאורה י"ל קשיית הרא"ש , דהגמ' לא קאמר
רק דרך בשלמא לחב"י הוי מליין למימר
דבאמת אף אם בידו לפדותו אפ"ס אינו עובר , רק דלפ"ז
קשה מנ"ל להרמב"ם לומר דחליבא דאמת הדרינן מסבירת
המקשה דהוי סבר דאף הגיע זמן לאחר הפסח מהני חי'
למפרע גובה , גם ההכרח של הה"מ נדחה בזה מה
שרולה לדייק כך מלישנא דמתני' עיי"ש , דהא ביהאמיני'
זו בע"כ לא דייקין האי ליטנא , וא"כ קשה מנ"ל להרמב"ם
חליבא דאמת להוכיח מכא דקדוק של הה"מ , ותו קשיא
מאי מקשה הגמ' והסבירא חייא סיפא דלמא לעולם פליגי
בלמפרע גובה , ואפ"ס נכרי שהלוא לכ"ע עובר , דמיירי
הגיע זמן לאחר פ"ס ומש"ס עובר , כיון דביד ישראל לפדותו
וכשיטת הרמב"ם , ואפ"ס ברישא ישראל שהלוא עובר
למ"ד למפרע גובה , דאף דביד הנכרי לפדותו מ"מ לקולא
נראה ודאי דלא מהני סברא זו , כיון דסוף סוף למפרע
הוא שלו :

וג" לפרש המשך הגמרא ולהוכיח שיטת הרמב"ם
דהתוס' הקשו לחב"י קשה מצרייתא , ותירלו
דמיירי בפדאו לבסוף , עוד הקשו על תירוק הגמ' דפליגי
בדר"ה לא ר"י לא חיירי רק שגא בשעת הלואתו , ותירלו
דבשעת הלואתו עכ"פ אלים שעבודו , ולכאורה דבריהם
תמוהים , דנהי ישראל שהלוא י"ל משום אלים שעבודו הוי
מלוי לו , אבל היכא שייך לומר בנכרי שהלוא דאי הוי
קני' לי לא הוי ישראל עובר , מדבולרד הגמ' לומר
דנכרי מישראל ודאי לא קנה , ת"ל אף דהוי קני נהידלתי'
שעבודו מ"מ גוף החמץ הוא של ישראל :

וראיתי בתוס' פרק האומנין ופ' השולח שכתבו
כיון דנפקא לן מלא ימלא וכיון דאליס
שעבודו של הנכרי אינו עובר ישראל , דלא הוי מלוי לו ,
[ועיי"ש שסיימו כמו ייחד לו בית דנפקא מלא ימלא , והו'
ליתא לשיטת הרמב"ם ורש"י , דס"ל ייחד לו בית לא מהני]
והוא דוחק לענ"ד דהאידך ילפינן מלא ימלא שני דברים
סותרים קולא וחומרא , לישראל שהלוא יעבור משום
דהוי מלוי קלל , וגבי נכרי שהלוא לא יעבור ישראל
משום אלים שעבודו ש"נ , דאדרבא נימא כיון דעיקר
החמץ של ישראל הוי מלוי אללו , וכ"כ הב"ח להדיא (ססי'
ת"מ) דבישראל שהלוא לישראל עוברים שניהם , דהמלוא
עובר משום אלים שעבודו , והלוא עובר משום דגוף החמץ
הוא שלו , והוא לכאורה נגד סוגיית הגמ' דהולרד לומר
נכרי מישראל ודאי לא , משמע דאי הוי קני לא הוי עבר
ישראל , אמנם בצע"מ ז"ל תירץ קושיית התוס' וס"ל
דהא

ולפ"ז ח"ס תי' הט"ז דלר"ש לא הוי חידוש כלל , כיון
דבאמת הוי דבר הנורס לממון וכממ"ד ולא הוי
רק גילוי מלתא וכמ"ס , וכיון דחתינן להכי יס ליישב מ"ס
האי' מוגוב מצית האיס , וכתב הט"ז דהכוונה הוי דמשם
מוכח דלא קיי"ל בר"ש , והוא דחוק לכאורה , דהו"ל למימר
בקילור דלא קיי"ל בר"ש , ולפמ"ס י"ל על נכון , דכבר
פתבתי דלפי רש"י דהשטס הוא משום דעדיין לא נגנב
זה ל"ש רק לפוס דרשא דרעאו שייך לומר , דמש"ס שייך
לומר ישלם שנים לרעאו כיון שכבר נגנב , אבל לפוס מה
דיליף מוגוב מצית האיס מוכח דלר"ש נקרא בית איס
מוכח דקודם שנגנב מקרי ג"כ גורל"מ ומוכח דלא כסברא
זו , ובאמת רש"י נשמר מזה , וכתב בלישנא בתרא דהתם
ילפינן מרעאו , אמנם שם ח"י דילפינן מוגוב מצית איס
אך לפי פי' הג"ל ח"ס , דבאמת הוי גורל"מ ואפ"ס ח"ס ד'
למפטרי הו"ל ואין גוף החמץ שלו , וע"כ שפיר מליין
למימר דהמכילתא חתי' בר"ש , דלדידי' לא הוי חידוש
רק גילוי מלתא , וזה דברי הרבינו יונה מדוקדקים
שבעתים מזוקקים , ודוק היטב בזה :

ועוד נ"ל בישוב דברי הט"ז הג"ל , וחזן מזה מ"ס רח"ס
מוגוב מצית האיס הוא תמוה דהו"ל למימר
בקילור , דקיי"ל דבר הגורל"מ כממ"ד , ולפמ"ס במק"א
באריכות בישוב דברי הרמב"ם , מ"ס דאחריות חגס
מחייב ג"כ לבצר , והעולה משם די"ל דל"ק , דמקשה לדין
אבל לר"ש ניחא , וקשה אדרבא לר"ש לא יראה למ"ל כמו
דמקשה בלישנא בתרא , וכ' ליישב די"ל דל"ק הוי ס"ל
בעירא חמירא דבני חילא דהוי אחריות שלא מן הדין ,
ע"כ מקשה הניחא לר"ש י"ל דל"י אחי לאחריות שלא מן הדין
דלמן הדין לא לרוד אבל לרבנן מנ"ל דלמא ל"מ רק מן הדין
דהוי עכ"פ גורל"מ , וליטנא בתרא י"ל דסובר דהוי מן
הדין וע"כ מקשה להיפוך לר"ש ל"י למ"ל , וכתבתי להסתייע
שיטת הרמב"ם לפסוק בלישנא קמא לפ"מ דיליף התם
מוגוב מצית האיס ואפ"ס ח"ס דמקרי בית האיס חע"ג
דקודם שהי' ברשות הגנב לא הוי חיוב על הבעלים ואפ"ס
מקרי בית האיס לאפוקי חי הוי ילפינן מרעאו , ועיי"ש
בתוס' וברמב"ם , וע"כ הביא באמת רש"י הילפותא מרעאו
לליטנא בתרא , וע"כ כתב הר"י שפיר כיון דבב"ק ילפינן
מוגוב מצית האיס נסתר תי' הגמ' דכאן , וע"כ י"ל באמת
דלר"ש לא הוי חידוש ואח"י המכילתא בר"ש וא"ס , אך
לשיטת הרמב"ם דמיירי באחריות שלא מן הדין לליטנא
קמא , וא"כ אף לר"ש הוי חידוש , ע"כ עדיין אין ראוי
לדחות המכילתא , והנה כבר כתבתי לעיל די"ל דל"י לי
סברת הט"ז לומר דלדבר הגורל"מ לא מהני ביטול דמנ"ל
הא , דכיון דחדית רחמנא לענין חמץ דהוי כממון למה
לא יהנה ביטול , וקשה לדין קושיית הט"ז מנ"ל דחמץ ח"ב
דלמא מש"ס חייבי רחמנא משום גורל"מ הו"ל ולא חס"פ
מותר בהנאה , וע"כ מהני ביטול אף לאח"ז איסורו אבל
ח"א דחמץ שלו אף ברשות נכרי אסור מוכח דלאו משום
גורל"מ חתינן עני' דגורס לממון מותר ברשות נכרי
כמ"ס המג"ח :

סימן יב

לברר שיטת הראשונים והאחרונים
בסוגיא דנכרי שהלוא לישראל

דהא דר"י לא מיירי בשעת הלואה רק לענין זה שיהי' אח"כ למפרע גובה חף לרצא, רק לחביי דבע"כ מיירי שלא בא לידי גוביינא בע"כ ל"ל דס"ל דהא דר"י חף בשעת הלואתו יעיי"ס, ולפ"ז יש לקיים דברי הב"ח לדינא, דהא דהולך הגמ' לומר נכרי מישראל לא קנה, היינו משום דהי' קניי' ה"ל למפרע גובה, אבל הב"ח מיירי בלא בא לידי גוביינא לבסוף, ומש"ה לא מהני הא דקני המלוה שלא יעבור הלוה כיון דסוף סוף גוף החמץ הוא של הלוה וכמ"ס לעיל, והמעין ברש"י יראה צעליל דרש"י כיון ג"כ לסדרת הצעה"מ, חדא במ"ס רש"י ד"ה אלא אבל בלא הרעינו דכ"ע מכאן ולהבא גובה, ולפי' התוס' לא חייבין צוה כלל ד"ל לכ"ע למפרע גובה, רק דמיירי בפדאו וגם מ"ס בלא הרעינו דכ"ע מכאן ולהבא גובה, משמע בהרעינו לא חמרינן מכאן ולהבא גובה, ולפי' התוס' חף בהרעינו נהי דאליס שעבודו ומהני לענין חמץ אבל עיקר הגוביינא י"ל דמכאן ולהבא גובה חף בהרעינו, אבל לשיטת הצעה"מ נ"ח, דבהרעינו חמרינן למפרע גובה, ואין להקשו' אכתי מנ"ל לרש"י לפרש בפירוש הסוגי' דכ"ע מכאן ולהבא גובה, דהא י"ל דמיירי בלא פדאו וכמו ש"ל לחביי, ובאמת דר"י הו' חף בשעת הלואתו, ונהי דחליבא דאמת מסוגיא דפי' האומנין מוכח דר"י לא הו' רק שלא בשעת הלואתו מוכרינן לבא לסדרת צעה"מ דמיירי בלא פדאו, ומשום למפרע גובה, אבל מסוגיא דהבא לא מוכח כלום, אך לפימ"ס ה"ס דהוכרח רש"י לזה מדסיים הגמ' אבל נכרי מישראל ודאי לא קני, וקשיא לי' נהי דקני, מ"מ עיקר החמץ הוא של ישראל, ע"כ הוכרח לומר דמיירי בלא פדאו, וע"כ הולך לומר דלא קני, דאל"כ חף הנכרי למפרע גובה, ומוכח כשיטת הב"ח, היולא לנו מזה לפי הצעה"מ ורש"י מוכרח לומר דחביי"ס ל"ל דר"י הו' חף בשעת הלואתו, ודלא כסתמא דתלמודא דבב"מ.

אמנם לשיטת הרמב"ם יש לפרש כך, דהנה לכאורה יש לדקדק בהא דקאמר ותסברא דחף בלא ותסברא הו' מלי לומר דפליגי בדר"י והו"ל לאסוקי אח"כ דיקא נמי בדרך ה"ס בכמה דוכתי, [אח"כ מלאתי בספר המלחמות דקדק ג"כ על הכ' ותסברא דקאמר הגמ' יעיי"ס לפי דרכו], ע"כ י"ל כך, דלשון ותסברא משמע שבה לחלוק על הסברא שחדש המקסן, דכיון דהקשה ממתני' ותירץ דמתני' מיירי בהרעינו אללו, וכיון דאשכחן תנאי דפליגי בזה, ומלינו למימר דפליגי בלמפרע גובה מסתבר יותר לומר כך, ומתני' ר"מ דס"ל למפרע גובה ולא לריכין לדחוקי בהרעינו, ע"כ קאמר ותסברא, דאי חמרינן דמתני' בלא הרעינו ומטעמא דלמפרע גובה בע"כ ל"ל דלא כסדרת הרמב"ם, דחף דבדו לפדותו אפ"ה אינו עובר, וא"כ קשיא סיפא אמאי נכרי שהלוה דברי הכל עובר, ואי נימא כסדרת הרמב"ם בע"כ דמתני' מיירי בהרעינו וצמעכסיו והגיע זמן קודם פסח, א"כ חף דברייתא מלינן לאוקמי בהרעינו ופליגי בדר"י, ואי ר"י מיירי בשעת הלואתו, י"ל דמיירי חף בפדאו, ואי ר"י מיירי דוקא שלא בשעת הלואתו י"ל בלא פדאו וכסדרת הצעה"מ, דמשום דר"י חמרינן למפרע גובה, רק לפ"ז קשה לחביי לפי מאי דמסקינן דר"י לא הו' רק שלא בשעת הלואתו, ובע"כ דמיירי בלא פדאו ומשום למפרע גובה, וקשה לחביי בנכרי שהלוה אמאי דברי הכל עובר, רק לשיטת הרמב"ם י"ל דחליבא דמסקנא דשני לן בין היכא דחזר מעכסיו י"ל דמתני' מיירי מעכסיו והגיע זמן קודם הפסח, אבל ברייתא מיירי שהגיע הזמן אחר הפסח מש"ה ד"ה עובר משום דבדו לפדותו, ובאמת חביי כתנאי,

דת"ק דס"ל אינו עובר בע"כ דלא חביי ועיי' בפני יהושע שכתב ג"כ לפי דרכו לחביי כתנאי :

ורפ"ז מיושב קושיית הגאונים המפורסמים הפנ"י והגאון מוהר"ר חברהם ברודא זללה"ה, אהא דקאמר הגמ' מנה תימרה, הא לחביי לא מוכח מידי, דלחביי לא לריד לחלק בין מעכסיו רק לרצא, וא"כ מאי חולמא דברייתא דהגעתיד ממתני', כיון דלחביי חף מברייתא לא מוכח מידי, ולפמ"ס ה"ס, דחף לחביי לריכין לחלק בין היכא דאמר מעכסיו, כיון דמתני' בהגיע זמן קודם פסח, ע"כ דחייבי צמעכסיו והו' שלו חף בלא גוביינא, רק דלכאורה קשה מנ"ל דיש לחלק בין היכא דאמר מעכסיו להיכא דלא אמר מעכסיו, כמו שהקשו הגאונים מוהר"ר חברהם ברודא והפ"י הג"ל דלמא רישא בפדאו וסיפא בלא פדאו, וביותר קשה לפי מ"ס הצעה"מ דאי קונה משכון חמרי' למפרע גובה, א"כ חף לרצא לא מוכח דלמא רישא בפדאו וסיפא בלא פדאו, והברייתא חבי' כר"מ דישראל מנכרי קוני' משכון מש"ה הגעת' עובר דהיינו לא פדאו משום למפרע גובה, אבל בלא הגעת' דהיינו פדאו אינו עובר דהו' שעת הלואה ומשום אליס שעבודו אינו עובר לשיטת צפה"מ, [ועיי' בצעה"מ דלפי' ס"ל דהגעת' משמע דוקא מעכסיו ומוכח באמת דלא חביי, ועיי"ס שכתב ד"ל חביי ס"ל דמתני' וברייתא פליגי וסובר כמתני'] :

ונראה לפי ענ"ד לתרץ עפ"י מה שהקשה הצעה"מ ומוהרש"ל למה נקט בברייתא דלעיל לאחר הפסח עובר, ופירש"י חס נהגה ממנו, וברייתא דהבא נקט סתם עובר ופי' רש"י בפסח משום כל יראה, ועיי' בדבריהם מה שתירצו בזה, [וי"ל ג"כ בפשוטו עפ"י קושיי' מוהרש"ל דתני הבא עובר ולעיל תני לאח"ה, ולפ"ז י"ל דברייתא הגיע זמן קודם הפסח ואפ"ה צעי מעכסיו בלא יבא חסמכתא והו' שלו קודם הפסח ע"כ עובר] :

ולענ"ד נראה לתרץ כך, דודאי הא דאמרי' למפרע גובה היינו כשבא הזמן ולא פרע לו וגובה החמץ ע"כ ד"ל הו' שהלוה צעלמו מנזה אותו הו' למפרע שלו, אבל כל כמה שעדיין לא הגבה לא הו' עדיין שלו, דבשלמא היכא דאמר לו חס לא אתן לך לזמן פלוני יהי' מעכסיו שלך חס אינו נותן לו הו' למפרע שלו ממילא ולא לריד לשים גוביינא דהו' כאלו מכר לו על תנאי, [ועיי' בספר המלחמות בסוף דבריו ותראה כדברי, רק הצעה"מ לשיטתו הקשה שפיר דלדידי' חף מעכסיו לא הו' רק שעבוד למפרע], אבל היכא דלא אמר לו מעכסיו רק דהו' למפרע שלו משום דהדין הוא למפרע גובה, זהו שייך דוקא כשבא לידי גוביינא, אבל כל כמה שעדיין לא הגבה לו ודאי אינו שלו, ואח' לאחר זמן פרעון מלי לסלקי בזוזי, וכמו שהוכחתי לעיל מדברי הר"ס, דאל"כ לא מקשה על הרמב"ם, והו' פשוט :

ורפ"ז י"ל דברייתא דלעיל לא מלי למימר עובר והיינו כפי רש"י דלריד לבטל בפסח, דדלמ' לא יפדנו הנכרי ויהי' שלו, דהא יכול לגמור בדעתו שאס לא יתן לו הנכרי מעות אפ"ה הלא יבא לידי גוביינא דהיינו כשיראה שהנכרי לא ירצה ליתן לו ממקו' אחר יצטר החמץ ואז לא בא לידי גוביינא לא ע"י הלוה ולא ע"י צ"ד, וממילא אינו שלו למפרע, וע"כ מה"ת נזיקתו לבטל ולבא לידי פסידא, דלמא יפרענו הנכרי ויטול חמלו, ואס יראה שלא ירצה לפרוע יכול לבטלו אח"כ רק שלא יבא לידי גוביינא, וע"כ נקט בברייתא לאחר הפסח עובר, דהיינו כשבטאו, דאז הוא למפרע שלו, [וכמו שפי' המוהר ש"ל לשיטתו]

לשיטתו דמשום ספק הינו עובר , בע"כ לאחר הפסח היינו כשגבאן , אבל באידך ברייתא נכרי שהיה דמיירי דאמר לו מעכשיו , דאז אף בלא שום שומא וגוביינא הני למפרע שלו כשלא יפרע לו הנכרי , וע"כ עובר תיכף בפסח דשמה לא יפרעו הנכרי ובע"כ עובר למפרע ואין בידו לתקן :

ואת לומר מחולים כך חני מסתפק אם מהני גבי מעכשיו דסוף סוף הוי למפרע כשלא כשהין הנכרי מקיים התנאי , דהא הוי כמוכר לו חמלו על תנאי שחם לא יתן לו מעות לזמן פלוני יהי מכור , וא"כ אידך יכול אח"כ לומר שאף כשלא יתן לו אפ"ה לא יהי מכור , דכשאנו נותן לו הוא מכור למפרע , ואף דקיי"ל מחולים כך מהני זולת בגט משום ללעורי קמכוין , ור"ה מנדריס (דף כ"ד) אף זה יכול להתיר נדרו וכו' , מ"מ י"ל דהיינו דוקא היבא שאידך רולה במחילתו , אבל הכא עדיין אינו בידו , שמה יאמר הנכרי במתנה לא יתח לי , דאז י"ל דלא מהני , דל"ס לומר דהוי כמו שנתן לו , דהא הנכרי אינו רולה שיהי נתינה ול"ע , וע"כ שפיר עובר כיון דאין בידו לתקן , [שיב נ"ל דאף חי מלי לומר מחולים מ"מ כיון דבלא שום מעשה ה"י ממילא שלו אין לך גורם למזמן גדול מזה , משא"כ ע"ל למפרע גובה דדוקא ע"י מעשה שיעשה שיבא לידי גוביינא יהי שלו , ובין דלא חת"י ממילא ובידו שלא להביא לידי גוביינא ע"כ אינו עובר עדיין כנ"ל נכון , ועי' בספר מקור חיים שכתב בפשיטות הטעם דיכול לומר מחילים לך ולעגד"נ כמ"ס] , ומיושב קושיית הבעל המאור הג"ל , רק לתירוץ הגמ' דפליגי בדר"י מטעם קונה משכון עדיין קשה , דהוי לי' למתני עובר , דאף שלא יבא לידי גוביינא מ"מ עובר משום קניית המשכון , וכמ"ס מוהרש"ל א"ח לפי' הבעה מ"מ דר"י לא מהני בשעת הלואתו רק לענין למפרע גובה חתי שפיר דלא מלי למתני עובר דיש בידו שלא לבא לידי גוביינא :

אד לאבוי דלדידי' בע"כ מיירי שלא בא לידי גבייה ומשום דר"י עובר אף בשעת הלואתו הדרה הקושיא לדוכתי' למה לא נקט עובר , אבל לשיטת הרמב"ם ניחא דאף לאבוי מלינו למימר שכל לידי גבייה ומשום דר"י אינו עובר כיון דלא קני לי' בשעת הלואתו , רק משום הכי בנכרי שהלואה ד"ה עובר משום שיש ביד הישראל לפדותו בסברת הרמב"ם , ומיושב היטב קושיית הגאונים מאי דקשיא להו מאי קאמר מנה תימרה כיון דלאבוי לא מוכח מידי , ולפי מ"ס ח"ש דעכשיו דקתני בצרייתא עובר , ומוכח דמשום ספק עובר כמ"ס מוהרש"ל , וקשיא למה קתני לעיל לאחר הפסח , ול"ל דלאו משום קניית משכון רק משום למפרע גובה , וע"כ אינו עובר בפסח כיון שיש בידו שלא לגבותו כמ"ס לעיל , וא"כ בע"כ ה"ה דקתני בצרייתא עובר היינו משום מעכשיו דקני לי' למפרע , וא"כ מוכח אף לאבוי דשני בין היבא דאמר מעכשיו :

ועפ"ז י"ל ג"כ שיטת הרמב"ם דלכאורה קשיא טו"בא חדא מ"ס ח"ש דלפ"מ דס"ל להרמב"ם דהגיע זמן קודם הפסח ל"ל מעכשיו , א"כ למה הולך לחוקי מעכשיו לומר דמיירי בהגיע זמן קודם הפסח ותו קשיא לי , דלפי"מ דגמרא בפשטות הגמ' הא דהולך לומר ומנה תימרה דשני וכו' , דמה"ת נימא דמעכשיו לא מהני , כיון דהוי למפרע של הנכרי , ול"ל דס"ד דהוי אסמכתא ע"כ הולך להתווי רחיה דלא הוי אסמכתא כיון דאמר מעכשיו , ועי' צפ' איזהו נשך סוגי' דאסמכתא ובהר"ש ש"ס , אבל לשיטת הרמב"ם דאין אסמכתא

לנכרי אף בלא מעכשיו , א"כ מאי הולך לומר מנה תימרה , כיון דב"ל"ז פשיטא לי' להרמב"ם דאין אסמכתא לנכרי אף בלא מעכשיו , ואין לומר דהולך לומר מנה תימרה לסתור סברת הרמב"ם דלא אמרינן כיון דבדיו לפדותו עובר עליו , חדא דזה לא מוכח מהתם דלקולא לא אמרינן סברת זו , כמ"ס לעיל , וע"כ אמרינן אסמכתא לו הגעתיך עובר , ותו דלפי מה שהקשה הר"ש דהי אמרינן טעמא דמתני' משום למפרע גובה ודאי מוכח דלא בסברת הרמב"ם וא"כ למה הולך להתווי רח"י לפי' אוקימתא דדמיירי במעכשיו , הא לפי"מ דדמטעם למפרע גובה מוכח ג"כ סברת זו ואין כאן סברת מחודשת דהולך לומר מנה תימרה , ותו קשיא מ"ס ח"ש א"ח"ז הרב הגדול מוה' יואל זלל"ה דלשיטת הרמב"ם קשה מנ"ל לחלק בין היבא דאמר מעכשיו , דלמא ברייתא מיירי בהגיע זמן קודם הפסח ואמר לו הגעתיך , היינו כשלא אפרע לך קודם הפסח יהי' אז שגך משום הכי עובר כיון דאין אסמכתא לגוי , אבל בלא הגעתיך אינו עובר , דנהי דהגיע הזמן כיון דעדיין לא גבה ולא בא לידי גוביינא עדיין אינו שלו :

ורפ"מ י"ל דודאי הא דס"ל להרמב"ם דאין אסמכתא לנכרי לריך להבין מנ"ל הא , ואם הי' לורחיה על זה הו"ל להתווי ולהקשות על הרמב"ם גם ה"מ לא הרחה מקום למחלוקת הרמב"ם והרמב"ם דבין זה חס יס אסמכתא לגוי , ע"כ נראה פשוט דלפי מה דהשיג הרמב"ם על הרמב"ם וכתב לא נהיר וכו' ופשיטא לי' דבמעכשיו אף הגיע זמן לאחר הפסח מהני קשי' לי' רחיה הרמב"ם מהתוספתא אס לא באתי קודם הפסח , ע"כ הולך הרמב"ם לומר דתוספתא מיירי בלא מעכשיו , ומשום דאין אסמכתא לגוי , כן נראה לענ"ד פשוט וברור צפונת הרמב"ם , וע"כ לא הולך הר"מ לבאר מחלוקתם דהא בזה תליא , ובאמת לפ"ז קשה על הרמב"ם דס"ל ג"כ כשיטת הרמב"ם דבהגיע זמן קודם הפסח לא לריך מעכשיו משום דאין אסמכתא לגוי , וכ"כ הטור בשמו (סי' תמ"א) חפ"ה פתב ליישב התוספתא בד"ה דקודם הפסח קאי אומר לו , ולעולם דהגיע זמן לאחר הפסח , וקשיין דבריו בתרתי , חדא למחלי' לדחוקי צד , לימא דתוספתא מיירי בלא מעכשיו לשיטתו דאין אסמכתא לגוי , ואי נימא דניחא לי' למימר דתוספתא מיירי במעכשיו , א"כ מנה לן דאין אסמכתא לגוי , כיון די"ל דאכחת הרמב"ם דאין אסמכתא לגוי אינו רק מחמת התוספתא , ולענ"ד לע"ג על הר"ש ש"ז :

ועפ"ז יש ליישב הקישיא הנ"ל דלפי מ"ס לעיל עפ"י שיטת הב"ח דהיבא דקני משכון אפ"ה עובר המלוה כיון דגוף החמץ שלו , וקשיא לי' , מדהולך הגמ' לומר נכרי מישראל ל"ק משכון ת"ל אף דקני אפ"ה עובר הישראל , וכתבתי ליישב עפ"י שיטת המאור , דהולך הגמ' לאסוקי כך אליבא דרבא דמיירי דחתי לידי גוביינא ואי הוי קני משכון הו"ל למפרע גובה , ולפ"ז אליבא דר"י דלדידי' בע"כ מיירי דלא בא לידי גוביינא , וא"כ אף חי נכרי מישראל קני משכון אפ"ה ה"ה דקאמר ד"ה עובר עליו בסברת הב"ח , ואין לנו רחיה ברורה לאבוי לומר דנכרי מישראל לא קנה משכון , ואף דהגמרא קאמר ודאי לא קני , מ"מ אינו מוכרח , ומכ"ס לאבוי דאלימא לי' קניית הצע"ח ועי' בהרמב"ם דתלה קניית המשכון בלמפרע גובה וא"כ כמו דהוי ס"ל לאבוי דאף בנכרי למפרע גובה כד י"ל דקני משכון , והנה הר"ן תי' דתוספתא מיירי בלא מעכשיו כשיטת הרמב"ם דקודם פסח לא בעי מעכשיו , ואימאם אסמכתא

אסמכתא במשכון ליכא אסמכתא , וטעמא דמלתא משום דקני משכון מדרי , וגוראות נפלתא ע"ד הר"ן דהא מסקינ דנכרי מישראל ל"ק משכון , אך ע"פ סברא הג"ל שכתבתי דלחביי מליגן למימר דאף נכרי מישראל קני משכון ואפ"ה עובר הישראל כסדרת הב"ח, לא מוכח כלום מהתוספתא דאין אסמכתא לנכרי, די"ל כסדרת הר"ן משום קני משכון .

ולפ"ז מיושבים כל הקושיית הג"ל על הרשב"ד, דמ"ש הס"מ למה לא מוקי בלא מעכשיו והגיע זמן קודם פסח ומשום דאין אסמכתא לנכרי, דכיון דלחביי לא מוכח סברא זו דאין אסמכתא לנכרי לא הוי מלי למימ' מנא תימרא להוכיח דאין אסמכתא לנכרי כיון דלחביי לא מוכח ע"כ מוקי מעכשיו דמוכח אף לחביי לחלק כמה שכתבתי לעיל דמוכח מצרייתא דפת פורטי, כיון דקתני ברישא חינו עובר מוכח ע"כ דס"ל ישראל מנכרי לא קני משכון, וכמ"ש רש"י, [ועי' בלח"מ שתירץ כן קושיית הס"מ בקילור אך לדבריו קשה כיון דע"כ יש לו ראיה לומר דאין אסמכתא לנכרי, דאל"כ מנ"ל לחלק ס"ל להגמ' לחתוי' ושפיר הו"מ למימר אף בהגיע זמן קודם פסח מנא תימרא, אבל לפמ"ש ח"ש דלחביי לית לן מנא תימרא], וקושיא שהקשיתי למה לריך לומר מנא תימרא כיון דאין אסמכתא לנכרי מיושב ג"כ, כיון דלחביי לא מוכח זה הולרך לומר מנא תימרא דמעכשיו אף חליבא דחביי מהני, וקושיית ח"ש מיושב ג"כ מה שהקשה דלמא הגיע זמן קודם פסח, ומשום דאין אסמכתא לנכרי, דממנ"פ אי נימא דאין אסמכתא לנכרי פשיטא דלא קשה ממנא על רבא, די"ל בהגיע זמן קודם פסח, רק כל קושי' אי נימא דיש אסמכתא לנכרי ע"כ משני שפיר דממנ"פ עכ"פ מוכח דמעכשיו מהני, כן נראה לענ"ד נכון ליישב הקושיא הג"ל על שיטת הרשב"ד :

הן חמת דלפ"ז קשיא לי סיפא דתוספתא דקתני בהם ישראל שהלוא לנכרי ואמר לו אס לא באתי קודם פסח אסור, וא"כ מוכח דתוספתא ס"ל דישאל מנכרי לא קני משכון, דאל"כ עובר משום דקני משכון כמו לר' מהיר ולמ"ה נקט אס לא באתי קודם הפסח, חמנ"ס גס לשיטת הרמב"ם קשיא סיפא דתוספתא למה לי הגיע זמן קודם פסח דאף בהגיע זמן לאחר פסח אסור, בשלמא לשיטת הרשב"ד הולרך לומר אף בסיפא הגיע זמן קודם הפסח כיון דמיירי בלא מעכשיו, אשר על כן חני מסתפק אס ה"י כד הגי' בהתוספתא שלפני הרשונים ז"ל כמ"ס לפנינו דאל"כ הו"ל לחתויי לחתובי על שיט' הרמב"ם, גס ושלעין בזה לפמ"ש הס"מ דלשיטת הרשב"ד אף במשכון שייך אסמכתא, אך ראיית הס"מ (מפ' י"א מהל' מכירה) לא נתברר לי עדיין לפמ"ש המג"א בשם הפוסקים, לחלק בין היבא דעשה לו טובה, ודוק היטב בכל זה :

אך לפ"ז יש להתעורר בקושיא שהקשה הגאון מוה' אברהם ברודא ז"ל בספרו חטא אברהם לפי' הבעה"מ מנ"ל להגמ' להקשות לרבא, דלמא היבא דהרינו ובא לדי גוביינא אף רבא מודה דלמפרע גובה, וברייתא שלא בא לדי גוביינא ופליגי דר"י, וס"ל ג"כ דר"י הוי אף בשעת הלואתו, כמו חביי לשיטת בעה"מ יעו"ש, ולענ"ד לא ידעתי מאי קשיא לי, דכיון דע"כ נכרי מישראל ל"ק משכון, א"כ כמו דבלא הרינו ס"ל לרבא מכאן ולהבא גובה ה"ה בנכרי מישראל אף בהרינו, וכל סדרת הבעה"מ דבהרינו מודה רבא היינו אי קונה משכון כגון בישראל מנכרי לר' מאיר כן נראה פשוט :

אך לפי מ"ש דאין מיירי בפדאו ומשום קונה משכון זיין

י"ל דאף נכרי מישראל קונה משכון ואפ"ה עובר הישראל כיון דגוף החמץ שלו כסדרת הב"ח ז"ל, ולפ"ז הדרא קושי' סגאון הג"ל לדוכתי' דלמא בגבה לבסוף מודה רבא בהרינו דלמפרע גובה, כיון די"ל נכרי מישראל קונה משכון, וא"כ י"ל דמתני' חתי כר"מ .

והנראה לפי ענ"ד לתרץ בזה עפ"י מה שראיתי בספר קלות החושן (סי' ע"ב סק"ב) שהקשה על הר"י ו' מיגש דס"ל דמשכון לא חשיב הילך משום דלא קני לי' המלוה, משום דלא הוי משיכה כיון דחינו קונה רק לשעבודו, ועיקר המשכון עדיין של הלוה ע"כ לא מהני משיכה, הביאו הג"י (פ"ב דבב"מ) וראיתי בספר הג"ל השיג על סדרת הר"י ו' מיגש מדקאמר הכא בדר"י קמפלגי אף בשעת הלואתו, ובנכרי קי"ל דבעי משיכה דמישראל בכסף בנכרי משיכה, ולפי סדרת הר"י ו' מיגש לא מהני משיכה, בשלמא בישראל י"ל דקני בכסף אבל בנכרי ל"ש זה, ובאמת לענ"ד לק"מ דלשיטת תוס' שכתבו משום חליס שעבודו דאף בנכרי שייך כיון דשלא בשעת הלואתו קני לגמרי אף בשעת הלואתו מקדי חליס שעבודו, ואין זה ענין להילך דהכא שאני, דגלי קרא דנפקא לי' מלא ימלא כמ"ס החושן, ומכ"ש לשיט' הבעה"מ דמפרש כיון דאשכחן במשכון דקני שלא בשעת הלואתו ע"כ מודה רבא דלמפרע גובה דזה שייך אף בנכרי דהוי למפרע שלו וקני במשיכתו אז דהוי למפרע משיכה גמורה : **אך** לחביי קשה לשיטת הבעה"מ, דלא סבירא לי' סדרת התוס' משום חליס שעבודו, רק חביי ס"ל באמת דר"י הוי אף בשעת הלואתו ומיירי בפדאו לבסוף, וא"כ תקשי קושיית קלות החושן, דהא בנכרי ל"ש קניית משכון בשעת הלואתו דלא הוי משיכה, אך הא ליתא דלחביי לק"מ דאיהו ס"ל להדיא בבב"מ דנכרי קונה בכסף מדאורי' ושפיר קונה משכון בשעת הלואתו מדרי' .

ולפ"ז מיושב היטב הקושיא הג"ל דלרבא לא מליגן למימר דמיירי בלא פדאו ומשום קונה משכון דהא כתבו התוס' דרבא ס"ל כר' יוחנן דד"ת מעות קונות וממילא בנכרי בעי משיכה, וא"כ לא מליגן למימר דפלוגי בדר"י כיון דבעי' משיכה, וזה ל"מ משיכה, אבל עכ"פ לחביי שפיר מליגן למימר דנכרי מישראל קונה משכון וממילא לא מוכח מהתוספתא דאין אסמכתא לנכרי, דמליגן כתירוקה דר"ן משום קונה משכון לא הוי אסמכתא, ע"כ הולרך לחוקמי במעכשיו דמוכח אף לחביי כמה שכתבתי לעיל :

ולפ"ז יש מקום חתי ליישב הקושיא שנתחצטו הגדולים בהא דמוכח הכא דר"י הגי' בשעת הלואתו ובב"מ קאמר הגמ' אימר דאמר ר"י שלא בשעת הלואתו ואף לפי מה שתי' הבעה"מ מ"מ לחביי הולרך לומר דר"י הוי אף בשעת הלואתו כמ"ס לעיל, ומלשון הגמ' משמע דקאמר בפשיטות אימר דאמר, משמע דכ"ע ס"ל הכי דר"י לא הוי בשלא בשעת הלואתו, ולפ"ז י"ל דודאי הוי מקובל דכ"ע ס"ל דר"י לא הוי רק שלא בשעת הלואתו, רק חביי ורבא פליגי בטעמא דמלתא, דלרבא דס"ל למדאורי' מעות קונות ושייך אף בשעת הלואתו קניית משכון, מוכח דמטעם גזה"כ ס"ל לר' ידוקא שלא בשעת הלואתו, אבל לחביי דס"ל משיכה מפורשת מה"ת, כדמוכח בבב"מ דל"כ ע"כ דלא חמר'ר"י בשעת הלואתו דאין כאן קטן דלא הוי משיכה כסדרת מהר"ן מיגש, רק דנ"מ בישראל מנכרי דקונה בכסף לחביי י"ל שפיר דשייך אף בשעת הלואתו, רק מסתמא קי"ל כרבנן דישאל מנכרי לא קני משכון ול"ש רק בישראל מישראל, וע"כ ל"ש בשעת הלואתו דבעי

דצעי משיכה, כ"ז חליצא דדינא, חבל לפוס חוקימתא דהכא דלר"מ ישראל מנכרי קנה משכון שייד שפיר אף בשעת הלואתו, כיון דבישראל מנכרי כסף קונה לחביי וקאמר שפיר דברר"י פליגי, חבל ר"י דסובר כרבנן ול"ש קניית משכון רק בישראל מישראל, וע"כ לא הוי רק בשעת הלואתו, וע"כ קאמר התם שפיר חומר דאמר, והוא פירושיה ונכון בגמ' עפ"י שיטת הר"י ו' מ"גס ה"ל :

והנה לשיטת הרמב"ם דפסק (ספ"ה מהל' זכיה) דבנכרי קונה בין כסף בין משיכה, יש להוכיח עפ"י דרך הג"ל דלא כשיטת הרמב"ם, עפ"י הקושיא הג"ל שהקשיתי על שיטת הרמב"ם, וליכא למימר בתרוץ הג"ל דלרצא מוכח דלאו משום קניית המשכון כיון דסבר בר"י דהא לשיטת הרמב"ם אף לר"י ו"ל דנכרי קונה בכסף, והנראה לי בטעמו של הרמב"ם דפסק דנכרי קונה כסף ומשיכה משום דפסק בר"י, דבישראל ד"ת מעות קונות ורבנן תקנו משיכה רק בישראל תקנו שלא יקנה כסף משום שלא יאמר נטרפו חיטיך בעליה, חבל בנכרי לא תקנו להפקיע ד"ת, וע"כ קנה כסף וה"ה משיכה, דכיון דתקנו חכמים שה"י קנין בישראל ה"ה בנכרי, והא דדרשינן בצבורות לעמיתך בכסף ה"ה לנכרי במשיכה, ו"ל להרמב"ם דס"ל גזל נכרי חסור ו"ל דדריש ל"י לעמיתך אתה מחזור חלואה, ויש ליתן טעם לדברי הרמב"ם דל"ת בנכרי מישראל דמשום הנכרי לא חיישינן לשמה יאמר, ובישראל מנכרי לא רלו להפקיע כח הישראל, ואף שהוא נטובת הלוקח, מ"מ חילולי זאת יהי' הדין כל הקודם זכה, כדקיי"ל בחו"מ (ס' קל"ד ס"ב), וע"כ לא הוי טובת הלוקח והעמידו על ד"ת :

ועפ"י הדברים האלה ו"ל דרך פלפול, וחדו קב"ה בפלפולא, ליישב דברי הרמב"ם התמוהים (בפ"ה מהל' קרבן פסח) דפסק דלא כאוקימתא דרב אשי דקאמר בהאי קרא פליגי ונראה לו, וס"ל נכ"ע מקלות ערלה לא פסל, ע"י פסחים (דף ס"ג) רק דפליגי אי אמרינן הואיל, ורבה ס"ל דלא אמרינן הואיל אע"ג דבעלמא ס"ל הואיל הכא שחיי דהוי מחוסר מעשה, ותמה הרמב"ם על הרמב"ם דפסק דלא כאוקימתא דרב אשי, והכ"מ נדחק בטעמו של הרמב"ם דאוקימתא דר' אשי דחיקא ל"י ע"כ פסק כאוקימתא דסתמא דתלמודא והוא דוחק גדול, ועפ"י הדברים יש לומר, דקשה לכאורה לפי מה דהוכיח הרמב"ם מתוספתא דאמרינן הואיל ובידו לפדותו, מדנקט הגיע זמן קודם הפסח, ודלא בסדרת הר"ן דבמחוסר מעשה לא אמרינן הואיל, ה"כ תקשי לרבה מהתוספתא דס"ל במחוסר מעשה לא אמרינן הואיל ודוחק לומר דבמחוסר מעשה דהתם גרע וכעין שרלו התוס' התם לחלק בין כתישה דאמרינן הואיל וחזי לכסות דם לפור יעיי"ש, חדא דגם דברי התוס' ח"נס מוכרחים לשיטת הרמב"ם חליצא דאמת דפסק דלא בר' אשי, ועוד דלפי הסברה נראה דהואיל דהכא גרע מהתם, דהתם בערל עומד לכך ויש בידו, חבל בהואיל דהכא מסתמא חינו עומד לפדות, דמה"ת יעשה כן הישראל לעבור בצ"י ואין בידו כ"כ כיון דמחוסר ממונא כמ"ס הר"ן ז"ל, ול"ע לענ"ד על שיטת הרמב"ם ז"ל :

והנה המעיין בתוס' במס' בב"מ בשמעתתא דנתנה לבנן ר"פ הזהב ומלא מבוחר לפי מה שהעלו שם התוס' דבהחילוק הוי ס"ל לר' אשי משיכה בנכרי חינו קונה ולצסוק סבר בר"י דבנכרי דוקא משיכה, וסוגיא דצבורות הוי קודם חזרה והוי סבר בנכרי כסף קונה, ובמס' ג' אהדר"י רבינא וס"ל דמשיכה קונה, עוד מבוחר

שם בתוס' דר' אשי לא מלי סבר לעמיתך אתה מחזור חלואה וכפסק הרמב"ם כמ"ס לעיל כד העלו שם התוס' יעוי"ש :

והנה לפי מ"ס לעיל דלחביי ו"ל דתוספתא מיירי בלא מעכשיו ולא הוי חסמכתא משום דקונה משכון ואע"ג דלא הוי משיכה בסדרת הר"י ו' מ"גס, מ"מ חביי ס"ל דנכרי קונה בכסף, רק לרצא ליכא למימר הכי, דלדידי' ס"ל להגמ' דנכרי מישראל לא קני משכון, ופסח טעמא של דבר דס"ל להגמ' לרצא משיכה קונה בנכרי ולא כסף, ומשכון לא הוי משיכה כס' הר"י ו' מ"גס, ואף דהרמב"ם פסק דאף לר"י דס"ל בישראל כסף, אפ"ה אף בנכרי כסף קונה, מ"מ ו"ל דהא לא פסיקא ל"י להגמ' וסוגיא דהכא ס"ל לרצא לעמיתך בכסף ולנכרי במשיכה ולפ"ז ו"ל דהא דשני רב אשי דפליגי רבה ור"ח בהואיל וס"ל לרבה דלא אמרינן הואיל במחוסר מעשה היינו לפוס מאי דהוי סבר מעיקרא, דבנכרי כסף קונה, דלפ"ז לא קשה מהתוספתא דבעי הגיע זמן קודם הפסח, ד"ל דמיירי בלא מעכשיו ואפ"ה לא הוי חסמכתא משום דקונה משכון, ואף דלא הוי משיכה קונה בכסף, ולעולם במעכשיו ו"ל דמהי אף הגיע זמן לאחר הפסח דלא אמרינן הואיל לחומר, ולא קשיא לרבה, חבל לפימאי דאהדר"י רבינא דמשיכה בנכרי קונה ולא כסף, לפמ"ס לעיל עפ"י שיטת התוס' דר"ה בע"כ ס"ל לנכרי בכסף, וליכא למימר לדידי' דברייתא בלא מעכשיו, ומשום קניית המשכון לא הוי חסמכתא כיון דל"מ משיכה, ומוכח בע"כ דמיירי במעכשיו ואפ"ה בעי הגיע זמן קודם הפסח, ובע"כ דאמרינן הואיל חפילו במחוסר מעשה ותיקשי לרבה, ע"כ בע"כ ו"ל דלפוס מאי דאהדר"י רבינא חזר בו ממה שתיירך דפליגי בהואיל דמחוסר מעשה, וס"ל כשגוי דסתמא דתלמודא ולא חשש להתקפתא דילי' ע"כ פסק הרמב"ם שפיר כשנייה דסתמא דתלמודא, ומיושב קשיית הרמב"ם דודאי דוחק לומר דלא הדר צ"י רק דרבה ס"ל כסף קונה ודלא בסברה דנפשי' דודאי זה דוחק, דמה"ת יעמיד ר"ה הפליגתא דיהי' מוכח דרבה לא ס"ל בסברה דנפשי' ויהי' מוכרח רב אשי לחלוק על רבה דדוק [ע"י תוס' ר"פ נערה שנתפתה ד"ה בעמד בדין דלשיטת ר"י ו' מ"גס מוכח דרבה סובר כסף קונה, ולר"ל ז"ל כולה ר"ס, ולר"ס ודאי כסף קונה, ול"ע על לשון התוס' שם לפוס רהיטא מה שהעמידו קושייתם על ר"ס, ועיי' ספר קלות החושן שהבאתי לעיל] :

כל זה לשיטת התוס' דס"ל לדינא דרצא ס"ל בר"י ד"ת כסף קונה, מדלא חשיב ליה בהחולץ בהדי הגי דהלכתא בר"ל, וע"כ פסקו לדינא בר"י, חבל דר"י פסק בר"ל וס"ל דרצא פסק ג"כ בר"ל, מדאמר קרא ומתני' מסייע ל"י לר"ל, כמבואר בתוס' בכמה מקומות ולפ"ז אהדר הקושיא לדוכתי, דכמו דלריכין לומר לחביי בלא פדאו ומשום קונה משכון הו"מ לחוקמי אף לרצא ומיירי בפדאו, ומש"ה נכרי שהלואה ד"ה עובר, דאף דקונה משכון מ"מ הישראל עובר בסדרת הב"ח, והיכא דלא פדאו מודה רצא דלמפרע גובה, ומש"ה במתני' לאחר הפסח מותר כמו שכתבתי לעיל עפ"י קושיית הגאון מוהר"א צ"ח, ומ"ס לעיל דלרצא בע"כ משום למפרע גובה, דאל"כ לא הוי קנין, נסתר לשיטת רש"י דרצא ס"ל בר"ל, ובנכרי כסף קונה, וא"כ בע"כ ז"ל דלא ניחא להגמ' לחוקמי בפדאו לצסוק, וא"כ תקשי לחביי אמאי ד"ה עובר, ולפ"ז ו"ל לרש"י קושיית התוס' הא דקאמר התם חומר דאמר ר"י שלא בשעת הלואתו חבל בשעת הלואתו מי אמר עפ"י הדרך הג"ל

הג"ל, דלפי"מ דפסק רש"י דמשיכה צעי מדחורייתת תו לא מלי למקני צעעת הנוחתו דלא מהני משיכה אצל הכל בישראל מנכרי דקני בכסף ספיר קני רק לעיל כתבתיו רק חליבא דאביי, ולרצא ל"ל תירוצי הצעה"מ, אצל לשיטת רש"י י"ל כן אף חליבא דרבא, ול"ל לצא לת"י הצעה"מ וממילא ל"ק קושיית הגאון מוהר"א צ על רש"י, אך כבר כתבתי בתחילת דבריי דנראה בכמה מקומות מדברי רש"י דנחית לסדרת המאור, עכ"פ הקושיא מחימר דאמר ר"י י"ל לשיטת רש"י עפ"י הדרך הג"ל, [ולפ"ז קושיית הגאון יותר חזקה דליכא למימר כמו שתי דקשיא להגמ' דר"י לא אמר רק שלא צעעת הלואהו יעו"ש, דלפמ"ש י"ל דלא אמרינן כן רק בישראל מישראל דלא הוי קנין, אצל מנכרי י"ל דקונה אף צעעת הלואה בכסף לשיטת רש"י ודוק]:

וליישב

הקושיא הג"ל לרש"י דלפמ"ש דמוכח דמיירי בלא פדאו קשה קושיית התוס' לחביי, נלענ"ד ד"ל לרש"י לשיטתו דפסק דר"י דאמר בע"ח קונה משכון אף לענין חונסין, ולפ"ז י"ל עפ"י מה שהקשה המג"א (בסי' תמ"א) דאף באמר מעכשיו ה"ל הוי באחריות ישראל לענין חונסין אף שהוא עכשיו ברשות הנכרי, מ"מ הנכרי לא הוי רק ש"ש והבעלים חייבים באונסין, ותי' דהוי כקיצל עליו אחריות חמלו ש"ל בבית נכרי, ועוד תי' עיי"ש, עכ"פ חזינן דלא ברירא ל"י להמג"א דלהוי כקיצל עליו אחריות חמלו ש"ל וכו', ומכ"ש לשיטת רש"י דס"ל יחד לו בית לא מהני, דלפ"ז י"ל אף בביתו ש"ל לא מהני:

אמנם

לענ"ד קושיית רבינו המג"א חיו מובן לי, כיון דאמר לו מעכשיו דהיינו כשלא יתן לו המעות לזמנו יהי' החמץ נקנה לו משעת הרהינו, א"כ הוי כמכירה ע"ת, א"כ א"ח ככשמקיים התנאי דהיינו שאינו משלם לו, הוי החמץ למפרע של הנכרי ואינו באחריות הישראל כלל, ולא דמי למלוה על המשכון שהביא המג"א, דהתם אינו צידו רק בתורת משכון, ואינו רק ש"ש, ע"כ כשנאבד באונסין מחוייב הלואה לשלם לו, אצל הכל כשאינו משלם לו הוי לגמרי שלו, וכמו דמלינו באפותקי מפורש דאם נאנס אינו לריך לשלם, כיון דאמר לו חון לך פרעון חלה מזו, אף דהוי מלי לסלוקי בזווי מ"מ עכשיו שנאנס אומר חין רלוני לסלק לך בזווי, וממילא הפסיד המלוה, ולא אמרינן דחדעתה דהכי שיפסיד לגמרי לא קיצל עליו המלוה כיון דלא התנה, וגראין הדברים ק"ו במעכשיו דהוי לגמרי למפרע שלו, דאין על הלואה חוב באונסין כלל, ולע"ג על המג"א:

אך

חיקשיא קו' המג"א לפי"מ דחוקמינן מתני' דמש"ה אינו עובר משום למפרע גובה, וכיון שנאנס ולא בא לידי גוביינא, ממילא ל"ש למפרע גובה, כמ"ש לעיל כמה פעמים, וקשיא ספיר דהוי באחריות הישראל, אך כבר הקשו המפרשים (עיי' פ"י וצעה"מ) דהא לפי דקאמר בשלמא לחביי מוקי לה בלא הרהינו, וא"כ הוי כל אחריות על הישראל וגם הוי בבית ישראל, ול"ש תירוצי המג"א, וא"כ צע"כ ל"ל דהוי מלינן לדחוקי דמיירי בפ"י להדיא שלא יהי' באחריותו, כמ"ש הצעה"מ, או כמו שתי' הפ"י עיי"ש, או דהו"מ למימר כיון דא"כ הוי למפרע חמלו של נכרי לא אסרינן ל"י וכסדרת הירושלמי, עיי' בפ"י ובחק יעקב (סי' ת"מ) אך לפ"ז קשה מאי קאמר הגמ' ותסבירא אימא סיפא, דלמא לעולם ברישא פליגי בלמפרע גובה ולרבנן דס"ל מכאן ולהבא גובה מש"ה אינו עובר, ואי משום דקיצל עליו אחריות י"ל דמיירי בלא קיצל, כמ"ש

התוס' סוף הסוגיא כולה שמעתין חמלו ש"ל מיירי בלא קיצל עליו אחריות, אצל בסיפא דהחמץ הוא של הישראל עובר בשביל האחריות, אף דרישא מיירי בלא קיצל עליו אחריות, היינו דלא קיצל אחריות על חמלו ש"ל, אצל בסיפא כשיאבד הוי חמלו שלו, ונסי דהוי דחקינן לחוקמי מתני' שפ"י להדיא שלא יהי' באחריותו, אצל הברייתא מוקמינן כפשט"י דלא קיצל עליו אחריות חמלו של נכרי, אצל חמץ שלו ודאי הוא באחריותו, דכשיאבד לא יבא לידי גוביינא והוי חמץ שלו, כיון דל"ש למפרע גובה ולפמ"ש דלפוס חוקימתא זו מוכח ממתני' דכיון דהוי למפרע חמלו של נכרי אינו נאסר כסדרת הגמ' דצירי' דס"ל הכי"ל קושיי' זו, אך לפי מה דמוכח מהתוס' והר"א ש"ס סוגיא זו דלא ס"ל סבירא זוכין הוא מצוהר בהרמז"ס, צע"כ ל"ל התי' אחריו דמיירי בפ"י בהדיא שלא יהי' באחריותו, וא"כ ספיר ק' בסיפא דלמא משום אחריות, ול"ל כמ"ש המהרש"א בתוס' דליכא לחוקמי מתני' משום אחריות, דא"כ לאשמעינן בפקדון דעלמא, ואף דבריי מוהרש"א ל"ע דודאי קבלת אחריות ש"ל לא מהני לענין שלא יעבור עליו הישראל, [ועיי' בטור (סי' ת"מ) ובצ"י שיטת הגאונים ובשאלת ארי'] עכ"פ למידין חנו מדבריו דאייטעמא משום אחריות קשה למה נקט הלואה ומכ"ש ברייתא דקתני ד"ה משמע דהוי מענין פלוגתתם, רק צוה מודו, ואי משום אחריות אינו ענין לפלוגתתם כלל, ולפ"ז מלינן לתרץ לשיטת רש"י דלפי מאי דחוקמינן בהרהינו י"ל דסיפא ד"ה משום אחריות אף דלמפרע גובה לר' מאיר, ואי כקושיית מוהרש"א מאי אריא הלואה על חמלו לאשמעינן אפילו חמץ ש"ל שקיצל עליו אחריות, ד"ל דהיא גופא קמ"ל דנכרי מישראל ודאי לא קנה, דאי הוי קני הוי באחריותו אף לענין חונסין לשיטת רש"י, [אך נתיישבתי דהא ליתא דאי אמרינן לחביי דאיירי בלא פדאו א"כ רבנן דס"ל אינו עובר צע"כ דלא סביר למפרע גובה ול"ל דאביי ס"ל בר"מ וק' מנ"ל דר"מ ס"ל למפרע גובה דלמא מטעם קונה משכון כיון דהולרך התנא לאשמעינן דנכרי מישראל לא קני משכון, א"כ ממיל' בישראל מנכרי י"ל דקני, ומנ"ל לחביי דיש שום תנא דס"ל למפרע גובה]:

אך

בדרך זה יש ליישב קושיית התוס' דעל מה שתירץ המג"א דהוי כקיצל עליו אחריות חמלו של נכרי בביתו ש"ל, יש לפקפק דלא דמי, דהכא אס"י אבד יהי' שלו ולא ש"ל וגם דהי' מעיקרא שלו, עיי' ח"י (סי' ת"מ) ובספר פני ארי' רק דהוא כתב להוכיח דלא כהי' מקושיית המג"א, ולפמ"ש דקושיית המג"א מעיקרא ליתא דצמעכשיו לא הוי באחריותו כלל, דכיון שאינו פורע לבסוף הוי למפרע של הנכרי לגמרי, דהוי כמו מכירה על תנאי כמ"ש לעיל, א"כ היכא דלא אמר מעכשיו רק משום למפרע גובה דהוי באחריותו של הישראל, דכשיאבד לא בא לידי גוביינא ולא הוי של הנכרי כלל י"ל דאסור ולא הוי כקיצל עליו אחריות חמלו של נכרי, דלא כסדרת המג"א, וכן נראה דהמג"א צעלמו לא ברירא ל"י סבירא זו מדבולרך לומר ועוד י"ל יעו"ש:

ולפ"ז

מיושב לחביי דעכשיו דחוקמינן בהרהינו אף לחביי לא קשה, ד"ל לדידי' ג"כ בארשינו רק דל"ל לומר דפליגי בדר"י רק דפליגי בלמפרע גובה ובסיפא ד"ה עובר משום דהוי באחריות הישראל, וא"ל כקושיית מוהרש"א לאשמעינן פקדון באחריות, ד"ל דרלה לאשמעינן אף שהוא בבית הנכרי אפ"ה עובר משום דכשיאבד יהי' החמץ שלו עפ"י סבירא הג"ל, וזה לא מלי לאשמעינן רק בנכרי שהלואה, דחמלו ש"ל ממש מותר, בקיצל עליו אחריות בביתו

ולענין חיסורי הגאון אין נ"מ כיון דגוף החמץ הוא של ישראל
ע"כ הולך רש"י לומר בלא הרהינו דנ"מ חס מלי ליתנו
להנכרי, ולפ"ז י"ל דחף לחציו דסבד למפרע גובה ס"ל ג"כ
דחמץ מפקיע מידי שטבד, ועיי"ש בתוס' ופ"י גיטין,
רק דהרשב"א היכי דמוכח לחציו ל"א מפקיע מידי שטבד
דחל"כ מאי קאמר הגמרא הכא בפסחים בשלמא לחציו
הא חמץ מפקיע, ולפמ"ש י"ל דל"ש לומר דמפקיע רק
היכא דנאסר בהגאון לעולם, וא"כ בשלמא התם דהיי
באחריותו של ישראל, ח"כ גוף החמץ בודאי חסור בהגאון
ולא דיינין רק חס שטבד הנכרי עליו לענין שיכול לומר
הרי שלך לפניך כמ"ש לעיל, דכיון שאינו מסלקו במעות
נקבה לו החמץ ממילא, והוי כאלו הקנה לו חמלו לאחר
ל' יום דנקבה לו החמץ ממילא, בזה אמרינן שפיר כיון
דנאסר בהגאון לעולם מפקיע מידי שטבד ולא הוי של
הנכרי כיון דאינו שלו רק מחמת שטבדו ואינו רשאי ליתנו
לו, אבל היכא דהחמץ אינו נאסר בודאי לעולם רק בתוך
הפסח חסור לישראל להנות ממנו, אבל לאחר הפסח
הוא מותר, ח"כ י"ל דחף לרצא אינו מפקיע מידי שטבד
פדי שיאסר בהגאון, דאדרבא כיון דבלא הפקעת השטבד
הוא מותר בהגאון ח"כ ל"ש הפקעת השטבד, דבשלמא
בשחרור וקדושת הגוף דל"ש לזמן כלל, וכיון דחל פעם
אחת חל לעולם כמ"ש בשם הירושלמי לא מלינן עבד משתחרר
וחוזר ומשתעבד וס"ה בקדושת הגוף, אבל חמץ עיקר
החיסור אינו רק תוך הפסח רק היכא דעבר צ"י קנסוהו
רצון, וא"כ היכא דהשטבד הנכרי גורם שלא יעבור
הישראל צ"י אין החיסור רק תוך הפסח, וממילא אינו
מפקיע שטבדו, וכעין שכתבו התוס' שם בקדושת דמים
ואף שיש לחלק, דהתם יכול לפדותו מיד מ"מ י"ל ג"כ
דהכא עדיף כיון דהיתר בא ממילא, וא"כ הכא קאמר
שפיר בשלמא לחציו נחל, דהא כתבו המפרשים ז"ל
בע"כ דמירי בענין שאינו נאסר מחמת אחריות, וא"כ
קאמר שפיר בשלמא לחציו נחל, דלכא למימר חמץ
מפקיע דאדרבא נימא דשטבד הנכרי חל ולא נאסר כלל
לאחר הפסח, רק דהתם מירי היכא דנאסר ע"י אחריות
רק דנ"מ לענין הרי שלך לפניך, כן נראה לענ"ד ישר
וכן, והדבר לריד הלמוד על רבותינו הקדמונים :

עוד נ"ל ליישב קושיית התוס' לחציו חמאי בסיפא
ד"ה עובר ד"ל על דרך הנ"ל, דלפי מהדמוקמינן
בהרהינו יש לומר דמשום הכא בסיפא עובר כקושיית
המג"א דלענין חונסין היא באחריות ישראל, ומה
שתירץ המג"א דהוי בקיבל עליו אחריות חמלו ש"כ
בבית ש"כ, כדמובא אליבא דחמץ דלינא דמתני' דמותר
במעכשיו, ומוכח ע"כ בסדרת המג"א, י"ל כד דהא לעיל
קאמר הגמרא ברוש מבייתין דקיבל עליו אחריות נפקא
לי' מלא ימלא והקשה הגמ' הניחא למ"ד דבר הגור' לממון
כממון דמי, אלא למ"ד לאו כממון דמי מאי ח"ל ומתיר
הגמ' שאני הכא דא"ר ל"י, ל"א הניחא למ"ד דבר הגורס
לממון לאו כממון דמי היינו דאלטרך ל"י, אלא למ"ד כממון
ל"י למה ל"י, סד"א הויל וכו' איתא הדרא בעיני וכו'
קמ"ל, ועיי"ש ברש"י דעיקר החילוק דהתם לענין כפל
שכבר נגנב הוי כממון דגורס לו הגנב להתחייב להקדש,
אבל הלא עדיין לא נגנב, אעפ"י שאס יגנב יתחייב, מ"מ
פל כמה דלא נגנב לאו גורס לממון הוא, והנה נראה
לכאורה ד"ל דזה ל"ש רק לגבי קבלת אחריות דעכשיו
אינו חייב כלל, רק החיוב מתחיל כשיאבד, ואף למ"ד
משעת שחיל נשתעבדו נכסי, דהיינו למאן דמתני לה
ארישא הניח להם אחריות נכסים בכתובות (דף ל"ד)

מ"מ

בביתו של נכרי, ואין להקשות הא לחציו אי פליגי בלמפרע
גיבה לא לריד לחוקמי בהרהינו ברישא, הא לא קשי' כ"כ
ד"ל דסתמא דמלתא הכי הוא, כיון דהולך לומר גבה
מחמץ זה ודאי לא סמכא דעת' של נכרי עד שמרהין לו,
ומעשים בכל יום יוכיחו דאינו שכיח כלל להלוות על שטבד
מטלטלין וזאת בהרהין, ומפ"ש לשיטת הרמב"ן דבמטלטלין
לית לי' לחציו למפרע גובה חליצה דחמץ :

ולפי מ"ש י"ל דבלא הרהינו מודה דלא סמכא דעת'
אבל בהרהינו שפיר מלי סבד למפרע גובה, וע"כ
שפיר ל"ל דברייתא מירי בהרהינו חף לחציו, גם י"ל
דברייתא בכל גווני, והוי עכ"פ רבותא בסיפא בהרהינו
חף דהוי ברשות הנכרי, ולפ"ז יש להוכיח שיטת רש"י
דקני המשכון חף לענין חונסין, דחל"כ קשיא למה לריד
לומר נכרי מישראל ודאילא קני משכון, דלמא היינו טעמא
בסיפא משום אחריות כמו לחציו, כיון דמוכח דלא בסברת
המג"א דהוי חמלו של נכרי בבית נכרי, ולעולם ד"ל חף
נכרי מישראל קני משכון אבל לשיטת רש"י ניחא דאי קני
משכון תו לא הוי באחריות הישראל חף לענין חונסין,
ועי' הטעם בכל זה :

סימן יג

עוד בסוגי הג"ל

בהא דחמץ מפקיע מידי שטבד, ופירש"י בגיטין
(דף מ' ע"ב) נכרי שהלוה ולא הרהינו לאחר
הפסח חסור, ולא הבנתי דתיפוק לי' חף דלא מפקיע
מידי שטבד מ"מ למה לא יהי' חסור כיון דגוף החמץ הוא
של ישראל, ועי' פני יהושע שם הקשה מחמת אחריות
ולדידי' חף בלא אחריות קשה ת"ל דגוף החמץ הוא
של ישראל, ואין לומר דשם מירי באפותיקו ואי לא הוי
מפקיע הוא למפרע גובה הא כתבו התוס' והרשב"א שם
דהיכא דלמפרע גובה ל"א מפקיע מידי שטבד, ולולי דברי
רבותינו הקדמונים הייתי מפרש כך, דבאמת החמץ
חסור חף אי לא מפקיע, רק דנ"מ היכא דעשאו אפותיקו
מפורש דאז כשאינו משלם לו לבסוף נקבה לו החמץ אז
ואינו יכול לסלקו במטלטלין אחרים דלא הוי אסמכתא
לנכרי, ולפי מ"ש המג"א דנכרי שהפקיד חמלו על
האחריות הישראל ונאסר בהגאון יכול לומר הרי שלך
לפניך, ח"כ י"ל ה"ה היכא דעשאו אפותיקו מפורש
דכשאינו משלם לו בזמנו נקבה לו החמץ חף בלא מעכשיו
ח"כ יכול לומר ג"כ הרי שלך לפניך, חף דבתוך הפסח
הי' של הישראל מ"מ שלו הוא נותן לו דלאחר הפסח
נקבה לו ממילא ודוק בסברא זו, אבל אי אמרינן דחמץ
מפקיע, דכיון דנאסר בהגאון ל"ש שטבד עליו אינו רשאי
הישראל ליתן לו, דהוי כנותן לו חמלו כיון דשטבד הנכרי
נפקע ותו לא הוי של הנכרי, ונהי דהישראל פטור מלשלם לו
מ"מ נ"מ היכא דתבעו צדיניהם אינו רשאי ליתן לו החמץ
ואם הנכרי אלם לריד ליתן לו מעות, דחל"כ נהגם באיסורי
הגאון, כיון דל"ש לומר הרי שלך לפניך, ואם נרלה להעמים
זה בדברי רש"י שכתב חסור בהגאון היינו ליתנו להנכרי י"ל
קושיית הפ"י שהקשה דחף בהרהינו מלי לאשכוחי בלא
מעכשיו, ולפמ"ש לעיל דכיון דהוי ברשות הנכרי י"ל דאינו
מחוייב לפדותו מיד הנכרי וכמו שנסתפק המג"א בזה,

סימן יד

ובההיא עניינה המרתי לבאר דברי הר"ם במאי

שכ' דמ"ה בצי מעכשיו והר"ם דל"ב
אי לא הר"ם הוי באחריות ישראל וקשה דהא לאביי הוי
ניחא משום למפרע גובה בלא הר"ם , וקשה ג"כ דהוי
באחריות ישראל כיון דמיירי בלא הר"ם , וע"כ הוי ל"ב
דמיירי שפי' להדיא בלא אחריות דהיינו באחריות יהי' על
המלוה , ח"כ חף לרבא במעכשיו למ"ל הר"ם , ועי'
בתומים (סי' ע"ב ס"ק י"ג) שהקשה ג"כ ע"ד הר"ם
אלו , דכתב דסיפא ישראל שהלוה מיירי ע"כ שלא קיבל
הישראל אחריות , דל"כ חף בלא הלוה אסור , והקשה
לפ"י נימא ברישא ג"כ דפירש שלא יהי' באחריותו ולמה
לי הר"ם , וע"כ פירש דמיירי הכל בסתמא , רק דהדין
הוא כך דסתמא אם נאכד בטל התנאי דמעכשיו , כיון
דאי אפשר לגבותו וכשיטת המג"א , וע"כ בצי הר"ם
ול"ל כשיטת המג"א דחמלו ש"נ בביתו ש"נ ח"ע בקבלת
אחריות עיי"ש , [ועי' בהה"מ משמע להדיא דבישראל
שהלוה הטעם משום אחריות ול"ל אידי דרישא]

ולעגד אי משום הא לא תירי דו"ל אדרבא כיון

דסיפא ע"כ מיירי שחיו באחריות הישראל
המלוה ה"ה ברישא ע"כ דחיו באחריות המלוה הנכרי
דודאי מיירי בחדא גוונא , וע"כ הולך לומר דהיינו ,
רק לפ"י קשה ממנ"פ אי נימא בסדרת המג"א דק"א
ברשותו ש"נ על חמלו חיו עובר לוקמי הכל בלא הר"ם
ואחריות הוא על המלוה , וע"כ ברישא מותר כיון דלא
הוי באחריות ישראל והנכרי גובה למפרע , וזסיפא הילך
להשמיענו דוקא במלוה דמ"ה עובר משום מעכשיו הוי
למפרע שלו , אבל משום אחריות לית לן זה , דהוי קיבל
אחריות על חמלו ש"נ בביתו ש"נ , ולולי דמסתפינא הוי
חמינא מלתא חדתא , דהא דק"א עובר הוא משום דגלי
רחמנא ל"י דבחמץ דבר הגורם לממון כממ"ד , וז"ל דוקא
היכא שנתחדש לו חיו באחריות אם יאכד אז הוי גורל"מ
אבל היכא שאס יאכד החמץ יהי' לריך לשלם החוב שנתחייב
כבר , וכיון דקיי"ל פורע חובו של חבירו הוא פטור דהוי
מברית ארי מנכסי חבירו , ח"כ י"ל דזה לא מקרי חשי'
גורל"מ , וראי' לזה דק"ל חיו מה שחייב כבר ממה שנתחייב
עלמו , מדקיי"ל במודר הגהה דמקנס שזוטלין שבר חיו
רשאי להחזיר לו אבידה ופורע חובו מותר , ואפשר לחלק
בין מודר עלמו לאחר ול"ע :

ורפ"ז י"ל דמעכשיו כיון דהא למפרע של המלוה

ואם נתיקר ברשות המלוה נתיקר ח"כ אם יאכד
אלל הלוה לריך לשלם לו דמי החמץ ונתחדש חלו חיו
חדש , [דע"כ ל"ל שקיבל אחריות או בסתמא , דאם אמר
להדיא שלא יהי' באחריותו חף דמי המלוה ח"ל לשלם
וח"כ הוי ממילא באחריות המלוה ותקשי סיפא דמשמע דלא
משום אחריות אסור] , ע"כ ודאי לריך לבשר דהוי גורל"מ
אבל אם הוא ברשות הנכרי נהי' הנכרי לא קיבל אחריות
שהוא לא ישלם להלוה היתרון מ"מ הלוה ודאי דאינו מחוייב
לשלם לו רק ההלוה שחייב לו מכבר וזה לא הוי גורל"מ
דמקרי רק מברית ארי , וכיון דסיפא ע"כ מיירי שלא קיבל
המלוה אחריות ה"ה ברישא מיירי שלא קיבל הנכרי המלוה
אחריות , וע"כ הוא ממילא באחריות הלוה , וע"כ אלו לא
הר"ם ה"י כל אחריות עליו אפי' היתרון , רק מחמת
שהוא

מ"מ עיקר החיוב הוא כשיאכד , גם יש לי לחלק לבאורה
בין אחריות חונסין דחיו צידו לשמור שיך לומר דהחיו
הוא על הנכסים , אבל בשמור שבר דעיקר החיוב הוא
ששמור ה"ב , רק אם לא שמר כדרך השומרין חייב ודאי
דחיו חייב תשלומין רק משעה שנאכד , דקודם שנאכד לא
הוי רק חיוב עליו לשמור היטב , כן גרסה לענ"ד דיש
מקום לחלק , אבל כאן לא לריבנא לזה דסוף סוף עיקר
החיוב ה"ה משעת גניבה ומכ"ש לפי מאי דפסקין בש"ע
(סי' שמ"א ס"ד) דמשעת חונסין נשתעבדו נכסים , וע"כ
לא הוי חפילו גורם לממון , אבל היכא שהלוה הנכרי
לישראל על חמלו , דכבר הוא מחוייב מעות להנכרי ,
וזה יוכל לפעור מחוב אם יניח הנכרי לגבות מחמלו י"ל
דהוי גורם לממון ממש , דהא בלישנא קמא דהתם הוי
ס"ל דחף קיבל עליו אחריות הוי גורם לממון , ונהי'
דבלישנא בתרא ס"ל דקבלת אחריות לא הוי גורם לממון
כיון דעדיין לא התחיל החיוב , אבל הכא י"ל דכ"ע מודו
דהוי גורם לממון , כיון דכבר חייב להנכרי עיקר החוב ,
וזה שמניח לגבות מהחמץ הוא פטור מחוב , חף דאחר
כך למפרע גובה , מכל מקום בפסח ה"י גורם
לממון :

והנה הא דקיבל עליו אחריות חמלו ש"נ בביתו ש"נ

חיו עובר , היינו משום דס"ל לר"ת דיחד
לו בית מהני , והיינו מדחפקי ל"י רחמנא בלשון לא
ימלא , וס"ל להמג"א חף להחולקים על הר"ת , מ"מ
בביתו ש"נ ממש י"ל דכ"ע מודו , חף דחמלו של ישראל
ס"ל להמג"א דעובר חף בביתו ש"נ ודלא כשיטת הגאונים
שהביא הר"ם פרק קמא דפסחים , מ"מ בקיבל עליו
אחריות דנפקא ל"י מלא חיו עובר בביתו של
נכרי :

ולפ"ז לנ"ד דבר הגורם לממון כממון דמי ולא נפקא

ל"י מלא ימלא רק דהוי כממון , ח"כ בדבר
הגל"מ עובר חף בביתו ש"נ דהוי כמו חמלו ממש , והנה
בכתובות ר"פ חלו גירות (דף ל"ג) וסוגיא זו איתא
ג"כ בב"ק , מוכח דר"מ ס"ל דבר הגורם לממון כממון דמי
מדמחייב בשור הנסקל ד' וי' , ולפ"י חתי' הכא שפיר
דקודם דהוי מוקי בהר"ם הקשה שפיר ותסבירא חמא
סיפא , דליכא למימר משום אחריות , דח"כ מאי ארי'
נכרי שהלוה לאשמעי' בפקדון כמ"ש מוהר"ם ח"א , אבל הסתא
דמוקי בהר"ם י"ל חף לאביי , דמ"ה עובר משום דהוי
באחריותו של ישראל לענין חונסין , ואי דהוי בביתו ש"נ
מ"מ כיון דהוי גורם לממון עובר לר"מ חף בביתו ש"נ ,
כיון דס"ל דבר הגורם לממון כממון דמי עובר חף בבית
נכרי , וע"כ הולך לאשמעינן בנכרי שהלוה דוקא
לאשמעינן הא מלתא דגורם לממון עובר חף בביתו ש"נ
ורבנן דס"ל דבר הגורם לממון לאו כממ"ד , מ"מ לדידהו
ח"ש בפטיעות דסבירא ל"י מכאן ולהבא גובה , עכ"פ
לא קשה לאביי דהוי דלא כמאן , ועי"ש בלישנא קמא
דמשמע למ"ד דבר הגורם לממון כממון דמי , באמת
נפקא ל"י מסבירא , ח"כ חף דהוי כמו קיבל עליו אחריות
דעלמא , מ"מ לר"מ עובר חף בביתו ש"נ , כיון דלא נפקא
ל"י מלא ימלא , ועיין סם בגמרא , ולפי זה יש להוסיף
ג"כ שיטת רש"י דר"י הוי לענין חונסין דל"כ לא הוי
לריך למימר נכרי מישראל ודאי לא קנה דהא י"ל משום
אחריות חונסין , וכמ"ש באופן הראשון לעיל , ח"י דר"י
הוי חף לענין חונסין ודוק היטב :

שהוא אלל הנכרי נהי שחירות מעות המלוה הוא עליו חבל אחריות היתרון מה"ת יהי עליו, וה"ל רק לשלם לו המלוה וזה הוי מצריח ארי, ע"כ לחביי למפרע גובה לק"מ די"ל ספיר בלא הרהינו ואפ"ה ח"ע מחמת האחריות דכיון דאם יאבד ולא יבא לידי גוביינא ח"ל לשלם רק החוב כיון דלא בלא לידי גוביינא ח"ן החמץ למפרע שלו ופרעון החוב מקרי רק מצריח ארי, חבל לפי"ה התומים הדרה הקושי לדוכתי, דהא לחביי ודאי דהוי בהאחריות הגוה דאם יאבד לא יבא לידי גוביינא ואפ"ה ח"ל הארץ לחוקמי צהרהינו, ויותר נראה דכיון דעבד לוס לחיס מלוה רחוק לומר שלא קבל עליו אחריו ח"ל לא צהרהינו משא"כ צהרהינו ספיר מליין למימר שלא קיבל המלוה אחריות כדי שיהי בטוח על מעותיו חבל היתרון ח"ל לשלם לו ומיזשב קושיית התומים :

עוד אמרתי בסוגי' זו בישוב קושיית הר"ן על הרמב"ם דס"ל דלא פשיטת הגאונים וכתב הר"ן דר"ח ודאי מדקאמר חבל נכרי שהלוה ד"ה ח"ע, וסקסה הר"ן למה נקט אחר הפסח ומוכח דפסח ח"ע מדאוריין, ונ"ל כוונת הר"ן דמס"ס לא נקט לשיטתו בפסח דהו"מ למטעי דעובר מדאורייתא חבל לשיטת הרמב"ם קסה, ול"ל לשיטת הר"ן ה"ל דלא נקט בישראל שהלוה דטעמא משום קונה משכון, וקסה למה לא נקט בפסח עובר, וי"ל חיידי דסיפא משא"כ להרמב"ם בסיפא גופא קסה, ולפמ"ש בשיע' הרמב"ם דס"ל דקונה משכון מהני רק מסו למפרע גובה ח"ס ברישא דקתני נאח"ה, דבפסח עדיין חינו ברור שיבא לידי גוביינא ובידו שלא לגבותו, וי"ל דנקט סיפא חיידי דרישא, גם סיפא גופי' י"ל חליבא דהרמב"ם לפמ"ש הרמב"ם דהניחו חנוס חסור, לאח"ה פ"ה, וכתב ה"ה דר"ח הרמב"ם ה"ה מדרקתני לאחר הפסח עובר משמע ח"פ"ה שלא הי' יכול לפדותו ולצערו וע"כ ח"ס דנקיט לאח"ה פ"ה לאשמעינן רבותא דח"פ"ה היכא דלא עבר בפסח ח"פ"ה עובר, ונח"ה לשיטתו באמת לא מוכח ועיי"ש בזה"מ דהר"ן חולק באמת בזה על הרמב"ם ומוזז י"ל להוכיח שיטת הרמב"ם דבשי' הגיע זמן קודם הפסח כדי דחוקמי טעמא דברייתא ח"ק לחביי משום למפרע גובה, וחתי ספיר דלא נקט בפסח עובר כמו שכתבתי לעיל :

עוד אמרתי בסוגי' זו לבאר דברי הבב"מ הג"ל דקסיה לי' למה דמשינן הברייתא דהר"ן פליגי ה"ה ר"י ל"ה רק שלא בשעת הלואתו כקושיית התוס', ותי' כעין שחירלו התוס', דעכ"פ חלוס שעבודו, רק התוס' ס"ל דחלוס לחוד מהני, והבב"מ תי' דלענין זה מהני לומר למפרע גובה וח"פ"ה רבא מודה צהרהינו דאמר' למפרע גובה הואיל ושייך לך קנייה במשכון וע"כ הברייתא מיירי בלא פדיונו וע"כ לחלק דבישראל מנכרי ל"ש כנג קניית משכון ל"ה למפרע גובה, וע"כ בישראל שהלוה לנכרי ח"ע ולר' מאיר עובר, דס"ל ישראל מנכרי קונה משכון, ושייך למפרע גובה, חבל נכרי מישראל דלכ"ע לא קני משכון מש"ה ל"ש למפרע גובה, וע"כ לכ"ע עובר, ומתני' ע"כ במעכשו וברייתא דהרהין פת פורני דמחלק בין מעכשו דהיינו הגעתיד, ע"כ דחתי' כרצון דר"מ דישראל מנכרי לא קני משכון, ע"כ לריד מעכשו :

אך לחביי דע"כ מיירי בלא בלא לידי גוביינא דא"כ איפכא מצעי' לי' כקושיית הגמ' ואפ"ה לר' מאיר עובר הואיל וישראל מנכרי קנה משכון, וכיון דמשום קניי' משכון בלחוד עובר ולא משום למפרע גובה דהא מיירי פ"כ שלא בלא לידי גוביינא מוכח לחביי דהא דר"י הוא

ח"פ"ה בשעת הלואתו, אך להלכה קיי"ל כרצא, ודר"י לא מהני בשעת הלואה רק דנימא למפרע גובה, וברייתא דפת פורני קסיה לכאורה לחביי, וכתב הבב"מ וז"ל, וח"ע"ג דפת פורני קסיה לחביי חפצר לי' לדחוקי, חנא דאמר' כתנא דמתני' וכשגבאו בחובו ולא מעכשו ולשונו לכאורה מגומגם קלת, דה"ל לומר בקילור חנא דאמר' כתנא דמתני' דלא בעי' מעכשו, דמ"ש כשגבאו בחובו הוא שפת יתר לכאורה, וחפצר לומר דכיונתו משום דמתני' דחיקא לי' לחוקמי במעכשו, ע"כ ס"ל בפשיטות דמתני' ס"ל למפרע גובה, ע"כ ח"הו דחיק ומקי לתנא דברייתא ג"כ כמתני', והגעתיד היינו כשגבאו לצסוף ופמ"ש התוס', רק הואיל והוא דחוק לפרש כן, ע"כ הקדים דמס"ס דחיק הכי משום דהוי חתי' כתנא דמתני', וכן משמע לשון הבב"מ מ"ש תחילה חפצר לי' לדחוקי חנא דאמר' כתנא דמתני', ולשונו לדחוקי משמע כמ"ש שדחק עלמו בפי' הברייתא, חבל ח"ה כוונתו פשוט דברייתא פליג חמתני' ח"ן זה דוחק חס סובר כתנא דמתני' ועי' במלחמות דנראה דלא פירש כן דברי בב"מ, וחפצר דס"ל כיון דמתני' לא מפרשי כוותי' ע"כ קאמר דחית לדחוקי, ועי' היטב בלשון המלחמות :

ויצא לבב"מ מזה דמשכון ודאי אמרינן למפרע גובה, ואי חקדים וזבין מלוה ספיר חקדים וספיר זבין, וע"כ סייס שהר"ק קילר מה שלא הביא זה, להורות דמשכון ודאי אמרינן למפרע גובה ונ"מ לענין חקדים מלוה, גם כתב שקילר לענין חיסורי, ול"ל דכוונתו דהוי לן להורות בלא חמר מעכשו דח"פ"ה ישראל מנכרי לא קני דנימא למפרע גובה, דח"ע"ג דמוקי למתני' במעכשו וע"כ תני בסופא ישראל שהלוה לנכרי ח"ה"פ חסור צהרה ח"כא למטעי דמשום רישא מוקי במעכשו, הואיל ונכרי ודאי לא קני משכון :

והרמב"ן תירץ לקשיית התוס' דר"י לא הוי רק שלא בשעת הלואתו, דבאמת סוגי' זו חלוקה על סוגי' דשבושות וס"ל דר"י הוי ח"ק שלא בשעת הלואתו, וע"כ עובר לר"מ משום קניית משכון לא משום למפרע גובה, ולקושיית התוס' מברייתא דתקשי לחביי איפכא מצעי' לי', גם הקושיא מברייתא דפת פורני תירץ הרמב"ן דחליבא דאמת דמתרליין מתני' במעכשו ח"ק לחביי לריד מעכשו, דלוי' כן ח"ק לחביי ל"ה למפרע גובה במטלטלין, רק תחילה דלא חסיק חדעתי' לחוקמי במעכשו חמר לחביי ניחא די"ל דח"ק במטלטלין אמרינן למפרע גובה חבל חליב' דאמת לא אמרינן במטלטלין למפרע גובה, עי' כתב דח"ק ח"י נימא למפרע גובה במטלטלין י"ל דוקא ישראל דקני משכון, חבל בנכרי דקנישא קניי' דחפילו משפון חינו קונה, מכ"ש דלא נימא למפרע גובה ודוק :

סימן טו

המור בזה"ח (סי' תמ"ב) כ' בנזקת וכתב על ידי תערובות כל חלו לר' אליעזר בלחו, ותמה עליו הבית יוסף דהא בגמרא חיתא תני' כוותי' דרב יוסדא מאן שמעת לי' שירובו בלחו ר' אליעזר, ואלו מוקשה צעיני' לא קאמר, ש"מ נוקשה לר' אליעזר לית לי' והי' נ"ל דיש להקשות על ח"ה דאמר' בגמ' מאן שמעת לי' :

ל' על עירובו בלאו ר"ח ואלו נוקשה צעני' לא קאמר למ"ל להגמ' לארובי כולי האי, יהי האי דרייתא דלא כר"ח סוף סוף מוכח דתערובות חמיר, ועי' מ"ל שתמה באמת מזה על הפר"ח שר"ה לתרץ דחליצא דאמת חתי' היא דרייתא כרבנן, אבל ר"ח ס"ל חף נוקשה, ותמה עליו המ"ל דהא סוף סוף מוכח דתערובות חמיר, הן אמת שדברי המ"ל תמוהים בהשגתו על הפר"ח, ודברי הפר"ח ברורים בזה שכתב דחתי' כרבנן, ומיירי דאיכא כוית בכדי חליצת פרס כדרך חליצתו וצוהמודי' רבנן, ותערובות כזה ודאי דחמיר מנוקשה, ופלוגתא דר"י ור"ג היינו היכא דלא הוי כוית בכדי ח"פ דהיינו תערובות דר"ח, וזה י"ל דקיל מנוקשה, אמנם חף דברי הפר"ח אינם מובנים לי מה שכתב ליישב דברי הטור בזה, דהא הטור כתב והרמב"ם פסק כר"ח ולפי שיטת הפר"ח פסק הרמב"ם כחכמים, ול"ע :

ורענ"ד י"ל כד, דהא לריד להבין במאי פליגי ר"י ור"ג, דר"ג ס"ל נוקשה חמיר, ור"י ס"ל תערובות חמיר בזהו סברא פליגי, ע"כ אפשר לומר דבהא פליגי, דר"י ס"ל להלכה כר"י שחמיר משום רע"ק דבאיסורי נזיר היתר מלטרף לאיסור, ונאי דלא ילפינן מנזיר משום דהוי נזיר וחטאת שני כתובים, מ"מ אחרי דחזינן דחפילו באיסורי נזיר הקל כתב רחמנא היתר מלטרף לאיסור, ח"כ כל היכא דמלינן לריבוי היתר מלטרף לאיסור מרבין ל'י, כיון דלא הוי איסור חדש, דהא חפילו באיסור שקל ממנו חמירין היתר מלטרף לאיסור ויותר מסתבר לריבויא היתר מלטרף לאיסור מלרבו' נוקשה שהיא איסור חדש לגמרי, כיון דליתא בלשון חמץ וכיון דחזינן דר"מ ס"ל נוקשה לרבות מכל, ע"כ דמרבזה הכל, מש"ה מרבזה חף נוקשה וכמ"ס רש"י כל ריבוי' הוא כדלקמן, ור"ג י"ל דס"ל כרבנן דרע"ק וכמ"ס הרמב"ם דחף באיסורי נזיר לא חמירין היתר מלטרף לאיסור, וכיון דל"מ היתר מלטרף לאיסור בשום מקום, [ועי' בכ"מ דחף בחטאת לא פסק הרמב"ם היתר מלטרף לאיסור] ע"כ ודאי מסתבר לריבוי' חמץ נוקשה, דהוי עכ"פ כולי איסור מלרבו' היתר מלטרף לאיסור, וע"כ קאמר שפיר ר"ח ה'ה, לכיון דמרבזי תערובות להיתר מלטרף לאיסור מפ"ס נוקשה, וע"כ הולך הגמ' לומר מאן שמעת עירובו ר"ח, דב"ז ה'ה"מ למימר נאי דמוכח מהצרייתא דתערובות חמיר, מ"מ דלמא הצרייתא חתי' כר"ע דס"ל להדי' היתר מלטרף לאיסור בנזיר, וע"כ לדידי' ודאי תערובות חמיר משא"כ לדידן דלא קיי"ל היתר מלטרף לאיסור י"ל דנוקשה חמיר, ע"כ קאמר הגמ' מאן שמעת ל'י עירובו בלאו ר"ח, דהא לא חשכחן תנא דאמר עירובו בלאו רק ר"ח וליכא למימר רע"ק, דנאי דרע"ק ס"ל היתר מלטרף לאיסור בנזיר מנ"ל דס"ל הכא גבי חמץ ח"ו דחתי' כר"ח ואפ"ה נוקשה צעני' לא קאמר :

ובזה י"ש ליישב קושי' התוס' דלמא כ"ס נוקשה ומש"ה לא קתני, ולפי הג"ל ח"ס דכיון דאיכ' למטעי דרע"ק היא ולדידי' ודאי תערובות חמיר, ע"כ ה'ה"ל למתני בהדי' וממילא מיושב קושיית המוהרש"ח דלא מייתי תני' כוותי' מר"ח גופי' דאמר על עירובו בלאו, דלר"ח י"ל דפשיטא ל'י דנוקשה חמיר מש"ה לא קתני ל'י דכ"ס נוקשה, דלדידי' אין ה'ה"ל לומר בנזיר היתר מלטרף לאיסור ח"כ הצרייתא דקתני סתמא קשה הא מלינן למטעי דחתי' פרע"ק, ע"כ ה'ה"ל למייתי נוקשה, כל זה לפוס מאי דס"ל דנפקא ממחמלת וזה לא מלינו דס"ל לרע"ק, ח"ו דחתי' פר"ח, אבל חליצא דאמת דנפקא ל'י מכל, וכתבו התוס'

דחף רע"ק דריש כל, וחף שכתבו התוס' לחד תי' דלא דריש רק היכא דמסתבר מ"מ לרע"ק דס"ל בנזיר היתר מלטרף לאיסור, וא"כ הא דלא חמירין בכל התורה בשאר איסורין היתר מלטרף לאיסור הוי חידוש, ח"כ היכא דמלינן לריבוי' דנימא היתר מלטרף לאיסור ודאי מסתבר לריבוי' כי היכא דלא להוי קיל מנזיר, ע"כ שפיר י"ל דצרייתא חתי' כרע"ק :

ורפ"ז ח"ס טובא דל"ד ל'י רק לתערובות ולא לנוקשה ולר"ח נימא דמרבזה הכל דכיון דלא דריש כל רק היכא דמסתבר, וע"כ לתערובות מסתבר ל'י כיון דחשכחן בנזיר היתר מלטרף לאיסור משא"כ לנוקשה לא מסתבר ל'י למידרש, אבל חליצא דידן דלא קיי"ל כרע"ק שפיר י"ל דנוקשה חמיר, וע"כ כתב הטור שפיר כל חנו נר"ח בלאו, דחליצא דאמת ליתא לת"כ, ואפשר לומר שהוכרח הטור לזה ליישב שיטת הרי"ף והרא"ש שפסקו כחכמים, וכתב הר"ן דה"ט דלא פסקו כסתמא דמתני' משום דבנוקשה סתם לן תנא לקמן שיאור ישרף והאכלו פטור, וקשה כיון דתערובות חמיר מנ"ל לדחוי' סתמא דתערובות, וע"כ כתב הטור דחליצא דאמת נוקשה חמיר וכיון דנדחה הסתם מנוקשה מכ"ס מתערובות [ועי' ש"ס בהר"ן שיישב הקושיא הג"ל מנ"ל לדחוי' סתמא דתערובות] כן נראה לענ"ד נכון ליישב דברי הטור :

אד לכאורה יקשה ע"ז, דהא ר"י קאמר כל איסורים שבתורה אין היתר מלטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר, ומסקינן הוא דאמר כרע"ק ואפ"ה לא חשיב חמץ בפסח, ח"כ מוכח דס"ל לרע"ק לא חמירין היתר מלטרף לאיסור בחמץ ותו לא מלי למימר דצרייתא חתי' כרע"ק [ועי' לקמן בתוס' ד"ה משום דהוי נזיר וחטאת שני כתובים, ובמוהרש"ח ח"ס] אמנם משום הא לא חרי' די"ל דס"ל בנזיר כרע"ק, דמשרת חתי' להיתר מלטרף לאיסור, ובחמץ לא סבר כרע"ק דל"ד כלל רק לחי' וכמ"ס התוס' ולעולם לרע"ק גופי' י"ל דדריש כל חף בחמץ, וע"כ חליצא דאמת וליתא לת"כ [הן אמת דעדיין קשה קלת, כיון דר"י ס"ל בנזיר היתר מלטרף לאיסור ח"כ הוי לן למיפסק הכי, וע"כ י"ל דתערובות חמיר, מ"מ משום הא ליכא לדחוי' מלתא דהר"ן די"ל דס"ל כרבנן דלא חמירין היתר מלטרף לאיסור בשום דוכתא ודוק] :

ורפ"ז י"ש ליישב שיטת הרמב"ם דפסק כר"ח בתערובות ובזר לו דרך אחר דמיירי בכזית בכא"פ רק דאכל ל'י צעני', וקמ"ל דלא חמירין בטלה דעתו ללל כל אדם, ועי' בכ"מ וב"י שפי' כן דעת הרמב"ם, ולענ"ד חף שריתתי פי' אחר בכוונ' הרמב"ם מ"מ נראה זה הפי' נכון יותר, אמנם יקשה לפי' זה מנ"ל להרמב"ם להמליח פי' אחר מה שלא נזכר בהסוגי' ופשיטא דשמעתא משמע דטעמא דר"ח משום היתר מלטרף לאיסור, ממה דמוקשה לזעירי ח'י הכי לענין חמץ בפסח גמי, ומעולם נתקשיתי בזה, מנ"ל להרמב"ם לפרש פי' אחר מה שלא נזכר בהסוגי', והנה התייר ד' עיני ומלחתי לדקדק מתוך לשון הגמ' כפי' הרמב"ם, דיש לדקדק בגמ' דקאמר לזעירי דאמר חף שאור צ"ת כמאן כר"ח ח"ה לענין חמץ בפסח גמי, והנה תיבת לענין אינו מדוקדק, דהו"ל למימר ח"ה חמץ בפסח גמי, או ליחשבי לחמץ בפסח, ועי' ברש"י שגראה שלא ה'י גורם תיבת לענין, אמנם בספרים דידן ח"י, ע"כ י"ל דודאי הפי' הפשוט לריבוי' מכל תערובות חף שאינו צעין, ולעולם בדאיכא כוית בכא"פ וכפי' הרמב"ם דזה יותר במשמעות כל מחמלת דהיינו כל עיני חמץ

חמץ מלרצויו דאף היתר מלטרף לחיסור, רק לזעירי דס"ל גבי שאור מרבינן מכל היתר מלטרף לחיסור, ע"כ מקשה הגמ' ח"ה לענין חמץ נמי, פי' דאף בחמץ נרבה היתר מלטרף לחיסור כמו בשאור, וע"כ לא מקשה בפשיטות ח"ה חמץ נמי, כמו שדקדקתי לעיל, דהא מלינן למימר דמכל גבי חמץ מרבינן כוונת בכה"פ וכמ"ס הרמב"ם, ע"כ מצאנו הגמ' הקושי' לענין חמץ בפסח נמי נדרוש כמו גבישאור, אבל נר"י דס"ל גבי שאור ל"מ היתר מלטרף לחיסור, ע"כ גם בחמץ לא מרבינן, וע"כ דכל אתי לכונן בכדא"פ, וארווחת בזה קושי' התוס' שהקשו על ר"י למה לא חשיב חמץ דהא דריש כל, ולפי מה שכתבתי ח"ה דלדידי' לא מרבינן מכל היתר מלטרף לחיסור:

הז חמת דלשיטת הרמב"ם י"ל בפשיטות כתי' התוס' דל"מ מכל רק לחיסור, וכן גבי חמץ, ומ"ס המורה"ש דבבבא דמא' לי לאי' ח"ה ילפינן מכל חלב, ולכאורה דבריו תמוהין, דהא יש לומר עי"ת קיל כמ"ס המורה"ש בעלמו, ומכל חלב לא ילפינן רק חלי' שיעור צעין, ול"ל דס"ל לרבינו מוהרש"ה ז"ל דבשלא לחיוב שפיר מחלקינן בין צעין לעי"ת, אבל לאי' דמרבינן מכל ומשום חזי לחלטרופי ח"ה עי"ת חזי לחלטרופי ח"ה יסלים כוונת בכדא"פ, כן ל"ל בכוונת מוהרש"ה, חמנס לשיטת הרמב"ם דס"ל דלא משמע מכל רק חלי' שיעור צעין ולא על ידי תערובות, עי' פר"ח (סי' תמ"ב) ולדידי' ח"ה תי' התוס' :

אמנם עוד ג"ל להביא רא' דלא מרבינן מכל היתר מלטרף לחיסור, דהא ר"י ס"ל במנחות (דף נ"ח) כאביי דיש הקטרה פחות מכזית ועי"ה בתוס' וקשה מנ"ל הא דלמא לעולם צעי כזית, ומכל מרבינן היתר מלטרף לחיסור כזעירי, ח"ה דר"י ס"ל דמשמעות כל משמע כילו שאור, וע"כ צע"כ מרבינן מקלתו חלי' זית, ובחמץ דליכא לרצויו חלי' זית וכמ"ס התוס' בנזיר משום דאכליה כתיב צי' ע"כ מרבינן היכא דליכא כוונת בכדא"פ שלא כדרך אכילתו וכפירוש הרמב"ם :

ולפי' דברינו הנ"ל יש להוכיח ג"כ כפירוש הרמב"ם ויתיישב ג"כ מ"ס הרמב"ם בפ"ה מהל' נזירות דלא אמרינן היתר מלטרף לחיסור בנזיר, וכחצ הכ"מ דס"ל הא דאמר ר"י בחיסורי נזיר היתר מלטרף לחיסור היינו לרע"ק ולי' לא ס"ל ול"ל מנ"ל להרמב"ם הא, והי' נ"ל ליישב בפשוטו, דהא מקשה הגמ' ורע"ק טעם כעיקר מנ"ל, ופי' התוס' דליכא למימר דלית לי' לרע"ק טכ"ע דא"כ יותר הו"ל לרצויו טכ"ע מלומר היתר מלטרף לחיסור והנה הרמב"ם פסק טכ"ע לחו דאורייתא, והיינו מדאמר ר"י צע"ז טעמו ולא ממנו חסור ואין לוקין עליו, מוכח דר"י ס"ל טכ"ע לחו דאורייתא, וקשה לדידי' קושיית הגמ' מנ"ל דמסרת אתי להיתר מלטרף לחיסור דלמא לטכ"ע, ח"ה דר"י חליצת דנפשי' ס"ל דמסרת אתי לדרשא אחרונה כמ"ס הרמב"ם שם [ולקמן יבואר ח"ה] והא דקאמר דמסרת אתי להיתר מלטרף לחיסור, היינו חליצת דרע"ק ולי' לא ס"ל, וכיון דאוכחנו דר"י קאי חליצת דרע"ק קשה קושיית התוס' ליחשב לחמץ בפסח, דהא רע"ק דריש כל, וליכא למימר כתי' התוס' דל"מ למדרש כל, דאדרבא ה"מ כיון דס"ל בנזיר היתר מלטרף לחיסור ממילא אית לן לרצויו ח"ה בחמץ דלא להוי ק"ל מנזיר, וע"כ מוכח כפי' הרמב"ם דאף למאן דדריש כל פ"מ היתר מלטרף לחיסור רק כוונת בכדא"פ שלא כדרך אכילתו, וע"פ לא חשיב חמץ בפסח :

וראיה לכל הנ"ל י"ל דקשיא להרמב"ם הא דקאמר הגמ' תני' כוונת' דר"י כמאן כר"ה הא מלינן למימר דאתי כרע"ק, ודחיקא לי' לומר דחליצת דחמת ניתת לת"כ וכמ"ס לעיל לשיטת הטור, ע"כ ס"ל להרמב"ם דס"ל לסתמא דגמ' דלא מרבינן מכל היתר מלטרף לחיסור מדלא חשיב ר"י חליצת דרע"ק חמץ בפסח וע"כ ח"ה תני' כוונת' ח"ה חליצת דחמת, ונפ"ז יש להוכיח שיטת רש"י שפי' דזעירי ס"ל מקלת והיינו חלי' זית שאור וחלי' זית מלה, והתוס' הרצו להשיב על רש"י, ובתחילה נראה ליישב הקושיא הראשונה וגדולה היא לכאורה ע"מ דקאמר כמאן כר"ה הא כרבנן ג"כ מלי' אתי דנפקא לי' מקלתו מבי כל, והי' נ"ל ליישב כך דהתוס' הקשו על ר"י למה ל"ח חטאת, וכתבו התוס' דבדקדשים לא קמיירי, וקשה לפ"ז לזעירי דמיירי בדקדשים למה ל"ח חטאת, ול"ל דזעירי ס"ל דחטאת אתי לטכ"ע, ח"ה לפ"ז קשה קושיית הגמ' לילק מנזיר, ול"ל דס"ל נזיר ושאור הוי שני כתובים [ועי' במג"ש], ח"ה נזיר וחמץ הוי שני כתובים, ולפ"ז י"ל קושי' התוס', דכיון דיש לנו שני דרכות לרצויו מבי כל מקלתו ח"ה עירובו, ח"ה דמסתבר יותר לרצויו מקלתו וכמ"ס התוס' דזהו הדרשה הראשונה, מ"מ י"ל דהיינו חליצת דר"ה דדריש כל גבי חמץ, וח"כ הוי נזיר וחמץ שני כתובים ע"כ מרבינן בשאור ג"כ היתר מלטרף לחיסור, כיון דכבר חזינו היתר מלטרף לחיסור, אבל לרבנן דלא דרשי כל וח"כ אי לא דרשינן כי כל להיתר מלטרף לחיסור רק לעירובו ממילא אמרינן בפה"ת כולם היתר מלטרף לחיסור וח"כ ודאי לא מסתבר למידרש מכל מקלתו ולהמליח להיות שני כתובים ואין מלמדוין, דזהו חידוש גדול שיהי' נזיר יולא מן הכלל משא"כ לר"ה דבב"ז ישנו שני כתובים דהיינו נזיר וחמץ, ע"כ לדידי' אדרבא מסתבר למדרש היתר מלטרף לחיסור דלא הוי חיסור חדש מלדרש עירובו, וע"כ קאמר שפיר כמאן כר"ה, ואין להקשות בתי' הגמ' דקאמר ח"ה ח"ה הא קמ"ל לחפוקי מדאביי ח"כ לפ"ז הו"מ למימר דס"ל כרבנן, ונזיר וחטאת הוי שני כתובים, וע"כ שפיר מרבינן מבי כל היתר מלטרף לחיסור כיון דבב"ז הוי ש"כ והא דל"ח חטאת משום דקמ"ל לחפוקי מדאביי, די"ל חדא בחמת הו"מ לשנוי' הוי רק דמשני לי' לפי דבריו דמלינן למימר דס"ל כר"ה, ותו די"ל בשלא חמץ לא חשיב דיטנו בכלל שאור כל תקטירו, כיון דמכל אתי לי' ח"ה בחמץ דרשינן כל משא"כ חטאת דנפקא לי' מדרשא אחרונה הוי לי' למחשבי', ולפ"ז אתי שפיר פי' רש"י, והא דלא קאמר הגמ' לחפוקי מדרבא ג"כ י"ל דבדרבא לא פסיקא להגמ' כל כך, דהא מלינן לפרש כפי' התוס', ועי' במג"ש :

ועי' מ"ס לעיל נראה להוכיח פי' רש"י, דהא קשה על הת"כ דלמא הברייתא כרע"ק דלדידי' מסתבר לרצויו תערובות דמלינו כיוולא בו בנזיר היתר מלטרף לחיסור, וכתבתי ליישב דהגמ' הוכיח דר"י קאי חליצת דרע"ק ואפ"ה ל"ח חמץ בפסח צע"כ דס"ל דלא מרבי' מכל היתר מלטרף לחיסור, חמנס עדיין קשה דלמא ר"י לשיטתו דס"ל במנחות כאביי, דיש הקטרה פחות מכזית, ע"כ לדידי' ס"ל דלא מלי' כלל לרצויו מכל היתר מלטרף לחיסור, משא"כ לדידן דקיי"ל כרבא וכריצ"ל דפליג על ר"י וס"ל דאין הקטרה פחות מכזית ולדידי' מרבינן מכל עירובו היינו היתר מלטרף לחיסור, וח"כ שפיר מלינן למדרש מכל דחמץ היתר מלטרף לחיסור לרע"ק, וגסתה התני' כוונת', חמנס לשיטת רש"י דאף לרבא לא דרשינן מכל היתר מלטרף לחיסור אתי שפיר דקאמר סתמא דתלמודא

דתלמודא פני כותי דלדין לא דרשין כלל מכל היתר מלטרף לחיסור :

והנה לפמ"ס דזעירי ס"ל דחטאת אחי לטכ"ע מדלח חטיב לי, ולכאורה יקשה ע"ז, דהא הגמ' מקשה לקמן בפשיטות ורע"ק טעם כעיקר מנ"ל ופירשו התוס' דליכא למימר דרע"ק לית לי טכ"ע דא"כ יותר מסתבר לרצוי' ממסרת טכ"ע מלרצוי' היתר מלטרף לחיסור ולפמ"ס תקשי קושיא זו על זעירי דהי ס"ל יקדש לטכ"ע בע"כ דלית לי טכ"ע בחולין, דאל"כ יקדש למה לי, וא"כ הו"ל לרצוי' ממסרת טכ"ע כקושיית הגמ', חמנס לשיטת רש"י מוכח דס"ל דאין זה הכרח לחוקמי משרת לטכ"ע מלרצוי' היתר מלטרף לחיסור, דהא רש"י כתב בסוף הסוגיא ורבנן דפליגי עלי' דר"א בכותח הבבלי ס"ל טכ"ע לחו דאורייתא, וס"ל משרת להיתר מ"ל, א"כ מוכח דאין הכרח לומר חי לית לן ילפותא לטכ"ע דנרצה ממסרת טכ"ע, אך המוהרש"א הקשה בחמת על רש"י דלפ"ז מאי מקשה הגמ' לרע"ק טכ"ע מנ"ל דלמא בחמת לית לי.

והנה זה ימים כצירים ייטבתי קושיית המוהרש"א עפ"י מה שחלקו הרי"ף והרמב"ם, דהרי"ף פסק לגמרי כחכמים, וכתב הר"ן הטעם כיון דרבי חזר מסתמא דנוקשה ה"ה מתערובות, והרמב"ם פסק בתערובות כר"א כיון דאין לנו ראיה לסתור סתמא דתערובות די"ל דרבי לא חזר רק מנוקשה דקיל, והר"ן ייטב שיטת הרי"ף, דמ"מ כיון דחזין דרבי חזר מסתמא דנוקשה ה"ה לתערובות, וראוי לזה דהא ר"י לא אחשבי' לסתמי מדלח חטיב חמץ בפסח, והנה דהי חי לית לן טעמא בתערובות רק מדרשא דכל שפיר מלינן למימר כסדרת הרי"ף כיון דרבי חזר מנוקשה אמרינן דחזר מדרשא דכל לגמרי וה"ה לתערובות, אבל חי מלינן למימר דטעמא אחרינא ליכא בתערובות משום טכ"ע ודאי מסתבר לומר דלא חזר מתערובות כל כמה דאין לנו ראיה לזה, [וא"ל היאך אפשר לומר דטעמא דתערובות משום טכ"ע א"כ מאי ארי' חמץ בפסח, י"ל דקמ"ל לשיטת הרי"ף דעוברין היינו בכל יראה, ע"כ קמ"ל דטכ"ע מהני אפילו לענין כל יראה, עיין בזה בחק יעקב] א"כ י"ל דקושיית הגמ' הוא לפי"מ דמשני הוא דאמר כרע"ק וקשיא לר"י דס"ל הלכה כסתם מנ"ל לדחוי' סתמא דתערובות, דלמא טעמא דתערובות משום טכ"ע, ומוכח דמשרת אחי לטכ"ע ודלא כרע"ק, ול"ל דר"י ס"ל דאף חי דרשין משרת להיתר מלטרף לחיסור אפ"ה מלינן למילף טכ"ע מילפותא אחרינא ע"כ מקשה הגמ' ורע"ק טכ"ע מנ"ל, דליכא למימר דלית לי דא"כ הדין פסק ר"י כר' עקיבא ודלא כסתמא דתערובות (*).

ועפ"ז הי' נ"ל ליישב

הגם"ה

מ"ס רש"י בטעם כעיקר דאיתעביד לי כולי א"י והרבה פוסקים חולקים ע"ז וס"ל דבעי כזית טעם בנדל"פ, וקשה מנ"ל לרש"י הא, ולפמ"ס י"ל כיון דקושיית הגמ' מנ"ל לר"י לדחוי' סתמא דתערובות דלמא משום טכ"ע, וקשה הא בע"כ מדחי דלפוס מאי דהוי דרשין כל הי' חייב בזית משום היתר מלטרף לחיסור והשתא דחזר רבי מדרשא דכל בע"כ דא"כ בזית אף חי נימא טכ"ע, וא"כ בע"כ מדחי

סתמא דתערובות, אך לפ"מ שפירש"י דאי אמרינן טכ"ע איתעביד לי כולי' חיסורא לא מדחי' סתמא דתערובות לגמרי, וע"כ הקשה הגמ' שפיר ורע"ק טכ"ע מנ"ל, אך כ"ז לפוס פשטא דתלמודא וכשיטת רוב הפוסקים דטעמא דר"א משום היתר מלטרף לחיסור בחמץ, ע"כ מוכח שפיר מדלח חטיב ר"י חמץ דלית לי בחמץ היתר מלטרף לחיסור, וקשה מנ"ל לדחוי' סתמא דתערובות, ואי ס"ל כסתמא דתערובות ומשום טכ"ע קשה מנ"ל כיון דס"ל משרת להיתר מלטרף לחיסור, אבל לשיטת הרמב"ם דס"ל דק"ל כסתמא דתערובות רק דמיירי בזית בכה"פ א"כ ליכא לתרומו כמ"ס, דהא ליכא למימר דלית לי טכ"ע ואפ"ה לא מדחי' סתמא דתערובות, ול"ל כפי' התוס' בזיר דקושיית הגמ' הוא דמסתבר יותר לחוקמי אטכ"ע מלחוקמי על היתר מלטרף לחיסור והדרה הקושיא לדוכתי' לזעירי דל"ח חטאת, ול"ל דחטאת אחי לטכ"ע ובע"כ דלית לי בעלמא טכ"ע, וא"כ קשה לדידי' מנ"ל דמשרת אחי להיתר מלטרף לחיסור דלמא לטכ"ע, ואי אית לי בכל חיסורים טכ"ע מגעולי מדין קשה למה לי יקדש בחטאת ועיין :

והי' נ"ל דיש מקום לתרץ הקושיא הנ"ל עפ"י דפסק הרמב"ם (פ"ג מהל' נדרים) דהא דנדרים חלים ע"ד מלוה, אם נדר שלא לאכול מלה ליל פסח ואכל מלה לוקה, והקשה הר"ה בספר החינוך ליתי עשה ולדחי ל"ת, ותו' דהוי עשה זל"ת, והמ"ל הקשה על תי' זה דהא במידה דאיתא בשאלה קי"ל דאיתי עשה ודחי ל"ת ובשער המלך תי' עפ"י סדרת התוס' דעירובין דאין עשה דוחה ל"ת הבא ע"י פשיעה זה"כ בא ע"י פשיעתו שנדר חמנס השעה"מ שדא נרגא בתי' זה מסוגי' דנדרים (דף ל"ו) יקדש להיות כמוהו וליתי עשה ולדחי ל"ת, ותו' רבא אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ור"א תי' יקדש עשה עכ"פ מוכח דאף עשה דפשיעה דחי ל"ת, והתפלא על התוס' איך נעלם סוגיא זו מהם, ועי"ש מ"ס ליישב ולענ"ד דבריו דחוקים, ולענ"ד י"ל כך, ואגב זה יתורץ מדוע לא תי' רבא כר"א דיקדש הוי עשה, דמה שלא תי' ר"א כרבא י"ל דס"ל כקושיית התוס' שם דלא הוי בעידנא אכל על רבא קשה למה לא אמר כר"א, גם קשה דלפי הנראה השמיט הרמב"ם מלהביא עשה זו דיקדש, והי' נ"ל להסביר סדרת התוס' הא דאין עשה דוחה ל"ת דפשיעה ה"ט דכשניתנ' עשה זו לא ניתנ' לדחוי' זה הלוא כיון דאפשר שלעולם לא יבא לידי כך, ויוכל ליזהר שלא יבא לידי דחוי' הלוא, ע"כ אין מוכח כשניתנה עשה זו לדחות זה הלוא כיון שיוכל ליזהר שלא יבא לידי כך, ול"ד לכלאים בליית אכל אם היינו יכולים למלוה פעם אחד שבע"כ לריך העשה דאכילת קדשים לדחות הלוא, א"כ כיון שניתנה עשה זו לדחות הלוא, אף אם בא ע"י פשיעה אפ"ה דוחה כיון דעשה זו ניתנה לדחות הלוא, משא"כ בלאו דכל תוסף שפיר תי' התוס' דעשה דמתן דמים אינו דוחה לאו דכל תוסף, כיון דבשום פעם אין לריך לדחות רק ע"י פשיעה ע"כ לא ניתן לדחות כלל :

ועפ"י סבירא זו יש ליישב דברי התוס', דהנה בחולין (דף ל"ח) בסוגיא דזרוע בשניה מיתיבי זה היתר הבא מכלל חיסור, אמר חב"י לא נלכסא אלא לר"י רבא אמר לא נלכסא אלא לטכ"ע דבדקדשים חסור, היולא מסוגיא דשם דלחב"י הוי לר"י גוה"כ הא דהתירה התורה חיל מיר, כיון דיש בו בלוע מן הזרוע, ולפ"ז י"ל דהולרך ר"א לתרץ יקדש הוי עשה דליכא למימר כתי' התוס' דהוי עשה דפשיעה, דכיון דבגזיר הוי מלותו בכך לבשל האיל

עם הזרוע, [עיי' יצמות (דף ה' ע"ב) בתום ד"ה כולה משפטנו], וא"כ מה"ת לומר דהוי היתר הבא מכלל איסור אדרבא נימא דעשה דוחה ל"ת דלא הוי עשה דפשיעה כיון דמלותו בכך, וא"כ ממילא חף חס בא התעורבות בפשיעה ממילא דחי, כיון דסוף סוף ניתן הלא לדחות לגבי עשה דאכילת קדשים כגון בנזיר, וע"כ הולך ר"א לתרץ יקדש הוי עשה.

ולפ"ז יש ליישב מה שהקשה הסע"מ שם והגאון מוהר"ם ברצי ע"מ דאמר ר"א משום דהוי נזיר וחטאת שני כתובים הא' ר"א תי' התם יקדש עשה וא"כ לא הוי שני כתובים דהא לריד יקדש לעשה, ולפ"ז י"ל דהא לפי תי' אביי לא נלכדה אלא לר"י, א"כ לדידן דקיי"ל מין במינו בטל חין ראייה מאיל נזיר והוי עשה דפשיעה ולא לריכין לבא לתי' זה יקדש הוי עשה, והא דתי' ר"א יקדש הוי עשה היינו ליישב הספרא דסתם ספרא הוא ר"י, ור"י הא' ס"ל דמב"מ לא בטל ולא הוי עשה דפשיעה כיון דניתן לדחות גבי חיל נזיר, אבל לרע"ק שפיר מלינן למימר דהוי שני כתובים ולא לריכין למימר דיקדש הוי עשה, רק דאפ"ה ל"ד ל"ת משום דהוי עשה דפשיעה, ולפ"ז מיושב דרבא לא מלי' לשנויא כר"א דרבא נשיטתו דאמר לא נלכדה אלא לטכ"ע דבקדשים אסור, ועיי"ש בתום דלרבא לכ"ע הוי היתר הבא מכלל איסור, וע"כ לא הוי מלי' לשנויא דיקדש הוי עשה, דכיון דרבא לכ"ע לא הוי עשה דפשיעה דבאיל נזיר בע"כ בא לידי תעורבות, וא"כ הוי קשה לרע"ק לימא בכל התורה היתר מלטרף לאיסור דלא הוי שני כתובים דיקדש לריד לעשה, ע"כ הולך רבא לתרץ חין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש :

ולפ"ז יש ליישב הקושיא הנ"ל על זעירי די"ל זעירי סובר יקדש אחי לטכ"ע ואפ"ה ס"ל טכ"ע דאורייתא מגיעולי מדין, וע"כ לא מוקי משרת לטכ"ע ולא קשה דלפ"ז הוי גיעולי מדין וחטאת שני כתובים, ואם כן הוי לן לאוקמי משרת לטעם כעיקר, דיש לומר דסבירא לי' כרבא דלכ"ע הוי זרוע בשילה היתר הבא מכלל איסור, וע"כ לריד יקדש לעשה כיון דלא הוי עשה דפשיעה, כיון דבאיל נזיר בע"כ בא לידי תעורבות, ובזה סובר כתי' דר"א דיקדש הוי עשה ולא משום דחין עשה דוחה ל"ת שבמקדש וע"כ לא הוי שני כתובים עם גיעולי מדין, והא דלא ילפינן ממשרת לכל התורה היתר מלטרף לאיסור משום דנזיר ושחור הוי ש"כ, עכ"פ מוכח מת"י דר"א דיקדש הוי עשה ואפ"ה תי' דהוי נזיר וחטא' ש"כ מוכח כמ"ש דלדידן דקיי"ל מב"מ בטל י"ל שפיר כתי' התום דהוי עשה דפשיעה רק הולך לשנויא יקדש הוי עשה לר"י דלדידן לא הוי עשה דפשיעה לגבי איל נזיר, ומיושב פסק הרמב"ם הנ"ל דמש"ה לוקה משום דהוי עשה דפשיעה, ועיי' היטב בכ"ז :

עוד י"ל הא דמקשה הגמ' ורע"ק טכ"ע מנ"ל לא משום דמסתבר יותר לאוקמי אטכ"ע, עיי' חידושי רשב"א בסוגיא דזרוע בשילה שיש סבירא לומר היתר מלטרף לאיסור ולא טכ"ע, רק דהגמ' סמך אמאי דמשגי לבסוף דמש"ה לא יליף רע"ק מנזיר משום דהוי נזיר וחטא' ש"כ, וע"ז קשה שפיר מנ"ל להמליח ש"כ ולומר דנזיר חמיר מכה"ת לימא יקדש לטכ"ע וחולין מקדשים לא ילפי' ונזיר להיתר מלטרף לאיסור, ומכאן אתה"ן לכל איסורין א"ו מוכח דלית לי' לרע"ק בכה"ת טעם כעיקר ובע"כ יקדש להיתר מלטרף לאיסור, ע"כ הקשה הגמ' שפיר טכ"ע מנ"ל :

הג"ה

* ולפי מ"ש יש ליישב שיעת ריב"א דקשה על רבא למה לא תי' כר"א יקדש הוי עשה, ועיי"ש מ"ש, ולפ"מ שג"ל כעת צעזע"י י"ל דגם רבא הוי קשה לי' דה"ל דיקדש הוי עשה קשה דלא הוי לרע"ק ש"כ משרת וחטאת רק רב חשי"ס ל"ל דאפ"ה הוי שני כתובים מדלא כתב העשה גבי קדשים עלמס ואי דהוי חמיר דבתעורבות דהלאו נדחה מכח העשה ולא נשאר רק עשה לא ילפינן מנזיר, הא לרע"ק הוי עשה דפשיעה, כיון דס"ל מב"מ בטל ולא הוי זרוע בשילה היתר הבא מכלל איסור אבל לרבא דס"ל מטכ"ע הוי היתר הבא מכלל איסור, ולא הוי לחוד דפשיעה קשה מנ"ל לומר דהוי ש"כ הא לריד יקדש לעשה, ואי דהו"ל לכתוב אלא קדשים עלמס דהו"א בתעורבות לית עשה ולדחי ל"ת ול"כ רק העשה ובעשה לא חמירין היתר מלטרף לאיסור, ועשה דפשיעה לא הוי לדידי, ע"כ הולך לומר חין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש ועל כן שפיר הוי שני כתובים, ועיי' היטב, ובזה יש ליישב הפליאה עלומה על תום [עיי' שער המלך ומוהר"ם ברצי] מה שכתב הרשב"א בשם התוספות שתי עוד דחין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ותמוה הא זה תי' רבא וקשה לר"א ולפ"מ ש"י"ל דלר"א ודחי מוכח דעשה דפשיעה א"ד כתי' הראשון, דא"כ קשה איך הוי ש"כ ואי דה"ל בקדשי' עלמס הוי מלינן למטעי דלענין עשה לא חמירין היתר מלטרף לאיסור וכשיטת ריב"א וכן"ש, וע"כ לומר כמ"ש דלרע"ק דס"ל מב"מ בטל הוי עשה דפשיעה, ומוכח דס"ל

• ולפ"ז ממילא לא קשה על

זעירי הקושיא הנ"ל דכיון דל"ח חטאת צע"כ חטאת לטכ"ע, ובע"כ דלית לי' בעלמא טכ"ע, א"כ דלמא משרת לטכ"ע, די"ל כיון דלזעירי הוי נזיר ושחור ש"כ אע"פ דס"ל יקדש לטכ"ע לק"מ די"ל דס"ל דיותר מסתבר לאוקמי להיתר מלטרף לאיסור מלכ"ע, רק לרע"ק קשה דלמא יקדש לטכ"ע כי היכא דלא הוי ש"כ משא"כ לזעירי חף דיקדש אחי לטכ"ע אפ"ה איכא ש"כ נזיר ושחור :

אך מהרמב"ם מוכח דס"ל דיותר מסתבר לאוקמי על טכ"ע מלאוקמי על היתר מלטרף לאיסור דלפוס פשטא דמלת נדחה מדברי הרמב"ם שהביא דרשא דיקדש לטכ"ע בקדשים, ועיי"ש בזבחים ברש"י שכתב להדיא הא דלא הוי טכ"ע משום שהמנונית הנבלע ל"מ טעם רק עיקר ע"כ הוי הילפותא לענין היתר מלטרף לאיסור, ולפ"ז הו"ל להרמב"ם שם להשיענו דהיתר מלטרף לאיסור לענין שלוקין עליו, א"ו משמע דהרמב"ם ס"ל דחתי' לענין טכ"ע והיינו משום דהרמב"ם לשיטתו דס"ל טכ"ע בחולין ל"ד, ע"כ מוקי יקדש לטכ"ע בקדשים וכפשטא דמלתא דרבא בחולין דאמר ל"כחלא לטכ"ע דבקדשים אסור :

אמנם הוי נראה להוכיח בצל זה לדידן דיקדש אחי לטכ"ע דהתום הקשו בזבחים ריש פרק דם החטאת למה לי' לר"י לילף מאותה דקדשים קלים טעונים מריקה ושיטפה תיפק לי' מדחתקיה לחטא' ותי' דחי לא הוי לן ילפותא לענין מריקה ושיטפה הוי מלי' לאוקמי הקיטא לענין כיבוס ומיעוטא לענין צלוע, אבל השתא דלית לן ילפותא לענין מריקה ושיטפה א"כ חזינן דהקפידה התורה לענין צלוע ע"כ אמרי' דהקישא אחי לקדש בצלוע, והקשה הגאון מוהר"ם ברצי לרב חשי דאמר יקדש הוי עשה עדיין מנ"ל לילף שחור קדשים

קדשים, נהי דהקפידה תורה לכתחילה לענין מריק' וטפי' מ"מ מנ"ל דהוי עשה, והנה לפמ"ש לעיל דלדין לא לריכין לבא לעשה רק' משום דהוי עשה דפשיעה ולא קשה רק' לר"י ולר"י מליגן למימר דס"ל כרע"ק דהתם דיליף ל"י ממנחה, רק הא קשיא דמ"מ מנ"ל ללמוד היתר מלטרף לאיסור דע"ז ודאי אין ראיה ממריקה וטפיפה, דהתם הקפידה התורה משום צליעת איסור, ול"ל דדוקא לרע"ק דס"ל התם דילפינן ממנחה ע"כ שפיר מלי לחוקמי יקדש על היתר מלטרף. לאיסור ואפ"ה ילפינן כל הקדשים, ולא קשה קושיית התוס' דלמא מיעוטא דזאת דכתיב גבי חטאת ממעט שאר קדשים דהא יליף ממנחה, חבל לפ"מ דאמר התם שמואל משמי' דר"א דיליף רק מחטאת ולא ממנחה וקשה קושיית התוס' דלמא מיעוטא קהילענין בלוע, ול"ל כתי' כיון דמלוגו דהקפידה התורה לענין מריקה וטפיפה, וקשה קושייתו הג"ל דמ"מ מנ"ל היתר מלטרף לאיסור ח"ו מוכח דבאמת לא מוקמינן יקדש רק לטכ"ע :

והנה באמת לפמ"ש רש"י התם דמנ"ל לא יליף ממנחה משום ד"ל דוקא מנחה דרכיכה למיבצע י"ל קושיית התוס' ח"ו לדין כיון דמ"מ מוכח היתר מלטרף לאיסור בקדשי רק דהוי מליגן למימר משו' דרכיכה עכ"פ מסתבר יותר לחוקמי הקישה לענין בלוע, כיון דכבר ילפינן עכ"פ ממנחה לומר היתר מלטרף לאיסור, וגרסה דהתוס' לשיטתם בד"ה מה מנחה שפ"י דלא מליגן למילף ממנחה, דאל"כ לא הוי ידעי' זכרי כהונה כיון דליתא בכולה דכתיב בקרא עיי"ש, ע"כ הקשו שפיר, אמנם ח"ו לפ"ד י"ל דיותר מסתבר לחוקמי ריבוי' לענין בלוע כיון דסוף סוף במנחה גופי' מליגו דמקדש בבלוע נהי דלא ילפינן מיני' דהקישא לריך לזכרי כהונה מ"מ במנחה גופי' הא כתב להדיא כל הנוגע בהם יקדש משא"כ כיבוס דלא מליגו רק בחטאת, ע"כ מסתבר לחוקמי מיעוטא לענין כיבוס :

ובזה ניחא הא דכתב רחמנא יקדש גבי מנחה תיפוק ל"י דהוי ילפינן ל"י מהקישא דחטאת לרבנן דלא ס"ל התם הלכא דהוי דאי חשמענין חטאת משום דקרי' ולפמ"ש ח"ש דאי לא הו"מ בשום מקום דמקדש בבלוע רק בחטאת הו"מ לחוקמי מיעוטא דזאת לענין בלוע, אך לפ"י יקשה קושיית התוס' למה ל"י לר"י אותה לרבות קדשים קלים למריקה וטפיפה תיפוק ל"י מהקישא, וא"ל כתי' דאי לאו הקישא לא הוי ידעינן בלוע כלל, דהא סוף סוף הו"מ בלוע במנחה, ולכאורה י"ל דמ"מ כיון דמריקה וטפיפה לא מליגן רק בחטאת הו"מ לחוקמי מיעוטא דזאי' לענין מריקה וטפיפה, אך לפי סברת התוס' כיון דמליגו דהקפידה תורה על בלוע ממילא מסתבר לרבו' הכל דהיינו לפי ת"י כיון דמליגו מריקה וטפיפה ממילא מרבינן דמקדש בבלוע ח"ו נאמר להיפוך כיון דמליגן דמקדש בבלוע ממילא נרבה ח"ו מריקה וטפיפה :

אך למאן דס"ל יקדש אחי להיתר מלטרף לאיסור ועיי"ש צרש"י דס"ל דהיינו בסך שומן על הל"י דהוי ממש ולא טעם, ולפ"ז ודאי אין ראיה לומר מדמריבין

היתר מלטרף. לאיסור ח"ו מריקה וטפיפה דהיתר מלטרף לאיסור הוא מלתא אחרייתא משום ממש, ולפ"ז ה"י מקום ליישב קושיית הלח"מ והתוס' יו"ט על הרמב"ם דפסק כסתמא דמתני' דח"ו צהיתה לה שעת הכושר אין לריך כיבוס וזה כר"ש דיליף לה מאותה ואפ"ה פסק קדשים קלים טעונים מריקה וטפיפה והיינו כר"י דלר"ש ח"ט עיי"ש בגמ', ולפמ"ש ח"ש ד"ל דפסק כסתמא דמתני' דסתם לן היתה לה שעת הכושר ח"ט כיבוס, וגם הא דקדשים קלים טעונים מו"ש בשם רבנן היינו ת"ק דר"ש וע"כ ס"ל דר"י ור"ש צע"כ דס"ל יקדש אחי להיתר מלטרף לאיסור, ע"כ ל"מ לריבוי' מו"ש מהקישא כמ"ש לעיל משא"כ לדין דקיי"ל יקדש אחי לטכ"ע כיון דבעלמ' טכ"ע ל"ד ע"כ לריך יקדש לטכ"ע, וכיון דהקפידה התורה על טעם ממילא מליגן למילף מהקישא ח"ו מו"ש :

אמנם הא קשיא ל"י על הרמב"ם הג"ל, דהא במתני' דלקמן קתני ציטל. צו קדשי קדשים וקדשים קלים אינו טעון מריקה וטפיפה, ובגמ' נהי דלא צעי מו"ש כקדשי קדשים נצעי כקדשים קלים, אמר רבא הא מני ר"ש. הא, חב"י אמר אינו טעון כקדשי קדשים חבל טעונים כקדשים קלים, בשלמא לרבא היינו דקתני ציטל צו קדשי קדשים וקדשים קלים, ופירש"י דאחי למיסתמי כר"ש, ולפ"ז כיון דמוכח לרבא דסתמא דמתני' היא כר"ש מנ"ל להרמב"ם למדחי דהסתמא, והתימא על הלח"מ והתוס' י"ט. שלא התעוררו מכאן על פסק הרמב"ם הג"ל עוד יס לראות לפמ"ש דר"ש ס"ל יקדש אחי להיתר מלטרף יקשה קושיית התוס' צע"ז הא ר"ש ס"ל כ"ש למכות וא"כ למה ל"י לירוק, אמנם קושיא זו קשה על תוס' גופי' שכתבו שם צע"ז (דף ס"ח ע"ה) דלר"ש ע"כ משרת לטכ"ע. ומשם יליף ר"ש טכ"ע להיתר מלטרף לאיסור לא לריך, כיון דכ"ש למכות וקשה לפוס סברת התוס' דשם דלר"ש ל"ש לרבו' רק טכ"ע ח"כ יקדש ל"ל, ול"ל ג"כ דאחי לטכ"ע וא"כ הוי ש"כ נזיר וחטאת, ע"כ ל"ל דלר"ש מליגן למימר דחטאת אחי להיתר מלטרף לאיסור, ואי משום דס"ל כ"ש למכות הא בחטאת נ"מ לענין נותר שיתחייב קרבן ע"י היתר מלטרף לאיסור ולקרבן מודה ר"ש דצעי שיעורי' ואף לדין מוקמי' קרא לכל שבקודש פסול ח"ו לענין איסור לאו, כדמוכח מקושיית הגמ' דשם ליתא עשה ולידחי ל"ת, היינו משום דכל הנוגע משמע בכל ענין, חבל לר"ש דלא נ"מ באיסור לאו כיון דסבר כ"ש למכות פשיטא דמליגן לחוקמי לענין נותר, ומכ"ש דא"ש לפי ת"י השני של תוס' שם, וכמ"ש התוס' נזיר (דף ל"ח) דח"ו לר"ש לריך להיכא דהכ"ש הוא בתערובות :

וליישב הקושא הג"ל דהרמב"ם פסק דלא כרבא לדידי' סתמא דמתני' כר"ש דקדשים קלים אינם טעונים מריקה וטפיפה, ה"י נ"ל לך נכון בעזה"י לקיים פסק הרמב"ם בדרך זה ד"ל ר' יהודה לשיטתו, וכן לריך דוקא לימוד למריקה וטפיפה בקדשים קלים, וכן ר"ש לשיטתו, וגם רע"ק דיליף מן אותה קדשים קלים כיון דס"ל היתה לה שעת הכושר דמה טעון כיבוס חז"ל ג"כ לשיטתו, גם רבא דמוקי סתמא דמתני' כר"ש חז"ל ג"כ לשיטתו, לדידי' מוכרח להלכה כר"ש מסתמא דמתני' בין שהיתה לה שעת הכושר אין דמה טעון כיבוס, ולא חב"י לשיטתו לא מוכח מזה. והרמב"ם ה"י לו סוכת' לפסוק כאבי ודלא כרבא, דהנה כבר כתבתי לעיל ליישב קושיית התוס' מ"ש מנ"ל דהקישא קחי לענין בלוע. ומעוטא לענין כיבוס דלמא להיפוך, וכתבתי ליישב דמסתבר יותר לרבות בלוע דמליגן עכ"פ גבי מנחה, ולפ"ז ה"י קשה קושיית התוס' למה

שהסביר הר"ן ז"ל טעמו של ר"י דמב"מ אדרבא כל אחד מחזיק את חברו וע"כ הוי לגמרי כאלו הוא בעינו ול"ד לין הנבלע בפת חף שג"כ חינו בטל מ"מ מקרי עליו שם תערוכות כיון דכח חזר מעורב בו , משא"כ מין במינו דכל היכא דהיתא בעינא ח"י :

ועפ"י סברא זו י"ל קושיית הפ"ח על שיטת הרמ"ך דס"ל לענין כל ירחא ס"ל להרמב"ם דלא בעי כזית בכא"פ , והקשה הוא כיון דמותר מן התורה באכילה דהוי ח"ש ע"י תערוכות היח"ד יהי' עובר בכל ירחא , ועפ"י סברא זו י"ל כסברת הרשב"א שהביא המג"א (בסי' תמ"ב) דכל שיעקרו כד הוי כאלו הוא בעינו , וכ"ס הסו"ר בגינות דדבר המעמיד הוי כאלו הוא בעינו וע"כ לא מקרי ח"ש ע"י תערוכות :

וגדולה מזו מלינו סוף מס' ביצה גבי אשה ששאלה מחברתה מים ומלח לעיסתה דמשני הגמ' משום דבר שיל"מ , והקשו הא דברי שיל"מ לא הוי אלא במב"מ , ות"י כיון דבא לתקן הוי כמו מב"מ , וכן משמע מלשון הרמב"ם שכתב תערוכות חמץ עוברין עליו בב"י ובלימלא כגון המוריים וכותח הבבלי ופיון דהוסיף מוריים מה דלא לאמר במתני' הו"ל לכתוב סתמא תערוכות חמץ שיש בו טעם עובר עליו , ולפמ"ש ח"ש דאחי לאורוי' דוקא מידי שיעקרו כד משא"כ היכא שנתערב בלא מתכוון הוי ח"ש ע"י תערוכות :

והנה כל זה לר"י דס"ל מין במינו לא בטל ע"כ לא הוי ח"ש ע"י , משא"כ לדין הוי שפיר ח"ש ע"י תערוכות , וכיון דלשיטת הרמב"ם ח"ש ע"י תערוכות מותר מן התורה הפ"י היכא דהוי טעם וממס , ח"כ תו לא הוי חיל נזיר חידוש , אע"ג דבעלמא חין מבטלין איסור לכתחילה דהכא לאו משום ביטול הוא מותר רק לחלי שיעור ע"י תערוכות לא אסרה תורה וכמו לר"ז אס' יש כאן כזית איסור מותר לחתוך ממנו חלי זית ולאכול דס"ל ח"ש מותר מה"ת , ה"ג לר"י גבי דח"ש בעינו איסור מן התורה דסוף סוף אחשב' . לאכילה , מ"מ היכא דהוא מעורב חין כאלו איסור כלל , ע"כ י"ל דאף לכתחילה מותר לעשות כן , וע"כ לדין לא הוי חיל נזיר חידוש :

אמנם לר"ש דס"ל כ"ש למכות , ולדידי' חין חילוק בין כשיעור לפחות מכשיעור ואין היתר בחיל נזיר רק משום ביטול , וא"כודא הוי חיל נזיר חידוש , אי נימא דבעי בקדשים קלים מריקה ושיטפה ע"כ ס"ל דקדשים קלים חינו טעין מריקה ושיטפה [ועי' תוס' נזיר (דף ל"ו) וע"ז (דף ס"ח) מ"ש דלר"ש י"ל ג"כ דע"י תערוכות לא ס"ל כ"ש למכות , ודוק] , אהמס לדין דקיי"ל מב"מ בטל , גס לא קיי"ל כר"ש דס"ל כ"ש למכות ח"כ חין רחיה מאיל נזיר דלא הוי חידוש כלל דהוי חלי שיעור ע"י תערוכות , וע"כ שפיר מלינן למילף מריקה ושיטפה מהקישא דזאת תורת החטאת , והנה כל זה למאן דמוקי יקדש לטכ"ע שפיר מלינן למימר כיון דמאיל נזיר חין רחיה לומר דבקדשים קלים ח"ט מריקה ושיטפה מסתבר לחוקמי הקישא לענין בלוע ולענין מו"ש כיון דחזין דאף במנחה הקפידה התורה על בלוע , ע"כ מסתבר לחוקמי מיעוטי רק אכילוס , אכל למאן דמוקי יקדש להיתר מלטרף לאיסור וכמ"ש רש"י דמיירי היכא שיש בו שמינית בעין חין רחיה דהחמירה התורה בקדשים בבלוע יותר מבכל מקום , וע"כ לריך ריבוי לקדשים קלים דבעי מריקה ושיטפה , דאל"כ הוי ממעיטין מזאת דלא ניבעי מו"ש , וע"כ ח"ש ג"כ לרע"ק דס"ל היתה לה שעת הכושר דמה טעון כיבוס דמוקי לה אותה למעוטי תרומה כדי לאורוי

למה לי ריבוי לענין מריקה ושיטפה : **והנה** ה"י אפשר לומר דאף דמלינו במנחה דמקדש בבלוע אפ"ה ה"י מסתבר לחוקמי ריבוי לענין כיבוס ומיעוטא לענין בלוע , דכיון דאשכחן בחיל נזיר שמבטלין הזרוע עם החיל והוי היתר הבא מכלל איסור כדחיתא התם בבב"א , ח"כ כל זמן שאין לנו רחיה גמורה לאיסור בלוע בשאר קדשים מהי תיהי לומר דנזיר הוא היתר הבא מכלל איסור , ע"כ מסתמא הוי מוקמינן הקישא לענין כיבוס ומיעוטא לענין בלוע כי היכא דלא להוי חידושא גבי חיל נזיר , אכל השתא דאחי לן ריבוי לענין מריקה ושיטפה , וחזין דהקפידה התורה על טעם בקדשים קלים ומוכח דזרוע בשילה הוי חידוש כיון דעכ"פ לכתחילה איסור בקדשים קלים כדמוכח ממריקה ושיטפה :

ובזה מיושב קושיית התוס' בחולין (ד"ה מאי חזית) שהקשו הא לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן , ד"ל דקושיית הגמ' קאי דהא מחטאת לא מלינן למילף קדשים קלים רק מהקישא דזאת תורת , וכיון דמלינן למימר דהקישא אחי לענין כיבוס ומיעוט אחי לענין בלוע הקשה הגמ' שפיר מאי חזית , דמנ"ל לומר דזה היתר הבא מכלל איסור , ע"כ ת"י הגמ' דמחידוש לא ילפינן כיון דסוף סוף בקדשים קלים לכתחילה איסור כדמוכח ממריקה ושיטפה אכל ח"י לא הוי כתיב ריבוי במריקה ושיטפה בקדשים קלים הוי מוקמינן מיעוטא למריקה ושיטפה ולקדש בבלוע כי היכא דלא להוי חיל נזיר היתר הבא מכלל איסור כן נ"ל ברור ליישב קושיית התוס' שם , וע"כ שפיר לריך לימוד בקדשים קלים למריקה ושיטפה , דבב"א לא הוי ילפינן מחטאת כי היכא דלא להוי חיל נזיר חידוש , ואין לומר חף אי לית לן ילפותא למריקה ושיטפה סוף סוף הוי חיל נזיר חידוש דהא חין מבטלין איסור לכתחילה , דזה חינו , דכבר הוכחתי דלמ"ד טכ"ע ל"ד חינו לריך ביטול כלל דלא אסרה התורה הטעם ואפילו חין רוב נגד הטעם , וכן משמע מתוס' בסוגיא דזרוע בשילה עיי"ש , ולפ"ז שפיר לריך לימוד למריקה ושיטפה דמ"ש לא ילפינן מאיל נזיר דסוף סוף הוי חידוש , אכל בלא הילפותא הנ"ל הו"א דקדשים קלים חינו טעון מריקה ושיטפה , דלא אסרה התורה טעם כלל בקדשים קלים כי היכא דחיל נזיר לא להוי חידוש , והנה ת"י חזי' שם בסוגיא דזרוע בשילה דאמר לא נלכסא אלא לר"י ע"כ לר"י ודאי ח"ש דלריך לימוד לענין מו"ש דלוגי זאת הוי מוקמינן הקישא לענין כיבוס כי היכא דלא להוי חיל נזיר היתר הבא מכלל איסור , והנה לר"ש י"ל ג"כ דלריך לימוד דוקא למו"ש דנהי דלא מלינו לר"ש דיסבור מין במינו לא בטל מ"מ י"ל כל כמה דלית לן ריבוי לקדשים קלים לא ילפינן קד"קל מהקישא כי היכא דלא להוי חיל נזיר חידוש לענין ביטול לכתחילה , נהי דיש שם ס' ומאה מ"מ הוי חידוש לענין לכתחילה , ע"כ לא מלינן למילף מהקישא למריקה ושיטפה , וכיון דלריך לימוד לזה ור"ש ס"ל אותו למעוטי היתה לו שעת הכושר , ע"כ ס"ל קדשים קלים ח"ט מו"ש , והנה לכאורה ה"י קשה לי לפ"מ דמוכח מהרמב"ם (פ"ה מהל' נזירות) דחלי שיעור ע"י תערוכות מותר מן התורה אפילו היכא דהוי טעמו וממס דודאי לא נתבטל כגון נזיר ששרה פתו ב"ין ונבלע בו יין פחות מכזית מכדי ח"פ , ועי' פר"ח (סי' תמ"ב) שכתב להדיא כן לשיטת הרמב"ם , ולפ"ז קשה מאי קאמר חזי' לא נלכסא חנא לר"י דאמר מב"מ לא בטל , נהי דלא בטל מ"מ כיון דהוי לפחות ס' חין כאן כזית בכא"פ , ואוי חלי שיעור ע"י תערוכות ואין כאן איסור תורה כלל , ול"ל דלר"י כיון דס"ל מב"מ לא בטל הוי לגמרי כאלו הוא בעינו וכמו

לאורווי דקדשים קלים טעונים מו"ש דמהקישא לא מלי למילק כמ"ס לעיל, דכיון דחיהו מוקי לה יקדש להיתר מלטרק לחיסור, וא"כ ודאי אין ראי' הו"ל והחמירה התורה לומר היתר מלטרק לחיסור והוי שיעור חיסור לגמרי, דמס"ס גימא"ג כ דהקפידה התורה על מיעוטא דמיעוטא דניצב מו"ש, ע"כ לריד אותה לתרומה, אבל לדין דס"ל יקדש חתי לטכ"ע לשיטת הרמב"ם דבעלמא טכ"ע לאי דאורייתא ספיר מליגן למימר כיון דהקפידה התורה אפילו על טעם בעלמא ע"כ התמירה התורה אפילו לגבי מו"ש, ודוק בזה.

והנה כל זה לפוס תירולא דחב"י בסוגיא דזרוע בשילה דאמר לא נלרכה חלה לר"י ע"כ ספיר מליגן למימר כמ"ס דלדין אין ראי' מזרוע בשילה לסתור הקישא לענין בלוע, דלדין אי ח"ס עי"ת כמ"ס לעיל אמנם לפוס ת"י דרצא בסוגי' דהתם דאמר לא נלרכה חלה לטכ"ע, וכתבו התוס' דלרצא הוי פעמים בזרוע בשילה טעם גמור ואפי' רוב חינו נגד הטעם, ע"כ ודאי לריד ילפותא נמו"ש חף לדין דכל כמה דלית לן ילפותא למריקה וטעיפה הוי מוקמינן הקישא לכיבוס כי היכא דלא ליחוי חיל נזיר חידוש, והוי אמרינן דוקא בחטאת אסרה התורה טעם ולא במקום אחר וכקושיית הגמ' שם מאי חזית, ות"י הגמ' דשם לא שייך כל כמה דלא ידעינן דע"כ פ' הקפידה התורה בקדשים קלים לענין מו"ש, ולפ"ז לרצא לשיטתו דלריכין לימוד ע"כ לקדשים קלים דניצבי מו"ש, וכיון דסתם לן תגא בהיתה לה שעת הכושר אין דמה טעון כיבוס, וע"כ דס"ל כר"ס דיליף ל"י מן אותה ע"כ לית לן ריבוי לקדשים קלים דניצבי מו"ש ממילא גם צזה הלכה כר"ס דקדשים קלים חינו טעון מו"ש, ע"כ קאמר רצא ספיר הא מני ר"ס היא, וסתם לן רבי כר"ס ואין הסתמות סותרות, משא"כ חב"י לשיטתו, דלדין מליגן לומר חף לפוס סתמא דהיתה לה שעת הכושר אין דמה טעון כיבוס ויליף לה מן אותה ואפ"ה הלכתא כרבנן דר"ס דקדשים קלים טעונים מו"ש מהקישא, כיון דאין לנו שום דבר לסתור הקישא, דמו"ז אין ראי' לדין ע"כ ת"י חינו טעון מו"ש פקדשי קדשים אבל טעונים מו"ש כקדשים קלים, כי היכא דלתוקמי סתמא כרבנן, והנה כבר כתבתי לעיל ליישב קושיית הגדולים השעה"מ והגאון מוהרמ"ב על ר"א דאמר משום דהוי נזיר וחטאת שני כתובים הא לדיד' לריד יקדש לעשה, וכתב ליישב דלדין הוי עשה דפשיעה רק רצא חסי צא ליישב לר"י דסתם ספרא כותי', ולדיד' לא הוי עשה דפשיעה כיון דניתנה עשה דאכלית קדשים לדחות בזרוע בשילה, וע"כ מוכח דס"ל כתירולא דחב"י, דלרצא חף לדין לא הוי עשה דפשיעה וכמ"ס לעיל, וכיון דרצא חסי ס"ל כאב"י ע"כ פסק הרמב"ם ספיר תירוויי דהיתה שעת הכושר אין דמה טעון כיבוס ואפ"ה פסק קדשים קלים טעונים מריקה וטעיפה מהקישא ועי' היטב בזה כי נ"ל בעזה"י דרך נכון בישוב פסק הרמב"ם הנ"ל, וחדי קצ"ה צלפולא, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך:

עוד ה"י נ"ל ביטויק' הגדולי' הנ"ל וביטוי דברי הרמב"ם שפסק דגדרים חלים על דבר מלוא ולוקה אם נדר שלא לחטול מלה ואכל מלה צלול פסח, דהנה הר"ה ת"י דמס"ס לא דחי עשה דמלה ל"ת דגדר משום דהוי עשה ול"ת, וכתב השעה"מ דמזה מוכח דלא כשיטת הרי"ב א' שהביאו התוס' סוף חולין, דאע"ג דאמרינן בכל מקו' לא חתי עשה ודחי ל"ת ועשה, מ"מ ח"ע ג' שאין רשאי לעשו' משום דאין עשה דוחה ל"ת ועשה מ"מ האלו נדחה ואין

יוד

לוקין, והרמב"ם כתב דאם אכל מלה לוקין, מוכח דלא ס"ל כשיטת הרי"ב א', ול"י ה"י נראה דאין ראי' מזה, דהא לריד להבין לשיטת ריב"א, כיון דמ"מ אין רשאי לעשות המלוא משום העשה שאינה נדחית, וא"כ הוי מלוא הבאה בעבירה ואינו יולא ידי המלוא, וא"כ ממילא גם האלו עובר דליכא למימר עשה דיקה כיון דחינו יולא ידי המלוא, אח"כ מלאתי קושיא זו בספר נודע ביהודה בסופו שאחד הקשה לו קושיא זו, והגאון הנ"ל כתב שהיא קושיא גדולה, והאריך שם בישוב הקושיא:

ולענ"ד נראה ליישב דזה מוכח דל"ס מלוא הבאה בעבירה רק אם העבירה נקראת על הדבר שיו"ל כגון מלה גזולה ולולב הגזול דנקרא שם גזול על החפץ ע"כ מקרי מה"ב, אבל היכא דאין החיסור נקרא על החפץ חף על פי שצא ע"י עבירה חפ"ה לא הוי מלוא הבאה בעבירה, וראיה לזה מהא דקיי"ל דסוכה גזולה בגזל קרקע יולא בה בתוקף חצירו והוליו מסוכתו משום דקרקע חונה גזולה, וקשה למה לא נימא דהוי מה"ב, ולפי מ"ס ח"ס, דנהי דהוא עשה חיסור מ"מ אין העבירה נקראת על החפץ, והוי כמו בגזל דמים וקנה בו אתרוג ועוד יש ראי' לזה מהירושלמי הביאו הלבוש ציו"ד (ס"י ש"מ) הקירע בשבת יולא ידי קריעה ולא אמרינן דהוי מה"ב ג' כמטעם זה דחף לעשה חיסור מ"מ אין החיסור נקרא על הקריעה רק על מעשה הקריעה, אבל עיקר החיוב טלך בצגד שקרע ואין החיסור נקרא על הצגד ולפ"ז מיושב שיטת הרי"ב א' דהתם בכתובה שכתב הרי"ב א' דאין לוקין משום כתיבה צו"ט, דעשה דכיסוי דוחה האלו ל"ס לחקש"י דהוי מה"ב דעל העפר לא נקרא שם חיסור וכן גבי טלוח הקן חתי ג"כ ספיר עד"ז, בן נ"ל ברור ומוכרח בעזה"י, ולפ"ז חתיין דברי הרמב"ם ספיר, דפסק בגדר ממלה לוקין, דהתם כיון דהמלה נאסרה עליו הוי שם החיסור על המלה, והוי מלוא הבאה בעבירה וא"י ידי מלה, ע"כ ממילא לוקין על האלו, ואין ראי' דלא סבר כשיטת הרי"ב א'.

אמנם ה"י נ"ל להוכיח דלא כשיטת הרי"ב א' מקושיית הגדולים הנ"ל על ר"א דאמר נזיר וחטאת הוי שני כתובים, הא לדיד' לריד יקדש לעשה, ולכאורה ה"י נ"ל ליישב בפשיטות קושיית הגדולים הנ"ל דהא ודאי ל"ל לר"א דאמר יקדש הוי עשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה היינו דבכל קדשים פסולים איכא עשה יתירה וזה ילפינן מיקדש, דהא ודאי חינו עולה על הדעת כלל דבהיתר מלטרק לחיסור הוי עשה ול"ת, ובכזית חיסור לחוד ליכא עשה, יליצא בארעא וכו', א"ו דמיקדש ילפינן דכל שצקודש פסול איכא עשה ול"ת, ולפ"ז יגדל התמים למה כתב רחמנ' א' נימא דיקדש לא חתי רק לעשה למה לא כתב רחמנא גבי קדשים פסולים עשה, וממילא כיון דהוי ילפינן ממשרת לכל הסוהר כולה היתר מלטרק לחיסור והוי ידעינן דבקדשים אמרינן ג' כהיתר מלטרק לחיסור, וממילא לא דחי העשה דאכילת קדשי' כשרים, כיון דבקדשי' פסולים איכא עשה ול"ת, ומאי שאיטא לאשמועינן העשה גבי היתר מלטרק לחיסור, ואין לומר דלא הוי ילפינן מנזיר רק ללאו כמו בגזיר דליכא רק לאו אבל העשה לא הוי ילפינן מיני' משום דבגזיר גופי' ליכא עשה, וע"כ הולך לכתוב העשה גבי היתר מלטרק לחיסור, דהא ליתא דמוכח בע"כ דלכולי מלתא ילפינן מנזיר, וכמו דאמרינן בעלמא דון מניה ואוקי באתרה, דהא מיקדש ילפינן שאם פסולה תפסול לענין נותר וכמ"ס התוס' שם בזבחים על מה שהקשו מאי מקשה הגמ' ליתא עשה, והקשו התוס' דלמא

נסתר התי' הג"ל לשיטת הריב"א, דלוי הוי כתיב העשה
צפ"ע הו"א דלענין חיסור עשה לא חמרינן היתר מלטרף
לחיסור, ומשום ח"ש לא הו"א חסור דהוי ח"ש ע"י תערובות
ע"כ מוכח לשיטת הרמב"ם דלא כשיטת הריב"א :

אך לפמ"ש לעיל דלר' עקיבא לא ז"ל יקדש הוי עשה
ד"ל דהוי עשה דפשיעה, רק ר"א לריד לתרץ
לשיטת ר"י דס"ל מב"מ לא בטל לא הוי עשה דפשיעה
כמ"ש לעיל, יש לקיים שיטת הריב"א חף לשיטת הרמב"ם
ודוק הטיב בכל זה, כי הדברים נכונים וישרים למולאי
דעת, למאי שכתבתי לעיל דקושיית הגמ' ורע"ק טכ"ע
מג"ל משום דלוי לית לוי טכ"ע הוי לוי לחוקמי יקדש
לטכ"ע כי היכא דלא להוי טכ"ע ולילף ממשרת לכל חיסורים
שבתורה יש ליישב כמה קושיות בסוגיא דלקמן, אחד מה
שהקשה בל"ח לשיטת הר"י מאורלייגוס דלוי ילפינן מגעולי
מדיון לא הוי רק עשה, ח"כ עדיין הו"ל לחוקמי משרת
לטכ"ע דלוי לאו, ולפמ"ש ח"ש דזה לא קשה כלל מג"ל
לחוקמי היתר מלטרף לחיסור לוקי לטכ"ע ד"ל דמסתבר
לוי לחוקמי היתר מלטרף לחיסור, רק דקושיית הגמ'
דלוי"ל לחוקמי יקדש לטכ"ע כי היכא דלא להוי טכ"ע חב"ל
הסתא דילף טכ"ע לחיסור עשה מגעולי מדיון חף אי מוקי
יקדש לטכ"ע לא הוי יותר מעשה, וזה ידעינן מגעולי
מדיון, ע"כ מוכח דלוי היתר מלטרף לחיסור ע"כ הוי
שפיר שני כתובים :

גם קושיית הפ"י שהקשה ה"מ למילף נזיר מב"ח דהוי
חיסור חמור, ולפי מ"ש לא לריבין למילף נזיר
רק קדשים, וזה י"ל שפיר דמלינן למילף, גם מה דקשה
לשיטת רש"י דס"ל כל היתר נהפך להיות חיסור האידך
מוכח זה מב"ח או מגעולי מדיון, ולפמ"ש ח"ש, דזה חף
מיקדש חינו מוכח, וע"י בזה הטיב, ויתר הדברים בסוגיא
זו וכל הנוגע לזה יבואר ח"ה בחלק יורה דעה ע"י שם
ודוק :

סימן טז

שאלה

היות בא לפני הרב איש אחד להתוודות על חטאת
נעוריו, ולקבל תשובה שלמה, ובחיד הדברים
הגיד כי זה כמו עשרים שנה, אשר למד במקום רחוק
ממקומו ערך חמשים פרסאות, וסמך לחותי מקום בקרי
קצת קלקל עם אשת איש, ואמר שמה ושם בעלה ושם
מקומה, גם אמר שידע בצירור שהוא הוי בעו"ה הבעל
שני, ומקדש נבעלה לחבירו שהלך עמו חששים בחותו עלה
בעו"ה, והאיש הג"ל הוא בר אורין קלל ונוהג בדרך
הישר לעת עתה קובע עתים לתורה כפי יכלתו, והוא
מדבא בעומיוחלוש המזג וגרחה שחין ברחו"ר דמי' בופה
על חטאת נעוריו, ומקבל עליו לעפות תשובה וסיגופים
כפי יכולתו מעתה ואילול, לשנות לפי דבריו, האשה
זנתה ברלון וגרחה על בעלה, חס לריד להודיע הדבר
כדי לתקן מה דאפשחא לוי יש תקוה להסיר המכשלה מכאן
ולהבא, גם ואופן האוחז חיד תהי' הואיל וכמעט
הוא בלתי אפסדי שהוא בעלמו ילך לשם מחמת כמה
טעמים :

הנה

דלמא שאני הכא דגלי קרא, ותי' דקרא איכא לחוקמי
ביותר דהוי ל"ת שיש בו כרת, ולפ"ו קשה מג"ל דהוי
חטאת ט"כ, הא לריד לפתוב דחמרינן היתר מל"א
חף לענין כרת, ול"ל כיון דילפינן מנזיר חמרינן דון מינה
וחוקי באתרה חף לענין כרת, וה"ל לענין עשה ול"ת
הוי ילפינן מנזיר, וח"כ קשה למה כתב רחמנא העשה
נבי היתר מלטרף לחיסור הוי לן למכתב העשה גבי קדשים
פסולין גופי', ח"ו מוכח דהכתוב הורה לן דלא ילפינן
מנזיר, ע"כ הולך לכתוב היתר מלטרף לחיסור צפ"ע
בחטאת ומיושב קושיית הגדולים הג"ל :

אמנם לשיטת הריב"א הג"ל י"ל לעולם דלא הוי
שני כתובים, דיקדש לא חתירק לעשה ואין
לומר דהוי לוי לכתוב העשה בענמא בקדשים פסולים גופי'.
ד"ל אי הוי כתיב העשה בענמא נהי דהוי ידעינן היתר
מלטרף לחיסור בנזיר מ"מ הו"מ למימר כיון דאיכא למימר
חתי עשה ודחי ל"ת ונא נשאר רק העשה, ולענין חיסור
עשה לחוד ודחי לא מלינן למילף מנזיר, דהא בנזיר
איכא לאו, והכא דנחתה הלכו מחמת עשה דאכלת קדשים
ולא נשאר רק עשה לחוד, [עין חולין (דף ק"כ ע"ב) תוס'
סוף ד"ה איכא, טכ"כ להדי' דחיסור עשה לא מלינן למילף
מחיסור לאו], וחיסור עשה לחוד ודחי לא מלינן למילף
מנזיר דהוי חיסור לאו, וקילתא מחמירתא לא ילפינן,
ע"כ הולכה התורה לכתוב היתר מלטרף לחיסור בקדשים
גופי' דהוי עשה, ע"כ חף חס הלכו נחתה נשאר העשה
דכתיב בגופי' והדרא הקושי' לדוכתי', ומוכח מזה דלא
כשיטת הריב"א :

אמנם עדיין י"ל דחף לשיטת ריב"א ח"ש, ואין לומר
דלא הוי ידעינן העשה ח" הוי כתיב במקום
אחר כיון דהלכו נחתה לא הוי ידעינן חיסור עשה דמנזיר
לא מלי' למילף דהוי קילתא מחמירתא, דלענין חיסור
עשה לא ל"מ דחף דלא חמרינן היתר מלטרף לחיסור,
כיון דעל העשה חין ליקין, ולענין חיסורא בענמא תיפוק
לוי דהכלוע בעלמא חסורא משום חלי שיעור, דלענין
ח"ש חף חיסור עשה חסור מן התורה, וח"כ ממילא הוי
עשה ונ"ת, כיון דבקדשים גופי' הוי כתיב יקדש ממילא
הוי ח"ש חיסור עשה והיתר מלטרף לחיסור מנזיר לענין
לאו, ושוב לא מלי' עשה לדחות ל"ת ועשה, וכמו דילפינן
לענין כל התורה מחנב, חף דחלבו הוא חיסור כרת חפ"ה
ילפינן חיסורים אחרים שחין הלל בלחו, וע"כ ל"ל כמ"ש
הר"ן דמשום חזי לחטרופי מסתבר למילף כל החיסורים
ח"כ ח"ה חיסור עשה, וח"כ מוכח שפיר דהוי טכ"ס מדלא
כתב רחמנא העשה בענמא :

ויישי לחקור חס טכ"ע שייך בחיסור עשה חף למאן
דילף מגעולי מדיון דקשה לחסוכי בגעולי
נכרים חיסור עשה לחוד, ולפ"ו נסתר התי' הג"ל דג"מ
היכא דהוי בלוע רק טעם, חף הא ליתא, דלפ"ו חף
היתר מלטרף לחיסור ל"ש כאן, דחין כאן חיסור לגבי
חיסור עשה לחוד, וצ"ע דמיירי שגלע בעין ופמ"ש
רש"י, וח"כ הוי שפיר חסור משום ח"ש, גם יש לחקור
נהי דרע"ק ס"ל תרומתו, טכ"ע והיתר מלטרף לחיסור
מ"מ לא מלינן דחמיר תרי חומרא לומר דלחלי זית טעם
ילטרף היתר, ד"ל להיתר מלטרף ולחיסור לריד עכ"פ
להיות אמם דחיסור, וכמ"ש רע"ק נזיר ששרה פתח
ביין דהוי ממש פמ"ש הרמב"ם, דזה מקרי ממש, ולפ"ו
ח"ש חף לשיטת ריב"א דהוי שני כתובים ממאי דכתב
רחמנא העשה לגבי היתר מלטרף לחיסור, חף לשיטת
הרמב"ם דס"ל חלי שיעור ע"י תערובות מותר מן התורה

תשובה

הנה דבר זה שאלת הראשונים היא, וכבר נשאל ע"ז הגאון בעל טודע ביהודה בחלק חור"ח (סי' ל"ה) והשיב שם שמחויב להודיע לאחרים מאיסורי, אף שהוא רק ע"א, ולא אמרי' בזה טובי' חטא זיגוד מעד וכמ"ס הרמ"א בח"מ (סי' כ"ח) אף אם יודיע רק להבעל לחוד אחרי שאין בדבורו כדי לחסור חשה על בעלה רק ע"י האמת הבעל שהי' נאמן עליו כב"ת, או שמותר להגיד אף להב"ד, וע"ז השיב הגאון הנ"ל רח"י מהסמ"ב שהביא רח"י דע"א מותר להעיד מההוא סמ"י, דאמר הסליח אשתו ונתה, ולא גרע בו מר שמואל ח"ו דלאפרושי מאיסורי שפיר דמי, ואפי' שהוא רק ספק שמה יקובלו דבריו, ודקדק הגאון הנ"ל מהחיתא התם כי חתא שליח אמר אשתו ונתה מזה הלשון משמע שלא אמר לנוכח להסמ"י, רק למר שמואל אמר כן ומוכח מזה היכא שיש ספק שיאמנו דבריו מותר לומר הפי' להב"ד, ומיירי שם שלא פגע עדיין בהסמ"י, אבל אחר שכבר הגיד להבעל והבעל אינו מאמינו טוב אינו רשאי להגיד להב"ד כיון שאין תועלת בעדותו ושם ביש הוא דאפיק יעיי"ש.

ואני אומר מי כהחכם היודע פשר דבר, כי לענ"ד דבריו המהפלאים בעיני, כיון דאף חי מהימן לי' כבי תרי אינה חסרה עליו רק משום שוי' נפשי' חתד"א ואין כופין חיתו להוליא רק שמחויב להוליא ללי"ש כיון שהוא שוי' נפשי' חתד"א, וגרסה פשוט דאם מת הבעל שרי' לכהן דמה"ת תהי' נאסרת ע"י ע"א, והאמת הבעל אינו מועיל לגבי דידה כלום, וא"כ למה לא יהי' לגבי דידה בכלל הולאות ש"ר, ומשום לאחרים מאיסורי יכול להמתין עד שיבא הבעל ויגיד להבעל לחוד, ואם יאמין לו יוכל לגרסה בלא הולאות ש"ר.

והי' אפשר לומר כיון שהבעל יכול להשבע להכחיש העד אם תרלה לגבות כתובתה כמו דחי' בש"ע דבטוען ברי יכול להשבעי' י"ל דה"ע ע"י עד כשר המעיד ועיי"ש באחרונים, וא"כ סוף סוף יתגלה הדבר שיחי' מוכרח להעיד לחייב שבעה, ע"כ יוכל להגיד לב"ד, אף מ"מ אינו נוח לי כיון דאיכא כל הגי' ספיקא, חילוי לא יהי' נאמן כבי תרי, ואף אם יהי' נאמן חילוי לא תרלה האשה ליטבע ותלה מרלוגה בלא כתובה, וא"כ מה הרעש הזה להודיע למר שמואל, ולא המתין עד שבא הסמ"י להגיד לו לבד.

ועיקר דקדוקו של הגאון הנ"ל לענ"ד נראה דלק"מ דהא גם בחיבועי' שם בקידושין (דף ס"ו) נאמר זה הלשון אשתו ונתה בע"א מאי, ולא נקט לנוכח ונ"ל דה"ט עפ"י מאי דחי' במס' שביעית (דף ל"ו) ה"ל כנה יעיי"ש דאין לומר אף בדרך לימוד לנוכח דבר קללה, ופי' רש"י שם שלא תקללנו, וה"ל דבר קלון ולעזא אף לומר לנוכח ע"כ בחרו לשון ערומים לדבר בזה לשון נסתר וגדולה מזו לעיל בחותו סוגי' אבל שורו נרבע כו' נקט ג"כ שלא לנוכח, ואף דבתחילת הסוגי' ח"י אמר לו שורך נרבע, י"ל היכא דנקט אמר לו, אבל היכא דלא נקט בתחלה אמר לו רק סתם י"ל דהנוכח קאי על המדבר עמו עכשיו ע"כ שמרו לשונם ונקטו בזה שורו נרבע, ובה"ה סמ"י ח"י איננקט אמר לי' להסמ"י כי לנוכח, אינו מוכח דהנוכח קאי על הסמ"י, די"ל ע"מ ח"י אומר לראובן אשת שמעון ונתה וע"כ המביא בגמ' זה המעשה בזהמ"ד

לאחזבי מיני, לא רלה לנקוט אמר לי' לסמ"י ונתה לטכח דהוי קלון למדבר עמו ע"כ נקט אשתו ונתה, אבל היכא דנקט אמר לו סתם ולא נזכר מי הוא ח"ן לטעות כלל דהנוכח קאי להמדבר עמו עכשיו, דא"כ הי' להאומר לומר אמר לאחד כו', משא"כ היכא דנקט מי הוא האומר לו, י"ל שפיר דהנוכח קאי להמדבר עמו ע"כ נקטו לשון נסתר:

ולפי' פירוש הגאון הנ"ל לא נזכר בגמ' כלל עיקר הדבר מי הגיד להסמ"י, וכן מהעסקה הסמ"י ג' שהעתיק בתשו' הנ"ל מוכח ג"כ דלא הגיד לשמואל מדאורגך להביא הא דאמר לי' שמואל ח"י מהימן לך, וסייגו ע"כ דמזה ידעינן דשמואל ידע מזה, וקשה דהנ"ל לגעור בהשלוח, ח"ו דלאפרושי מאיסורי שפיר דמי, אבל אם תחילת ההגדה הי' לשמואל, לא הי' מהלורך להביא סיוס דברי הגמ' הנ"ל, ולפ"ז ח"ן רח"ה שרשאי להגיד לב"ד, י"ל דלריך להגיד רק להבעל, טוב רח"ה בהגדות מיימוני (פ"ה מה' עדות) שכי' ולאפרושי מאיסורי מעיד כדאשכחן בהאי סמ"י שהגיד לו הסליח שנתה אשתו, הרי להדיא דס"ל ג"כ להסמ"י הגיד לו כטובי', ואף לדברי הטובי' הנ"ל י"ל כיון דעכ"פ לאחרים מאיסורי לריך להגיד, ואין בזה משום לשגגה בישא, וכיון דלאו כ"ע דיני' גמירי ח"ן לגעור בהשלוח אם אמר להב"ד אבל להורות כהלכה כילד יעשה, י"ל דל"ל דוקא להבעל, תמנ"ס י"ל דזה הוא מדינא דגמ', דהאיש מוליגא שלא לרלוגה, ח"כאם הבעל יאמין להמגיד לו יהי' רשאי להוליא בע"כ אבל בזה"ל דאיכא חדר"ב, ואינו יכול להוליא בע"כ רק ברשות ב"ד וא"כ ע"כ יתגלה הדבר לב"ד:

אך הא גופא בעי עיונה, אם יוכל להאמין להעד בזה"ל דאיכא חדר"ב, ואיכא נמימר עיניו נתן באחרת, והרי הרמ"א הביא שלשה דעות בזה באב"ע (סי' קע"ח) ויחדוש על הגאון טובי' שלא הזכיר כלל מדעות אלו, וגרסה דפשיטא לי' בכוונת הרמ"א דנאמן לחסור על עלמו וכן משמע באמת מסיום לשון הרמ"א שכי' אבל יש חונקין:

ולפום ראיטא ג"ל דלשיטת התוס' והרא"ש, שכתבו הטעם דראו חכמים קנקול הדורות, ורוב האומרות כן משקרות, לכך נראה להם להתיר עיי"ש סוף נדרים, וכן למ"ס הרשב"א בחידושי' שם שיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בכעין זה, נראה ודאי דאין לנו לדמות מלתא למלתא, אף דעכשיו שייך גבי ידי' ג"כ לומר שמה עיניו נתן באחרת, מ"מ ח"ן לך בזה אלא מה שאמרו חכמי' וגם די"ל דלא חששו כ"כ לזה כיון דמדאורי' האיש מוליגא שלא לרלוגה, ומלבד זאת נראה בעיני מלתא דפשיטא, דאין בנו כח לעקור דבר מה"ת והבנו דלא לסיק עלה, אף לת"י הר"ן דתורץ דאדרבא משנה ראשונה לאו דינא תני, דשורת הדין אינה נאמנת כיון דמשועבדת לי', אלא משום דהא מלתא כסיפא לה למימר, וחי לאו דקוטטא קאמרה לא הוי מולולא נפשה, לכך תקינו במשנה ראשונה דלישמא, ומכי חזו רבנן בתרתי דאיכא למימר ענב"א חוקמי' אדינא עיי"ש:

וכוונת הר"ן נראה לי פשוט, כיון דמשעבדה לי' אינה נאמנת אפי' לגבי דידה לשוי' נפשה חתד"א, דהא דנאמן חדס לגבי נפשי' י"ל דהיא מטעם הודחת' בע"ד וכדחי' בקידושין (דף ס"ה ע"ב) דה"ט דבקי' לא חמרינן הודחת' בע"ד כמאה עדים משום דמחויב לאחרונה, מזה משמע דלגבי ידי' לחוד שפיר מהני הודחתו, ולפ"ז י"ל שפיר דאיכא דע"י הודחתו בע"כ מחייב

מחייב לאחרינה כגון הכא באשה שאומרת טמאה אני, אם
נימא שתי' נאמני משום הודאת בע"ד בע"כ תהי' מחייב
לאחרינה שתפקיע עלמה מבעלה שהיא משועבדת לו,
ע"כ לא אמרינן בזה שוי' אנפשי חתד"א, ולפי שוטה
הר"ן ל' שפיר דאחר תקנת רגמ"ה דחינו יכול לגרש בע"כ
וכיון דאיכא ל' חיוב לדידה שוב לא מהימן לשוי' אנפשי
חתד"א, כיון דמחייב לאחריני, ואדרבא אפי' לדינא
דמשנה ראשונה דהיא היתה נאמנת היינו משום דמזלזלת
נפשה מסתמא אומרת חמת כמ"ס הר"ן שם משא"כ לגבי
בעל דלא שייך טעמא דזלזול, י"ל דאף לדינא דמשנה
ראשונה אינו נאמן לאחר תקנת רגמ"ה [גם נ"מ באונס
שלא יוכל לשלחה דלמשנה ראשונה אינו נאמן], והנה
ריתתי להגאון בית מאיר זל"ל שכי' דהר"ן לא תירץ רק
לעיקר הגאונות, דלמשנה ראשונה היתה נאמנת לגמרי
[וכן משמע מדהיתה נוטלת כתובתה] לזה תי' הר"ן
דמשועבדת ואינה נאמנת מלד עיקר הדין אבל אעפ"כ
קשה נימא שוי' אנפשי חתד"א ולזה לריך תי' הר"א"ש,
והשיג על מוהרש"ל דהבין ג"כ דהר"ן לא לריכין שוב
לכא לתירולו של הר"א"ש:

וזה כמו ארבעה שנים, דנתי בהלכה בשו"ת להגאון
בית מאיר זל"ל בענין גיורת אחת שנתגיירה שלא
צפני צ"ד, [יובא חי"ה בחלק יור"ד באריכות] ובתוך
הדברים הקשיתי לו, ע"מ דאיתא במס' יבמות (דף מ"ו)
נאמן אתה לפסול עלמד, ואי אתה נאמן לפסול בניך,
וכתבו תוס' והר"א"ש דלא משום נאמנות הוא, רק משום
דשוי' נפשי חתד"א, וקשה דלא מלינו דיהי' מוזהר מלכא
על פניו בת ישראל, וא"כ לגבי נפשי לא שייך שוי' נפשי
חתד"א, והיא אינה לריכא להאמין לו, כיון שהי' בחזקת
ישראל דמס"ה בניו כשרים, והשיב לי הגאון הג"ל ודיקדק
לשונם, דלא כתבו שוי' אנפשי חתד"א, רק שוי' נפשי
והיינו משום דכל אדם נאמן על שלו, כמו דאי' ביו"ד
(סי' קכ"ז) וכשיטת הר"א"ש והמרדכי שם, וכ' שם דזהו
כוונת הר"ן בגדרים חסור שבה לסיק הלך דהא נאמנת
על עלמה כמו בשאר באיסורי' דכל אחד נאמן על שלוולזה
תי' משום דמשועבדת לו אבל על קישי' שוי' נפשי חתד"א
לריך לבא לתי' הר"א"ש, וליין לעיין בספרו בית מאיר
(סי' קט"ו) ולפ"ז מיושב ג"כ הקושי' הג"ל בגר דנאמן
על עלמו לגמרי:

ולענ"ד דבריו תמוהים, דאם נימא משום דאדם
נאמן על שלו, וזהו נאמנות גמור ח"כ
ממילא אם בא על בת כהן תהי' חללה, כיון דיש בידו
לעשות נפשו חתד"א לאחריני, כמו שאומר על יינו שנתנסך
ואח"כ נתערב ביין חבירו ע"י גילוק, והתוס' כתבו להדיא
דאם בא על בת כהן לא פסלה, ובתוס' (דף כ"ה) כתבו
שוי' אנפשי חתד"א, וגם בהר"ן אי אפשר לומר כפירוש
דכוונת הר"ן משם דהיא נאמנת על עלמה, כמו כל אדם
הנאמן בשלו, דא"כ מאי תי' הואיל ומשועבדת לבעל,
מש"ה אינה נאמנת מלד הדין, דנתי דמשועבדת לו,
מ"מ לא גרע מנפקד, דבפקדון קיי"ל כל איכא דאיתא
ברשותא דמרא איתא ובידו למכרו ולהקדישו, ואפ"ה
כיון שהוא תח"י הנפקד מקרי בעלים, מכש"כ האשה
על עלמה דראוי' לקרוא בעלים על עלמה, להיות
נאמנת שנעמאה, וע"כ ל"ל דאין זה ענין להתם, משום
דהוי' דבר שבערות ועיי' צ"ס (סי' קט"ו) והגאון הג"ל
השיב לי פעם שנית על תשובתי אליו בקלרה, והואיל שלא
הי' נ"מ מזה לדין האם לא השיב ע"ז ולענ"ד נראה
כמ"ס:

גם בהר"ן נראה דאי אפשר לפרש דס"ל דטעמא
דמשעבדה לי לא מהני לענין שוי' אנפשי חתד"א
דא"כ מאי ראו על ככה במשנה ראשונה לעשות תקנה,
הואיל ומסתמא אינה משקרת, כיון דלא מזלזלא נפשה,
ע"כ תקנו שתי' נאמנת, אף דמדאורייהא לא מהני
סברא זו אפ"ה תקנו שתי' נאמנת, בשלמא אי אמרינן
דאפי' למשוי' נפשה חתד"א אינה נאמנת, וכיון דראובן
חכמים הראשונים שיש להאמינה, ותהי' באיסור כל ימי'
עם בעלה, ובני' יהיו חללים, ע"כ עשו תקנה
להאמינה, וכיון דהיינו ממילא אית לה כתובה ג"כ,
אבל אם נימא דטעמא דמשעבדה לה לא מהני לענין שוי'
אנפשה חתד"א, וא"כ אף בלא התקנה של משנה ראשונה
שתי' נאמנת לגמרי אף לענין כתובה, עכ"פ היתה
חסורה משום שוי' אנפשה חתד"א, וא"כ עיקר התקנה
היתה שתטול הכתובה, ודאיזה דוחק גדול לתקן להוליא
ממון משום סברא בעלמא, היכא דליכא חששא דאיסור
ואפי' אחר סרוב אין הולכין להוליא ממון, ומאי שהכריח
להגאון בית מאיר, דתירוצ דמשעבדה לי אינו מספיק,
דאין מאכילין לאדם דבר האסור לו, כמו בקונס תשמישך
עלי לפמ"ס לעיל, אין זה קושי' דהתם כיון דעשתה קונס
הנאת תשמישו שוב אין מאכילין לאדם דבר האסור לו, אבל
הכא הואיל ומשעבדה לי אינה בגדר הודאת בע"ד כיון
דחייב לאחרינה, ואין כאן איסור כלל ולא שייך לומר
אין מאכילין לאדם דבר האסור לו:

ועפ"ז נתישב לי קישי' התה"ד (סי' רכ"ב) שהקשה
על תוס' מס' יבמות (דף כ"ה) שכתבו
ואין לתמו' חמאי שרי' ה' שוי' אנפשי חתד"א, למה לא
הקשו קושי' זו על מתני' בגדרים, ותי' דהתם דחיקא
להו הואיל והוי רגלים לדבר, ולא ידעתי מה יענה
בהר"א"ש שהקשה מהא דמוותרת לחכול בתרומה והתם לא
מיירי ברגלים לדבר, וקשה למה לא הקשה ממתני' גופי'
ולפמ"ס י"ל לפמ"ס התה"ד שם דאף דאיכא דאומרת
טמאה אני, ואיכא רגלים לדבר דנאמנת היינו דבזה
אמרינן שוי' אנפשי חתד"א, ולא משום נתא דידו רק
משום להתא דידם, ולפ"ז י"ל דלמתני' לא הוי מלי להקשות
דסו"מ למימר כסברת הר"ן כיון דמשעבדה לי, לא
אמרינן שוי' אנפשי חתד"א אבהשתא דלריכין לאוקמי
הנהו עובדא דשלי גדרים באומרת טמאה אני כך,
והו"א דאסורה הואיל ואיכא רגלים לדבר, וע"כ קאמר
הגמ' אי איתא וקשי' להו כיון דבלא תי איתא היתה
חסורה לו, משום שוי' אנפשי חתד"א וא"כ מוכח דסברת
משעבדה לא מהני, ואפ"ה תוכל לשוי' אנפשי חתד"א
וא"כ מאי מהני הא דאי איתא ס"ס, ה' שוי' אנפשי
חתד"א, ואפי' עדי' מכחישים אותה נאמנת על עלמה
יותר מק' עדים, והולרכו תוס' לומר דהא חכמים שלא
להאמינם כו' ואתיין דברי הר"א"ש נמי שפיר דהקשה מהא
דמוותרת לחכול תרומה, ולא מפשטי' דמתני', דבמתני'
הו"מ למימר כסברת הר"ן דמשעבדה, ואינה נאמנת הואיל
וכא לאחרינה, משא"כ לענין תרומה ס"ל דלא מהני
טעמא דמשעבדה לי דהא אפשר בחולין, ומה לכאורה
רתי' גדולה לסברת התה"ד, וריתתי שגם בזה קשה בס'
צ"מ ולפמ"ס י' רתי' לדבריו:

אך מלבד זאת אפשר ליישב קושי' הג"ל דהוי
מלי למימר כתי' הר"א"ש בתוס' גדרים, דבאשת
כהן לא שייך שוי' אנפשי חתד"א דלא הוה פסולות
לינשא לכהן והתוס' הקשו ע"ז דאמרינן פ' יש מותרות כל
היכא דאיהו מוזהר איבינמי מוזהרת, ועוד דאמרינן

כמו דאסע עלמא באומרת טמאס איז נאך ויס רגלים לדבר
נאמנט, ולא חייסו לנתנה עיניו באחר, ה"כ כיון דעכ"פ
יס רגלים לדבר הו"ל והודה מחמת השוזה, ותו לא
אמר"י גבי בעל עיניו נתן באחרת ונאמן לומר שמאמין
לדברי העד, אך לשיטת המוהרי"ק ה"ל שהביא הרמ"א
לדריך להיות אינש דגיס ב"י ולא גמלא חולק ע"ז,
והמוהרי"ק הביא שם תשו' הרשב"א דס"ל ג"כ כ"י, ולזה
לא מהני ה"ל דרגלים לדבר כמס"ל, דכמו דאין לא
מסימנין ל"י ה"כ לא יכול ה"ל להאמין, וא"כ אין תועלת
בהודעתו כלל, אחת היא מאי ש"ס לימר, ה"ל קיי"ל
קידם חסה ע"מ שאני לדיק גמור כ"י חייסין שמא הרהר
תשובה בלבו, וא"כ י"ל חולי האסא בעלמא תגדה לדבריו
וה"ל דלא הודית עד עכשיו חדא דלאו כולי גסי דיני
גמורי שגאסרת בכך על בעלים, וכ"כ הגאון רב"י בתחילת
התשובה שם, ועוד דה"ל עד עכשיו לא היתה נאמנת,
ועכשיו ש"ס רגלים לדבר תהי' נאמנת, וע"כ חולי תלכש
רוח טהרה ע"י כמה התעוררות תשובה אשר כרוזה קרה
בחיל להתעורר מסינת חולת בכל יום ויום :

ע"ב נראה דהחיוצ מוטל עליו לראות לתקן מאי דאפשר בקלקול הנעשה על ידו ואף שהוא הי' סבועל שני דבריו, וגאסרה בלא זה על הבעל, מ"מ הואיל והוא לאפרושי מאיסורא, ישי' איך שיהי' נראה לדרך לתקן מאי דאפשר וכמ"ס הנוב"י שם, אך כיון שהודעו לא מהי רקע"ו והודעתה, נראה דאין לו להודיע רק לה וסיינו שכתוב אל"י דברים כהוגן מהתעוררת ששוכה, ושגם היא תראה לתקן במעוות, ושלא תהי' לאיסור כל ימי' וממ"כ אם תקבל דבריו מה טוב ואם לא טוב אין תועלת בהודעתו לבעל ואדרבא אפשר לחמת כסופא תכפור ותתמר להד"ס, משא"כ בזה הרבה ווח והללה לפני' אחרי שתלכש רוח טהרה ואיש חכם בפרנה ויתן לה עלה הסוגה לה בחיובו אופן שתפטר בעלה ולא תהי' צריכה כל ימי' באופן שלא יהי' תקלה אף קלון, כן נ"ל לפי שורה סדין, שאף שיש רגלים לדבר דברי העד הם חמת העפ"כ אין לעשות יותר, ועובדה מר וטרא חשידה דאוגנב כסא דכספא וחוי להאי דכפר ו' בגלימא דחבר'י כפתי' ואודי (ב"מ דף כ"ד) אין ח"י משם לעשות עפ"י חומדנה לשוליא הדבר לאמיתן דבמקום דע"כ חשדינן ל' עפ"י חומדנה, התם שאני חתרע עכ"פ חזקת כשרות שלו, צמאי דכפרידי' בגלימא חבר'י משא"כ צמי שלא חתרע חזקת כשרות שלו, רק י חומדנה בעלמא, י"ל דאין לעשות יותר רק להודיע אולי תתחרט וכמ"ס ל', אבל בהודעה לבעל נראה דאין עלת כיון דלא גיס ב'י, ולא שייך ב'י מהימן עלי' כבי תרי כמו שכתב המוהרי"ק.

וקצת נראה להוכיח דהסמ"ג והגמ"י ה"ל לא
 סביר להו כמוהרי"ק בזה, דהא קשה למהסולרכו
 להוכיח דלאפרושי מאיסורא מותר להעיד מעובדה
 דהאי סמ"י, הא בפסחים ה"ל א"י להדי' דאי מהימן
 לרצ"י כבי תרימותר לומר לו חפ"י בלא לאפרושי מאיסורא
 ו"ל דהתם צעי דוקא שודע שגחמן לרבו כבי תרי,
 משא"כ לאפרושי מאיסורי מותר לומר חף אס חינו יודע
 שגחמן לו כבי תרי, רק על הספק חולו יהי נאמן לו,
 מותר ג"כ להעיד, רק דע"ז קשה מאירא"י מיייתי מהתם
 מדלא גער בו מר שמואל בהטלות הא בגמ' לא קאמר
 מאי הוי עלה דהאי סמ"י אס גירש את חשתו חו לא וא"כ
 יוכל להיות שבחמת ה"י נאמן להסמ"י כבי תרי, ואי
 חיש דגיס ב"י, וגם הטלית אפשר שידע מזה שגחמן לו
 כבי

צנמ' דאוכלת בתרומה, ודאכצ"ח לא הציא רק קושיי
שני' מתרומה, דקושי' ראשונה נראה דהינו קשה כל כך
הואיל והינו נאמן רק לשוני' חנפשי' חתד"ח, ולגבי דידי'
חינה נאמנה, וי"ל דבחיסור כזה לא שייך שזי' חנפשי'
חתד"ח כיון דעיקר החיסור הינו רק משום לתא דידי'
וק"ל, ולפ"ז י"ל דהתוס' לא הקסוממתניתין, דהו"מ למימר
פתי' הר"ח, אבל הנהו עובדא דמיירי באשת ישראל
דהתם לא היי' חוגם, כמ"ש תוס' בכתובות, ולא שייך
פירוש הר"ח ע"כ הקשו שפיר, לפ"ד דמיירי התם באומרת
טמאה אני לך, ודברי הרא"ש התיין ג"כ שפיר, דהקשה מהא'
דאיכלת בתרומה, ולא ממתגי' דהתם לא שייך ג"כ תי'
הר"ח כמ"ש תוס' ורשב"ח, וזהו כ"ל פשוט יותר בזוגת תוס'
בחזור' הל' הראשונות דלשיטת התוס' וסד"א שוהרשב"ח
י"ל דבעל מהנינו לשוני' חנפשי' חתד"ח, לא

[illegible]

מִיָּהוּ אֲבִיתוֹ לֹא צִרְיָה לִי, דְּשִׁמְחָ לֹא יֵאֱמָר לוֹ סָבַע
כָּל, אִם שִׁמְחָ תִּקְבֹּל הֵאֱסָה־הֵגֵט מֵרְלוּנָה, כְּדִי
שֶׁלֶּה תְּוֹלֵד בֶּבֶד, וְעֵדִיךָ יֵל דְּלִרְדִּךְ לִסְוִידֵךְ רַק לִסְבַּע
וְלֹא לִבֶּד, וְתוֹ יֵשׁ לְעִיִּי לִפְנֵי הַרְמִ"ש (ס' קט"ו) יֵל
דִּהֵא דִמְהִינֵן הִיכָא דְמִסִּימֵן לִי כְּבִי תְרִי לִסְוִילָה־הֵ,
סִינִי דּוּקָא הֵאֱסָה מִמִּינֵן לוֹ בָּבֶל הַעֲנִינִים, אֲבָל אִם אִינוּ
מִמִּינֵן לוֹ רַק צִדְרָה הֵאֱסָה, הוֹאִיל וּבִלְאוֹ הֵאֱסָה נִחְשָׁדֶת לוֹ קִלְכָּה
אִינוּ נִחְשָׁדֶת עָלָיו, וְהַבֶּ"שׁ הַשְׂתִּיק יוֹתֵר מִפּוֹרֵשׁ דְּבִרֵי
מִוִּסְרֵי"ק, דְּבִעֵי דּוּקָא גִבְרָא דְגִיט צִי, וְאִ"כ נִרְאֵה פִּשְׁטָא
אִף דְּבִנֶּד אִיפֹא אֲוִמְדִנָא טוֹבָא דִּכְעָד אֲוִמֵר אִמֵּת, כִּיּוֹן
דְּבֵא לִקְבֹּל תְּשׁוּבָה, וְזֶה וְדָלִי דְהוּי רַגְלִים לְדְרִי טוֹבָא,
וְכַמֶּ"ס הַחֹת יֵאֱמָר צִתְּסִי כְּבִיאוֹ סְנִי"ס סֵס, אִפֶּ"כ נִרְאֵה
דְּלִשְׁמִיטָה מִוִּסְרֵי"ק הֵ"ל אִ"י לִמֵּר שְׂמֵאֲמִיט, וְנִרְאֵה פִּשְׁטָא
הַשְׂעֵס דְּכַמֶּ"ס שֶׁאֵין אִינוּ מִמִּינִים לוֹ מִכַּח הַרְגְלִים לְדְרִי
לִחְסָרָה, הֵ"ל לֹא יוֹכֵל הִיא לִהְיוֹת מִמִּינֵן, מִשָּׁא"כ גִּבְרָא דְגִיט צִי
אִלוּ הִי אֲלִיטָה צִדְרָה הֵאֱסָה, גַּם אֵין הִינִי חוֹשְׁשִׁים, כְּמוֹ
עִבְדָא דְּרִבָּא צִבֵּת ר"ח שֶׁהִבִּיא מִוִּסְרֵי"ק הֵ"ל לִרְאִי, וְגִדּוּלָה מִזֹּו אִ"י צִמֵּס פִּי עֲרִצִי פִּסְחִים (דָּף קי"ג)
דִּאִם רִאֵה דְרִי עֲרוּס צִאחַד וְיִוְדַע דְּמִסִּימֵן לְרִצִּי כְּבִי תְרִי
מוֹתֵר לִמֵּר לְרִצִּי כְּדִי לִשְׁטַחֲתוֹ, אִ"כ חֲזִינֵן דִּהֵא דְמִסִּימֵן
לִי כְּבִי תְרִי, הוֹאִ סְבִרָא אֲלִימַתָּה וְשִׁרִי לִסְמוּךְ עָלָיו
צִמְקוֹס לֹא דִאֲוִרִייתָה לֹא תִשְׁנֵא אַחִיד, וְאִ"כ בִּנֶד לֹא
מִהֵנִי הוֹדַעְתוֹ לִסְבַּע כִּיּוֹן דִּהֵא גִבְרָא דְלִחִיט צִי, וְאִינוּ
מִכִּירוּ וְלֹא יִכָּל לִמֵּר דְּמִסִּימֵן לִי כְּבִי תְרִי :

שוב ראייתו בדרכי משה אב"ע (סי' קט"ו) שהביא
בסם תש"ו רש"א דבז"א א"י נאמן לומר שמאמין
לדברי העד משם דחיישין שמה עיניו נתן באחרת, כמו
למשה אחרונה באומרת טמאה אני לך, וזה דלא כמ"ס
לעיל, דלשיטת הרשב"א לא נוכל לדמות מלתא למלתא,
לעקור מלתא דאורייתא משום מגדר מלתא, אך דברי
הרמ"א ל"ע קלה, כי לפי הגרסה מתשו' הרשב"א (סי'
אלף רל"ז) לא החליט הדבר, וע"כ (בסי' קע"ח בהג"ה)
ד"א שסופין אותו ומשמש עמה, נרשם שם מרדכי ולא
הרשב"א, ועכ"פ ה"א גופי' ג"כ לא ברירא, אם אומר
שמהמין לדברי העד אם נאמן בך ולזה ה"א אפשר לומר

כבי תרי, וע"כ לא גער צו שמואל, דה"כא שוידע דמדימין
 לו פשיטא דמותר להגיד אפי' בלא לאפרושי מאיסורי,
 כדמוכח פ' ערבי פסחים, א"ו דס"ל להסמ"ג והגהת
 מיימוני דהא שיהי נאמן לו כבי תרי בכל העניינים לא
 סייך אלא בתלמיד לרבו, או בת רב חסדא לרצא, אבל
 שמעי' דשמואל לגבי הא שמי' מסתמא לא הי' נאמן לו
 בכל העניינים, כיון שאין לו עסק עמו, והוי בדרך לא
 גיס צי', וע"כ הא דאמר שמואל אי מהימן לך כבי תרי
 הייע' בדבר הזה מחמת אומד הדעת שראה בלא זה
 פרילות מאשתו ובדומה, וע"כ הוכיחו שפיר מהאי סמי'
 דלאפרושי מאיסור מותר להעיד אף שאינו יודע אם
 יקובלו דבריו דמנא ידע השליח שיהי רגלים לדבר אלא
 הסמי' להאמינו, א"ו שאף על הספק מותר להעיד לאפרושי
 מאיסורי מדלא גער צו מר שמואל, וכיון שכן מוכח ע"כ
 מהסמ"ג והגהמ"י דס"ל דלא כמוהרי"ק רק דאפי' נאמן
 להבעל כבי תרי מכח רגלים לדבר אפ"ה מחוייב להוליא
 אשתו, ולפי שטת זו הי' מחוייב להודיע להבעל אולי יהי
 נאמן בעיניו מחמת רגלים לדבר שמורה מחמת תשובה
 אמנם ל"ע בסמ"ג עלמו כי אינו תי", והגהמ"י הג"ל
 סיים שם והביא לראי' עיבדא דבת ר"ח שאמרה לרצא
 ודענא בהאי איתתא דחטודה חטובה, וע"ז לא הועלנו
 בת"י הג"ל דהא מלין למימר דבת ר"ח ידעה דרצא קים
 ל"י בגווה אפי' בלא לאפרושי מאיסורא רק כדי לשנאוהו
 מותרת לומר ואף דאמר התם מלוה לשנאוהו מ"מ פשיטא
 דלא אלים כ"כ מלאפרושי מאיסורי ול"ע, ואפשר לומר
 דהתם צפ' ע"פ שאינו אומר רק לרצו ויהי' הדבר כמס'
 ולא יתגלה ע"כ מותר להגיד משא"כ בעיבדא דסמי' שאם
 וגרסנה מסתמא יתגלה הדבר שמסוס שמואל זה דבר
 ערוה מגרסה, וכן באינד דמיייתי התם ולזה אין ראוי
 ממס' פסחים דמותר להעיד, וע"כ הילך להציא ראוי
 דמותר להעיד, וא"כ אין ראוי דהסמ"ג לא ס"ל כמוהרי"ק
 וספיר י"ל כמס"ל, דאין תועלת כלל להודיע להבעל רק
 כמ"ס : הכ"ד

הק' שלמה זלמן מפוזנן

סימן יז

הנה שלחתי דברי' הג"ל לכבוד הגאון
 המפורסם מופה"ד מאור הגולה
 מוה"י אברהם זל"ל אב"ד דק"ק גלויגא
 וזה אשר השיב לי

ב"ה ד' א' עבת תקס"ט לפ"ק

זה אחיו שבעות אשר הגיעני אמרתיו הישרים, ולא
 הי' עת הראוי לי לעיי' היטב, עד כי זהו אחי
 ימים אשר לא יכולתי עוד להתאפק, מלשאת ולתת בדבריו
 כפי אשר יורוני מן השמים, הנה גוף הענין חמור תלילת
 חזון משמוע, ומעל' יי' חזון וחקר כל מקומות הנוגעים
 בזה, ובפרט בדברי הגאון נוב"י זל"ל, והנה בגוף הדבר
 אשר המליא הגאון ללדד קלת, משום גדול כבוד הסדרות
 אם כי ודאי אין דעתי מסכמת לסמוך ע"ז, דברי' אשר
 לא שערס הראשונים, ואף גם הגאון זל"ל לא סמך ע"ז
 גם כי אין כ"ד נוגע לזה כלל, ולזאת לא דיבר רומ"מ כי

בזה דבר, אעפ"כ הוסיף ונוגע לדינא במקום אחר נזכר
 קלת מזה, הנה הגאון זל"ל לידד מתחילה לומר דמקרי
 שב ואל תעשה שלא להגיד ובשוא"ת מבוחר צברכות (דף י"ט
 ע"ב) דשרי אף באיסור דאורייתא, ואי משום דבעל
 האשה עובר בקום ועשה מ"מ הוא שוגג ולדעת הר"ה
 שרי, כמו שמבאר בי"ד (סי' ט"ג בהג"ה) וכן (בסי'
 טע"ב סעי' א') בהגה"ה דאין להגיד לכהן שיש מת באהלה
 עד שילבש עלמו, והיינו ג"כ כהר"ה ש' כמבאר בתה"ד
 (סי' רפ"ה) דשם מקור הדין, והגאון זל"ל נסתפק קלת
 בכוונת רמ"א עיי"ש, ואף דבאמת ק"ק על הרמ"א מדוע
 בסי' ט"ג לא הכריע להלכה, ובסי' טע"ב הכריע כהר"ה ש'
 וקלת י"ל דהרמ"א לירף להקל דעת הרצ"ד ססובר
 דבזה"ז אין טומאת כהן כלל מן התורה, דבלא"ה כולנו
 עמאי מתים, ואין להאריך.

ובאמת

לריך להבין בתוס' מס' שבעות (דף למ"ד
 ע"ב) ד"ה אבל איסורא לתי' קמא שם,
 סברי לחלק בין גנאי גדול או קטן ובתי' בתרא כתבו,
 כיון שגעשה ע"י מעשה מקרי קום ועשה יעיי"ש, ומשמע
 דאין פסקין בתי' קמא יעיי' ב"ח (סי' י"ג) לענין
 לילית אף דהוי שב ואל תעשה מחוייב לפשוט עיי' מג"א
 שם, וכ"כ האו"ת בחו"מ (סי' כ"ח), וא"כ הרי משמע
 לתירוץ קמא, אף אם האחר עושה במזיד אפ"ה הוא
 אין מחוייב להעיד, כיון דגבי דידי' הוי שוא"ת, ואין לומר
 דכוונת תוס' ג"כ דהוי איך שוגג, כיון דאיירי בעדות
 אשה שוידע שהוא חי, וא"כ ודאי הנושא חותה הוי שוגג
 וגם היא שוגגת אם נשאת עפ"י עד, אבל לעולם במזיד
 אף לתי' קמא מקרי קום ועשה, מ"מ לשון תוס' לא משמע
 כן, ממאי שכתבו בהך דסק וקיפה ואעפ"כ יש מקום לומר
 כן ויהי' איך שיהי' לכאורה הרמב"ם והר"ה ש' פליגי בהא
 דהרמב"ם סובר דס"ס כיון דהוי קום ועשה לגבי איך
 חייב להגיד, והר"ה ש' סובר כיון דהוי שוגג איך לית
 לן בה ועכ"פ העיקר משום דהוי שב ואל תעשה לרואהו ואיהו
 הוי שוגג, וא"כ לכאורה לריך גנאי גדול כמו שאר שוא"ת
 כנ"ל, וא"כ לכאוי' אם נאמר בנידון כזה להחזיר מטעם זה
 ע"כ משום דמקרי ג"כ גנאי גדול כבוד המשפחה :

אך

קשה א"כ הא דכו' הרמ"א (בסי' טע"ב) הג"ל
 דא"ל להודיעו הא אם ידע לריך ללאת ערוס
 ות"ל הרי גילה קרא ולאחותו דמותר כהן לעמא למת
 מלוה, וע"כ הטעם אף דהוי קים ועשה משום דכהן אינו
 שוה בכל כמ"ס תוס' צברכות שם, וא"כ ס"ס אמאי לריך
 ללאת כמו שהקשה באמת החות יאיר (בסי' ז"ה) והגאון
 נוב"י הג"ל רוצה להוליד מזה דרמ"א פסק כרס"י צברכות
 שם, דלגבי מת מלוה לא הויא כהן כלל על עומאה עיי"ש
 וזה דוחק, אכן החו"י שם תי' לענין זה ג"כ לחלק בין
 גנאי גדול וכו' וזה לא מקרי גנאי גדול דכ"ע ידעי דמחמת
 מת הוא רץ עיי"ש, וכ"כ האו"ת (סי' כ"ח) אך החו"י
 הקשה עיד' ת"ל הא הוי שוא"ת כיון שכבר הי' באוה"ל וא"כ
 מת [ובתי' למכות הארכנו בזה אם זה הי' שוא"ת וא"כ מ]
 והאו"ת תמה עליו ת"ל בשוא"ת בענין ג"כ גנאי גדול עיי"ש
 ולכאורה שפיר הקשה דהרי אם נאמר דלענין זה צעי' ג"כ
 גנאי גדול א"כ מאי מהני שוגג, כיון דסוף סוף חייב
 להפריש חצירו גם משוגג, רק דהוי שוא"ת וא"כ ע"כ סובר
 רמ"א דלענין שוא"ת לא צעינן גנאי גדול, וא"כ הקשה
 שפיר החו"י, ול"ל דאם חצירו שוגג עדיף טפי אף משוא"ת
 כיון דהוי שוגג וק"ל :

אך

א"כ לפי"ז הא דקיי"ל בח"מ (סי' כ"ח) דת"ח חייב
 להעיד אף שאינו לפי כבודו במקום אפרושי
 מאיסורא

מאסורא, א"כ כי' לו לבאר אם העובר סוגג א"ל להעיד
כיון דלזה לא לרד גנאי גדול וי"ל וק"ל, עכ"פ ודאי אין
לסמוך עכ"ל להקל, וגם הגאון ז"ל סיים דאין להקל, די"ל
משום כבוד הצדיות לא שרי רק לעצור לשעה, ולא בדבר
שעומד באיסור לעולם, והביא סמוכין לזה מלשון הירושלמי
שהביא הר"א ש"ס ב"ה בלחיים ע"ש, אף שמתוס' בשבוע' הנ"ל
יראה להדיא דלא כדבריו בענין עדות חשה, מ"מ לשון
הר"א ש"ס משמע כוותי, וגם צ"י גנאי גדול, וגם מלשון
הרמב"ם (בה' בלחיים פ"י הלכה כ"ט) שכי' דאין כבוד
הצדיות דוחה ל"ת דאורייתא, ולמה דוחה באברהם שהוא
לאו של ממון, ולמה דוחה פסח משום דגלי קרא ולחיותו
וכו', וכבר תמהו ע"ז דהרי בגמ' שם בצרכות מבואר
דפריך ונילק מיני ומשני שו"ת שאני, ועיי' חו"ת (סי'
כ"ח) הנ"ל ה"טב, וקלת י"ל משום קושי' חוס' דב"מ שם
שהקשו ז"ל והתעלמה גילוף מולאחותו ותי' לחלק בין
גנאי גדול עיי"ש, והרמב"ם לא סבר זה, וסובר דבאמת
הוי שני כתובים הבאים כא' ואין מלמדין, וכש"ס דברכות
י"ל לא צ"י לאוקמי רב כתנאי, א"כ באמת אין מלמדין
וא"ל דא"כ אמאי אמרינן בשבועות שת"ח א"ל להעיד
בממון, משום דיליף מזה התעלמותו וזה הוי שני כתובים, ז"ל
כיון דקרא דולאחותו ודאי אילתרך דלא נוכל ליליף
מזה התעלמות דאיסור מממון לא ילפינן רק והתעלמות מיותר
דיליף במכש"כ מולאחותו, וא"כ כיון דכתיב והתעלמת
גלי דלא גילף מולאחותו והיינו איסור, אכל ממון יליף
שפיר מזה התעלמות :

ובזה מיושב גם דעת הרמב"ם שפסק (פ"י מה'
שבועות כ"ז) דמלך חייב בשמיעת קול יעיי"ש
צ"כ מ, ולה"ל ניחא דמשכחת שפיר דמלך חייב להעיד
בעד סומא, דהוי לאפרושי מאיסורא וכו' הפסד ממון
של כתובה כמבואר בשבועות (דף ל"ב) וזה דתנן
בסוריות שם דאינו בשמיעת קול היינו כמ"ד דשני כתובים
הצב"א מ, וא"כ אף לאפרושי מאיסורא א"ל להעיד דהוי
שו"ת, ובס' עלי ארזים צ"ב ע' (סי' י"ז) הרגיש קלת
בזה, ושם כ' אפרושי מאיסורא היינו בעדות חשה שמת
בעלה עיי"ש, וזה תלי' במחלוקת אחרונים בחו"מ (סי'
כ"ח) אי כה"ג מקרי ג"כ אפרושי מאיסורא ועד סומא
ניחא טפי ואין להאריך, עכ"פ י"ה' אף שיהי' משמע לדעת
הרמב"ם לעולם לא מהני באיסור כבוד הצדיות וק"ל וכו' א"ל
צ"ד אין כ"מ בזה לא אהריך בזה :

ענין ה"ב בזה ז"ל דאיכא חדרגמ"ס, אם הצעל אומר
אני מאמינך מה דיני, סנה' הרמ"א צ"ב ע'
(סי' קע"ח סעי' ט' בהגה"ה) הביא דעות בזה, ומקורו
ממרדכי פ' האומר ושם נראה כי ה' מקום לומר דהא
דאין חשה נאמנת טמאה אני לך, היינו באשת כהן שרלונו
לכופו לגרשה וליתן כתובה, אכל באשת ישראל דליה לה
כתובה, כיון שהי' ברלון לא שייך לומר אינה נאמנת
דלענין לכופה לשמש עמה אין ראוי לכאורה דשו' אנפשי
כו' רק דהוא א"ל ליתן לה כתובה, אכל באשת ישראל
דכלא"ה לית לה כתובה לא שייך זה, ודחה זה והביא ראיה
מהנך עובדא דסיף נדריס הגבוהי' ונפטווי, דשם הי'
בביתא דהוי ודאי ברלון ואפ"ה א"כ, ועכ"ל לענין זה
דאין חוששין כלל וכופין אותה להיות עמו כמו מורד ומורדת
במקום שאין לכוף בפחת ותוספת (כתובה *) עוד הביא
ראיה מהך נוהג שם דהוי
מהרזיק וסך דחויא דע"כ
חיירי באומרת טמאה אני לך
ברלון, ואפ"ה לא חש משום

ע"ז) משמע דודאי אין משו' עיני' נב"א דהנך הוכחות
כופין לשמש לא אותו ולא חי חיתא, וכו' דמסיק הש"ס
אותה אף ברגלים חוטא, לא מהני רק לענין שלא תהי'
מ"מ עכ"פ כופין אותה רגלים לדבר כמבואר כ"ז
בדבריו לומר את משועבדת בתוס' ור"א ש' בכתובות פ'
ל' לתשמיש וכדומה וק"ל חעפ"י ויבמות פ"ב, ומסיק
המרדכי דכ"ז ראי' ברורה ע"כ
בלי מיחוס לומר אין מאכילין
לאדם דבר האיסור לו :

והנה סר"ן בחי' נדריס שם, ובקידושין פ"ג דמיייתי
הרי"ף שם הך סוגי' נדריס כ' דהנך עובדא
דחלווי וכו' הוי באונס, משום דהיינו סברה דבעלה הי'
וא"כ אין ראי' די"ל עיקר הענין לענין לכופו לתת גט
וכתובה, וכן הך עובדא דמהרזיק כ' די"ל בלא אמרה
טמאה וכו', ואפ"ה אי לא הוכחה ה' מקום לחוש להוליא
יעיי"ש, אולם הרמב"ם (פכ"ד מה' אישות) פסק להדיא
דאף באשת ישראל ואומרת ברלון ה' אין נאמנת, וכן
פסק הטוש"ע (סי' קט"ו) :

אכן עדיין יש לספק, דלמא הא דאין נאמנת לומר
טמאה וכו' היינו גבי דא"ל לתת כתובה, מ"מ
לכאורה יכולה לכופו עכ"פ ליתן גט בלא כתובה, וא"כ
דא"ל לכופו, אכל עכ"פ אין אומרינן לה שתשמש עמו,
אך באמת אין זה מבואר כ"כ באשה שנטמאה, אם יכולה
לכוף לבעל לגרשה, נהי דאיסור ליתך עמה מ"מ היא
אפשר הינה יכולה לכופו לגרשה, ונהי דמעטין ודאי
לפסולות, היינו אלו כופין אותה בלי היות עמה, אכל לא
לגרשה, כמבואר בש"ע (סי' קי"ז סעי' א' צ"ב) אף
באמת מלשון הר"מ בר ברוך דמסס מקור סדין כתב א"ל
לגרשה אם הינה באה מחמת טענה יעיי"ש בתשו' רשב"א
(סי' תת"מ) א"כ יראה להדי' דהיא יכולה לכופו לגרשה
אף שם י"ל דקאי דוקא על רוחא דס מחמת השמים, ולא
על זגתה, דהיא גרמה לה לעלמה, וכעת לא עיינתי היטב
בזה, ובלא"ה ק"ל קלת על לשון הר"ם שם שכי' אם הינה
באה מחמת טענה, ת"ל כה"ג כיון שנמנעת מתשמיש לגמרי
א"ל כלל לטענה צעניא חוטא כו' כמו צאין יכול לבוא
עלי' ואין להאריך פה, עכ"פ אם נאמר דיכולה לכופו
לגרשה בנטמאה, ודאי א"כ י"ל באומרת טמאה אני אינה
נאמנת לכופו, אכל עכ"פ אין אומרינן לה לשמש עמו
ותחוש לעלמה, אכן אף שיש לד לומר כן, עכ"פ הרוחה
יראה מלשון הש"ע (סי' קט"ו סעי' וי"ו) שכי' סתמא אין
אוסרין אותה ולא ביאר כלום, וגם הרי הרמ"א (סי' קע"ח
ה"ל) הביא דעות לענין חדרגמ"ס אי כופין אותה, דמשמע
דכדעות חלוקות הן אי יכול לגרשה צע"כ או אי לא לגרשה
צע"כ, אכל עכ"פ אין כופין אותה לשמש עמה, או אפילו
ספין אותה לשמש עמה (ובס' קט"ו) ה"ל לא הגיה כלל
ע"כ דסובר באומרת טמאה כו' כ"ע מודים, ולקמן נזכיר
קלת בזה א"ה, ובאמת לריד להבין ולתקן קושי' המרדכי
שם, שהקשה ת"ל לענין שיהי' חטור לשמש עמה בלא"ה
היא נאמנת במגו שהיתה אוסרת הגאון תשמיש עליו
שהיתה חטורה, ואי משום שיכול הצעל להפך לה, הרי
יכולה לידור עד"ר, אך המרדכי הקשה שתדור צדדי
ולמ"ד אין לו הפסד, ולדידן דפסקי' הודר צדדי' יש לו
הפסד א"כ ל"ק ועל דעת צדדי' ג"כ ל"ק דאין פסקי' בעל יכול
להפך נדר עד"ר (עי' סי' רכ"ח) וק"ל עכ"פ יראה באומרת
טמאה אני לך מותר לשמש עמו ואין אנו משגיחין במה שאמר'
ואפשר גם כופין אותה בדברים כג"ל וק"ל, וכן משמע
מלשון הר"א ש"ס קלת ביבמות פ' הבא על יבמתו גבי
היא

היה חומרת מיני, וגם בתשובת רשב"א (סי' חלק רל"ז) יראה להדיא ג"כ דפשיטא לי' בטמאה חני כו' שמוותרת לשמש עמו עיי"ש :

ואולם לענין בעל שאומר לעד חני מאמיק, או לאשתו שאמרה טמאה חני לך, ואח"כ חזרה בה, הביא רמ"א (סי' קע"ח הג"ל) דעות בזה ובבטן רמ"א שכו' ומגדן אותו כו' כבר הרגיש הב"ש שם, דלדעת זו דלוי' נאמן אמאי מגדן אותו, הלא חניה מגרסה עיי"ש ול"ל לקארה דמ"מ כיון דלדעה זו חני כופין אותו, הו"ל ואומר שאמרה עליו, ח"כ ס"ס תבוא לידו גט והאיגורס לבטל תקנת רגמ"ה, וכ"כ האומר יאסר הנאת תשמישך עליו דג"כ אסורה עליו, ואח"כ יראה דחין יכול לכופה לקבל גט, ומ"מ אפשר ג"כ מגדן אותו, ואין להאריך בזה, או אפשר דמגדן אותו, כיון דמ"מ כוונתו הי' כדי כגרסה, ועיי' תשו' מהר"י הלוי (סי' מ') שלידד לפרש פן, והנה עכ"פ הרמ"א לא הכריע, חס כופין אותו לשמש עמה או לא, ח"כ דגבי טמאה חני לך תשמש עמו כנ"ל, היה משועבדת לו מדינא, גם האשה קרקע עולם כמ"ש הרשב"א בתשו' (סי' ל"ג) דהיא ודאיתוותרת, ח"כ דהי' מקום קלת לומר בהפנת הרמ"א דחין חילוק בינו לבניה ואח"כ דהי' קע"ח חמרי רק דחין כופין לדעה ח' אבל ודאי לא מחינן בדי' חס רולה לשמש עמה, ובסי' קט"ו חמרינן ג"כ רק דמוותרת לשמש עמו, אך זהו דוחק מדלח הגי' הרמ"ה כנוס בסי' קט"ו וק"ל, ובתשו' רש"ל (סי' ל"ג) כי קלת לחלק ולומר דוקא חס מאמין לדברי' ואח"כ חזרה בה, או חס אומר שראה בעלמו שזנתה אבל חס אומר שמאמין לדברי' עד, ודאי ח"י להפקיע חדר"ג ואינו נאמן ובתשו' מהר"י הלוי (סי' מ' הג"ל) הביאו וחלק עליו, וכי' ד"ל דוקא חס אומר שראה שזנתה אינו נאמן דחל"ס פ"ה יאמר פן ויפקיע חדר"ג, משא"כ באומר שמאמין לאמר לא שייך לומר כן, ועיי' רשב"א בתשו' (סי' חלק תרל"ו) כי ג"כ דקרוצ לומר שמוותר לשמש עמה, כיון דמשועבד לה, כמו בטמאה חני לך, ואח"כ הרולה לחוס ואומר שאסור לשמש עמה, משום שו' אנפשי חתד"א מ"מ היא יחוס לעלמו, ואח"כ תרלה למחול העונה, ושלא יתן לה גט, יתן לה שאר כסות עיי"ש, עכ"פ איכא שני דעות בזה :

ולכאורה יש מקום לומר ג"כ ח"כ למ"ד דכופין לשמש עמה מ"מ היינו שאומרי' לו חייב אתה לשמש עמה, דלא שייך יותר ענין פפי', כאשר כי בתחלת דברי' ווא"כ י"ל חס הוא יודע בעלמו שהאמת חתו, או שמאמין באמונה שלימה בעד לא ישמש עמה, ויהי' לו באמת דין מורד, ולכאורה קשה גבי ידי' אמאי כופין אותו לשמש עמה, הא יש לו מיגו נענין לאסרה עליו שהי' יכול לומר יאסר הנאת תשמישך עליו, וי"ל חדא דחין ראינו לעשות דבר שאינו הגון בעיני הבריות, או דעשה בזה, שסבור הי' מכח שיאמין ויכל לכופה לקבל גט ואפי' בלא כתובה, ותלי בענין מגו לחלי טענה ואין להאריך, ומאד תמה חני על ס' בית הילל (סי' ר"ה ס"ק צ') ציור"ד שפ' שם בזה ז' חין אדם יכול לאסור אשתו עליו משום חדר"ג, דחרס הי' כמו שבועה עיי"ש, ול"ע דרי קי"ל דנדריס חלי לבטל מלוא, ואח"כ האמר כוונתו משום דמשועבד לה ולא מהני הגדר, ח"כ דחין זה במשמעות נסיו, אך גם זה ליתא דהרי באומר הנאת תשמישך עליו לא מהני שיעבוד משום דחין מאכילין אחדס דבר האסור לו כמבואר, ואח"כ כוונתו באומר הנאת תשמישי עליו, אפתי מאי ענין זה לחדר"ג, בלא"ה ג"כ

לא חלו כמו דפריך הש"ס ריש המדיר, ופיון דמשועבד לה היכא מלי מדיר לה וכו' ח"כ דיכול לגרסה, זה ל"ה כיון דס"ס כ"ז שלא גרסה משועבד לה, והוא לא קובל עליו לגרסה, הן חמת דהרדב"ז (ח"א סי' ס"ח) כי דמס"ה המדיר את אשתו וכו' מהני הגדר האילו ויכול לגרסה, ומה"ט פ' דנדר הנאה מאסרתו לא מהני, הו"ל ואין יכול לגרסה יעיי"ש, וא"כ י"ל שפיר ג"כ סדרת הבית הילל דבזה ז' דאיכא חדר"ג ח"כ ממילא חין הגדר חל, אך לא זפתי להבין דברי הקדוש הרדב"ז ז"ל, דהרי מבואר דח"כ חסה שאמרה הנאת תשמישך עליו מהני הגדר, ח"כ דמשועבדת לו משום דחין מאכילין כו', וגבי חטסתו מבואר ריש הלוקין דמהני הגדר וחייב באמת מלקות שביטל העשה, והא דריש המדיר דחייבי באומר הנאת תשמישך עליו פריך הש"ס באמת שם, וכיון דמשועבד כו' וגוף הסדרה דיכול לגרסה, ע"כ ל"ל כמס"ל דס"ס כיון שעדיין לא גרסה ח"כ לא חל הגדר כנ"ל, וכן ראיתי להדי' בתשו' מהר"א ח"כ במים עמוקים דכיון שעדיין לא גרסה לא מהני ושם הביא בשם תשו' הר"ן שכתב בא' שגשבע לילך לח"י ואשתו חניה רולית לילך עמו דחייב לגרסה, ולא אמרינן דשבועה לא חלה וחילק הרמ"א בין כך דהמדיר דגשבע בפירוש על דבר המשועבד, משא"כ בגשבע לילך לח"י עיי"ש, ולכאורה הי' מקום לחלק בלא"ה דשבועה שאי' כיון שעיבר על שבועת שוא, לריד לעשות כל טלדקי דאפשר לתקן שלא יעבור על שבועת שוא, משא"כ בגדר, ואח"כ לשיטת הסוברים דעל נדר שוא ג"כ לוקין, יראה לומר דכה"ג שאסר את חבירו ל"ש זה, ונחזור לעניינינו עכ"פ דברי הבית הילל ל"ע :

ומדרי שמתו עייני בזה, ראיתי בשער המלך (פ"ט מה' אישות הע"ו) פלפל בזה דקידושין (דף י"ב ע"ב) בזה דביתו דר"ח דהוי לה לער לידה, אמר לי חמר לי חס קיבל צד אביך קי' טי זוטרת וקאמר שם דא"ג, והקשה בתוס' רי"ד הא שו' אגחד"אותי דמשועבדת לו ואין יכולה להפקיע והמהרי"ט (ח"א סי' ל"ב) הקשה עליו דהרי האומרת יאסר הנאת תשמישך עליו אסורה לו, ותו' ד"ל עיי"ש נב"א כמו בטמאה חני לך, והשע"מ פלפל ע"ז והביא מחלוקת הראשונים בזה דטמאה חני לך בטעם הדבר ופי' ד"ל שם לא שייך זה כיון דאמרה דאח"כ אמרה עיי"ש, והביא מה שפי' הב"י ובש"ע (ססי' מ"ז) תשו' הרא"ש, דאח"כ מודה שקבלה קידושין אסורה לבעלה והקשו הראשונים שם, ת"ל הא משעבדא לי, ולה"ל פייחא, אך עדיין קשה שמה ענב"א, ופי' כי יש מקום לומר שחשם הרא"ש לדעת י"מ שהביאו תוס' כתובות (דף ס"ג ע"ב ד"ה אבל) דבמקום שאין לה כתובה לא אמרינן שמה ענב"א, ואח"כ דברא"ש בכתובות דחה דברי הי"מ, חולי בתשובה חשם לזה, והקשה דדברי תוס' סתרי אהדרי שהקשו שם מגדריס מהך דמהזיק וכו' דע"כ חייבי בטמאה חני לך, ושם ה' ברלון וית לה כתובה, ואמאי לא תהי' נאמנת במגו דמאס עליו וכו', ואמאי לא הקשו בפשיטות שיהא נאמנת טמאה חני לך גופי' מכח כיון דמפסדת כתובה לא חיישין שמה ענב"א לפי סברה זו יעיי"ש, וזה י"ל דשם כיון דמירכס רגלים לדבר שלא נטמאה, רק נגד מיגו סברי תוס' דלא מהני סברה זו וק"ל, עוד הקשה שם על הרמב"ם שפסק במאס עליו כופין להיליא, וע"כ סבר סדרת י"מ ה"ל ווא"כ מדוע פסק (פכ"ד מה' אישות) דאמרה טמאה חני לך ברלון ג"כ חניה נאמנת, גם הקשה מהא דתשו' הרא"ש (כלל מ"ג) שפי' באמרה חין לו גבורת אנשים דנאמנת חס חין

אין תיבועת כתובה, וע"כ משום סברת י"מ ה"ל עיי"ש
וזה י"ל דשם בל"ה נחמנת, רק אם תיבועת הכתובה
חמדין מחמת הכתובה חומרת כן וק"ל, ובל"ה שיערי
תירולים וחיתוקים לא נגעלו בענין זה, ולדינא הרי חזינן
דפסק ב"ע (סי' קט"ו) אף חסת ישראל אין נחמנת,
ולא מלינו חילוק בזה:

ג מה שיש לפלפל למה לא תהי' נחמנת טמאה אני
לך במיגו דגרשתני וכו' עיי' תשו' מהריב"ל (ח"ג
סי' ק"כ) והרימ"ט כתב בתשו' הנ"ל דלא שייך מיגו בזה
דהוי' העזה, ומה שיש לפלפל בענין דקיי"ל דאמר'י מגו
דהעזה, כבר הארכנו בזה במק"ל דכ"ג י"ל דודאי לא
אמרין, כיון דכל עיקר נחמנות מחמת העזה, ה"כ ע"כ
קיס להו נחמנים דכ"ג לא יכולה להעז, ה"כ לא שייך מיגו
וכהיום ראיתי גם בבער המלך (פ"ז מה' חיות) הרגיש
בזה, ובמק"ל כתבתי קלת סתירה לזה מהא דח"מ (סי'
ס"ב) דדון אהה נתת לי במתנה, יראה שם דאמר'י מגו
אף כי ה"ל עיי' ב"ד שם ואכ"מ, והשעה"מ שם תירץ
בפשיטות טפי דלא שייך מיגו דגרשתני דאין רלוונה להיות
באיסור כל ימים, משא"כ באומרת טמאה אני לך יכופו
אותו להוליא, ואף דס"ס הוי גט מעושה שלא כדין מ"מ
ה"ל טועית בזה, גם י"ל דלא מקרי גט מעושה וק"ל,
וקלת ל"ע לפי דעב"פ יש להאמינה במיגו דאין לגבורת
אנשים, דהיתה נחמנת לכופו:

דהגאון ה"ל זלל"ה האריך בחריפות, בתוס'
דכתובות בסוגיא דמאים עלי ליישב קושי'
תוס' שם שהקשו מהא דמהרז"ק דאירי באומרת טמאה
אני לך וכו' ואמתי לא תהי' נחמנת במיגו דמאים עלי
כו' ד"ל באמת הא דנחמנת מאים עלי היינו במיגו דאין
לו גבורת אנשים, והטעם דנחמנת משום אין אדם מעיז
כמו גרשתני, וא"כ בזה דמהרז"ק דמרה דהך שמעתתא
שם רבא ואחיה פליגי בהך דגרשתני עיי' בסוף נדרים ח"כ
ניחא, אכן עכ"פ לענין ריגא דקיי"ל דאף אם אמרה ברלון
אינה נחמנת ולא אמרינן דניהמני' במיגו, י"ל בכמה
אנפי ואין להאריך:

וממה שכתבתי נראה בעליל דדברי הגאון בעל בית
מאיר שהביא מעל' נ"י שסובר בפשיטות
דלגבי שוי' נפשה חד"ל לא מהני מה שמשועבדת לו, משום
דאין מאכלין לאדם דבר האסור לו אין זה נכון דיראה
מדברי ראשונים ואחרונים דלא אמרינן הכי, כמו שבי'
לעיל לשון המהרדכי ורשב"א בתשובה ושא"ר ראשונים, ואף
גם דמלשון מהרי"ט (ח"א סי' ל"ב) יראה קלת בעין זה
דמדמי לה לאסרה פגלת תשמישה וכו', עכ"פ גם הוא
סובר דכיון ד"ל עיני' נב"ל לא שוי' אנפשה כלל, רק אם
צלי שום טעם נימא דמשועבדת לו, לזה סובר המהרי"ט
דלא מהני משועבדת כו', ואף גם בזה כבר תמה עליו
השעה"מ הנ"ל, דהרי לא דמי לנדר דכל עיקר שוי' אנפשי'
היינו דמהימן לגבי דידי', וכיון שהיא משועבדת לו לא
הוי לגבי דידה, וכבר הארכתי בזה במ"ל דודאי אין
מקום לומר דשוי' אגת"ל הוי כמו נדר, דהרי נדר לריד
להיות בדבר הנדור, ואף דהמהרי"ט (ח"א ע"ס' ח')
לידד קלת לומר דהוי משום נדר ודחא זה דא"כ יהי' מהני
שאלת חכם, וגם השעה"מ הנ"ל דחא זה עיי' שם:

ובני החריף החתן מוה' זלמן נ"י הקשה עפ"י על
הש"ס דמכות ריש הלוקין דקאמר שם דלא משכחת
באונס ציטלה כו' ואי משום שהדירה יכול להתיר, ולהג"ל
משכחת שאמר אני ראיתי שזנתה, ה"כ אם נאמר דלגבי
דידי' נאמן לאוסרה לדעת הסוברים דאף בזה"ל דאיכא
יב

חדר"ג נאמן, ולכאורה אין לחלק בין חדר"ג לאונס שאין
רשאי לגרשה ח"כ שפיר ציטל העשה בידים, דאין אין
מאמינן לו רק דנאמן לגבי דידי' לאוסרה, כמו דמנדין
על חדר"ג כ"ל ויש להאריך בזה ואין עת האסוף פה:

ונביא לנוף העיני' הגה כיון שמקור הדין מרמ"א
בח"מ (סי' כ"ח) וכו' מהגמ"י דחייב להגיד
לאפרושי מהיסורא יראה לי דלעולם ראונו לו להגיד להבעל
כיון שלפי דבריו האמ' אתו אולי יפרוש הבעל, אף דכאן לא
שייך שמה יאמין לו כבי תרי כיון דלא גייס צי', כמו שפסק
הרמ"א (סי' קט"ו) סעי' זיין בהגה"ה ועיי' מהרי"ט ח"א ע'
סי' ח') מ"מ יראה דעכ"פ פן יפרוש הבעל עלמו ע"י
שישאל לאשה ויחקרנה ותודה, או יצין מדבריה כי תגמגם
בלשונה, ואף דאם לא תודה אכתי יכולה לכופו בד"ד מ"מ
פן תתלה לקבל גט ולא תתבענו לב"ד, ומה"ט ודאי היכא
דשייך לומר שיאמין לו וכו' חייב להודיעו, ואף לדעת
הסוברים דמשום חדר"ג אינו יכול לומר אני מאמין מ"מ
פן לא תתבענו לב"ד כנ"ל, ואף גם כבר העלה הגאון
כיון שהוא עלמו נכשל לריד לעשות כל טלדקי דאפשר למיעבד
להפריש מהאיסור הנעשה על ידו, ועכ"פ ה"ל להגיד בב"ד
כמו שהעלה הגאון ז"ל, וגם הרי הבעל לא ילטרך לגרשה
רק יפרוש ממנה כמבואר שם:

ועתה נפלל קלה בדבריו הנכוחים אשר רוב דברים
הנזכרים לעיל נכללו תוך דבריו תחילת דברי
פיהו שכליות להשיג על הטוב"י מה שבי' דרשאי להגיד אף
לב"ד כו' ות"ל ל"ל להגיד לפי צ"ד ממ"כ אם ישמע לו
הבע"ד לא ילטרך לב"ד, ואם לא יאמינו אף הב"ד לא
יוכלו לעשות בזה, ודחה הוכחת הגאון מלשון הש"ס. אם
כי יש ללדד קלת בזה לא ראיתי להאריך בזה, כי נראה
דס"ס אם יאמר לב"ד לית צי' משום לה"ר די"ל טועה
בכך כמו שהרגיש גם מעל' נ"י, גם בזה גופי' דאף אם
מאמין לו אם הבעל אינו יודע הדין דנאסרה עליו בכה"ג
שיטעה דלריד דוקא עדים, דהרי כמו כן הוא ס"ד דס"ס
בכתובות (דף ט' ע"א) בסוגי' דפ"פ וק"ל, עוד תמה
על הנב"י שלא הביא כלל הנך דיעות דס"י קע"ח דבזה"ל
י"א דאין יכול לומר אני מאמינך כו' כבר כתבתי לעיל
די"ל ס"ס יחוס לעלמו, והיא לא תתבענו בדיון:

עוד פלפל פלפול נאה עם הגאון בית מאיר ז"ל שרלה
ללדד דכונת הר"ן סוף נדרים דוקא לענין נחמנות
לגמרי מהני משעבדה לוי, ולריד ע"כ לסברת הר"א שו"ר הראשונים
מהני משעבדה לוי, ונדר ע"כ לסברת הר"א שו"ר הראשונים
דטעם משום שראו קלקול הדורות וכו' ומעל' נ"י פלפל
בחקמה בזה, כמו כן לא נהירין לי לפע"ד דברי הגאון ז"ל
ומעל' הביא ראיה דלא כב"מ מדכ' תוס' ביצמות וכתובות
להקשות על הך עובדה דסוף נדרים דאמתי לא מהימנא
משום שוי' אגת"ל וכו', ולא הקשוכן על מתני' דנדרים
כמו שהקשה מהר"א"י (סי' רכ"ב) על תוס', דמתני'
המ"ל משום דמשעבדה לוי משא"כ בהנך עובדה, ותי'
מהר"א"י דהתם דחיקא להו משום רגלים לדבר, והקשה
מעל' מה יענה בהר"א"ש שהקשה מהא דטמאה אני לך
דאופלת בתרומה ולא הקשה ממתני' גופי', ה"ו דבמתני'
י"ל שפיר משום משעבדה, משא"כ לענין תרומה, ה"כ
חזינן דאף לענין שוי' אגת"ל מהני משעבדה, ולכאורה
אין מזה ראיה כ"כ דבמתני' י"ל דבאמת הנ"מ רק לענין
כתובה שלא תוכל לכופו לתת גט וכתובה, תכל מתרומה
הקשה שפיר, ובאמת מהך דתרומה קשה לכאורה, הכל
טעמא מאי לדעת הר"ן דעיקר הטעם משום משעבדה
לוי ח"כ אמתי תאכל בתרומה, וזה ימים רבים אשר ערכתי
תשובה

מה' שגנות) ובכמה דוכתי חמרינן במקום שנאמן, כגון: חב' שנאמן על- בנו לומר שהוא גדול ואפ"ה ח"כ לענין מכות ועונשין, ולא עיינתי היטב כעת בענייניו אלו, עכ"פ י"ל בהא דגר נהי דנאמן לחוס לדבריו לכתחילה חב"ל לא לפס"ל, ולהיות כי לדינא נראה דלא כב"מ ע"כ לא ראיתי לעי' כל הלורך בזה, ועוד לריך לעי' בזה בדן האומר לאשה קדשתך וכו' דאסור בקרובותי, אם נשא חס פסלה, והי"ש בבימות חילק דשם האשה מנחשת יעיי"ש :

וקצת יש לעי' במה שבי"ד יור"ד (רי"ס סי' קכ"ז) ביין מבוסל אינו נאמן השומר לומר נתנסך קודם ביטול כיון דליכא מיגו וכו' דמשמע חב"ל לדעת הרא"ש שנאמן, לכאורה חס הפקידו מבוסל י"ל מודה הרא"ש דדוקא נאמן על דבר שנעשה חללו, ולא על מה שנעשה טרם שהפקידו חללו, וראיתי בהשו"פ פ"ס מאירות (ח"א סי' כ"ג) כי שם בטונת הש"ך או פ"י ה"ל או שהפקידו חללו טרם שביטלו, רק שלא אמר לו בפעם הראשון שאלאו, ואח"כ תמא על הש"ך ד"ל אף ה"כ מודה לרא"ש דלרצא כל שבדיו נאמן אף בלא מיגו, והוכיח זה מדברי ה"כ י"ד יור"ד (סי' רפ"א) בס"ת שאמר הסופר חזכרת לא כתבתי לשמן חס"ה עד יין תחת ידו נאמן, ולא חילק חס לא אמר לו בפעם ראשון שאלאו ח"כ, א"ל לרצא לכ"ע נאמן במה שבדיו עשה לא מאוס מיגו עיי"ש, ולדידי ל"ע בזה ד"ל שם בס"ת לדעת החולקין על הרא"ש סוברים דשם ג"כ מיקרי בידו שיכול לעשות פסול אחר ובמדרומה סבן כתבו הראשונים עיי' חיי רשב"א שם, גם מה שפליג עוד הפעם ח"ה שם לפרקק, גם נראה אף לדעת הרא"ש דלא הוי מסיס מיגו, מ"מ מיקרי בידו כיון שתחת ידו לפקדון מ"ל הטעם כיון שיכול לזרקו לים וכדומה, אף דה"י חייב לשלם מ"מ עכ"פ בידו לעשות ובה מיושב ג"כ קישי מעלתו מהא דטמא חס"ה נך, דשם אין בידה להפקיע ממנו, וא"י שתוכל לידור ח"ה כמו שבי לעיל דיכול להפך לה כ"ל, וילאנו חוץ מגדר הענין ב"ד :

עכ"פ נראה לע"ד בי"ד אשר ראוי לו להודיע לאיש האשה חס אפשר בקל, אולי יחקור את אשתו וימלא האמת אתו, ובדאי חס אין אומרים לו מחויב אתה להודיע לו, כי אין חס מאמינים לו, רק אומרים לו מי שקרה לו ח"ו ר"ל עין זה, ראוי לו להודיע להבעל כאשר גם מעלתו לידר בזה וד' השוב יכפר בעד עמו ויסיר מאתו דברים המונעים עצירתו יתעלה, ויאיר עיניו במאור תורתו ח"ס :

ואת אשר פלפל מעלתו נ"י בחכמה, בלשון הגה"י הי' לי לשעשע, אולם לדינא ודאי אין מזה ראוי כ"כ די"ל דהוי"ס דלא פרושי מאיסורא לא יגיד משום דהוי שגג העיבור, גם לריך להבין קלת מה שבי"ד הגה"י הי' דזיגד מנגד היינו מכת מדרות מדרבנן, דאין מלקות נאג בזמן שאין סנהדרין וכו' וקשה ת"ל בלא"ה הא הוי לאו שאין בו מעשה, ול"ל דרולה להוכיח אף למ"ד לאו שאב"מ לוקין, גם מה שבי"ד ראוי מהא דס"ת גילין לא עבדתי לשמן כו' לריך להבין קלת, מאילן ראינא הכא ואפשר הא גופי מקרי לה"ר שמטיל מוס בספר כמו שנחשב למרגלים שדיברו לה"ר על ח"ה ק, או אפשר הא גופי נגות להקוראים בס"ת פסולה ודוק, ממני אזה"כ בד"ש וטובו :

אברהם בהגאון מ' גדלי' זצ"ל טיקטין וזאת

השנה בזה להרב מו"ה בוגס נ"י אשר כעת חב"ד דק"ק ראגאזני שהקשה תוך הדברים על הב"ש (סי' ו' ס"ק כ"ה) שבי' דאשת כהן שאמרה טמאה אני לך דאינה נאמנת, חס מת ואח"כ נשאת לכהן לא תלא, ואמאי לא תלא כיון לשוי' אנפשה חתד"א, וכן הקשה בעלי ארויס, והשכחתי לו דבלאו הכי לריך להבין למ"ד דמותרת לחבול בתרומה ח"ה שוי' אנפשה חתד"א, ול"ל דכיון שמוותרת לבעלה משום דמשעבדא לי, א"כ חס נאמא דאסורה לחבול בתרומה מיחוי כחוכא ואיטלולא, ולכך עקרו דבר תורה והתירו להכרי שלא לעשות בני' פסולים חס ירחו שאסורה בתרומה, ואף גם דאסורה בתרומה והכי פסקו כמון שפסק הרמב"ם (פ"ח מה"ת ה' ט"ו) עיי' מ"ל שם, היינו טעמא משום דנוכל לתלות תרומה הוא דלית לה, וא"כ חס נשאת לאח"כ לאחר לכהן, ונכוף אותה להוליא ח"כ למפרע נחויק בני' לפסולים, ושם הקשה ג"כ בצד הרב הג"ל, לדעת הרמב"ם דמאס עלי כופין להוליא ח"כ תיחדר קושיית תוס' בכתובות לדוכתי, ניהמי טמאה אני וכו' באשת ישראל במיגו דמאס, ושם הארכתי ואין נוגע לענייני עתה, ואם הי' מקום לומר דשוי' אנפשה חתד"א הוי מטעם נדר הי' בלא"ה נאמא דברי הב"ש הג"ל, דכיון דהנדר לא חל עתה, גם אח"כ לא חל דהוי דשלב"ל, אולם לא אאריך בזה, כי לע"ד לא נאמא כלל לומר דהוי מדין נדר כ"ל :

עוד המליא מעלתו נ"י להקשות מסוגיא דהחילוק דחמרינן שם בהא דאמר נתגיירת בני' לבין עלמי נאמן אתה כו' וכ' תוס' שם משום שוי' אנפשה ח"ה וכו' הרא"ש שם, וקי' מאי שוי' אנפשה ח"ה שייך הא אינו מוזהר לבא על פלוני בת ישראל, והיא ח"ל להאמין לו באמת הדבר לריך ביאור, וגם לשון הרא"ש תמו' שבי אין אדם מע"ר ומאי ענין רשע לזה, ואדרבא הרי רולה ללא יד"ש, וא"כ הי' מקום קלת לומר דחס הוי מטעם נדר, ולא מתירת מהימן לגבי נפשי' ח"ה נאמא, ועכ"פ לא נראה לי חלל דהוי מטעם נאמנות לגבי דידי, ואפ"ה הי' אסורה לישראל עמו, דעכ"פ למיחש מיבעי' בדבר שאינו משועבד, ואפשר דעשה דאיכא חדר"ג אינו נאמן וגם מאי שפשיט בעיני מעלתו נ"י דחס בא על בת כהן לא פסלה זה אינו מבואר כ"כ, ובחי' לה' גרים הארכנו בזה די"ל דחס בא אח"כ על בת כהן פסלה, דוקא חס בא טרם חמירתו יעוי' י"ש שם היטב, ושם הארכתי קלת ובענייני אלו הרבה חילוקים, ואף חס נאמר דחס בא על בת כהן אח"כ ג"כ לא פסלה, י"ל שאני התם כיון דאוסר עלמו למפרע שה' בחוקת ישראל ואומר דנתגיייר בינו לב"ע, משא"כ בעלמא שאוסרת עלמה עתה שאומרת טמאה אני וכו', ואח"כ מיד שנטמאה טרם שבא עליה אמרה לו, משא"כ התם חס שנהג בחוקת ישראל, ואומר שהי' הכל שלא כדיון, וגם אף לפי דעת הרא"ש בי"ד (סי' קכ"ז) דהנפקד נאמן לומר נתנסך ייך אף שאין שבו רק בתורת פקדון, אפ"ה האשה אינה נאמנת לומר טמאה אני, משום דמשעבדא וכו', י"ל דמ"מ נהי דנפקד נאמן לאסור היינו כיון דאין לו הנאה בזה, משא"כ במקום שמפקיע עלמו משיעבודו, ואף דלמשנה ראשונה לא הוי חמרינן שמה עיני' נב"א מ"מ ס"ס מפקיע עלמה משיעבודא, ואף גם בלא"ה יש לחלק ודאי טובא לענין לחוס לכתחילה ובין להוליא, והדברים בזה ארוכים דמלינו לפעמים במקום ש"א נאמן, אף חס אח"כ בא לדידי מלקות כגון ספק חלבושומן, וע"ה אומר חב"ל הוא דנאמן חס אח"כ חללו ח"י חייב מלקות כמו שבי הרמב"ם (פ"ג

סימן יה

ואת השבת שנית על ענין הנ"ל להגאון הנ"ל

אחריות המאירים כספירים האירו אל עבר פני

יום ה' פורים וה' לי לשון אורה זו תורה והנה כבוד ידידי הגאון נ"י, העמיק הרחיב בכל הענינים המגיעים לגידון דידן, והנה במחילה לא רחיתי להזכיר כלל מדין כבוד הבריות שכתב הגאון נ"י ז"ל, אחרי רוחי מלבד שהוא דבר חדש, גם הגאון ז"ל בעלמו הטב אשר דובר שאין מקום להקל מטעם זה, אך אחרי רוחי שכבוד ידידי הגאון ש"י כתב אף שאין כ"מ לנ"ד, העפ"כ כתב להחליט במקום אחר, ולענ"ד חלו ה' מקום להקל ח"י שיקל משפחה ומשפחה לענין גנאי גדול כזה, ע"כ אף צ"ד נוגע הדבר, לזה ראיתי לטיל בדבריו הקדושים, ולא חשנע מחות דעי אף חני, ראשון לזון כתב מרידי הגאון ש"י להוכיח מדברי התוס' בשבועות דס"ל היכא דהאיסור נעשה ע"י אחר מקרי שבו"א"ת כס' דה"א"ס, וקל"מ משמע אפי' האחר מויד ממה שכתב בסד' דסק וקופה, ול"ל דמשמע ל"י דאף בתי קמא ה' מפפשים התוס' דאחר רוצה לטלו ודומי' דהכ"ז מיירי באיסור דאחר מויד ואפ"ה הקשה התוס', עוד סייס שם עמ"ס הגאון נ"י לזלוק בין איסור שעה לאיסור עולם, דמתוס' הנ"ל משמע להדי' דלא כדבריו דהא התוס' ה' ג"ה"א"י עולם, ואפ"ה ה' ה' ס"ל לתוס' דא"י ה' שבו"א"ת לנ"ד ל"י לריד להעיל בגנאי גדול ע"פ:

ורענ"ד נראה, דמדברי התוס' חלו אין ראיה כלל

ד"ל דתוס' ס"ל שפיר כשיטת הרמב"ם דאפי' היכא דהאחר שוגג אפ"ה מקרי קום ועשה אף לחי קמא, רק דזה שייך בכלאים שמואל בבבא חזירו דכבוד הצדיות הוא בזה הא"ס שעשה האיסור, ע"כ שפיר י"ל דאין לנו לחוש לכבודו, הואיל והוא עשה האיסור בקום ועשה, ואף דהו' שוגג, אפ"ה כיון דעשה האיסור צדיק מה שהוא לבוש טענו, ע"כ לריד למחול יקדי' דידו, ולהפשיט אפילו בשוק, אצל שם בשבועות דבבא הצדיות הוא לגבי העד, דזילא ב' מלהא להעיד, רק דבזה עשה האיסור מה שכתב עדותו, וגם הו' בכלל לפט' עיר ל"ת משה"ל, עכ"פ הוא ח"ו עושה האיסור בידים ע"כ הו' ס' לצאוס' משום כבוד הצדיות ח"ו לריד להעיד כיון דלגבי ידידי הו' שבו"א"ת משא"כ בכלאים כ"ל שפיר דמדברי כשטת הרמב"ם, מעתה גם מ"ש להוכיח דתוס' לא סביר להו' לזלוק בין איסור שעה לא"י עולם, ג"ה"א"י מוצא, דלפי ס' התוס' הואיל והפד ח"ו עשה האיסור רק הוא כבש עדותו, ע"כ הו' שבו"א"ת ח"כ לגבי העד לא ה' ח"י עולם, דממנ"פ א"ס הוא באופן שמועיל עדותו חז"כ, ח"כ יוכל להגיד א"כ לפני צ"ד הגדול, וא"ס הוא באופן שלא יועיל עדותו כגון היכא דיתירה להנשא, ולא תלה מהתירק הראשון, ושם לא יועיל עדותו, סוף כל סוף ח"ו עשה האיסור רק שעה אחת מה שח"ו מעיד עכשיו, וא"כ אין איסור מלדו, וכיון דמותר הוא לעבור בשב ווא"ת, משום כבוד הצדיות, הקשו התוס' שפיר, משא"כ היכא דכבוד הצדיות, הוא בעושה האיסור עלמו, שפיר י"ל אף דהו' שוגג ודמי לשב ווא"ת אפ"ה הואיל והוא איסור עולם חמיר, ובאמת לתי' השני של תוס'

היכא דנעשה איסור על ידו, אפילו בשב ווא"ת א"ס הוא איסור עולם, י"ל דלריד להעיד, רק דעדיפא משני, דאפי' באיסור שעה, א"ס הוא קום ועשה לגבי אידך כגון שידע' שיצאו עדום אחרים ויעידו שבעלה ח' או שבעלה בעלמו יצוא בקרב הימים אפ"ה לריד להעיד, כן נלענ"ד פשוט דאין מדברי תוס' ח"ו רח"י נגד ס' הנב"י במ"ש לחלק בין איסור שעה לאיסור עולם:

וקצת ראיה'ם להביא ממ"ס הר"ן במס' יומא (פ' יום ה' ה' פורים סיניא מי שחזו בולמוס) בהיתר קושיות הראב"ד למה שוחטין לחולה בשבת, ולא נחטל אותו נבלה, ח' לזנות לנכרי לנחור לו, ותי' הר"ן כיון דבזה עובר על כליות וזית, וע"כ לא הו' איסור קל, נגד איסור שבת הגעשה בפעם אחת בשעת שחיטה והנה פשוט דמיירי אפילו היכא דהחולה ח"ל לידע א"ס היא שחיטה ח' נבלה, וא"כ א"ס נקיים סברת הרמ"ם לדינא, היכא דהוא שוגג מקרי שבו"א"ת ווא"פ ה' ריבוי איסורים הוא שקול נגד חילול שבת בקום ועשה, ח"כ מכא' דאיסור עולם בשב ווא"ת חמיר מקום ועשה בפעם אחת:

ולפ"ן אפשר לומר דאף הרמב"ם סובר, דהיכא דאידך שוגג חשיב שב ווא"ת, רק כיון דכל כמה שאינו פושט עובר על כל רגע ורגע שיכול לפשוט, וע"כ ע"י ריבוי האיסורים חמור כמו קום ועשה, והרמ"ם חז"ל לשיטתו דאיסור כתב תירוצו אחרים לקושיות הראב"ד שם ביומא ע"י, ואין נראה לומר דכמו ש"ס בשיבוי הכלאים ריבוי איסורים על כל רגע ורגע, ה"ג י"ס בצוד הצדיות על כל רגע ורגע, וע"כ כבוד הצדיות של כל רגע דוחה השב"א"ת ז"ל ל"סברת הר"ן הנ"ל, דס"ס ריבוי איסורים חמורים ולא נקרא שבו"א"ת בדמוכח מהר"ן הנ"ל דס' לדסקול כמו שבת בתמורה, ועדיין ל"ע עכ"פ בעדו' שידע' לאפרוש מתיסור דקדו' ב' מלת' י"ל שפיר דאף בשב ווא"ת לצבא אידך א"ס הוא איסור עולם לריד להעיד, דריבוי איסורים בשב ווא"ת חמורים כמו איסור חמור בקום ועשה, כמ"ס לשטת הרמ"ם לפי תירוצו הר"ן הנ"ל, וע"י ט"ו (ס' שכ"ח בא"ח) וזוה' ל"ס תי' הנ"ל דהא לצבא העד לא הו' כבוד הצדיות רק לפני שעה:

וה"ש עוד דדברי הרמ"א יור"ד (ס' שע"ג) שכתב לו דוחק לומר דהרמ"א סובר כשטת רש"י כמ"ס הנב"י, וע"כ ברור לג' פתח כמ"ס התו"י דטעמא דרמ"א, הואיל ולא הו' גנאי גדול, וממלא הדבר מוכח דהיכא דהו' שוגג עדיף ולא בעי גנאי גדול מדכ' הרמ"א דלא יודיעו לו עד שיבזש עלמו, לענ"ד לא גסירא, דמנ"ל הא דזה עדיף משבו"א"ת, ואף א"ס עדיף מנ"ל דגנאי קטן מה'י כלל בשום לחא דאיסורי, כיון דאיסור' ממו' לא ילפי'ן, גם מקור' הדין שהוא מת"ה שם, למדהא דאין לריד להגיד לו עד שילבש עלמו, ממאי שבי' הרמ"ם בראיה חבירו לבוש כלאים, דאין לריד להפרישו משוגג, והרי התם הוא גנאי גדול כמ"ס התו"י, ח"ו דס' לכת"ס דה"כ הו' גנאי גדול, ואפ"ה א"ס אדועו לו לריד ללאת ערום וע"כ דס' כמ"ס רש"י דטומאת כהן לגבי מ"מ לא הו' דוחי כלל, וכ"כ הת"ס שם בתחלת דבריו להדי', דאין שום מלוא דאוריית' נדחית מפני כבוד הצדיות, כדאית' להדי' פ' מי שמת, וא"ס כיון למ"ס השו"י לזה אין רמז כמעט שם מן הגמ', רק דמוכח ממ"ס התוס' בשבועות וב"מ ע"כ ברור דהת"ס תפס פ"י רש"י לדינא, ובפרט שהוא להחמיר בדאורייתא, וכמדומה שלא ה' לפני החו"י ח' ס' הפה"ד

התה"ד בעלמו, רק ממ"ש הרמ"א בשמו וע"כ נסתפק בדבריו :

והנה צפי' דברי רש"י כ' הפ"י דה"ט דטומאת כהן ל"מ דיחוי, הו"ל והיתר כתיב חלל הלאו בעלמו, והנה העלים לנו כוונתו במ"ש רש"י בהשבת אבדה שפיר מקרי דיחוי, והמאלי הלא והתעלמות כ' ג"כ חלל מלות השבת אבד', והחוי' הרגיש בזה, וכ' כיון דלא כתיב חלל הלאו והוא דחוק, ואני תמה לפ"י נימא דגם כללים צלילת ל"מ דיחוי, הו"ל ונפקא לן מסמוכים, וח"כ נכתב ג"כ היתר במקום הלאו, והיכא מליגן למילף מכללים צלילת דבעלמא דחי, הא התם ל"מ דיחוי, או דנילף מהתם דבכ"מ ל"ה בגדר דיחוי, ול"ע :

ולענ"ד נראה דעיקר החילוק הוא דבמלוא שגאמרה לכל ישראל לא שייך לומר, דבזה הפרט לא נאמרה המלוא, משא"כ מלות כהן ונזיר דהוי רק מלד תוספות קדושתן, ע"כ שייך דבזה הפרט דהיינו צמת מלוא לא ניתן להם תוספת קדושה כלל, ויש להם דין שאר ישראל, וע"כ ל"מ דחיי' משא"כ השבת אבדה ושאר מלות הגאמרים לכל ישראל, ליכא למימר בזה הפרט לא נאמרה המלוא, אי לאו משום דהמלוא דוחה הלאו, כיון דלכל ישראל נאמרה, וכן משמע מלשון רש"י שכתב אבד פסח והשבת אבדה לכל ישראל נאמר, ויש פנים לסברה זו, ואפשר דרש"י פי' כן ג"כ בסוגיא דעלי' מ"ד התם שאני התם דהוי לאו שאינו שוה בכל, ויש ליישב בזה לכאורה כמה קושי' התוס' שם ובצ"מ ול"ע שם :

אמנם לא הונח לי, וקשי' לי דאי נמא דל"מ דיחוי כלל, משום דצמת מלוא לא הו"ל לכלל כמ"ש רש"י עפ"י הפי' הג"ל, ח"כ למה לי קרא' לכה"ג ונזיר, ופי' רש"י דהו"ל דוקא נזיר לחוד מותר לטמאות או כה"ג לחוד אבד כה"ג ונזיר אינו רשאי לטמא, וקשה כיון דכה"ג לחוד לא הו"ל כלל על טומאה של מת מלוא, ונזיר לחוד ג"כ לא הו"ל על מת מלוא מה"ת לומר דכה"ג ונזיר יהיו אסור, והיכן נלטו על טומאת מת מלוא דאילטרך קרא' להיתירא, בשלמא אי אמרינן דהוי רק בגדר דיחוי שפיר מליגן למימר דוקא חד לאו ניתן לדחות, ולא תרי לאוין אע"ג דכל חד באנפי גופי' ניתן לדחות, מ"מ תרי לאוי צהדי לא, וכדאיתא צנזר ר"פ כה"ג דזהו טעמו של ר"ע (דף מ"ח ע"ב) משא"כ לס' רש"י דל"ה דיחוי משום דלא הו"ל צמת מלוא כלל, מה"ת לומר דכהן ונזיר יהיו אסורים לטמאות הא לא הו"ל כלל, ולענ"ד לריך ע"ג על רש"י, ולפ"י מוכח דאפי' טומאת קרובי' מקרי דיחוי בכהן הדיוט, דאל"כ למה לי קרא' בכהן ונזיר, וראיתי בחו"י (סי' ז"ה) הביא בשם הרמב"ן בס' תולדות האדם סברה מחודשת דשאני מת מלוא הו"ל ואי אפשר לכהן בשום פעם לקיים מלוא זו רק ע"י דיחוי הטומאה, וע"כ דוחה הטומאה כמו דלא ילפינן מיבוס גופי' לדחות אפילו במקום כרת יעיי"ש, והחוי' השיב עליו מסוגיא דעלי' ריש יבמות דרולה למילף מתמידין, הא התם נמי אי אפשר להקריב תמיד בשבת רק ע"י דחיי' :

ולענ"ד דברי הרמב"ן המה קילורון לעינים, ולדבריו מיושבים כל הקצוות, דבצאתה הוי קלת דיחוי רק דאפי' לא מליגן למילף מיני', כיון דמלות טומאת מת נאמר לכל ישראל ובכללם הכהנים, וכיון דאי אפשר לכהן לקיים בשום פעם בלי דיחוי לאו דטומאה ע"כ התירה התורה, דלולי זה הוי נעקר מלות טומאת מת מלוא מזה האיש לגמרי, אף דיכול להתקיים ע"י אחר משא"כ מלות תמיד הוי אפשר להתקיים בשאר הימים

חוץ משבת, ואין זה עקירת מלוא משום אדם, מה שלא יכול להתקיים המלוא בשבת רק בשאר ימים, משא"כ צמת מלוא לכהן הוי נעקר המלוא מזה האיש לגמרי והתורה נאמרה לכל ישראל אף לכהן ודוק כי נכון הוא, ומיושב קושי' הג"ל דאילטרך קרא' לכה"ג ונזיר, דבצאתה הוי דיחוי, רק דלא מליגן למילף מיני', והוי ס"ד דוקא לכה"ג לחוד או לנזיר לזוד נדחי' ולא לתרווייהו, הן אמת על ראי' הרמב"ן שהקשה למה לא נילף מיבוס גופי', והיא קושיית תוס' ריש יבמות ותירלו כתי' הרמב"ן, ה"י קשה לי איך אפשר למילף מיבוס, הא התם ע"כ לאו משום דיחוי הוא דהא אפי' ביאה שני' מותר, כדדרשנן ולקחה לו לאשה וכל היכא דהוי משום דיחוי אינו מותר רק ביאה ראשונה והארכתי בזה בחי' בעזה"י וחכ"מ, עכ"פ דברי החו"י תמוהים, עכ"פ יש לקיים שיטת רש"י, ונראה כמ"ש דהתה"ד תפס לעיקר שיטת רש"י :

וגם הרמב"ם נראה לפענ"ד דס"ל כפי' רש"י, דמ"ש האורו"ת (סי' כ"ח) על הרמב"ם שלא הביא הא דשב ואל"ת שאני, ותי' דהרמב"ם ס"ל דהטעם הוא משום שאינו שוה בכל, אינו מספיק, דעדיין קשה דהו"ל להרמב"ם להביא, דלאו שאינו שוה בכל נדחה משום כבוד הצריות וגם מה שתי' מר ידדי ש"י דס"ל להרמב"ם דהוי שני כתובים, לפענ"ד זה אינו, דהא כ' הרמב"ם בזה אבדה (פי"א ה"ז) דמדת חסידות הוא להחזיר אבדה אפילו זקן ואינו לפי כבודו, וא"כ ה"ל ס"ד למילף זקן ואינו לפי כבודו ממת מלוא, הא התם אין תלוי בידו, משא"כ בזקן ואינו לפי כבודו דיש צידו למחול, ומלוא לו למחול ואיך מלי למילף ממת מלוא דא"ל למחול, וראיתי באורו"ת שהעיר ג"כ מסברה זו, עכ"פ אי אפשר לומר דהוי שני כתובים, גם קשה על תי' האורו"ת, דהא לא ביאר הרמב"ם להדיא דמת מלוא דוחה פסח ומילה ולריך עיון טעמא מאי, ולריך לומר דסמך על מ"ש בזה מגילה דמקרא מגילה דוחה כל המלות חוץ ממת מלוא, וכיון דמכל מקום דוחה מגילה, מכא"כ שדוחה שאר המלות הגדלים מפני מקרא מגילה וס"ל דמגילה דוחה לגמרי, ודלא כמ"ש הר"ן רק כמ"ש המג"א והע"ז (סי' תרפ"ז) ולפי' האורו"ת דמת מלוא אינו דוחה רק מלוא שאינו שוה בכל ח"כ קשה ממנ"פ, אם סמך על הכש"כ הג"ל מוכח דדוחה אפילו מה שאינו שוה בכל, ואי נמא כשיטת הר"ן דמגיל' אינו דוחה מלוא דאורייתא לגמרי ח"כ הוי ל"י להרמב"ם לבאר איזהו מלות דוחים מת מלוא, ותימה על האורו"ת שסיים שתי' זה ברור, והוא ל"ע :

אמנם לענ"ד נראה, דהנה הרמב"ם ביאר להדי' דאין כבוד הצריות דוחה שום ל"ת שבתורה מצוה להדיא דלא מיירי משב ואל"ת, דא"כ הו"ל לומר דאין כבוד הצריות דוחה שום מלוא של תורה, א"ו דדוקא ל"ת קאמר שאינו דוחה, ואח"כ כתב והא דדוחה באבדה וכו', כמ"ש התוס' דאפילו היכא דאחר רולה לטלה ומיחשב קום ועשה, וכ' הו"ל שהוא ממון, ואח"כ והא דדוחה טומאת מת, ולשון זה משמע ג"כ להדיא דקושייתו לא הוי רק על טומאה, דהיינו מאי שמעמא כהן ונזיר לא על ביטול פסח ומילה, דלזה אין שייך לשון דוחה טומאת מת, ולזה סיים הו"ל ופרט הכתיב ולאחותו, וג"ל שכוונתו כפי' רש"י עפ"י פי' הג"ל, רק ד"ל קלת על לשון הרמב"ם דנקט ולאחותו, ובצאתה טומאת מת מלוא גופי' ילפינן מלחציו ולאמו לר"ע ולר"י מולחציו, רק דזה אין קושי' כ"כ דהא סוף סוף מולחצותו מוכח אפילו נזיר הולך לשחוט את פסחו ומשב ואל"ת לא מיירי הרמב"ם כלל, ול"ל

ול"ל דסמך עמ"ש זה מגילה, והנה בגוף הנידון של הגב"י כבר כתבתי לעיל סמוכין לס' שלו מדברי הר"ן עיי"ש :

ועוד נראה לע"ד, דכיון דכל סדרת הר"א"ש להתיר היכא דחידך שוגג, הוא מהירושלמי, ותחלה תירץ תי' אחר רק לדינא הסכים לתי' השני היכא דאחר שוגג אין לריך להפרישו משוגג, מ"מ י"ל דהיינו דוקא בכלאים, כיון דאינו עושה מעשה ממש, ואפילו לפי מאי שפסק הרמב"ם כרצ חשי, דביש שהיה לפשוט חייב על כל שעה ושעה כמ"ס הכ"מ שם כיון דיכול לפשוט ואינו פושט מקרי מעשה, מ"מ י"ל דהיינו דוקא היכא שידע שהוא לבוש ועליו לפשוט, ע"כ מה שאינו פושט ונשאר לבוש כלאים מקרי מעשה, משא"כ היכא שאינו יודע כלל שלבש כלאים, ואינו יודע כלל שעליו לפשוט, נהי דעובר בשוגג, מ"מ מעשה לא מקרי, והוי רק שב ואל"ת מאי שאינו פושט הצגד, אבל בעושה מעשה ממש בשוגג, ודאי דחף בשוגג מקרי קום ועשה, והרי כל חייבי חטאת לריכי' להיות בקום ועשה, כדילפינן מועשה מכל מלות אשר לא תעשה, ומשום זה בפסח ומילה א"ח חטאת, הואיל ואינו בקום ועשה, א"כ מוכח דשוגג דעלמא הוי קום ועשה, ועדיף מפסח ומילה, וא"כ מנ"ל לדמות שוגג לפסח ומילה להיות נדחה אלל כבוד הבריות, א"ו כדכתבין, דה"ט דהר"א"ש, דכיון דאינו עושה מעשה ואינו יודע כלל שמחוייב לפשוט, ע"כ לא הוי מעשה, משא"כ בעושה מעשה ממש פשיטא דהוי בגדר קום ועשה חף דהוי שוגג, ונ"מ בזה באחד שרואה שנפל מלבש חבירו ממנו בשוק והוא כלאים נ"ל פשוט דחף להר"א"ש לריך להודיע לו שלא ילבישו, דכיון דעושה מעשה ממש בשוגג לא הותר לו מפני כבוד הבריות כן נראה לפענ"ד ברור לדינא :

ובהיותי עומד על העיון בזה הוי' נראה לענ"ד דיש לפרש וליישב קושיית רש"י והתוס' דהנה הדבר תמוה מאי רחיה מייתי הגמ' מלחחותו דכבוד הבריות דוחה ל"ת דלמא התם שאני, דמלות קבורה שהיא מלוה צפ"ע היא חמורה כ"כ לדחות פסח ומילה וכהן ונזיר אבל כבוד הבריות מנ"ל דדוחה, ורחיתי שהפ"י הרגיש בזה ותי' דקושיית הגמ' כיון דחזינן דמת מלוה דוחה אפי' פסח ומילה שזכרת עכ"פ נילף דבעלמא כבוד הבריות לחוד דוחה מלוה דאורייתא, ולענ"ד לא הונח לי בזה, דמאן שקל במאזנים סברות אלו, ומנ"ל דלמא מלות קבורה מת היא הגורמת הכל, וע"כ הוי נראה לפי ענ"ד דיש לומר כך, לפמ"ס התוס' בזבחים דחף חס פסח ומילה היו נדחים מפני קבורת קרובים אפ"ה לריך קרא דנדחים מפני מת מלוה אלל נזיר, ד"ל חף דנזיר לחוד מטמא למת מלוה ועושה פסח לחוד מטמא ג"כ למת מלוה ואפילו הכי ס"ד דשניהם יחד לא ידחו מפני מת מלוה, כמו דלריך קרא לכהן ונזיר, ודלא כסדרת השר מקולי צברכות :

ורפ"ז קשה לי מנ"ל להגמ' דקרא אתי להולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו דלמא קרא אתי לעושה מלוה אחרת שאינו זכרת דהו"א בהלטרפות כהן ונזיר לא יהיו נדחים משא"כ לשיטת השר לא קשה זה, ד"ל מלוה אחרת נדחה אפילו מפני קרובים, ע"כ אין סברא כלל בהלטרפותה לנזיר שלא לטמא למת מלוה, אמנם חף לשיטת השר קשיא מנ"ל לריבוי' תרומיהו, וחף ד"ל פסח ומילה שקולים הם, מ"מ עדיין י"ל דלמא דוקא פסח ראשון שיש לו תשלומין ומדקאמר סתמא משמע אפי' פסח שני כמ"ס התומים :

יג

ע"כ נ"ל דאפשר לפרש כך, דפשיטא לי' להתנא דכל המלות נדחים מפני כבוד הבריות בשו"א"ת וא"כ פשיטא לי' להתנא דפסח ומילה נדחים מפני מת מלוה, וכן נזיר וכה"ג נדחים ג"כ מפני מ"מ מדרשא דלחזיו רק דהו"א היכ' דהוי תרומיהו ביחד נזיר ועושה פסח תגרו' עכ"פ מלות פסח ומילה שלא ילטרך לטמאות ולעבור על לחו דטומאת כהן ונזיר, וזה בא ללמוד מלחחותו, ושוב לא קשה דלמא דוקא מלוה אחרת או פסח ראשון שיש לו תשלומין דכיון דפשיטא לי' להתנא דפסח ומילה נדחים מפני מת מלוה מסתבר למדרש לחחותו דבהלטרפות כהן ונזיר ידחו ג"כ, כיון דקרא אתי לאשמעינן דהלטרפות שני ענינים אינם גורמים לדחות מת מלוה ולא פי' לן מהו, אמרינן מסתמא דמיידי בכל הלטרפות, משא"כ אי לא הו"א דפסח ומילה מלך סברא חילונה נדחים מפני מ"מ שפיר הוי קשה מנ"ל למילף מלוה חמורה של כרת שאין לה תשלומין שנדחית מפני מת מלוה, אבל אי הוי סברא חילונה או דילפינן משום מקום שאין שום מלוה דוחה כבוד הבריות אתי שפיר :

ורפ"ז דמוכח ע"כ דהוי סברא חילונה דמ"מ דוחה מילה ופסח, ע"כ דאין הטעם משום מלות קבורה דמנ"ל הו' דמלות קבורה דוחה פסח ומילה שזכרת, א"ו דס"ל להתנא מסברא חילונה דכבוד הבריות דוחה, ע"כ מקשה הגמ' שפיר וליילף מיני, ולפ"ז לא קשה קושיית רש"י ותוס' מטומאת כהן, דטומאת כהן שפיר מלינו למימר דמלות קבורה מת מלוה דוחה, ולא משום כבוד הבריות, כן נראה לפענ"ד, ומלחתי חון לי לפי' זה מסוגי' דנזיר ר"פ כה"ג (דף מ"ח ע"ב) דמקשה שם ולאחותו למה לי ופי' המפורשים ותוס' דלרע"ק לא קשה דהי' יודע הואיל והוא זכרת, משא"כ לר"ש דס"ל מה לי חד לאומה לי תרי לאוי, ס"ל להגמ' דה"ה כרת נמי עיי"ש, ולכאורה הדבר תמוה מה ענין זה לזה, הואיל ואמרין מה לי חד לאו מה לי תרי לאוי, נימא ג"כ דה"ה כרת נמי, אמנם לפמ"ס הנה נכון דכיון דע"כ פשיטא להגמ' דפסח ומילה נדחים מפני מת מלוה ונזיר נמי נדחה, וכיון דר"י סובר דכל היכא דאחד לחודי' נדחה ה"ה שניהם הקשה הגמ' דה"ה כיון דכל אחד נדחה ה"ה שניהם והיא קושיא אלימתא, והתרלן משני דאפ"ה מלינו למימר דבין חד לאו לתרי לאוי אין חילוק דהוי ענין אחד, אבל פסח ומילה שהוא זכרת אע"ג דלחודי' נדחה מ"מ בהלטרפות פסח ונזיר לא ידחו דהוי שני ענינים, שהיא לדחות איסור ולבטל מלות פסח ומילה שהם זכרת, כן הוי נראה לפי ענ"ד נכון לולי שרבותנו לא פי' כן :

והנה צמ"ס לעיל דע"כ מוכח דהא דמת מלוה דוחה לאו דטומאת כהן ונזיר היינו דרך דיחוי ולא כמו שנראה מפשטות דברי רש"י דלא הוזהר כלל במקום מלוה, דאל"כ למה לי קרא לכה"ג ונזיר וכמ"ס לעיל, לפ"ז יש להתעורר צמ"ס הגאון בעל שאגת ארי' בספר טורי אבן חידושי מגילה, דאילטרך חד לימוד לגופי' דהו"א כהן ונזיר מותר לטמא לקרובים הואיל ואשתרי אשתרי כדאיתא בזבחים במזרע שראה קרי בשמיני שלו ופ"ק דיבמות דאילטרך עלי' לנשא מת ומת ואח"כ נשא חי. דהו"א הואיל ואשתרי אשתרי, וזה ימים אשר נ"ל לתרץ עפ"י שיטת רש"י הנ"ל, דבזה ל"ש הואיל והותר לכהונתו דלכהוני' לא נלטה כלל לטומאת מת מלוה, ולפ"ד הנ"ל נסתר תי' זה :

אמנם נראה דלכאורה קושיית הגאון הנ"ל מעיקרא ליתא, דהיאך אפשר לומר הואיל והותר לכהונתו

לכאונתו, דבשלמא שם במלורע מלינן שפיר למימר הואיל והותר ללרעתו הותר לקריו, ואף דבקריו לחוד לא הותר הפתוי, והוי לכאורה סברא הפוכה, דמה לקריו לחוד לא הותרה התורה היכא דהי' מותר הואיל והוא מלורע, ד"ל באמת אלו הי' שייך ענין מתן זהירות בצעל קרי באמת הי' מותר, רק דלצעל קרי ל"ש ענין זה כלל, ע"כ היכא דשייך כגון במלורע שפיר אמרינן כן, וכן ביצוס שייך ג"כ לומר כן, משא"כ בכהן וכו' מותר הואיל והותר לכאונתו קשה למה לא יהי' מותר לגזירתו לחוד, כיון דאף בגזיר שייך טומאת קרובים :

אד באמת מוכח אף כה"ג אמרינן הואיל והותר דאמר התם בזבחים רובן טמאי מתים ונעשו זבים הואיל והותרו לטומאתן הותרו לזיבתם, הרי אף דלזיבתם לחוד שייך ג"כ מלות פסח ואפ"ה לא הותרו, והואיל והותרו לטומאתן הותרו לזיבתם, אמנם רבא תי' ביצמות תי' אחר, והקשו התוס' הא אילטרך לנשא מת ומת ואח"כ נשא חי, ותי' דרבא ס"ל דהתם שחיי' הואיל ושם טומאה חד הוא, לפ"ז לרבא ח"ש דאמרינן התם הואיל והטעם הוא דשם טומאה חד, רק דקושייתו הוא לתי' הרחשון דלא סבר הטעם הואיל ושם טומאה חד הוא, בע"כ דבאמת הי' ט' הואיל ולענין אחרות חשה ל"ש ביצוס, דלולי זאת אין סברא לומר הואיל והותרה כמ"ש, וע"כ ממילא בכהן וכו' ל"ש לומר הואיל והותרה כיון דטומאת קרובים שייך בגזיר לחוד ולא התירה התורה, וסוגיא דזבחים אולה למסקנא דרבא, דטעמא משום שם טומאה חד הוא ע"כ אפילו התם שהי' שייך היתר בזיבה לחוד שייך שפיר הואיל והותרה כיון דהכל שם אחד, ועיי"ש ברש"י :

וגם בסוגיית הגמ' ע"כ ל"ל כן דהא לריד להבין ולבאר דגלי רחמנא וכו' עליו לחסור אפילו נשא מת ומת וחזינו דל"ל הואיל ואשתרי אשתרי ח"כ מנ"ל להבדילתו לומר דמלורע שראה קרי אמרינן הואיל ואשתרי, ע"כ ל"ל דבדתי חי לא הוי כ' עליו הו"א דהפי' בשני חסורים אמרינן הואיל ול"ה מחלקינן בין שני חסורים לחסור אחד, כמ"ש תוס', משא"כ לבתר דגלי לן קרא דל"ל הואיל ואשתרי, י"ל דוקא בשני חסורים גלי לן קרא משא"כ באיסור אחד, רק רבא ס"ל דליכא הו"א כלל בשני חסורים לומר הואיל כו' וסתמא דגמ' ס"ל דאפילו בשני חסורים הו"א דאמרינן הואיל כו', ולבתר דגלי לן רחמנא דל"ל הואיל כו' מ"מ אין לנו רתי' דלא נימא לגמרי הואיל דל"ל דוקא בשני חסורים גלי לן קרא ולא באי' אחד :

ובזה מוסיף קושי' בצית מחיר (ס' קע"ב) שהקשה בכה"ג שמת אחיו דחולץ ולא מייבם אפילו צנתמנה אח"כ כה"ג, נימא הואיל ואשתרי אשתרי עיי"ש ותי' דל"ל דהוי משום גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שני' עיי"ש והתירונו תמו' כיון דאשתרי אח מותר אף ביאה שני' וכ' תוס' (דף ק"א ע"ב) דה"ט הואיל וכלא שום דחיי' נשאה ע"כ הוי התירונו לגמרי וכיון דאמרינן הואיל ואשתרי צע"כ דאף לענין חי' השני הוי התירה לגמרי, דא"ל דהוי רק בגדר דחיי' מנ"ל הא דנימא הואיל ואשתרי לזה דחוי לזה דבשלמא הואיל ואשתרי י"ל מלך הס' אצל דנימא הואיל ואשתרי לזה דחוי לזה לא מסתבר, ולפמ"ש דאלטרך עליו להורות דל"ל הואיל ואשתרי אף בשני חסורים, והשתת דגלי לן קרא הכי ילפינן מיני' דבשני חסורים ל"ל הואיל ל"ש חסור כרת או חי עשה ול"ת דכיון דגלי לן רחמנא דל"ל הואיל בשני חסורים, ע"כ ל"ה טעמא משום חומר האי, תי' דה"ט דל"ל הואיל בשני חסורים, וע"כ ממילא אף בכה"ג באלמנה ל"ל הואיל

כיון דהם שני חסורים :

ענין השני, אשר כבוד ידידי הגאון ש"י, דרש וחקר באומרת טמאה חיי לך דחינה נאמנת, היאך הדין לענין היתר תשמיש, ואף שהרמב"ם כתב דאף באשה ישראלית אין חוששין לדבריו, וע"כ דחינו לענין היתר תשמיש עדיין יש להסתפק אי אמרינן דאשת ישראלית שונתה כופין הבעל לגרשה, ולזה י"ל דחינה נאמנת לענין לכופו לגרשה :

הנה התוס' ריש מס' זבחים (דף צ' ע"ב) כתבו סהם חשה לאו לגירושין קיימא ואפי' זינתה תחתיו כו', וגם הם לא ירלה הבעל לא יגרשה מבואר להדיא דחינו מחויב לגרשה, ודוחק לומר דכוונת התוס' שה"ל לגרשה כל זמן שהיא חיה תוצעת גט, ורק מלך חשם תקלה, חינו מחויב לגרשה, אצל חס היא תוצעת גט מחויב לגרשה, דא"כ הוי סתמא לגירושין קיימא, דמס"ת לא תתבע ממנו לגרשה, וגם לשין התוס' חינו משמע כן שם חס לא ירלה הבעל, והו"ל למימר חס לא תרלה האשה, אך מלבד זאת אי אפשר לפרש כן בלשון הרמב"ם, מדכ' אח"כ ואם הוא מאמינה ודעתו סומכת עלי' חייב להוליאה אצל חין כופין אותה להוליאה, וכי' ה"מ דחייב להוליאה הוא לל"ש, אצל חין כופין דאין חשה נהסרת על צעלה רק ע"י עדים, מופת דברייתא היכא דחינו מאמינה מותרת אפילו לשמש, דהם אף ברישא חסורה לשמש, רק דברייתא חינו מחויב לגרשה ובסיפא מחויב לגרשה לל"ש, כיון דלא הוי לתא דחיסורי חין ענין לל"ש, ע"כ נראה פשוט דכוונת הרמב"ם דחינה חסורה לשמש, וכן משמע מן הירושלמי שם חס הוא חבר יחוס לעלמו, משמע דמלך הדין מותרת לשמש, רק אם היא יראת שמים ויודעת צעלמה שבאמת חסורה לבעלה כילך תעשה, ממ"ש הירושלמי חס הוא חבר יחוס לעלמו מפ"כ היא אשה נפשה יודעת מאד שראוי לה לעשות כל הלטקאות ללאתה מצעלה, אף חנן אמרי' לה דחינה נאמנת, וכבר הודיעו בזה בתשובת פני חר"י הגאון אבדק"ק ליסא זלל"ה, וכעת חינו רואה להחריק בזה, עכ"פ הפטמות מבואר דחינה חסורה לשמש וכמ"ש מעכ"ת הרמה ש"י ג"כ :

ורענין קושי' המהדרי שהקשה למה לא תהי' נאמנ' בזמנו דחי צעית היתה חומר' ואמר הנחת תשמישך עלי, יפה תי' מעכ"ת ש"י, דלדידן לק"מ דבעל יכול להפר, רק דלפ"ז הו"מ הר"ן לפרש במשנה ראשונה מש"ה היתה נאמנת בזמנו דנטולה חנו מן היסודים רק דלפ"ז קשה לדידן למה לא יהי' הבעל נאמן בזמנו דחומר הנחת תשמישך עלי, לפע"ד לא מצעיר לדעת הפוסקים דנאמן ואפ"ה אין מנדין אותו, משום שיכול לומר שהאמת איתו ומאמין באמונה שלימה, כמבואר במוהרי"ק עלמו פשיטא דאין כאן מגו דאם יאמנה יאמר הנחת תשמישך עלי, אף חי נימא דהגדה חל, מ"מ ודאי דהוא צריך לידוי שגרס לצטל תקנת רגמ"ה, ואף לדעה קמייטת דס"ל דמנדין אותו אף חי נימא דחינו נאמן לדעה קמייטת כמ"ש הב"ש, ובפי דמשמע במוהרי"ק, ואפ"ה מנדין אותו, מ"מ הא דמנדין אותו, נראה פשוט דהיינו דהגדוי הוא על פנאי שחם אין האמת איתו שקינו מאמין רק להוליאה לגרשה חומר כן חל הנידוי, אצל חס פאמת איתו שמאמין באמת ודאי דחינו חל הנידוי, וכן משמע להדיא במוהרי"ק שם, ופשיטא דאם הוא מאמין באמת ולבו חסודי מאי מקום לנידוי, וא"כ פשיטא דאין כאן מיגו, דאלו הי' חומר יאמר הנחת תשמישך הי' בר נידוי בודאי

צודאי, והשתה חף חס יחי צד נידוי, מ"מ מלי לאשתמוטי
שחין הנידוי חל עליו שמחמין בחמת, והפסד הוא בכלל
דברים שבי ידידי שי' והפסד שחיו רולה לעשות דבר
שחיו הגון בעיני הצרות

ובזה מיושב קושיית בנו החריף השגון שי', אשר
גם חנכי העירותי בזה זמן רב ולפמ"ס מהורץ
החשון חף חס נומה דחונס דמי לחדר"ג, מ"מ כיון
דנחמן לגבי נפשי, וחף דמנדון חותו, היינו נידוי על
הנחי, ואם חין צרוחו רמי, ולבו חנסי בחמת חין
הנידוי כלום, דהנידוי חינו רק על הגרס לבטל חדר"ג
משא"כ לגבי מלקות לא שייך מלקות על תנאי, וע"כ ממ"כ
כיון דנחמן לגבי נפשי והתורה החמינתו חין לחייבו
מלקות דחולי החמת חתו :

אך כל זה לשיטתו דמר דחונס דמי לחדר"ג אבל בחמת
חין לדמות כלל זה לזה כיון דעיקר תקנת רבמ"ה
הי' לבטל יפרלו לגרס בע"כ, ע"כ י"ל צוה לא תיקן, דדו
ציון וקלף להוליה שס רע, ושארית ישראל לא יעשו
כזאת וע"כ הדר לדין תורה דחינו משועבד, משא"כ בחונס
נראה פשוט דלא שייך צוה הודחת בע"ד כיון דמשועבד
לה כסדרת הר"ן וחייב לאחרינה, וז"ל, והנה מעבת"ה
הפיה דברי הבית הילל דס"ל צוה"ז דאיכא חדר"ג חינו
יביל לחסור אשתו דחרס הוי שבוש, ולדבריו לוכא מינו
חך מר ידידי שי' הריק חניתו ותמה עליו כאשר בא
במכתבו, דהא נדרים חלים על דבר מלוה, וא"כ בחומר
יחסר הנחת תשמישך עלי למה לא יכול לחסור :

והענין נראה דהלכה בבית הילל, ודבר גדול דובר
לפי מאי דקיי"ל כהפח דחמר כל מאי דחמר
רחמנא לא תעביד חי עביר לא מהני, וחף בענין נדרים
והקדשות, אם המה בענין דשטף לומר כל מאי דח"ר
ל"ת ג"כ לא מהני, כדמוכח התם דמקשה מתורם מרעה
על היפה דהוי ענין נדר, וכן מקדים בעלי מומין דפרד
התם מיני' ולולי דגלי לן רחמנא הו"א דלא מהני, ולפ"ז
לריד להבין, למה נדרים חלים על דבר מלוה, כגון
צאוסר מלוה או ישיבת סוכה עליו, לימא"כ מ"ד ח"ר ל"ת
חי עביר לא מהני, חמנס הדבר פשוט לחלק, דהתם
לאו חיוב קח עקרי' לי', וע"ז לא הוצירה התורה שלא
לחסור עליו המלוה, וא"כ לא הוי בגדר כל מאי דחמר
רחמנא ל"ת, וע"פ חל הגדר, והמלוה מתבטלת ממילא
משא"כ בתרומה והקדש, דהאוסר לתרום מהרעה על
היפה מפורש ל"ת עליו חטא, וכן במקדים בעלי מומין
דכ' הללו צהדיא, ע"כ הוי בכלל לא תעביד ואי עביר
ל"מ, לולי דגלי לן רחמנא דמהני, והנה בחדר"ג נראה
פשוט דהחרס הי' חף שלא יגרום שילטרך לגרסה שלא
מדעתה, דמש"ה כ' תוס' דמנדון חותו צאומר שמחמין
הואיל וגרס לבטל תקנת רבמ"ה, וכן מוכח מדברי הב"ה
דזה פשיטא לי דהחרס הי' חף על הגרס, דחל"כ חין
התחלה לדבריו, כיון דבגדרו עדיין לא נגע בחדר"ג,
וע"כ לומר דהחרס הי' חף על הגרס וע"כ הגדר גופי'
הי' נגד החרס, וע"כ הוי הגדר בכלל כ"מ דח"ר ל"ת
חי עביר ל"מ, כן נ"ל נכון לקיים דברי הבית הילל
להלכה :

ובזה יש מקום אחי ליישב דברי הקדוש מהרדב"ז,
אשר תמה מעפ"ת עליו שבי הטעם שיכול להדיר
אשתו, הואיל ויכול לגרסה, וע"כ צאונס לא מהני הגדר
ותמה עליו דהרי האשה שאמרה הנחת תשמישך עלי מהני
הגדר חף דמשועבדת משום דחין מאכילין לאדם דבר
האסור לו, וגבי חונס מבואר להדיא ר"פ האקין דמהני

ג"כ הגדר, והוא תמו' לכאור', חך לפמ"ס י"ל כיון דכחזה
התורה שארה כסותה ועונתה לא גרע, וצוה שאוסר הנחת
תשמישה עליו, הוא ע"כ מגרע עונתה דהא חפילו בנדתה
הוי מורדת חע"ג דלחו בת תשמיש היא משום דחינו דומה
מי שיש לו פת בסלו, וע"כ תיקף כשמנדר הנחה י"ל דהוי
בכלל גירוע עונה, וע"כ הוי בכלל כ"מ דחמר רחמנא ל"ת
וע"כ הי' מהרחוי שלא ליהני, רק הואיל ובידה לגרסה
חינו בכלל ל"ת, כיון דחפסר שלא יצוה לודי גירוע עונה
ע"י סוגרונה, וחפ"ה צאומר הנחת תשמישי עליך, חין
בדבריו כלום כל זמן שלא גרסה, כיון דמשועבד לה,
כקושי' הגמ', חף שיכול לגרסה כמ"ס הרמב"ם, רק
דלענין זה מהני הא דיכול לגרסה, דלא ליהוי בכלל כל
מאי דח"ר ל"ת וע"כ צאומר הנחת תשמישך עלי שפיר
חל הגדר דחין מאכילין לאדם דבר האסור לו, ולא הוי
בכלל כל מאי דח"ר ל"ת, משא"כ חונס שגרס שבי' להדי'
לו תהי' לחסה לא יוכל שלחה כל ימיו, וע"כ י"ל דזהו
שאוסר הנחת תשמישה עליו הוא בכלל עונתה לא יגרע
והוי בכלל כל מאי דח"ר ל"ת, משא"כ במלות עשה דכ'
רחמנא אכול מלה הנידר מאכילת מלה נעקרת המלוה
ממילא וחין זה בכלל כל מאי דח"ר ל"ת :

ורפ"ז יש ליישב ג"כ הקושי' מר"פ הלוקין דודאי כל
זמן שלא גרסה שהוא מלוה על עונתה לא יגרע
וזה שאוסר הנחת תשמישה עליו מקרי גורע עונתה, והוי
בכלל כ"מ דח"ר ל"ת, רק הואיל ויכול לגרסה, וזה חין
יכול לגרסה שפיר הוי בכלל כ"מ דח"ר ל"ת משא"כ התם
דמיירי שבגר גרסה ושז חין עליו מלות עונה, רק
דהתורה חמרה לא יוכל כו' כל ימיו בעמוד והחזר קחי
ומוטל עליו מלות עשה כמו מלה רק חס מקיים העשה
ממילא מנתק הלחו של לא יוכל שלחה עכ"פ חינו רק
כמו שאר מלות עשה המוטל עליו, ופשיטא דנדרים חלים
ע"ד מלוה וחונס בכלל כ"מ דח"ר ל"ת וע"כ שפיר השבחן
סס ציטלו לאחר שגרסה חס נדר ממנה חז' וס' הרדב"ז
חין אחי, לזה לא חוכל להחליט שכוונתו כך, חולי ימלא
בדבריו משמעות' המתנגדת לדבריו יודיעני ועדיין לריד
תלמוד חס זה נקרה גירוע עונה חעפ"כ חס לא ימלא
בדבריו דבר המתנגד לזה, נראה דים לקיים דבריו כפי
מה שכתבתי :

אך דברי הבית הילל נראה לעג"ד נכון לדינא כמ"ס
ולומר דחדר"ג, יש לו דין חסור שצדה מלבו שכתבו
התוס', דל"ה בכלל כל מאי דח"ר ל"ת נראה דחין לדמות
לזה, וכ"כ להדי' בגאון בית מאיר בללעות הבית, ע"כ
יש לקיים דברי הבית הילל הנ"ל, ולח נעלם מעיני מה
שים לפקפק בגוף הדין חי קיי"ל כרצא צוה, והדברים
חרוכים ויש לנו צוה תה"ל ענינים שונים כה וכה, ואין עת
האסף פה :

ורקושיית השער המלך לשיטת הרמב"ם, דצמאים
עלי כופין להוליה, ול"ל דס' כמ"ס
התוס' הואיל דמפסידה כתובה לא שייך ענב"א, ח"כ קשה
טמאה אחי לך תהי' נחמנת צמנו, או בקילור כקושיית
השעה מ"על התוס' דהא לא שייך ענב"א הואיל דמפסדת
כתובתה, לפוס רהיטא י"ל כיון דהעמידו חכמי' הדבר על
דין תורה וכיון דחין דבר שצערות פחות משנים נראה
דחף מגו לא מהני [ע"י סוגי' דשליש צניטין פ' האומר
משמע לכאורה דמינו מהני כדאיתא התם מינו דאי צעי
חמרה לדידה יחבי גיהלי' ורחיטו צס' תורת גיטין שעמד
צזה] צפרט לשיטת התוס' דס"ל דלא אמרינן מגו להוליה
ומוכח דמגו לא הוי כמו עדים, וע"כ מדין תורה לא
מהני

חמדת חלק א"ח יח שלמה

מהני מיגו לאסור אשה על בעלה, ובאומרת אשת איסי וגרסה אני הוי הפה שאסר הפה שהתיר די"ל מס' כדאי' התם, ע"כ מהני אף בדבר שבערוה, אבל מגו לחוד י"ל דל"מ בדבר שבערוה, וע"כ מוקמינן הדבר על ד"ת דאין אשה נאסרת אלא ע"י עדים, ואף לפמ"ש הס"ד דבברי ושמא אמרינן אפי' מיגו להוליא, וא"כ משמע דברי ושמא ומגו הוי כמו עדים ממש, אמנם ע"כ לריד לחלק בין תובע ממון ע"י ברי לענין איסור, דאל"כ למ"ד ב"ש ברי עדיף ואפי' ברי גרוע לאבוי תהי' נאמנת טמאה אני לך מלך דין תורה ותקשה להר"ן, דליכא לתרץ דמשעובדת לו כיון דברי מהני אפי' להוליא, וע"כ לריד לחלק בין ברי לענין ממון ובין לענין איסור, ואפשר לומר דבממון מלטרפין חזקה שאינו עובר על כל תגזול, משא"כ הכא די"ל דעיקר כוונתה להפקיע עלמה מצעלה, ול"ד ללא תגזול, ואף באשת כהן די"ל כתובה לפי דבריה, מ"מ אפ"ל דאין כוונתה בשביל הממון ותבליע לו בחשבון, וכיון דכאן אין ענין לב"ש י"ל שפיר דמגו לא מהני, דס"ס ל"ה כמו עדים ואין דבר שבערוה פחות משנים, ועי' תוס' יבמות (דף קט"ו ע"ב) ד"ה באותו שעה שהקשו דליהמנה צמגו משמע דפשיטא להו דמגו מהני מדאורי' ובמוהר"ם א"ש ס' ול"ע :

אך קושי' השני' קשה, דמוכח להרמב"ם, דהיכא דמפסדת כתובתה ליכא למיחש לעיני' נב"א מדפסק במאים עלי כופין להוליא, וק' למה כ' בטמאה אני לך דאינה נאמנת משום עיני' נב"א, ול"ע בסוגית הגמ', ולפוס רהיטא ה' נראה דאפשר לומר במה שהסביר הרמב"ם דאינה כשבוית חרב שתבעל לשגוף לה, נראה דה"ט דבמאים עלי כופין להוליא, משום דבאופן זה לא נשתעבדה, והאשה מוחזקת בעלמה ע"כ נאמנת לומר מאים עלי להפקיע עלמה מצעלה, ואף דאיכא למיחש שנתנה ענב"א מ"מ הוליא ומוחזקת בעלמה, ואינה לריכה ליטב תחת בעלה, ע"כ אמרו דכופין להוליא, משא"כ באומרת טמאה אני לך, דעיקר מה שצאת להפקיע עלמה הוא מחמת האיסור שאומרת שאסורה לבעלה, ולענין זה אינה נאמנת דאין דבר שבערוה פחות משנים, ואף דיש להאמינה משום דלא מפגמא נפשה, כמו דהוי סברת משנה ראשונה, מ"מ ס"ל למשנה אחרונה דאינה נאמנת משום שמא ענב"א כך נ"ל לפוס רהיטא :

וקושי' ראשונה מחמת מגו נראה פשוט די"ל כמ"ש לעיל, דמגו לא מהני בדבר שבערוה כמו דלא מהני להוליא, ואף לרבה דס"ל מגו להוליא הלא כתבו תוס' ריש מליעא התם הוי מיגו דאי בעי שתיק, והוי בעין הפה שאסר הפה שהתיר שכתבתי לעיל, ומאבעי' דגמ' ר"פ האשה שלום דמשמע דנאמנת צמגו מעלי' אין ראי', דכיון דבבר התקינו משום ענוה להיות האשה נאמנת, רק דבמלחמה אינה נאמנת, שפיר אבעי' להו כיון דלא בעי דוקא עדים שפיר י' להאמינה צמגו משא"כ לדין דאורייתא י"ל דמגו לא מהני, דס"ס לא הוי כמו עדים ומטעם זה נ"ל דאין לדמות נאמנות איסורים מה דאשכחן אדם נאמן על עלמו ועל שלו, וכן הנפקד לשיטת הר"ם ז"ל די"ל לענין דבר שבערוה לא מהני זה :

והנה זמן רב אשר כתבתי להוכיח סברא זו מחמת קושי' הס"ז (סי' קכ"ז) שהקשה נימא באומרת קדשתי מתוך שנאמנת על עלמה נאמנת לאסור עליו כמו דאמרינן בס"ת מתוך שנאמן להפסיד שכרו, ותירוולו תמו' שתי' דהתם לא ה' להס"ת חזקה דמעיקרא, וקשה תינתן בס"ת, אבל דינא דס"ע ציין דהיין ה' לו חזקה

כשרות מאי איכא למימר, אף למה שכתבתי דדבר שבערוה שאני אחי שפיר, וכן משמע ממאי דקיי"ל נטמאו טהרותיך בע"א דמהני, ואשתו זנתה בע"א קאמר רבא דהוי דבר שבערוה, ואין דבר שבערוה פחות משנים, ע"כ מוכח דאין לדמות נאמנות דעלמא לענין דבר שבערוה :

ובזה נתיישב לי הא דטמאה אני לך שהקשתי דלא גרע מפקדון אף דמשעבדת לבעלה ולפמ"ש א"ש, ואי נימא דענין גירות מקרי ג"כ דבר שבערוה וכמו שראיתי שכתב הגאון נוב"י סי' נ"ה (*) נסתר ג"כ צוה תי' הגאון בית מאיר זל"ל לקושייתי מפ' החולץ, וקלת י"ל ראי' מסוגי' דפתח

הג"ה

(*) ודבריו שם לכאורה פתוח דמקשה מאי קמ"ל מגומגמים דמ"ד כי מלא בה ערות דבר היינו מה שזנתה בהיותה אשת איש זהו דבר ערוה, ולא משום דכתיב בהטומאה כעריות ונ"מ למ"ש לקמן בענין אי' מוסיף גם י"ל דע"כ לא אשכחן על שלו נאמנת רק במלת' שלא בא לסתור חזקה דמעיקרא כיון שאומר נתנסך היין שאף שהיין ה' לו חזקה היתר מ"מ אין ראי' שלא נתנסך משא"כ כאן שהוחזק לישראל לזבא לסתור החזק' לומר שהחזקה ה' בטעות אפשר דא"ל ול"ע :

ע"כ

האחרות ראויים ליטא אותו, מוכח דבאיסור עריות מקרי הוא ג"כ חתיכה דאיסורא, וע"כ נאמן לומר שהוא נעשה חתיכה דאיסורא ע"י שקידש אחותה, משא"כ בפתח פתוח דאין האיסור מלידו רק מלידה על ידי שזנתה היא לפי דבריו וע"ז י"ל דאינו נאמן, ויש ראי' למ"ש דבדבר שבערוה לא אמרינן כלל אדם נאמן על שלו, וע"כ משום שיי' אנפשי' חתיכה דאיסורא דנאמן יותר ממאה עדים ע"כ הקשה הגמ' שפיר :

ומ"ש כבוד ידידי הגאון ש"י, על מה שכתבתי בפשיטות דאם בא על בת כהן לא פסלה דדבר זה אינו פשוט כל כך ובי"ש כתב עפ"י שיטת הרי"ף להיפוך, [עי' שם היטב בי"ש], נ"ל דאין דבריו עולים לשיטת הרי"ף, רק סברא דנפשי' קאמר דלרי"ף כיון דבדיעבד מהני ובניו הוי כדיעבד אין נ"מ כלל במאי דשו"י חתיכה"א] אמת הדבר בהיותי עוסק בסוגי' ההיא ה' חסר לי ספר יש"ש על יבמות, וב"ה אשר כעת אינה לידי ס' הזה, אמנם פשוטות לשון תוס' משמע דאפי' בא אף"כ על בת כהן לא פסלה, ומה שהוכיח הי"ש לשיטת הרי"ף, מלבד שהרמב"ן ייסב שיטת הרי"ף, גם י"ל דהתוס' הקדימו יש לך עדי' פי' שנתגיירות צינך לצין עלמך, וע"ז הקשו למ"ד תרי נמי כשר ואם יש לו עדים לא הוי צינו לב"ע, ולריד להבין מאי בעי תוס' בהקדמת דברים אלו, ול"ל דהו"מ לפרש יש לך עדים שהיית נכרי ואם ה' לו עדים שהי' נכרי ודאי נאמן אף על הבנים כיון דאז לריד להביא ראי' על הגירות וכ"כ התוס' ד"ה צמות

במוחזק לך, רק דהתוס' ס"ל דיש לך עדים משמע על מאי שנזכר בענין שנתגייר ביעו לבין עלמו לא על דבר אחר שאין זה משמעות הלשון, ולפי דברי ה"ש שפי' יש לך עדים שהודית בפניהם פעם אח' שנתגיירת בינך לבין עלמך וכיון דהודתה מאן דכר שמי', ולריך ע"כ לפרש דיש לך עדים קאי על מאי שלא נזכר, א"כ י"ל כמ"ש יש לך עדים שהיית נכרי :

ובאמת

הדבר ל"ע לפי' התוס', למה לא שאלו אם יש לו עדים שהי' נכרי והארכתיו בזה בענין"י לפרש דעת הרמב"ם המוצא (בסו' רס"ח סעי' יו"ד) ד"ל דהרמב"ם הי' מפרש אתך במוחזק לך היינו ע"י שנתחזק שעישה כל המעשים כישראל אמרינן שמתמלא הי' הגירות כדין אף אי ידענן שהי' נכרי, ובה מדוקדק לשון הכרייתתו, בא הוא ועדיו עמו שמעולם לא נתחזק בפנינו, אבל אם נתחזק מהני חפי' ידענן שהי' נכרי רק דלכתחילה כתב הרמב"ם שלא לסמוך על החזקה כדלשכחן בכמה דוכתי, וע"כ א"ש שלא שאלו ר"י אם יש לו עדים שהי' נכרי וכיון שנתחזק בפנינו שעישה כל המלות שוב הוי בחזקת גר לענין הבנים אף אם יהיו עדים שהי' נכרי אך הם לא פי' כן יעיי"ש והארכתיו בזה אך אין כאן מקומו :

ובהיותי

עומד על העיון בדברי הגאון נוב"י ז"ל בתשובה בנ"ד, רחיתי בסוף התשובה שכתב דאם בא עלי' בהיותה טהורה, אף שאת"כ בא עלי' בנדתה חינו חייב משום נדה, וכיון דכבר נאסרה על בעלה מביאה ראשונה שוב חינו חל אי' נדה דלא הוי לא כולל ולא מוסיק, ונפלתה על דבריו ה"א כתב הרמב"ם דבחיובי כריתות אסורים כל הקריבות מלאו דלא תקרבו לגלות ערוה משא"כ חייב לחיות, והש"ך צו"ד (סו' קנ"ו) כתב להלכה כהרמב"ם וא"כ הוי מוסיק, דגם לבעלה איתוסיק איסור קריבות מחמת איסור נדה ובתחילה היתה אסורה מחמת אחרי אשר הוטמאה לא הוי רק איסור לאו ואין הקריבות אסורים מדאורייתא, ואין להענות על הלכ' הוחיל ואמדינן טומאה כתיב בה כעריות, ע"כ אף לענין זה הוי בערוה, לאסור קריבות, דס"ס אינה בכלל ערוה וקידושין תופסין בה לכ"ע, ואפי' למ"ד אין קי' תופסין בחייבי לאוין כדליתא ביבמות וקידושין, אמרינן הכל מורים במחזיר גרושתו שאם בעל ולא קידש שחינו לוקה להיות לו לחשה אמר רחמנא, ועיי' תוס' יבמות (דף ג' ע"ב) ד"ה סוטה גמי :

ומה

שנראה לי דיש לקיים דבריו, עפ"י מ"ש הרמב"ם בפ"י המשנה במס' כריתות דמש"ס חינו חל איסור צ"ח על חלב, ולא הוי איסור מוסיק מלא ההנאה משום דאיסור הנאה חינו רק הוחיל ואסור באכילה, ע"כ עיקר האיסור האכילה, וכיון דאכילה חינו חייב צחמת חינו אסור בהנאה, וע"כ לא הוי מוסיק, משא"כ בהקדש שההנאה מלא עלמה אסורה בלאו דלא תקרבו לגלות ערוה מוסיק, יעיי"ש, והנה בלאו דלא תקרבו לגלות ערוה דילפי' דקריבות אסורים באיסור לאו מדאורייתא, ביאר הרמב"ם צ"ח אסורי ביאה (פכ"א ה"א) דהפי' הוא לא תקרבו לדבריי המרגילי' לידי גילוי ערוה מוכח להדי' דעיקר האיסור הוא גילוי ערוה ממש, רק דמשום לתא דגילוי ערוה אסרה התורה הקריבות, ולפי' במקום דאין איסור גילוי ערוה של חייבי כריתות יכול לחול, ממילא אין איסור של קריבה חל בזה כמו הנאה של צער בחלב שבי' הרמב"ם שם, וע"כ י"ל שפיר דאין איסור נדה חל, כיון שכבר אסורה לבעלה משום אחרי אשר הוטמאה :

וראי' לזה, מקושי' השעה"מ סוף ה' איסורי ביאה שהקשה לדברי הרמב"ם הג"ל הקשה מאי ס"ד דגמ' דיבוס לידחי חייבי כריתות, ה"א בנשיקת אבר עבר על לאו דלא תקרבו לגלות ערוה, דלא גרע משאר קריבות ומלות יבוס לא הוי עד הערחה לפחות דהוי הכנסת עטרה לדידן עיי"ש שהניח בל"ע, ולפמ"ש הקריבה חינו אסור, רק במקום דביאה אסורה משום לתא דביאה כדמשמע מדברי הרמב"ם הג"ל, לא תקרבו לדברים המרגילים לידי ערוה, ממילא במקום דביאה מותר משום דחתי עשה ודחי ל"ה, אין התחלת איסור על הקריבה, ול"ד למ"ש תוס' בגיטין דלאו דלא תהי' קדש הוי בהערחה, ומלות פו"ר לא הוי רק צגמר ביאה, דהתם הערחה מלא עלמותה אסורה כיון דהוי ביאה ממש משא"כ נשיקה דלא הוי ביאה רק מלא לתא דג"ע אסרה התורה שפיר י"ל כמ"ש, וע"כ ס"ד שפיר דעשה דיבוס דוחה חייבי כריתות, ולא שייך לומר דלא הוי בעידנא : **והנה** רחיתי בדברי מר ידידי הגאון שי', שדעתו נוטה שאם אפשר להבט"ד להודיע להבעל בקל ראוי לו להודיע, חולי ע"י שיטתו לחשתו, ויראה שתגמגם בלשונה וע"כ יפרוש ממנה, כיון שמחויב לעשות כל הלטדקות דאפשר כמ"ש הגאון נוב"י ז"ל, הן חמת בדבר חמור כזה איסור עולם, ומכש"כ לפי"מ שהעליתי דחפי' בשוגג לא הוי שבו"ת, פשיטא דרחמי לעשות כל מאי דאפשר לאפרושי מאיסורי :

אמנם

לדעתי אם יבוא הבעל, ויאמר כך הגיד לי ע"ה, ויש רגלים לדבר שדבריו אמיתיים כנודע וישאל להמורה כילד יעשה, אחרי שאינו שייך לומר מהימן לי כבי תרי הוחיל ולא גיס צי', לא ידעתי אם רשאי לשאול להחשה אם חמת הדברים או לא, ולהלכין פני' להיות חשודה בעיניו, אחרי שמלא דין חינו רשאי להחמין, ואפי' לז"ש חינו חייב רק במחמין כבי תרי מחמת דגיס צי', וכי תימא ס"ס הוחיל ויכול לבא לידי צירור ע"י שתודה והוי לאפרושי מאיסורי ע"כ יוכל לחקור ע"ז, ודמי קלת למ"ש הגהמ"י דלאפרושי מאיסורי מותר להעיד ולית צי' משום ליטנא בישה, מלבד שיש לחלק טובא דהתם בעד אומר שידע בצירור ע"כ שפיר י"ל דמותר להגיד כדי לאפרושי מאי' משא"כ כאן שאין הבעל יכול להחמין מנ"ל דרשאי לחושדה בכך, והרי אפי' על הספק חינו רשאי כדלשכחן ציומא הן פורשין ובוכין, רק דהתם תקנת חכמי' כך הי', ואף אי תימא סוף כל סוף יכול לבוא לידי אפרושי מאיסורא וע"כ שפיר יכול לשאלה ז"ה, לפמ"ש התם"ד להוכיח מתוס' דחפי' היכא דאיכא רגלים לדבר והיא אומרת טמאה חני לך אינה אסורה משום לתא ידי' דחוששין לומר שהדבר חמת רק דהוחיל ואיכא רגלים לדבר אסורה משום שוי' נפשה חתד"א עיי"ש בפסקים (סו' רכ"ב) מאי שהמליא ע"י סברא זו היתר באשה שהודית לפני ע"ה שנטמאה ויש רגלים לדבר והוא מחמין לדברי בעד דאפ"ה מותרת, דמשום לתא ידי' אינה אסורה אף צי' רגלים לדבר ואומרת טמאה חני לך, רק משום לתא ידי' והיא מכחשת עיי"ש, הרי מוכח דאף ברגלים לדבר אין חנו מחמיני' לומר שהוא חמת וא"כלמה לי להבעל לחקור אותה הא חנן אין מחמיני' ואומרי' שמוותרת לו, ואף ע"י הודאה שלה לא תתברר שהיא אסורה לו, רק האודאה תגרום איסור חדש עלי' לשוי' נפשה חתד"א, ע"כ לא ידעתי הן אם הבעל הוא ע"ה ויבוא לשאול כילד יעשה, או אם הוא חבר לא ידעתי מקום לחקירה זו שיחקור אותה, ואף דצירושלמי אי' אם הוא

חמדת חלק א"ח

יה יט שלמה

הוא חבר יחוס לעלמו, מ"מ צט"ע לא משמע כן, וע"כ משום דלא הוצא בתלמודא דידן לא סמכו עליו :

ע"ב לדינא חף שראוי לו לעשות כל מה דאפשר, מ"מ אינו רואה שיש עליו חיוב להודיע להבעל רק דנימא אולי יעשה הבעל שלא כדין ויחסדנה ועי"ז יבוא לידי פרישה, ודבר זה לא מסתבר, וכי אומרים לאדם זכה בבעל שיחטא חבירך, הן אמת ראיתי שהבית מאיר רולה לחלוק על התה"ד הנ"ל, ודבריו אינם מסתברין לי, אך הו"ל שמעכ"ה העיר מדברי מוהרי"ט (חלק אצה"ע סי' א') ששם נראה דס"ל דדעת הרמב"ם הו"י צפי' מהימן כפי תרי שלא כמוהרי"ק המוצא בהגהת רמ"א וגם חני העירותי שיש ראיה מדברי הגהמ"י ג"כ להחמיר ומ"מ מר די"ל הו"ל והוא שוגג א"ל להפרישו, לא הונח בזה דס"ס עדיף ממאי דאיתא בפסחים דשרי למימר לרבו כדי לשנות אותו ע"כ יש ללמד קלת להחמיר עליו כמ"ס מעכ"ה סי' ועדיין ז"ע, אעפ"י שלפי דבריו הוא יודע שהאמת איתו, מ"מ אין תועלת בהודעתו אם לא שיעשה הבעל שלא כדין ול"ע, וד' יאיר עינינו במאור תורתו ויקיים ומלאה הארץ דעה את ד' וכימי לאתנו ממלרים יראנו נפלאות כ"ד חו"ל ד"ס :

הק' שלמה זלמן מפוזנן ,

סימן יט

זה ימים רבים נתקשיתי, בהא דאית' במס' שבת (דף ק"ו) פלוגתא דר"י ור"ש במקלקל בחובל ומבעיר, דר"ש יליף דחובל חייב מדאילטרך רחמנא למשרי מילה, וקשה לי, דהא ר"א ורבנן פליגי במכשירי מילה, דר"א ס"ל דמילה גופא דחי שבת מהלכתא וקרא וביוס אחי למכשירי מילה, ורבנן ז"ל הילכתא למילה גופא ע"כ סברי דקרא וביוס אחי למילה עלמה, ולפ"ז קשה, כיון דר"ש סובר דמילה הוי קלקול, מעתה מנ"ל דמקלקל בחבורה חייב דלמא באמת פטור, וממילא מילה גופא שרי משום מקלקל ולא לריך קרא, וקרא אחי למכשירי מילה כמו לר"א, דהא רבנן לא פליגי עלי' דר"א רק משום דבעי קרא למילה גופא, מעתה לר"ש דלא בעי קרא לזה, לוקי קרא למכשירין ומנ"ל להוליא חובל משאר חבות מלאכות ול"ע ואמרת' איזהו דבר' בישוב קישי' זו .

ומה שנ"ל הדרך יותר נכון בהיתר קושי' זו, דהנה הרמב"ם פסק (בפ"ו מה' תמידין ומוספין) נקלר ביוס כשר ודוחה שבת, ותמהו עליו, דהא במס' מנחות (דף ע"ב) קאמר הגמ' דר"א צ"ל ששיטת ר"ע רבו של אביו אמרה, ואי נקלר ביוס כשר אינו דוחה שבת עי"ש בסוגי' :

ונראה ליישב, עפ"י מאי דקשי' לי בהא דקאמר הגמ' בשיטת ר"ע אמרה, כיון דר"ע גופי' ס"ל בחריש ובקליר אחי לתוס' שביעית, ופליג עלי' דר"י א"כ מנ"ל דהוא גופי' ס"ל דזה כלל מונח לעיקר וקיוס דכל מלאכה שאפשר לעשות מע"ס אינו דוחה שבת דלמא לא קאמר זה רק לשיטתו, דלית לן לימוד בכל מקום דמכשירין דוחין, ע"כ מסתברא דאין דוחין, ואף ר"א סובר היכא דלית לן לימוד על מכשירין דלא

דחי שבת, וכדאי' ר"פ ר"א דמילה לא לכל אמר ר"א מכשירין דוחין עי"ש, אבל ראב"ם כיון דבהא ס"ל כר"י דבחרים ובקליר אחי לקליר עומר דדחי שבת, מנ"ל להוכיח מזה דנקלר שלא כמלותו פסול, דלמא בהא גלי רחמנא דמכשירין דחו, ואף ר"ע לא הוי פליג בהא, אי הוי ס"ל בחרים ובקליר אחי לקליר עומר רק כיון דס"ל בחרים ובקליר אחי לתוס' שביעית, קאמר שפיר הכלל לפי שיטתו, אבל לר' ישמעאל מנ"ל הא כלל, ולפ"ז ש' תוס' שם דמסתברא דומי' דתמיד בעינן, יש ליישב כיון דבקרבות מיהו ס"ל כר"ע, א"ע"כ אמרינן ה"ה בקליר עומר דדומיא דתמיד בעינן :

אך

לפ"ז י"ל טובא, בהא דפי' רש"י על הא דקאמר הגמ' דס"ל כר"ע, כלל אמר ר"ע כו' ופי' רש"י גבי מילה דפר"א דמילה, ולפ"ז אין ראיה מר"ע דהתם רק ממאי דסובר ר"ע בפסחים פ' אלו דברים, הרכבתו והבחתו מחוץ לתחום אינה דוחה שבת, והתוס' ליינו באמת כל המקומות דאמר ר"ע כלל זה, בשבת ופסחים ומנחות, אבל על רש"י קשה, דממילה ל"מ למילף קרבות דהא מלריך לריכי לה בגמ' צפי' ר"א דמילה עי"ש בתוס' ויותר קשה, כיון דהך כלל אר"ע הוא שם במנחות ת"כ למה לרש"י להרחיק ולכתוב שהוא במס' שבת :

ע"ב

לנענ"ד, דרש"י ר"ל ליישב קושי' הנ"ל, וע"כ הוכרח רש"י להביא הא דר"א דמילה, דהנה לכאורה י"ל על ליטנא דר"ע בהא דפליג על ר"א דס"ל מכשירין דוחין וקאמר המתגיתן כלל אר"ע דבשלמא אי ר"א לא הוי ס"ל לחלק בין מכשירין למילה גופא, ור"ע חידש הא סברא שייך לומר כלל אר"ע, שחידש הך סברא לחלק בין מילה למכשירין, אבל כיון דאף ר"א סבר הא סברא וכדאית' התם בסוגי', לא לכל אר"א רק דר"א סובר דאית לן קרא למכשירין, דמילה גופא יליף מהלכתא, ור"ע לית לי' הלכתא, ואילטרך קרא למילה גופא, לא הוי לי' לחלוק בהא ליטנא על ר"א, דמשמע דהוא חדית לן הך סברא לחלק, וע"כ חולק עם ר"א, ובאמת אף ר"א סובר הא סברא רק דפליג אם קרא אחי למכשירין או למילה גופא, והו"ל לומר ר"ע אומר א"ד, וע"כ ז"ל דר"ע ס"ל הא כלל מונח אי מקבל, או מלד הסברא, דאין ללמוד משום לימוד דמכשירין דוחין [ועיי' כעין זה בתוי"ט פ"ט דמקוואות מ"ג] ואף אי הוי לי' הלכתא למילה, הוי דחיק ומוקי קרא דביוס לדבר אחר, שלא לסתור הכלל של כל מלאכה כו' וע"כ שייך שפיר ליטנא דכלל בר"ע, לאפלוגי עלי' דר"א, דהיינו מכח הסברא של הכלל פליג עלי', אבל לא שיהי' הכלל נמשך אחר שיטתו של ר"ע ולפ"ז קאמר הגמ' במנחות שפיר בשיטת ר"ע אמרה היינו כיון דר"ע ס"ל זה לכלל מונח, דאין שום דבר בתורה שיהיו מכשירין דוחין, ואף אי אית לן שום לימוד, לריכין לדחוק לקיים זה הכלל [כמו לר"א דאית לי' הלכתא] וכיון דבהא ס"ל כר"י דאחי לקליר עומר דדחי שבת מש"ה לריכין לדחוק ולחדש, דנקלר שלא כמלותי פסול כדי לקיים הכלל .

מענה

הוכרח רש"י להביא דוקא מפ' ר"א דמילה דשם מוכח שר"ע אמר זה לכלל מונח, לא מכח שיטתו לחוד, רק לסתור סברת ר"א, אבל בפסחים שם דר"א למד ק"ו משחיטה שדוחה שבת מכש"כ הרכבתו וע"כ דלית לי' לחלק בין אפשר, ועי"ש שם' אף דר"א גופי' אית לי' לחלק בין אפשר, מ"מ ר"ל ללמוד שבות דרבנן בק"ו, וע"כ א"ש ליטנא דר' עקיבא דחית לן שחין

חמדת חלב א"ח

יט כ

שרמח כט

בחין ללמוד כלל הפסד מלא הפסד, וכן צפ' שתי הלחם
דלח להפלוגי חתי רק סברא דנפשי' קהמר שייך שפיר
לישנ' דכלל הר"ע ולא מוכח דנתחדש צטביל זה לומר נקלר
שלא כמלותו פסול, וע"כ הוכרח רש"י להביא דוקא מפ'
ר"ח דמילה ודוק :

ולפ"ז יש ליישב דברי הרמב"ם הג"ל, דנהי' דחמר
ר"י חמר רב הלכה כר"ע צמילה ופסח, מ"מ
ולדלח פסיק כן, רק לענין גוף הדין דהיינו לגבי מילה
ס"ל דלית לן הלכתא על מילה גופא, וממילא ציוס חתי
למילה, ולית לן קרא למכשירין, וכן גבי פסח לית לן
קרא למכשירין אבל מאי דסובר ר"ע זה לכלל מונח,
לסתור צטביל זה סברת ר"א בזה י"ל דלא קיי"ל בזה
בר"ע מכח הסתם משנה דפ' ר' ישמעאל, דקלירת עומר
דוחה שבת כדליתא ר"פ ר"י, וכמ"ס בטעמו של הרמב"ם
וגם כסתמא דמתניתין דנקלר ציוס כשר, חס כן
מוכח דלא קיי"ל לכלל מונח מאי שחמר ר"ע דמאי דאפשר
לעשות מע"ס חינו דוחה שבת, והא דדחיק הגמ' צמתני'
דקתני נקלר ציוס כשר ודוחה שבת להקדשה, היינו כיון
דהוי' חד צבא, ולא חשכחן תנא דסובר דנקלר ציוס
כשר רק רבי וחיובו גופי' ודאי סבר כר"ע רבו של ר"ס
כדליתא התם, אבל לדיון שפיר מלין למפסק דנקלר
ציוס כשר, ואפ"ה דוחה שבת :

ובזה יש מקום ליישב קושיית התוס' צצבת, שהקשו
למה פסק רב בפסח הא הוי הילכתא למשיחא
ולפמ"ס י"ל דקמ"ל שלא נטעה דפסק צמילה ככללו של
ר"ע ע"כ קמ"ל דוקא במקומות הללו פסק כר"ע, ולא
דרך כלל, ולריכות הגמ' י"ל דחי הוי נוכח למילף פסח
ממילה, יותר הו"ל לומר כן בהדי' ודוק :
ולפ"ז ממילא מתורץ מה שהקשינו ברה"ש דברינו
על ר"ס מנ"ל דמקלקל בחצורה חייב, כיון
דמילה הוי מקלקל לר"ס ולר"ע חין סברא כלל לחוקמי
הלימוד על מכשירין, ע"כ לריכין לדחוקי ולומר דמקלקל
בחצורה חייב, ודוק היטב כי נכון הוא .

סימן ב

הרמב"ם (פ"ב מהל' שנגות) העתיק מתני'
דתינוקות צמל שניהם צצבת, ועי'
כ"מ ולח"מ שגדחקו מאד, והלחם משנה הניח צל"ע
דהוי' ל"י להרמב"ם לפרושי דבחי' לו ח' למול ע"ס אפילו
לא מל שניהם צצבת פטור, גם הקשה דצטביל דפסחי'
מחלק הגמ' בין חימורים לצחחים דמיירי בקדש והקריב
משח"כ בתינוקות, והרמב"ם לא ביאר זה :

והנראה לענ"ד דצטביל דכריתות קשיא על רש"י
שפי' בקושי' ר"י, דאצ"י ורצא חס"ס
דמתעסק צא"סור חייב, מ"מ קושי' ר"י הוא לשמואל דלא
מחלק, ובקושי' ראשונה דהקשה רצא גופא הקושי' יותר
חזקה, ולא פי' רש"י כלום, גם קשה להרמב"ם דס"ל
מקלקל בחצורה פטור הדרה קושיית הגמ' לדוכתי' :

והנה לכאורה הוי מלין למימר דלרצא לא קשה
קושי' הגמ', דס"ל דמתעסק צמין אחד
חייב, כיון דכוונתו לדבר צא"סור, וה"נ נהי דכוונתו
גתינוק שהגיע זמנו, מ"מ נתכוון למלאכה, ול"ד לנתכוון
נחתך חת התלוש דחין עליו שם מלאכה כלל, וכ"כ

המג"ס צמס' שבת, ולפ"ז כיון דהרמב"ם פסק ברצא
קושיית הגמ' מעיקרא ליתא, חמגס לענ"ד נראה פשוט
וברור, דהא דתינוקות כיון שחחד הגיע זמנו למול ולא
השני, ח' כודחי' דלא גרע מתאנים וענבים, חו ענבים
שחורות ולצינות כיון דיש קפידא בין אחד לחצירו ודאי
לא דמי לתאנים ותאנים שניהם שחורות חו לצינות,
ולפ"ז הקושי' לכ"ע חף לרצא, דצטני מינים קתני בהדיא
צמתני' דפטור לר"י וקשיא הא דתינוקות, וע"כ ל"ל
הואיל ומקלקל פטור וקשיא על הרמב"ם :

ובזה ניחא דברי רש"י דלא הקשה כן בקושי' ראשונה
דשם קשה לכ"ע דהוי שני מינים, ואין לדחוק
ולומר דרש"י ס"ל דהוי מתעסק דהתירא, וע"כ קשה
חף לרצא, דלפ"ז לא הוי מהרץ הגמ' הואיל ומקלקל חייב
דהא מתעסק דהתירא נפקא ל"י מצה, וזה חין ענין
למקלקל, דצטלמא ח' הוי מתעסק דאסורא נפקא
ממלאכת מחשבת, וכן כתבו התוס' פ' כלל גדול, והא
דמקלקל פטור נפקא ג"כ ממלאכת מחשבת, וע"כ צחובל
דלא דרשינן ממלאכת מחשבת לענין מקלקל ח"ס מתעסק
משח"כ מתעסק דהתיר' דנפקא ל"י לר"א מצה חינו ענין
כלל למקלקל, ע"כ נראה מוכח דהוי מקלקל צא"סור, וכס'
המג"ס, ואפ"ה הקשה רצא שפיר משום דהוי שני מינים
ולפ"ז הדרה קושי' על הרמב"ם לדוכתי', אשר ע"כ ל"ל
דלכאורה קשי' על קושיית רצא דתינוקות מנ"ל דהתם
מיירי בטעה וסבר שזה התינוק שניול צצבת דלמא מיירי
שטעה וסבר שזה התינוק נולד צצבת ולא הוי מתעסק
רק שוגג וכמ"ס רש"י דזהו שוגג, דצטלמא חס הטעות
הוא מחמת שסובר שזה התינוק האחר הוי מתעסק
כיון דכוונתו למול תינוק אחר, משח"כ היכא דכוונתו
על זה התינוק שכל רק שהוא סובר שזה התינוק נולד צצבת
הוי שוגג גמור ולא דמי למתעסק, אח"כ ראיתי צמג"ס
צמסכת שבת שהעיר בזה .

וג"ל לתרץ ולחלק בכך דאף שבת רש"י היכא דסבר
שזו החתיכה היא שומן וכדומה, לא הוי מתעסק
י"ל דהיינו דוקא היכא דשייך לומר שיש לו רליון על חתיכה
זו, ע"כ לא הוי מתעסק, דנהי' חס' הי' יודע שהיה חלב
הי' פורש מחמת צא"סורו מ"מ כוונתו נעשה, וכן צטאר
ענינים, משח"כ הכא דל"ס שום רליון כלל למול רק מחמת
המלוא, וכיון שהוא נחית למול מחמת שיש לו תינוק למול
צצבת חף שסובר שזה התינוק שהגיע זמנו, מ"מ הוי
מתעסק, דחין עיקר כוונתו על זה התינוק רק על התינוק
הניול צצבת, דחין שייך לומר שנטעה רליון, דחין שום
רליון וכוונה שייך צמילה רק לחצורו שניול צצבת, משח"כ
היכא דחין לו רק תינוק אחד וסובר שניול צצבת, ל"ס
לומר דהוי מתעסק, דהא ע"כ כוונתו לזה התינוק, וחין
לומר דעיקר כוונתו לתינוק אחר, דהא חין כאן תינוק
אחר, אבל היכא שיש שני תינוקות ונתחלק לו ומל חותן
שחינו זמנו הוי מתעסק .

ולפ"ז י"ל הרמב"ם הג"ל דכיון שהוא פסק מקלקל
בחצורה פטור, וע"כ הי' קשה לו קושיית
הגמ', הולרך להסביר דינא דמתניתין היכא דמל שניהם
והיינו דטענתו הי' שהי' סובר ששניהם הגיע זמנם צצבת
וע"כ חינו ענין למתעסק דהא לא נתחלק לו תינוק בתינוק
ולכא למימר דכשכל התינוק שלא הגיע זמנו הי' כוונתו
לתינוק אחר, דהא הי' סובר ששניהם נולדו צצבת, וע"כ
חינו ענין למתעסק כלל, רק משום טעה צדצר מלוא
הוא דפטור, ואפשר דהוי קשיא ל"י להרמב"ם קושיא
המפורשת למ"ד מקלקל בחצורה פטור, וכי יחלוק על
ר"ח

חמרת חלק א"ח כא כב שלמה

ר"א ור"י, ולפ"ז א"ש די"ל דס"ל דפלוגתא הוא במל שניה' ואפשר דהי' מפרש כך ומל של אחר השבת בשבת, היינו אף של אחר השבת, וע"כ לא הוי מתעסק, רק דר"נ שני לרבא לפי מה דס"ל מקלקל בחבורה חייב, או דהי' שונה להדיא כך, דהא בלא זה נחלקו תנאים בלויפן פלוגתתם :

ולפ"ז מיושב ג"כ קושיית הלח"מ מאי דלא חילק הרמב"ם בלוימורי ליבור בשכבר הקריב, דהא קושיית הגמ' התם והא תינוקות דחית להו קלבה פירש"י דידוע שאין לו לימוד רק אחד, והנה זה הוא למ"ד מקלקל בחבורה חייב נוכל לפרש כך משא"כ לדין דקיי"ל פטור, וקשה דהוי מתעסק, ול"ל דהי' סובר ששניהם זמנם בשבת, וא"כ הקושיא מעיקרא ליתא, דבשלמא לוימורי ליבור אי אפשר בשום פנים להיות יותר מדבר הקלוב, משא"כ תינוקות הא' אפשר שיהי' הרבה לומר בשבת, וע"כ הוי חינו קלוב, רק דקושיית הגמ' הוא למאן דמפרש שלא מל רק אחד בשבת, דהיינו שהי' יודע שאין לו לומר רק אחד, וע"כ הוי דבר קלוב, כמ"ש רש"י משא"כ לדין דבע"כ ל"ל שכל שניהם והי' סובר ששניהם הגיע זמנם, וע"כ הוי חינו קלוב :

ובזה מיושב מה דקשה על הרמב"ם דבס"פ לולב הגזול, דמקשה הגמ' מדאגבה נפיק ב"י, ועיי' כפת תמרים שהקשה לשיטת הרמב"ם, דאף בקדם ומל של שבת תחילה אפ"ה פטור, והקשה מסוגיא זו, וכתב דמס"ה השמיט הרמב"ם תירוצ' הגמ', ולפמ"ש הנה נכון דהתם הוי דבר שאין לו קלבה, משא"כ בלולב דחינו לריד ליטול רק פעם אחת, וע"כ הוי קלוב, ודוק הדק היטב בזה כי הוא נכון וברור לענ"ד :

דפטור ולא דהוי לא עשה מלוא הוהיל שהי' מלוא הבאה בעביר' דהת' עיקר המלוא' שהי' התינו' נימול ולא יהי' ערל וכיון שכבר נעשה מעשה המילה איתעביד מלותו, אכל בלדקה עיקרא היא מלות נתינה המוטל על הנותן וכיון דהוי מלוא הבאה בעבירה לא הוי מלוא כלל, כן הי' אפשר לחלק :

אך עדיין קשה לר' מאיר דס"ל טעה בד"מ ולא עשה מלוא פטור בפי' אלו דברים וסתם משנה הוא ר"מ, וא"כ קשיא סתמא דמתניתין וגם ר' יוחנן אחד ליטול פ' אלו דברים ס"ל ג"כ אפילו לא עשה מלוא פטור ור"י הא' אמר הלכה כסתם משנה וע"כ ל"ע, אם לא שנחלק בין היכא שהחפץ הוא חפץ של מלוא דטרוד בהאי חפץ כגון לולב ותינוקות וקרבנות דטרוד בהאי חפץ, משא"כ בלדקה ל"ש טרודא במה שנותן לעני, וכעין זה איתא שם בסוכה בהציא מלשכה שאינם מזוקרים דבהאי לשכה לא טריד עיי"ש, ואעפ"כ נראה דלא דמי להתם ועיי"ש ברש"י ולריד עיון :

ויותר נ"ל דלא אמרינן טעה בדבר מלוא פטור רק היכא דאין המלוא נגמרת רק ע"י עשיית המעשה כגון בלולב שע"כ לריד ליטול הלולב ללחץ בו, וכיון דע"כ לריד ליקח הלולב אף הוליא לרה"ר פטור, וכן מילה וכדומה משא"כ מלות לדקה דאין לריד לעשות מעשה בידים, דאף אם מניח העני שיטול משלו אף אם חינו נותן בידים אעפ"כ נעשה המלוא, דעיקר המלוא שהי' לעני די מחסורו, וע"כ חינו לריד להיות טרוד בעשיית המלוא כלל, כיון דאין לריד לעשות מעשה כלל, והוא חילוק נכון וברור לפי ענ"ד :

סימן כב

סימן כא

בפרק אלו עוברים (דף מ"ו) בסוגיא דהוהיל הקשו התוס' א"כ בטלו כל מלאכות שבת, דנימא הוהיל ורחוי לחולה שיש בו סכנה, ופירלו דלא שכיח, והי' נ"ל די"ל דל"ש הוהיל רק היכא דאי מתרמי הי' מותר לגמרי, כגון הוהיל ומקלעי חורחין, אכל הוהיל וחוי לחולה שיש בו סכנה דקיי"ל דחוי הי' שבת אלא פקוח נפש כמ"ש הרמב"ם ל"ש הוהיל, כיון דאף אז לא יהי' מותר לגמרי רק ע"י דיחוי, וכיון דעכשו ל"ש הדיחוי ע"כ חייב ובה נתיישב מה שקשה ריש בי"ה גבי אשפזיכנא דרחב"א דהוי ל' בליס מי"ט לשבת מהו לאשפזיכנא דרחב"א וקשה ת"ל דל"ש הוהיל, ושמעתי מתרלים דהתם שייך הוהיל וחוי לחולה שאב"ס דל"ש תירוצ' התוס', ועיי' בר"ן ר"פ כ"ש דס"ל דאסור איסור דרבנן לחולה שאב"ס עיי"ש ועי' יו"ד (ססי קנ"ה), גם נ"ל דזה ודאי ל"ש שחולה שאב"ס ילטרך לזה כיון דאין הדבר נחוצ' כ"כ יכול לחזור אחר התירא, ול"ש שלא ימלא של היתר, ולפמ"ש י"ל שפיר התם הוהיל וחוי לחולה שיש בו סכנה, וליכא למימר כמ"ש דהוי דחוי דזה חינו, דבשלמא לענין שבת שהמלאכה אסורה מלך עלמותה ואף שרשאי לעשות לחולה שיש בו סכנה מ"מ הוי בגדר הדחוי משא"כ התם ב"ט דהמלאכה מותרת רק שהאיכל הוא איסור, ובין שראוי לחולה שיש בו סכנה אף ע"י דיחוי טוב המלאכה מותרת לגמרי כמו מבשל דברים אסורים לחולה, דפשיטא שאין שייך איסור על הבישול, וגדולה מזו הוכיחו התוס' דאפילו מבשל דברים אסורים

בגמ' ס"פ לולב הגזול, ר"י אומר יו"ט הרחשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוליא לרה"ר פטור מפני שהוליא ברשות, עיי' תוס' יו"ט פ"א דשבת במתני' פטט בעה"ב את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני, שפי' הרע"ב דאגב חורחין קמ"ל דמלוא הבאה בעבירה אסור וחייבין עליה, והקשה התיו"ט מהא דקיי"ל כר"י דטעה בד"מ פטור, וכן הקשה מתינוקות דקיי"ל דבמל של ע"ש בשבת פטור, ותי' דהיינו טעמא משום דלא ניתנה שבת לדחות אלא מלות לדקה כלל, משא"כ במילה ולולב שניתן לדחות, ומס"ה בקדם ומל של שבת בע"ש דלא ניתן לדחות חייב עיי"ש, ודבריו תמוהים מ"ש דבלולב ניתן לדחות, דמאי ניתן לדחות שייך בלולב דהוי מלטול בעלמא, ולא ניתן לדחות לשום מלאכה כלל רק לעשות מלות נטילה, וכן בלדקה מוטל ג"כ אף בשבת, ומ"ש רחיה מקדם ומל של שבת בע"ש אין רחיה כלל, דהתם כיון שקדם ומל של שבת אין מוטל עליו מלות מילה כלל, ולא הי' לו להיות טרוד כיון דאין מוטל עליו מלות מילה כלל, משא"כ מלות לדקה המוטלת על כל אדם למה לא אמרינן דהוי טעה בדב"מ, וע"כ באמת ל"ע ליישב קושיית התיו"ט, ואי נימא דמלוא הבאה בעבירה הוא דחורייתא כמ"ש התוס' ר"פ לולב הגזול, י"ל בזה דהוי טעה בדבר מלוא ולא עשה מלוא, כיון דהוי מלוא הבאה בעבירה ולא דמי לתינוקות במל של ע"ש בשבת

אסורים לצריח כיון שרולה לאכול הוי לורך קלת ואמרין מתוך ע"י לקמן בתוס' גבי מצל גה"ל נבחר, אמנם התוס' לשיטתייהו י"ל בקילור הקושיא הג"ל ד"ל דר"א ב"א סבר דר"ח לרבי שבת נעשין ביו"ט מש"ה הוי ס"ד דשרי לאטווינהו האידגא חי לחו משום חיסור טלטול, רק לשיטת רש"י שפי' דמש"ה לרבי שבת נעשין ביו"ט משום דשבת וי"ט חדא קדושה היא, ולפי דס"ל התם גולדה בזה מותרת בזה ע"כ שבת ויו"ט שתי קדושות, וה"כ ליכא למימר דלרבי שבת נעשים ביו"ט, ול"ל כמ"ס לעיל, דמשום הו"ל ור"ח לחולה שיש בו סכנה שרי, אך התוס' לשיטתייהו שכתבו לקמן (דף מ"ז ד"ה וחי) דטעמא דר"ח לחו משום דשבת וי"ט חדא קדושה, רק דמשום מלוא שרי ר"ח, כיון דחי אפטר אלף ביו"ט, ומש"ה הוי ס"ד לר"ח דשתי הלחם דחי יו"ט חף דהוי לגבוה, ולפ"ז שפיר מלינן למימר דר"ח ב"א ס"ל שבת ויו"ט שתי קדושות ואפ"ה לרבי שבת נעשין ביו"ט, וע"כ שפיר י"ל כתי' דלעיל, חולה שיש בו סכנה, ולא אמרינן הו"ל :

והנה יש להוכיח דלא כסברא הג"ל שכתבו דהא לקמן (דף מ"ז ע"ב) פריך הגמ' אחריתה לא לחייב הו"ל וחזי לכסות דס ליפור, והא התם הוי ג"כ משום דחיה דעשה דכיסוי דוחה, והוי בגדר דיחוי ואפ"ה אמרינן הו"ל, ומוכח דלא כסברא הג"ל, אך זה לפי ר"ת דלקמן דקושיית הגמרא היא אכלאים ל"ח משום דעשה דכיסוי דוחה לחו דכלאים, משא"כ לפי הרשב"ם שפי' הו"ל וחזי לכסות דס ליפור וחזי הוי מלאכה שא"ל לגופה, ולפי פירושו שפיר מלינן למימר כסברא הג"ל דהיכא דהוי ע"י דיחוי ל"ס הו"ל, אך באמת פי' הרשב"ם דחוק כמ"ס התוס' וע"כ דחו התוס' פי', אך גם פי' ר"ת נראה דחוק וכמ"ס התוס' דל"ל הא דקאמר כתישה ביו"ט מי שרי לא הוי רק משום יגדיל תורה ועיקר התי' חסר מן הספר אמנם ראיתי בתוס' פי' שילוח הקן (דף קמ"א) שכתבו בשם ריב"א ליישב דחף דביו"ט הוי עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה, מ"מ נהי דאין העשה נדחית מ"מ אינו חייב על הל"ת דהל"ת נדחית מחמת העשה, וכאן לא הביאו התוס' תי' ריב"א, וכתב הפ"י משום דקושיא הראשונה אינה מתגלגלת בזה, דמה משני כתישה ביו"ט מי שרי דאכתשה ג"כ ח"ח על הל"ת.

ולעג"ד נראה לקיים תי' הריב"א, ד"ל היכא אמרי' שחינו חייב על הל"ת משום דנדחה מפני העשה, היכא שתיקף כעשה המעשה וכל לקיים העשה ואף דעבר על עשה דיו"ט, מ"מ כיון שסבר עבר העשה ח"כ מוכן לפניו לקיים העשה דכיסוי, וע"כ נדחה הל"ת דיו"ט משום עשה דכיסוי, משא"כ היכא שיש לפניו עדיין לעשות כתישה, וכתישה ביו"ט אינו מותר, ח"כ נהי דכעושה הכתישה ואז מלות כיסוי מוכן לפניו אינו עובר בל"ת על מלאכת הכתישה, מ"מ כל כמה שלא בתש עדיין רק שחפר אז עדיין אינו מוכן לפניו לעשות מלות כיסוי וע"כ חייב ג"כ על לאו דחרישה, דל"ס לומר שגדחה מפני מלות כיסוי, דחף חס הוי לו דס ליפור הוי עובר בל"ת בשעת חרישה, כיון דאינו מוכן לפניו לקיים מלות כיסוי רק ע"י חיסור כתישה, [ע"י מ"ל פ"א מהל' שופר] ודוק היטב בזה כי ג"ל נכון :

ובזה מיושב ג"כ קושיית התוס' פי' שילוח הקן על מ"ד התם כגון שלקחה דהל"ת עבר עיי"ש, והקשו התוס' מזה על פי' ריב"א דמוכח דעבר הל"ת, ולפמ"ס ח"ש, דהתם ל"ס לומר שלא יתחייב על הל"ת כיון דחף לאחר שעבר על הל"ת אינו יכול לקיים העשה

זו

דטארת מלורע, כיון דמחוייב לשלח כדי לקיים העשה ודוק היטב כי לעג"ד נראה צרור ליישב בזה שיטת הריב"א ולפ"ז מוכח דאפילו ע"י דיחוי אמרינן הו"ל, ול"ל כתי' התוס' דחולה שיש בו סכנה לא שכיחא, ומוכח מכח קושיא דאוספזיכנא דר"א ב"א כתי' התוס' דלעיל, דטעמא דר"ח משום מלוא, וכמ"ס לעיל, וע"כ חף דר"ח ב"א ס"ל שתי קדושות אפ"ה מלי סבר דר"ח, ודוק היטב * **ואכ"ש** לומר ליישב

הגה"ה

הג"ל עפ"י שיטת הרשב"א פי' האורג שפי' במתני' הא למה כל הבשר (דף ק' ע"ב) גביטלית שאולה לפי שיט' ר"ת מוכח דחף היכא דעשה דוחה ל"ת כותרה ג"כ לגמרי, דמש"ה מותר כלאים בלילית אפילו בלילה דחינו מקיים אז מלות לילית, וכן כתבו התוס' במנחות (דף מ' ע"ב) תוס' ד"ה תכלת אין זה משום כלאים, וע"י בכ"מ (פ"ב מהל' לילית ה"ח) שכתב דלערמב"ם מוכח דכלאים בלילית בלילה חסור עיי"ש :

לכדיא בשם הירושלמי דאפילו במתכוון להעלות דגים ותינוק שרי :

אמנם נראה דאדרבא משם יש לדייק כשיטת הרשב"א, דקשה מאי דקאמר ואין לריך ליטול רשות מצ"ד ואינו מוצן, רשות צ"ד מאי שייטי הכא דחי ר"ה לאשמעינן דמשום פקוח נפש שרי אפילו מכוון להעלות דגים ג"כ, הו"ל לומר עיקר הדין דשרי בכך אצל מאי דקמ"ל דאין לריך ליטול רשות מצ"ד לא ידענא מאי נ"מ, ע"כ נראה דלכאורה קשה לשיטת הרשב"א הג"ל מאי דאמרין החופר גומא ואל"ל אלא לעפרה פטור, וקשה אפילו לריך חף להגומא ג"כ יהי' פטור כיון דחופר ללורך העפר, והוי כמו נועל ביתו לשמרו ולשמור הל"ז ג"כ או פורש מלודא להעלות תינוק ודגים דפטור הו"ל וכוונתו לדבר המותר ג"כ ועיי"ש בריא"ז פי' האורג מ"ס לחלק וליישב קושיית הר"ן מפסיק ריש' דחייב, דהתם אינו עושה מלאכת היתר עם מלאכת חיסור, דהחריץ שעושה הוא רק מלאכת חיסור לחוד, משא"כ הבא המלודא שפורש וכן נעילת הבית הוא לשם מלאכת היתר, וא"כ בחופר גומא ולריך לעפרה וגם להגומא שהחפירה נעשה ללורך שני דברים, להעלות העפר משם ולעשות גומא נימא ג"כ שיהי' פטור, וכ"ס דקשה לר' יהודא דס"ל החופר גומא ואל"ל אלא לעפרה חייב היכא דמתקן, דלא הוי רק מלאכה שא"ל לגופהו"ל דחייב, נימא הו"ל וכוונתו לדבר המותר ממילא אין כאן חיסור אפילו אם מכוון ללורך הגומא ג"כ, מכ"ס היכא דאינו מכוון להגומא כלל, ע"כ ג"ל לומר בצווגת הירושלמי, דע"כ לא ס"ל במכוון למלאכת היתר עם מלאכת חיסור פטור רק היכא דמלאכת היתר מוטל עליו לעשות כגון שלריך לנעול ביתו לשמרו שהוא דבר ידוע, ודרך כל אדם לשמור ביתו, וע"כ חף אם מכוון

אפ"ה פטור, דאזלינן בתר מעשיו, והלוי ה' לריך לכסות
 דם ליפור חף שחי אפשר ליקח עפר בלתי עשיית גומא
 מ"מ זהו מלחכה ש"ל לגופה, וכיון שרשאי ליקח עפר
 ללורך כיסוי, ממילא חף על עשיית הגומא פטור, דמקרי
 עיקר המלחכה על שם נטילת העפר הואיל והוא לורך
 מלות כיסוי, ולא קשה קשיית התוס' בכל מלחכות נימא
 הכי, הואיל ואי ה' מלחכה ש"ל לגופה דהכא שחי אפילו
 אי מכוון לעשיית הגומא חלו ה' מתרמי מלות כיסוי ה'
 פטור דאזלינן בתר מעשיו, וזוהי יש להוכיח גי' הרמב"ם
 דגרס שם במנחות רבה אמר פטור כמ"ס ה"מ, דלפמ"ס
 דקושיית הגמרא הוא רק אי אזלינן בתר מעשיו, וקושיית
 הגמ' דהכא אזלא לרבה דס"ל הואיל, א"כ מוכח דגרסינן
 רבה אמר אזלינן בתר מעשיו, ודוק ה"טב בזה, כי נראה
 דים מקום ליישב בזה דברי הגמ' אשר נתחבטו בו רבותינו
 כחי נפש, ופי' הרשב"ם הוא סתום ותמוה מאד לכאורה
 ובמה שכתבתי נתיישב דבריו ה"טב, [וקלת יש לדקדק
 לכל הפירושים כיון דמשום מוקלה אסור לכסות כדחיתא
 בבבליה, דאמר ר"י והוא שיש לו דקר נעץ, א"כ חיד
 נימא הואיל וחזי לכסות דהא חינו רשאי לכסות משום
 איסור מוקלה, וכיון שכן שפיר עבר על הלאו בחרשה
 כיון דחינו רשאי לכסות בהעפר ול"ע, ול"ל לכאורה
 דהנהו אמוראים לא סבירא להו סא דר"י דבשי דקר
 נעץ ול"ע].

ורפ"ז י"ל הא דאמר בבבליה והא קעביד גומא,
 ושני דא"ר א' החופר גומא ואל' חלל לעפרה
 פטור עליה, ופרש"י משום מקלקל, ול"ל דחירי בבית
 דוקא, ולפמ"ס י"ל דאפילו בשדה שרי כס"ב, דעיקר
 המלחכה נעשה בשביל כיסוי, ולפמ"ס לקיים פי' הרשב"ם
 י"ל שפיר לקיים פירש"י דע"י דיתוי ל"ס הואיל וכמ"ס לעיל
 ודלא כמ"ס התוס', וטעמא דר"ח משום קדושה אחת
 והקושי' מאיספויכנא דר"א י"ל כמ"ס לעיל, משום חולה
 שיש בו סכנה, ולפ"ז יש ליישב קושיא המובא בטעם
 המנך בשם הרב מוה"ר אליעזר פלעקילס מפראג על
 הרמב"ם שכתב דשתי הלחם אינו דוחה יו"ט משום לכס
 ולא לגבוס, ובבבליה ספ"ל הביא רק סתם דחינו דוחה
 יו"ט, ולא הביא הפסוק לכס ולא לגבוס, והקשה הרב
 הנ"ל חדא דהא דמסיק הגמ' משום לכס הוא לר"ח אבל
 לרבה משמע דל"ל לטעמא דלכס, ותו קשיא למה לא
 הביא קרא דלכס בלחם"פ הקדוש בסידור הרמב"ם ז"ל
 והנה להזעיק בזה'ם שכתבו דלרבה ניחא, כיון דלרכי
 מלוה אסורים לעשות ביו"ט, לריך לחבין דסוף סוף מה"ת
 יהי' לרבי גבוס אסורים כל כמה דלא ידעינן מלכס, ול"ל
 דסוף סוף לא הוי בכלל אשר יעשה לכל נפש, וע"כ לא
 הוי לריך לדרשא דלכס, אך למאי דאמר במס' ביצה
 (דף כ' ע"ב) ש"א יהא שולחנך מלא ושולחן רבך ריקן,
 ע"כ לריך להרשה דלכס, רק דלפ"ז הו"ל להרמב"ם
 להביא ג"כ בלחם"פ דרשה דלכס, אך לפי מה שיישבנו
 לעיל שיטת רש"י, י"ל הרמב"ם ה"ל, דבלחם"פ ל"ל לדרש'
 דלכס, כיון דלרבה טעמא משום הואיל, ובבבליה ספ"ל
 חזי לאלתר רק לשבת הבאה, אבל בשתי הלחם חף דחתי
 ל"י שפיר להמקטן לרבה משום דל"ס הואיל, כיון דל"ח
 לאלתר רק לאלתר שחטת הכבשים וכמ"ס ר"י, וע"כ
 דהיינו למ"ל הכבשים מעבדין את הלחם ואין לחס בלא
 כבשים, מה שאין כן להרמב"ם דפסק הכבשים אינם
 מעבדים את הלחם, ואשכחן לחם בלא כבשים ל"ס סברת
 רש"י דלא חזי עכשיו וכמ"ס התוס' הואיל ואין החסרון
 בגופם, דהא אשכחן לחם בלא כבשים ואפ"ה אינם דוחין
 יו"ט

מכוון ג"כ לשמור הלוי הוי מלחכה לידת הלוי טפל
 לשמירת הבית דודאי עיקר המלחכה מהנעילה הוא רק
 לשמירת הבית, וכן צפורם מלודה להעלות תינוק ודגים
 הואיל ופרישת מלודה מוטל עליו ע"כ להעלות התינוק
 ע"כ עיקר פרישת המלודה הוא לשם התינוק וע"כ חף
 חס מכיון ללדת דגים ג"כ אפ"ה פטור, משא"כ בחופר
 גומא דאין הדבר גלוי וניכר שכוונתו לשם הולאת העפר
 דנימא שעשיית הגומא הוי טפילה להולאת העפר, ע"כ
 לא הוי עשיית הגומא טפילה, וע"כ חייב אי הוי מתקן
 לגבי הגומא, דהגומא מלד עלמותה מקרי ג"כ מלחכה
 משא"כ היכא דמתוך המעשה מצורר שעיקרו לדבר
 המותר אין על האיסור שם מלחכה, וע"י בלשון הירושלמי
 שהביא הרשב"א והר"ן שישלכו כן בלשון, ממ"ס הרשב"א
 וכיון שדרך לנעול ביתו, וכן משמע מלשון הירושלמי
 להעלות תינוק עמו, והנה עוד יש לדקדק ולהקשות
 על שיטת הרשב"א ה"ל מסוגי' דמנחות ר"פ ר' ישמעאל
 ח"ד היינו פלוגתא דרבה ורבה, שזע שנפל תינוק לים
 ופרש מלודה להעלות דגים והעלה תינוק ודגים רבה
 אמר פטור זיל בתר מעשיו, ולכאורה נראה דהיינו טעמא
 דהא אי ידע שנפל תינוק ה' מוכרח להעלות התינוק
 העפ"י שממילא הוי נילודים הדגים, וע"כ אין על המעשה
 שם איסור, ולשיטת הרשב"א קשה הא חלו ידע שנפל
 תינוק לים ה' יכול לפרוש מלודה להעלות התינוק, ואז
 אפילו שה' כוונתו על הדגים ג"כ חו' שה' פסיק ריש'
 לגבי הדגים לא ה' שום איסור בלדות הדגים, אבל
 עכשיו שכוונתו ה' רק לדגים ע"כ עשה איסור, בשלמא
 נשיטת הר"ן דס"ל אפילו מכוון לדבר המותר לחוד וה'
 פסיק ריש' לדבר האיסור ח"ס דאפילו חס ה' מכוון
 להעלות התינוק לחוד כיון שה' פסיק ריש' לגבי דגים
 ה' כעשה האיסור, ועל כן ע"כ ה' עומד לכך להעשות
 האיסור, ע"כ קאמר שפיר זיל בתר מעשיו דלא ה' ח'
 אפשר בלתי עשיית האיסור, משא"כ לשיטת הרשב"א
 קשה:

וליישב שיטת הרשב"א ז"ל כיון שהדבר עומד
 להשליך המלודה בשביל התינוק וה' ממילא
 נילודים הדגים, וה' בטל מלחכה הלידה לגבי העלאת
 תינוק, חף עכשיו שכוונתו ה' רק ללדת הדגים אי אזלינן
 בתר מעשיו אין כאן איסור להתחייב חטאת, כיון שהדבר
 עומד להשליך מלודה להעלות התינוק ולהיות לידת דגים
 טפילה להעלאת התינוק, ולפ"ז י"ל הדקדוק ה"ל על
 הרשב"א מסוגיא דיומא דקאמר ואין לריך לטול רשות
 מצ"ד, והקשינו לעיל מאי נ"מ בנטילת רשות, ולמ"ס י"ל
 דס"ד דוקא ע"י רשות צ"ד, מקרי העלאת התינוק
 עיקר ולידת הדגים טפל, אבל בלא רשות צ"ד לא הוי
 העלאת תינוק עיקר קמ"ל, ויש מזה כמעט ראי' גדולה
 לשיטת הרשב"א, ולפ"ז י"ל דבכל לורך מלוה כגון שלריך
 לו עפר לכסות מקרי לריכת העפר העיקר ועשיית גומא
 הטפל, ואפילו בשעת חפירה לא ה' כוונתו על כיסוי
 מ"מ אזלינן בתר מעשיו, כמי' בתינוק דהתם, ולפ"ז
 החופר גומא צו"ט ונודמן ח"כ שלריך העפר לכסות י"ל
 דפטור דאזלינן בתר מעשיו, ומקרי העיקר מלחכה נטילת
 העפר, ואף שנעשה הגומא בארעא דירי' דניחא ל' אפ"ה
 פטור, דהעיקר הוא ע"ס נטילת העפר ללורך מלות
 כיסוי המוטל עליו, ולפ"ז יש לקיים פי' הרשב"ם, דקושי'
 הגמ' הואיל וחזי לכסות דם ליפור, והיכא שעיקר המלחכה
 לנטילת העפר ללורך מלוה פטור חף על עשיית הגומא
 דאזלינן בתר מעשיו, וע"כ חף שהוא לא עשה בשביל כיסוי

י"ט, ע"כ הולך להביא טעמא דלכס, ואע"ג דקיי"ל לחס
הבאים צפ"ע לשריפה חתי, וא"כ ה"ל דאין דוחין יו"ט
כיון דחיסם נאכלים, מ"מ זה לא הוי רק מדרבנן משום
גזירה כמ"ס הרמב"ם, ע"כ נקט הרמב"ם עיקר הדרשה
דאפילו מדאורייתא חינו דוחה יו"ט, ועיין היטב בכל זה
[ובענין קושיית התיב על רש"י, כיון דטעמא משום
קדושה אחת, והכל חפינו יו"ט לא דחי, נ"ל בפשוטו
לישב דברי רש"י, דכמו דלרבה היכא דהוי חסרון בגיפוי'
מקרילא חזי לוי, דמש"ה אמרינן הואיל ולריבין להכבש'
חסור לעשות, ה"ל מלינו למימך לרב חסדא, וע"כ אין
הקושיא רק משום לרבי שבת נעשין ציו"ט, ודוק כי
קלרתי:]

סימן בג

בפרק ראוהו צ"ד חמר רבא המודר הנאה משופר
מותר לתקוע צו תקיעה של מלוא, עיי"ש
בתוס' שהביאו סוגי' דגדרים דמחלק רבא הא דחמר
שיבת סוכה עלי, דהיכא דלא הזכיר הנאה חסור אפילו
צמלוא, ולכאורה ה"ל צפופר חס לא נחלק, דהתם צלוא
המלוא יש הנאה בישיבה, ולכאורה דברי התוס' תמוהים
דאי נימא בסוכה יש הנאה צלוא המלוא, א"כ היך קאמר
רבא התם מלות לאו להטות ניתנו הא היכא דאיכא הנאה
לא מהני הא דמלות לאו להטות ניתנו, כדמוכח ממודר
הנאה ממעיין דחינו טובל צו בימות החמה, ורחיתי בשער
המלך הביא קושיא זו בשם מחנה אפרים, וכתב הוא
להיכח דהתוס' סוברים כשיטת הרשב"א בגדרים דאפילו
היכא שיש הנאה צלוא המלוא חפ"ה מותר משום מלות
לאו להטות ניתנו, ובמעין היינו טעמא דחסור משום
דחיישינן שישהה חפ"כ ויהי' לו הנאה, ובהלכות שופר
כתב דליחיתו מהמעין הוא לו הנאה לאחר המלוא,
מלשון זה משמע דחף צלוא גזירה חסור, וזה ל"ע לעג"ד
דהא מקור דברי הרשב"א ממה שהקשה בקונס השמיט
והקשה הרשב"א הואיל ומלווה על פו"ר נימא מלות לאו
להטות ניתנו, והתם נמי הא יליחיתו הנאה לו כביחיתו,
ול"ל דהרשב"א ס"ל כל מקום שהוא לורך המלוא, והמלוא
אי אפשר להעשות צלעדו הוי בכלל מלות לאו להטות
ניתנו, ובטל ההנאה לגבי המלוא, וא"כ מה"ט גופא
במעין נימא ג"כ דליחיתו מן המעין הוא לורך מלוא,
דהא אי אפשר צלוא זה, ולמה שכתב השער המלך בהל'
לולב דמשום גזירה הוא שמה ישהה יותר מכדי הלורך
לעצילה יש מקום לחלק, ואפשר דס"ל להרשב"א דהתם
ל"ש למג"ד.

ולכאורה יש להוכיח דתוס' לא ס"ל כשיטת
הרשב"א ממה שהקשו צפ"ש צבוע' הדיינין
(דף מ"ד ע"ב) למה מותר להקו' צמודר הנאה נימא דנהג'
פרוטה דר"י, ולשיטת הרשב"א ה"ל דאפילו הנאה הנוף
שבעת עשיית המלוא לא מקרי הנאה, א"כ גם מפרוטה
דר"י לא קשה, אמנם אפשר לחלק דע"כ לא ס"ל להרשב"א
דהנאה שבעת המלוא חינו חסור רק היכא שהוא דבר
אחד עם המלוא, ואין להפריד אחד מחבירו, משח"כ
פרוטה דר"י שהוא מלתא אחריתא לגמרי שפיר מקרי
הנאה, ול"ש לומר דהנאה נתבטל לגבי המלוא כיון
דהוי מלתא אחריתא לגמרי, והכי מוכח, דהא בגדרים
פליגי אי נכסי בעל חבירה חסורים על המחזיר חס חסור

משום פרוטה דר"י או לא משום פרוטה דר"י לא שכיח'
עיי"ש, וקשה היפך לוי' דמלות לאו להטות ניתנו, ה"ל
דבזה מודה הרשב"א דל"ש לומר מלות לאו להטות ניתנו
כיון דהוי מלתא אחריתא לגמרי.

אמנם לפ"ז אפשר לחלק ג"כ ולומר דתוס' ס"ל
דלא כרשב"א וכפסטי' דמלתא דמעין,
דמשמע היכא דאיכא הנאה צלוא המלוא לא מהני הא
דמלות לאו להטות ניתנו, רק היכא דהקפידה התורה
שהמלוא יהי' בדרך הנאה כגון בסוכה דח"ר תשבו כעין
תדורו ומלטער פטור מן הסוכה, וכיון דחף ההנאה מן
המלוא, ע"כ אמרינן חף לגבי הנאה מלות לאו להטות ניתנו
משח"כ היכא דאין ההנאה מן המלוא כגון צעצילה דאין
כ"מ צין ימות החמה לימות הלינה לענין מלות טבילה,
ע"כ כל היכא דאיכא הנאה חוץ מן המלוא אין ההנאה
מן המלוא והסור וכן גבי פו"ר ל"ש ג"כ מלות לאו להטות
ניתנו, דלא הקפידה התורה על ההנאה, ודוק:

ועוד ה"ל לחלק, דהנה הש"ח והשעה"מ הקשו
על ר"י דס"ל מלות להטות ניתנו מנדרים
דאמרינן התם מלמדו מדרש, וכתב הר"ן הטעם משום
מלות לאו להטות ניתנו, ולעג"ד ה"ל נראה ליישב עפ"מ
דחיתא התם נכנס לבקרו עומד חבל לא יושב, ומקשה
התם אי נכנסי מבקר חסורים על החולה אפילו יושב
נמי, ופ"י שם הר"ן חף שיש הנאה להחולה, מ"מ כיון
דכוונת המבקר הוא לשם מלוא ולא להטות להחולה שרי
וח"כ י"ל ג"כ מש"ה מלמדו מדרש כיון דהמלמד עושה מלוא'
וחין כוונתו להטות לחבירו רק שהוא מלוא ללמד, ע"כ
שרי כמו במבקר, ואף שהר"ן הקשה שם גבי מי שאין
לו מה יחבל דלריך להניח על הסלע נימא ג"כ דהנותן
מכוון לשם מלוא, ותו' הר"ן דחפ"ה לא שרי לו צידים
ממש מ"מ יותר יש לדמות מלמדו מדרש למבקר דג"כ
חינו'ותן לו ממש רק הנאה מטי' לוי' ממילא משום המלוא
ונר"י דס"ל מלות להטות ניתנו חבל מ"מ חינו' נהן לו
משלו, ע"כ י"ל שפיר דחף אי מלות להטות ניתנו שרי
כיון דהמלמד כוונתו למלוא כמו מבקר דהתם, [ובזה
יש מקום ליישב קושיית התוס' לעשות לריכותא דלתקיע
לו' ה"ל דשרי חף אי מלות להטות ניתנו, דכוונת התוקע
הוא ג"כ למלוותו ועי' ברש"י, גם יש לי לחלק צין מלות
ציקור חולים לשאר דמשמע קלת דמלות בק"ח הוא ענין
אחד, לאו מלות גמילת חסד כדחיתא התם חפ"י מאה
פעמים ציום ומשמע קלת דאין החולה לריך כ"כ ועדיין
לריך עיון:]

והשאגת חר"י תי' לקושיא הנ"ל די"ל הואיל דהוי
מלוא לגמרי חף חס לא ילמדנו זה ילמדנו
אחר, ואח"כ סתם ר"י זה, דאטו מי שיש לו צשמים של
היתר יהי' מותר להריח צשמים של איסורי הנאה הואיל
ויש לו של היתר, ה"ל דהא ליתא עיי"ש בספר טורי אבן
ולעג"ד נראה דה"ל דסוף סוף כיון דמריח בזה גלי' דעתי'
דניחא לוי' בהא ואחשבי' להנחתו, ע"כ חף שיש לו צשמים
של היתר חפ"ה חסור להריח באיסורי הנאה, אמנם לפ"ז
יש ליישב קושיית בעל מחנה אפרים הנ"ל על התוס'
ולא לריבין לומר דס"ל כסדרת הרשב"א, די"ל דלעולם בסוכה
יש הנאה בישיבה צלוא המלוא, דודאי יותר נוח להסתופף
צלוא סוכה מלישב בחויר הרקיע, חבל עכ"פ אותה ההנאה
הי' לו חלו ישב צביתו, וכמ"ס הטור ריש הלכות סוכה
צטעם הדבר שזיה הכתוב לעשות סוכה בתשרי ולא צניסן
עיי"ש, ובזה לא שייך סברא הנ"ל דסוף סוף גלי' דעתי'
דניחא לוי' בהא ואחשבי' להנאה כמ"ס לעיל, ל"ש רק
בדבר

חמדת חלק א"ח כג כד שלמה

בו מבשר זה, וה"ה במי חטאת זה דאסור בהנחתו אף לאחר שנעשה מלותו, דהוי כמו חד"א, אך אי הוי נקט הכי הו"מ למימר דה"ט, כיון דלא אסר רק מי חטאת אלו יכול להזות ממי חטאת אחר, ולעול' דלא גזרינן שמא ישהה, ורבי' ראה לאשמעי' גזרי' שמא ישה', ע"כ הולך למנקט היכי דה"א באחר, וזה לא אפשר במי חטאת וכמ"ס ע"כ הולך למנקט מעין, דאיכא לאשכוחי היכא דאסר כל המעניות ואפ"ה אסור משום שמא ישהה, משא"כ במי חטאת היכא דאסר עליו כל המי חטאת תו ליכא למגזר שמא ישהה, דתיכף שבא על גופו נעשה מלותו, ושם לא מקרי מי חטאת, אבל במעין שפיר אסור משום שמא ישהה, משא"כ לשיטת הר"ן תקשי דקדוק ה"ל למה שביק רבא מי חטאת ונקט מעין, וזה ראה נכונה לשיטת הרשב"א, ודוק היטב :

סימן כד

הר"ן העלה במס' ראש השנה פ' ראובו ב"ד (דף כ"ח ע"ב) בשם הרא"ה דה"ל פילו למ"ד מלות אין לריכות כוונה, במתכוון בפירוש שלא ללאת ודאי אינו יולא ולכאורה הי' קשה על דבריו, חדא דלפ"ז מאי מקשה אביי היסן בשמיניילקה התם ודאי מתכוון שלא ללאת, ועוד קשה במתן דם דקאמר ר"י יגתנו במתן אחת כדי שלא לעבור על כל תוסיק, יתכוון להדיח שלא לשם מלות מתן דם צבור וליכא כל תוסיק, אח"כ ראינו שהגאון שאלת אר"י ז"ל בס' טורי אבן הקשה ג"כ על דברי הר"ן אלג מסוגיא דסוף עירובין פ' המוליד תפילין דמוקי התם פלוגתא דרשב"ג ורבנן דפליגי בלעבור אם לריד כוונה אי לא, ולמ"ד לעבור ה"ל כוונה ע"כ מכנים זוג זוג, וקשה אמאי יתכוון להדיח שלא ללאת ולא הוי כל תוסיק, וע"כ העלה דאפילו עומד ולוח שאינו רולא ללאת אפ"ה יולא למ"ד מלות א"ל כוונה :

ולעג"ד הי' נראה שיש כמעט ראה גדולה לשיטת הר"ן הג"ל, דקשיא לי כיון דסיגיא זו אסיק ואתי צדיני שופר למה לא הקשה אלא מעתה התוקע שופר קידש ר"ה ילקה, ולפמ"ס הטור דמה שתיקעין בחודש אלול הוא מיוסד עפ"י פר"א א"כ מסתמא גם בזמן הש"ס היו תוקעין, ואף אי נימא דלא היו תוקעין אז מלד המנהג רק אח"כ נתייסד המנהג, מ"מ היו ודאי תוקעין להתלמד וכדומה, וא"כ הו"ל להקשות משופר דעסיק צ"י :

ע"כ נ"ל לפמ"ס הרמב"ן לפמ"ס הר"י ק' דמלות לריכות כוונה ויקשה מר"י דקאמר אם נתת עזרת על צ"ת ואמאי הא לריד כוונה, ותי' הרמב"ן דקדשים שאני כיון דקיי"ל שוחט קדשים לשם חולין כשרים מוכח דקדשים שאני, ולריד לומר לדבריו מאי דמקשה הגמ' והא קדשים לר"י דלעבור ולא בעי כוונה, דלמא קדשים שאני, היינו דלפוס מאי דס"ד דללאת ל"ב כוונה, ולעבור בעי כוונה א"כ מוכח דלעבור לריד כוונה יותר, ע"כ הקשה הגמ' שפיר מקדשים לר"י, אבל אליבא דאמת דבזמנו לעבור וללאת שניהם שוים, שפיר מליין למימר אף דמלות לריכות כוונה מ"מ קדשים שאני, כיון דשוחט לשם חולין כשר מוכח דה"ל כוונה, ע"כ ה"ה לעבור לא בעי כוונה :

אמנם לכאורה יש לפקפק בתירוולו של הרמב"ן, דבשלמא ללאת בקדשים לא בעי כוונה כיון

צדצר הרשות, משא"כ בסוכה הא' דיושב בסוכה הוא משום מלות סוכה, וע"כ אין ראה דאחשבי' להנאה, וכיון דמלות לאו להנות ניתנו שפיר דמי, ואעפ"כ כתבו התוס' שפיר לחלק היכא דאומר ישיבת סוכה עלי' אסור כיון דישיבת סוכה היא הנאה חל עלי' שם אסור, משא"כ בקונס שופר לתקיעתו כיון דאין שום הנאה כלל אין לחול האיסור כלל, ודוק היטב כי נראה לעג"ד נכון וברור, ואתיין דברי תוס' שפיר, ואין ראה דס"ל כשיטת הרשב"א * :

ולבאורה נ"ל ראה

הגה"ה

נכונה לשיטת

הרשב"א דיש לדקדק בגמרא דנקט המודר הנאה מותר לתקיע לו, ומשופר מותר לתקיע בו, ונקט הכל בחדא עיניא, ואח"כ נקט המודר הנאה מחבירו מותר להזות עליו, ומודר הנאה ממעין וכו', וקשה למה שבק לאורחי' ולא נקט המודר הנאה ממי חטאת מותר להזות מממנו בימות הגשמי' ולא בימות החמה, ועי' קידושין ס"פ האיש מקדש המקדש במי חטאת ואפר חטאת מקידשת, אלמא שניתן להנות, והו"ל למיתני המודר הנאה ממי חטאת, והוא דקדוק עלום לעג"ד :

ע"כ נ"ל לשיטת הרשב"א הג"ל דס"ל הנאה בשעת המלות הוא ג"כ בכלל מלות לאו להנות ניתנו ולמאי שהקשו ממעין דאינו טובל בו בימות החמה ל"ל משום גזירה שמא ישהה כמ"ס לעיל, והנה זה מוכח מרשב"א דס"ל היכא שאפשר לו לעשות המלות בלא הנאת איסור אסור, ולא מהני הא דמלות לאו להנות ניתנו מדתי' על קושייתו שהקס' מקונס תשמישך נימא מלות לאו להנות ניתנו, ותי' שיוכל לקיים פו"ר ע"י אשה אחרת ולפ"ז אי הוי מפרשין המודר הנאה ממעין היינו מעין זה לא הי' קשה מידי על הרשב"א ז"ל, דהא יכול לטבול במעין אחר, ואפ"ה בימות הגשמים מותר דאין כאן הנאה כלל, [כן ז"ל לשיטתו דודאי היכא דליכא הנאה הגוף כלל אין חילוק בין יכול לעשות המלות במקום אחר או לא, וזה ברור], רק דלשון המודר הנאה ממעין משמע שגדר משם מעין, וע"כ ל"ל כתי' הג"ל שמא ישהה, כיון דכל המעניות שבעולם אסורים עליו :

ולפ"ז אי הוי אשמעינן רבא גבי מי חטאת במודר ממנו דאסור להזות ממנו בימות החמה הי' רולא לאשמעינן ג"כ הא רבותא דחיישין שמא ישהה עליו המי חטאת אחר המלות לא הוי מלי למנקט המודר הנאה ממי חטאת, דהא קיי"ל בנדרים המודר הנאה מבשר מותר בתבשיל שיש בו בשר, דתבשיל של בשר לא מקרי בשר, והנה קיי"ל דמי חטאת שנעשה מלותו אין לו דין מי חטאת לענין כל הדברים, רק הוי כמו מים בעלמא שאינו מטמא אח"כ, [עי' מס' פרה פ"ב] וא"כ במודר ממי חטאת מותר להזות אף בימות החמה, דל"ס לגזור שמא ישהה עליו, דלאחר שנעשה מלותו לא מקרי מי חטאת לענין כל הדברים, וא"כ אף למודר הנאה נראה פשוט דשוב לא מקרי מי חטאת, וליכא לאשכוחי רק במודר הנאה ממי חטאת אלו דהוי כמו מבשר זה דשוי' עלי' חתיכה דאיסורא ואסור אפילו בתבשיל שיש

חמדת חלק א"ח בר שדמה לב

דעומד לכך, ע"כ לא בעי כוונה והסכין או הזריקה מושכתו
למה שהיא: משא"כ לעבור למה יעבור כיון דדס בכור
חינו עומד למתן ד', וכיון דמלות ל"כ למה יעבור,
כיון דליכא למימר הזריקה מושכתו, וע"כ ל"ל דכלל הוא
כל היכא דללחת לא בעי כוונה, וחלו הי' עומד למלות
הי' המלות נעשית בלא שום כוונה, ע"כ ממילא חס
עושה יותר הוי על המותר שם כל תוסיק ג"כ בלי שום
כוונה:

ז"ל פ"ז מיושב קושייתו מנ"ל מ"ש למה הוי כל תוסיק
יתכוון שלא ללחת, דזה חינו, כיון דללחת
לא מהני מהשמתכוון שלא ללחת וכמ"ש הרמב"ן, ממילא
חף לעבור על כל תוסיק לא מהני מתכוון שלא ללחת
דסוף סוף עושה הוספה, כיון דללחת הי' מהני חף
במתכוון שלא ללחת, וכמ"ש הרמב"ן דשוחט קדשים לשם
חולין כשרים, וכיון דזכינו לדין, י"ל לשיטת הר"ן דמתכוון
שלא ללחת ח"י, י"ל דהיינו דוקא במלות שאינה תמידית
וחינו נוהג רק פ"ה או זמן מה ביום, וע"כ חף שעדיין
לא ילא ידי המלות חפ"ה חס עושה המלות יכול לכוון שלא
ללחת ויעשה המלות בפ"ה ח"כ וע"כ חינו יולא בזה
כגון חס נטל לולב וכיון שלא ללחת יוכל ליטול פ"ה, או
תקע שופר וכדומה, משא"כ בישיבת סוכה דחי אפשר
לו לכיון שלא ללחת דבעת שחובל או יסן ע"כ לריד לחבול
וליסן בסוכה, ע"כ ח"י לכוון שלא ללחת, וחף חס מכיון
שלא ללחת בטלה דעתו, גם הוי בכלל כל מה דחמר
רחמנא לא תעביד חי עבד לא מהני, דבשלמא חי חמרין
מלות לריכות כוונה שפיר מלין למימר דחף בישיבת סוכה
לריד כוונה, וחי לא כוון ללחת ח"י, וחף דלריד תמיד
לישב בסוכה, מ"מ כיון דלריד כוונה להמלות והוא לא
כוון חין כאן מלות, משא"כ חי חמרין מלות ח"ל כוונה
רק הינח דמכוון שלא ללחת ח"י, י"ל שפיר דמלות תמידית חין
בידו לכוון שלא ללחת, ולח מהני כוונתו בזה, וע"כ
שפיר יולא, וכיון שהוכחנו לעיל מהרמב"ן דכל היכא דיוולא
ללחת בלא כוונה ח"ה דהוי כל תוסיק בלא כוונה, [חף
דמלך הסברא הוי מלין לחנק, דלעבור דמי לשחר מלות
דבעי כוונה, חפ"ה מחלקין], וע"כ הקשה חביי שפיר
היסן בשמיני בסוכה ילקה, וליכא למימר דיתכוון שלא
ללחת כיון דבזמנו לא מהני כוונה שלא ללחת ממילא חף
לעבור לא מהני כוונה שלא ללחת, ומיושב קושיית הגאון
שאגת ארי' מתפילין דתפילין ג"כ לא שייך שלא ללחת דכיון
דבזמנו מלוותן כל היום ע"כ ל"ש כוונה שלא ללחת, וכיון
דלעבור וללחת שוים, ממילא עובר על כל תוסיק *:

ז"ל פ"ז י"ל שיטת הר"ן
הג"ל מדלח מקשה
חביי מתקיעת שופר קודם
ר"ה ולפמ"ש ח"ש, דבתקיעת
שופר י"ל שפיר דמסתמא
מתכוון שלא ללחת ושלא לשם
מלות וכעין זה ודחי חינו
יולא בזמנו, דשופר חינו רק
פ"ה ביום יוכל לכוון שלא
ללחת עכשיו, וע"כ ממילא
לעבור לא הוי צ"ת, שוב
רחיתי בטורי חבן סוף ר"ה
שכתב כעין סברא זו, דאפילו
חי חמרין מלות לריכות כוונה
מ"מ היכא דהדבר עומד רק
נמלוותן לא בעי כוונה,

תפסוק כו' מ"מ חס מניחן והגדלה דלא נחית לסברת.
שפיר הוי מלות ואין בידו הרמב"ן הג"ל דללחת ולעבור
לכוון שלא ללחת: שוין, כיון דטעמא דללחת
הוא משום שעומד לכך, דח"ל כ

ע"כ קשה לדידי' מאי מקשה חביי
חלח מעתה היסן בשמיני תקשה לנפשי' דהא בסוכה בזמנו
ודחי לא בעי כוונה, ול"ל דחי הוי חמרין בעלמא מלות
לריכות כוונה פשיטא לי' לחביי לחנק בין ללחת בין לעבור
דחף דבסוכה ללחת לא בעי כוונה, היינו משום דע"כ לריד
לעשות לשם מלות, חבל לענין כל תוסיק הוי כמו שחר
מלות דבעי כוונה, משא"כ לרצה דס"ל בכל מלות לא בעי
כוונה ס"ל לחביי דה"ה לעבור, ולפ"ה תקשי קושיית הרמב"ן
לשיטת הר"ף מר"ד דס"ל צמתן דס דיש בו משום כל תוסיק
וגם קשי' לדידי' מתפילין דמשמע בעירובין דחף בתפילין
שייך לומר מלוות לריכות כוונה, אך לפמ"ש ח"ש, דחי
מלוות ל"כ בכל מלות ל"כ, דע"י חסרון הכוונה חין כאן
מלות רק דכוונה שלא ללחת י"ל דלא מהני בלותן מלות
שחי אפשר לו להפטר ממנו דחין בידו לכוון שלא ללחת
ומה שהכריח להשאגת ארי' לסברא זו ממ"ד במס' נזיר
(דף כ"ג) מ"ד כי ישיר דרכי ד', והקשה הוא לר"ל
לוקמי בפסח שלא כוון ללחת לר"ל דס"ל מלות ל"כ, ולפמ"ש
הרמב"ן הג"ל חין כאן קשי', דכמו דבשחיטת קדשים
ח"ל כוונה י"ל דה"ה בחילת קדשים וע"כ חין רחי' משם *

ול"ע ריש זבחים, דשם משמע
חגה"ה כסברת חס"ה, דמשום דסחמ'
לשמה מ"ש ח"ה לא בעי כוונה
(*) גם י"ל כיון דקדשים וולא פסברת הרמב"ן, דיש
משולחן גבוה קזכו וע"כ חילוק בין קדשים לד"ח,
לריד לחבן רק למלוותן ולפענ"ד דהא דמסתמא לשמה
ודמילא לסוכה כמ"ש קח"ל מרק להכשיר הזבחות ח"ה
לעיל: בגט להיות הגט כשר, וכן
ע"כ במילה שכתבו התוס' התם
משום דסתמא לשמה קחי,

משא"כ מלות המוטלת עלהאדס לעשות ללחת י"ח חינו
ענין לשם, וזה י"ל שפיר דחינו יולא י"ח חלח ע"י כוונה
ולריד לעשות פ"ה, משא"כ התם לא חיריין במלות
הכחן שיקריב חטאת או במלות המגרש או במלות המל
רק להכשיר הזבח ולזה שפיר מהני סתמא, ולפ"ה יש
לענין בקושיית חס"ה בחילת פסח בלא כוונה, ואפשר
לומר דחילת פסח היא ג"כ מהכשיר דזבחא, וע"כ לא
בעי כוונה ול"ע, ודברי הרמב"ן נכונים חף לפ"ה, דסוף
סוף כיון דהכשיר דזבחא ל"כ כוונה ע"כ מה שעושה
יותר הוי כל תוסיק, ודוק, ועדיין ל"ע בכל זה.

ויותר נ"ל בישוב קושיית חס"ה דליטנא דקרא
פושעים יכשלו צם היינו בעשיית המלות, וחי
חינו מכיון למלות כלל ל"ש לומר יכשלו צם, והוי כמו
שאנו עושה מלות כלל, וע"כ קאמר בתחילה שחבל פסחו
לשם חכילה גסה חעפ"י שכוון למלות מ"מ חינו חוכלה
לתאבון, וע"ה הקשה נחי דלא עבד מלות מן המוצר מלות
מיהו קעביד, ול"ש לקוראו פושע, ושני באשתו ואחותו
והיינו ג"כ בדרך זה חעפ"י שכוון למלות דהיינו לאשתו
מ"מ הואיל ונכשל באשתו מקרי כשלון בהמלות שרלה
לעשות, והקשה ע"ז דזה הוי שני דרכים, ושני כגון לוט
ושתי צנותיו, ושייך ג"כ פושעים יכשלו צם, חע"ג שהוא
לא כוון כלל למלות מ"מ שייך שפיר הואיל והביאה גופי'
הוי מלות לגבי צנותיו ולגבי דידי' מקרי פושעים יכשלו
צם בעשיית המלות שנעשה ע"י, משא"כ בלא כוון למלות
כלל

חמדת חלק א"ה כד כה שלמה

ממעטין צפ' הגזול מכלל ופרט שחנים בתורת השדה ,
ואם שטפה נהר חומר לו הרי שלך לפניך :

ובזה נראה ליישב מ"ש רש"י בסוגי' דאונגרי וקרקע
חינה נגזלת להיות קנויה לגזולן בשום יאוש ועי'
תוס' ומ"ש הפ"י דלכאורה התם לא מוכח דיאוש לא מהני
בקרקע , ולענ"ד דכוונת רש"י הוא עפ"י מ"ש הרמב"ן
בב"מ , דמס"ה לא מהני יאוש בחבירה היכא דבאסורא
חתי לידיו , הנאיל והמזול מחזיקו בשביל הבעל חבירה
הוי כאלו הוא ברשותי , ואין יאוש מועיל למה שהוא
ברשותו של אדם , ובה מיושב קושי' התוס' בב"ק (דף
ס"ו) שהקשו מאי קמיבעי' הי יאוש מהני בגזילה או לא
מהני הואיל ובאסורא חתי לידיו תיפוק לי' במליאה גופי'
לא מהני היכא דבאסורא חתי לידיו , ולפ"ד הרמב"ן הג"ל
לק"מ , דגזולן שאיל הואיל ואינו מחזיקו בידו בשביל הגזול
מש"ה י"ל דיאוש מהני חפילו היכא דבאסורא חתי לידיו
רק דאפ"ה מספקא להגמ' דלמא היכא דבאסורא חתי לידיו
לא ילפינן מאבירה , ולפ"ז א"ש מ"ש רש"י הואיל וקרקע
חינה נגזלת שיכול לומר הרי שלך לפניך , כדנפקא לי'
בהגזול , ממילא מוכח שעומדת ברשות בעלים וע"כ ממיל'
ל"מ יאוש .

ולפ"ז י"ל קושי' הג"ל מ"ש היאך אפשר לומר משעת
הקדש אוקמוהו רבנן ברשותו סוף סוף הוי
מה"צ לשיטת ר"ת , ד"ל הואיל דחכמים רלו להכשיר
הקרובן וכמ"ש רש"י ותוס' שם ע"כ העמידו הגזילה בתחיל'
ברשות הגזול אף דהוי מטלטלין , דזה יוכלו חכמים לעשות
משום הפקר ב"ד הפקר , וע"כ הוי כמו קרקע דאין עליו
שם גזל כיון דעומד ברשות בעלי' רק קודם הקדשו העמידו
ברשות הגזולן כדי שיוכל להקדישו , וע"כ לא הוי מלוה הבאה
בעבירה כמו בקרקע דל"ה מה"צ וכמו שכתב הרשב"א
הג"ל :

ולפ"ז מיושב קושיית התוס' שהקשו מאי קמיבעי'
לי' לרבא תיפוק לי' דעולא ס"ל יאוש קינה
ולפמ"ש כיון דע"כ העמידו ברשות הגזול כי היכא דלא
ליהוי מה"צ , וע"כ הוי כמו גזל קרקע דלא מהני יאוש
ושפיר קמיבעי' לי' לרב' ולפ"ז י"ל דר"ת' מכאן לשיטת הר"ת
דהתוס' הקשו שם מאי קמיבעי' לי' לרבא ת"ל דגיזות
וולדות הוי שלו כמו גזל פרה ונתעברה רחל טעונה
וגזזה , ומ"ש התוס' עי' בפ"י דהוי שלא אליבא דהלכתא
ולשיטת ר"ת לפמ"ש לא קשה מידי קושי' התוס' , כיון
דע"כ הולכר להעמידו ברשות גזול ממילא לא מהני השינוי
כיון דברשות הגזול עומדת כי היכא דלא להוי מה"צ כמו
בקרקע , אבל לשיטת התוס' לא הולכר להעמידו ברשות
הגזול רק להקנותו להגזולן קודם ההקדש כדי שלא יהא
מלוה הבאה בעבירה ועל כן ממילא הגיזות והולדות שלו
והדרה הקושיא לדוכתי' , ולשיטת ר"ת ת"ל ש' ודוק :

אך לפ"ז יקשה מאי קאמר מסתברא משעת הקדישה
שלא יהא חוטא נשכר מאיחוטו נשכר איבא הא בלא
הקדיש' ובלא העמדת החכמים ברשותו הי' ג"כ הג"ו שלו ,
דהוי כמו שאר גזולן ובקושיית התוס' , ונ"ל דלכאורה תמוה
לי דקאמר נ"מ לגיזות וולדות , ולשיטת התוס' הוי שלא
אליבא דהלכתא למה לא קאמר נ"מ לענין יוקרא , דהא
קיי"ל היכא דמעיקרא שוי' זוזא ולבסוף שוי' ד' איתבר
ממילא משלם זוזא תברא או שתי' משלם ד' , וא"כ נ"מ
היכא דהי' מעיקרא שוי' זוזא ובשעת הקדיש' והקרבי' הי'
שוי' ד' , דאם העמידוהו ברשותו משעת גזילה אינו
משלם אלא זוזא , ואי נימא משעת הקדישה משלם ד'
והו"ל לומר ג"כ מסתברא שלא יהי' חוט' נשכר , ואין לומר
לענין

כלל לר"ל דס"ל מלוות ל"כ ל"ש לומר פושעים יכשלו בם
כיון דאין כאן התחלה למלוה , כן נראה לענייית דעתי
נכון :

ולענ"ד נראה מוכח כמ"ש , דלת' ה"ה קשה עדיין
הו"מ לאשכוחי במלה שנים אכלו מלה , זה
שכיון נאמר לדיוקים ילכו בם וזה שלא כיון לשם מלוה
וע"כ לא ילא ידי מלוה ע"ז נאמר פושעים יכשלו בם ,
דמלה הוא דומי' דשאר דא"ל דוקא ללחית בכזית מלה זו
וע"כ צעי כוונה , ולפמ"ש א"ש דהיכא דאין כוונה מלוה
למ"ד מלוות ל"כ ל"ש יכשלו בם שאין כאן סרך מלוה כלל :

סימן כה

סוגי' דמצוה הבאה בעבירה ויאוש
ונחלק לסימנים להקל על המעיין ,

במאי שהקשו התוס' על רבינו תם דס"ל דר"י ס"ל
יאוש קינה ואפ"ה הו"ל מלוה הבאה בעבירה
אע"ג דקני לי' קודם המלוה , ושיטת התוס' היכא דקני
לי' קודם עשיית המלוה לא הוי מלוה הבאה בעבירה ,
וראיתם מסוגיא דאונגרי , דקאמר ולקני' בשינוי מעשה
מוכח היכא דקני לי' קודם עשיית המלוה לא הוי מלוה הבאה
בעבירה , ועי' בגיטין בסוגיא דחטאת הגזולה הקשו ג"כ
על ר"ת דס"ל לעולא יאוש כדי קני , ומס"ה פי' טעמא
דעולא דאמר התם מדאורייתא חינה מכפרת הוא משום
מלוה הבאה בעבירה , ומוכח ממילא דאף לאחר קנין
שייך מלוה הבאה בעבירה , לפ"ז מאי קמיבעי' לי' לרבא
התם אליבא דעולא דמבעי' לי' משעת גניבה אוקמוהו
רבנן ברשותי' או משעת הקדישה , נ"מ לגיזות וולדות ,
תיפוק לי' דיאוש קינה , יעיי"ש :

ולענ"ד יש מקום מולא משני המקומות האלו להוכיח
כשיטת הר"ת , ותחילה נאמר מקושיית התוס'
דגיטין , דהא לריד להבין מאי דמתרין התם רבא כרת
שע"י דבריהם בלא לו אוקמוהו רבנן ברשותי' , דסוף סוף
היאך אפשר להיות קרבן כשר הא ע"י עבירה בלא , והוי
מלוה הבאה בעבירה , ובשלמא לשיטת התוס' י"ל דרבנן
אקני' לי' קודם המלוה ואין המלוה מסייע , אבל לשיטת
ר"ת קשה דסוף סוף הוי מה"צ , ומאי מהני מאי דאוקמוהו
רבנן ברשותי' משעת הקדישה , בשלמא אי אמרינן משעת
גניבה א"ש , ד"ל כיון דהפקר ב"ד הפקר , הפקירו
חכמים תיבך ממונו של הגזול , ואף כי הגזול הי' מתכוון
לגזול , מ"מ יש כח ביד חכמים לומר דלא הוי גזל , ואע"ג
שעשה שלא כדיון מה שגזל , ולא גרע ממי שנתכוון לאכול
בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה אף שלריד כפרה מ"מ
עבירה לא מקרי , דבאמת אין כאן גזל משום הפקר ב"ד
הפקר , אבל אי אמרינן משעת הקדישה ע"כ הוי גזל
בתחילה והוי מה"צ , ואיך יש כח ביד חכמים לומר דלא
הוי מלוה הבאה בעבירה ולהכשיר הקרבן :

ולתריץ זה נראה עפ"י מ"ש הרשב"א בסוכה למאן
דמכשיר סוכה גזולה בגזל קרקע , הואיל
וקרקע אינו גזול למה לא מפסל משו' מה"צ ות"י כיון דאמרי'
קרקע חינה נגזלת ואין שם גזל על הקרקע , אע"ג שבאסור
חתי לידו ל"ה מלוה הבאה בעבירה , והנה הא דמעלטלין
נגזלים הוא מדכתב רחמנא והסיב את הגזילה ,
מזה מוכח שהוא ברשות הגזולן ובאחריותו , וקרקעות

לענין זה לא שייך שלא יהי' חוטא נשכר, דמה דמסתבר
ביוקרה מפסיד בזולה, דאם הי' שיה' בתחילה ד' ופסוק
זה וזה, ח"כ חלו הי' מעמידין ברשותו משעת גזילה
הי' משלם ד' ועכשיו חינו משלם רק וזה, זה חינו לשיטת
התוס' נהי' דמעמידין ברשותו לענין שיהא שלו משעת
הקדישה לגמרי, מ"מ מעיקרה הי' גזלן עליו, וכל הגזלני'
משלמין כשעת הגזילה, וח"כ לענין יוקרה הוא נשכר במה
שמעמידין ברשותו שיהי' שלו לגמרי משעת גזילה, ולענין
זולת חינו נפסד בכך, דאף חס לא היו מעמידין ברשותו
לגמרי משעת גזילה הי' לריד לשלם כשעת הגזילה, כמו
כל הגזלנים דמשלמים כשעת הגזילה:

אך

לפי מ"ש בשיטת הר"ת ז"ל דאף חפטר לומר
שהעמידוהו ברשותו משעת הקדישה ולא ליהוי
מלוה הבאה בעצירה רק חי נמא' דלא הי' כלל שם גזילה
עליו מתחילה והי' עומד ברשות בעלים לגמרי, וח"כ
ממילא חס הוא חינו משלם רק כהשתא דל"ש לומר כל
הגזלנים משלמים כשעת הגזילה דע"כ לא מקרי גזלן,
וח"כ ל"ש לומר שלא יהא חוטא נשכר, דמה שנשכר לענין
יוקרה מפסיד לענין זולת, וע"כ הולך למיבעי רק
לענין גיזוי וולדות דזה הוא נ"מ לטובת הגזלן, והשתא
קאמר רבא שפיר מסתברא שלא יהא חוטא נשכר, ולא
קשה מ"ש לעיל הא אף בשאר גזלן ג"כ הגיזות וולדות שיו
די"ל ח"ע"ג גיזות וולדות שלו מ"מ יש לו הפסד לענין
יוקרה וזולת, דלעולם ידו על התחתונה, אבל זה חס
מעמידין לגמרי ברשותו חינו לריד לשלם ויקרה וגם הולדו
וגיזה יהי' שלו, ע"כ עדיף להעמידו ברשותו משעת
הקדישה, דנהי' דמרויח זולת, מ"מ מפסיד גיזות וולדות
ולא הי' חוטא נשכר, ואדרבא לפ"א ח"ש מה דקשה
לכאורה מאי ס"ד דרבא להעמידו ברשותו משעת גזילה
שירויח גיזה וולדות, ולפמ"ש ח"ש כיון דבאמת אף בשאר
גזלן הגיזה וולדות שלו, אף בזה חי מעמידין ברשותו
משעת הקדישה, ובתחילה הי' לגמרי ברשות בעלים כי
היבא דלא ליהוי מה"ב מפסיד הגיזה וולדות ע"כ איבעי' ליי'
לרבא נהי' דקנסוהו שיתחייב כרת מ"מ דלמ' לא הפסידוהו
הגיזות וולדות, כמו בשאר גזלן, ועל כן ע"כ העמידוהו
ברשותו משעת גזילה ואפילו הכי פשיט רבא מסתברא
שלא יהא חוטא נשכר, ובמו שכתבתי לעיל דנשכר יוקרה
ע"כ העמידוהו ברשותו רק משעת הקדישה, וח"ש טובא
דנקיט גיזות וולדות ולא יוקרה, דבזה פשיטא מה"ת יעדיפו
כחו, אבל לשיטת התוס' בל"ז ליתא, דאף לענין גיזה
וולדות קשה מה"ת יעדיפו כחו כיון דלדידהו הסוגיא
אזולא למ"ד שבח גזילה דגזול וסו"ל למיבעי' לענין יוקרה
ורחיה גדולה לפי' זה ממה שכתב הרמב"ם (בפ' י"ח
ממ"ק) ומחיימתי העמידוהו ברשותו משעת הקדישה, ותמה
הלח"מ, הא לשיטת הרמב"ם אין נ"מ דאיהו פסק שבח
גזילה דגזלן, ולפמ"ש ח"ש, ועי' בלח"מ וכו' מה שקשו עוד
על הרמב"ם שכתב מחיימתי העמידוהו ברשותו שיתחייב
כרת משעת הקדישה ופשיט לשון זה משמע דנ"מ הי' א' לענין
כרת והוא תמיה, דהא לענין כרת אין נ"מ רק לענין גיזות
וולדות, וכתב הלח"מ ליישב ולתחוק בהלשון של הרמב"ם
דהוי כאלו כתב כדי שיתחייב כרת, ועיקר הכוונה באמת
הוא נ"מ לגיזות וולדות, ועם האמור י"ל לשון הרמב"ם
כפשוטו, דלכאורה קשה על הגמ' דהו"ל לומר נ"מ היבא
דקיימא באגס כשעת הקדישה דל"ש להעמידו ברשותו
הו, וכדאיתא נ"מ זו בר"פ המפקיד בין מ"ד מעכשיו או
סמוך לגיזתה דקאמר נ"מ לגיזות וולדות חי נמי דקיימא
באגס עיי"ש, אף לכאורה הא ליתא דבשלמא התם לריד

קנין מעליה י"ל שפיר בקיימא באגס ל"ק, אבל הכא
חכמים העמידוהו ברשותו, והוא משום הפקר צ"ד הפקר
י"ל אף בקיימא באגס מלי להעמידו ברשותו, אף לענ"ד
אין זה ברור בעיני, די"ל נהי' דמלינו הפקר צ"ד הפקר
היינו לענין הולאה מרשות בעלים שיופקע כחו, אבל
לענין שיהי' של חס מיוחד בתורת הקגלה כ"ז שלא בא
ברשותו י"ל דלא מהני, ובחידושי גיטין כתבתי רח"י
ברורה לסברא זו בפ' האומר (דף ס"ד ע"ב) דקאמר
למיומרא דקטן לית לי' זכיה ורמינהו מזכה להם וגי"ש
בתוס', ובר"ן שהקשה ע"ד למה לא נימא כיון דחכמים
תקנו שזכו הוי מדאורייתא שלו, ועפ"י סברא הג"ל
מיושבים דברי התוס' על נכון עיי"ש, ועוד הבאתי ראיה
ממה דמתמה הגמ' פ' הגיזקין על ר' יוסי דאמר בגזל
מליאת חס"ו גזל גמור, ותמה הגמ' חמאי, חלה גזל גמור
מדבריהם וקשה מאי קושיא נימא כיון דחכמים תקנו שיהי'
של חס"ו הוי שלו מדאורייתא, כמו ירושה שנפל לו, וע"כ
הוי גזל גמור מדאורייתא, אף לפמ"ש ח"ש כיון דלא הוי
בר קנין חי אפשר להיות שלו, דאין כח ציד חכמים רק
להפקיע כח בעלים, ולא להעמידו ברשותו כל זמן שלא
זכה ולא בא לרשותו, ולפ"א הי"מ למימר נ"מ היבא
דקיימא באגס כשעת הקדישה:

ואף

שלפי דברי התוס' בפרק המפקיד ה"ל הי' מקום
לייבב קושיא זו, אף לפמ"ש שם הש"מ לייבב
קושיית התוס' הדרה הקושיא לדוכתי, אף לפ"ד הג"ל י"ל
הא דקאמר נ"מ לגיזות וולדות אין כוונתו לנ"מ לענין הגזלן
דודאיש נ"מ בלא זה בקיימא באגס רק דקאמר נ"מ דנימא
דלא הי' מה"ב הואיל דחכמים העמידוהו בתחילה ברשות
הגזל, ואין שם גזילה עליו, ע"ז שאל למאי נ"מ הוי ברשות
הגזל, וקאמר נ"מ לגיזות וולדות, ומיושב בפשיטות דלא
מלי לומר לענין זולת, דאין סברא לומר בשביל זה לא
הי' נקרא גזילה הואיל והגזל מפסיד זולת, ע"כ קאמר
נ"מ שמרויח גיזות וולדות, אבל לענין כרת יש נ"מ כפשוטו
היבא דקיימא באגס משעת גזילה עד שעת הקדישה או
כשעת הקדישה לחיד, וע"כ חתי' לשון הרמב"ם על נכון
כפשוטו, דקאמר מחיימתי העמידוהו ברשותו לחייב כרת
דהרמב"ם לא נחית הכא רק לפרש דיני שחטי חוץ וכו' כ
לנ"מ היבא דקיימא באגס, ודוק היטב:

ועוד

יש ליתן טעם להשמטת הפוסקים הא' דאונגרי
עפ"י קושיית התוס' הא הוי שינוי שם החזור
ותי' דקיימא בגמ' קאי אליבא דר"י, דמוכח התם דס"ל
שינוי שם החזור הוי ש"ס כדמוכח בצ"ק, ולכאורה הדבר
תמיה, מכ"ל להגמ' להקשות דלמא בר' זירא ס"ל, בפרט
דקיי"ל בר' זירא, וע"כ נ"ל דהא התוס' הולרכו לחלק
דשינוי מעשה החזור עם יאוש חינו קונה, כדמוכח
מסוגיא דהכא, ושינוי שם החזור עם יאוש קונה
מעולבא דהתם, ועי' בכפות תמרים שתמה ע"ז לחלק
בין שינוי השם החזור לשינוי מעשה החזור, ולומר דשינוי
השם החזור עדיף משינוי מעשה החזור, כיון דשינוי השם
ילפינן משינוי מעשה יעיי"ש בצפ"ת, והנה כ"ז הוא לרי'
זירא דס"ל שינוי שם החזור לא הוי ש"ס, אבל לרי' יוסף
דהתם דהוי ס"ל ש"ס החזור הוי ש"ס ואע"ג דשינוי מעשה
החזור לא הוי שינוי מעשה, וע"כ דס"ל לחלק דשינוי מעשה
היבא דחזור לא הוי שינוי מעשה כלל, אבל שינוי שם סוף
סוף הי' לו שם חדש ומקרי שינוי:

ולפ"ז

ל"ל לרי' יוסף לדחוקי' להחילוק הג"ל דל"ל לעולם
דשינוי מעשה החזור הואיל ולא הוי שינוי לא
מהני אפילו עם יאוש, והאי דעולבא מהני משום שינוי

חמדת חלק א"ח כו כו שלמה

לחוד דלר' יוסף שינוי שם החזר מקרי ש"ס, האיל דסוף סוף נשתנה שמו, אבל לר' זירא דש"ס החזר לא הוי שינוי שם ואפ"ה מוכח מעולבא דמהני עם יאוש, וע"כ דשינוי גרוע עם יאוש מהני, י"ל דה"ה שינוי מעשה החזר מהני עם יאוש, ולפ"ז מיושב קושיית הס"מ, דהגמ' הקשה שפיר ולקני' בשינוי השם, דליכא למימר דס"ל כר' זירא דש"ס החזר לא הוי שינוי, דלר' זירא ה' מוכח מעולבא דש"ס החזר אע"ג דלא הוי שינוי אפ"ה עם יאוש מהני, א"כ ה"ה שינוי מעשה עם יאוש, אלא ע"כ דכ"מ ס"ל דליקני' בשינוי מעשה עם יאוש, וע"כ שפיר מלינו דשינוי השם החזר הוי שינוי גמור, וע"כ שפיר מלינו לומר דשינוי מעשה החזר עם יאוש לא מהני, וע"כ תקשי ליקני' בש"ס, כ"ז לר' יוסף אבל לר' זירא דמוכח תליצי מעולבא דש"ס החזר עם יאוש קונה ה"ה שינוי מעשה החזר עם יאוש, לפ"ז לדידן דקיי"ל כר' זירא, ואע"ג דקיי"ל לולב אין לריך חגור מ"מ מלוה לאגדו, ומסתמא חוגדין אותי והוי יאוש עם שינוי מעשה ע"כ לא הולרכו להביא ההיא דחונכרי תליצי דידן דקני ביאוש וש"מ -

עיינ תוס' ב"ק סוגיא דיאוש ותוס' גיטין בסוגיא דחטאת הגזולה, דמוכח דס"ל ה' הגזול פסול בסוכה הוא ג"כ משום מלוה הבאה בעבירה, אף דלכאורה נראה דהוא משום גזה"כ דלך למעוטי גזולה, נראה מתוס' דטעמא דגזול פסול הוא משום מה"ב, וכן נ"ל להוכיח מתוס' סוכה שכתבו ד"ה מתוך שזולת בשאל דוקא ביו"ט שני דרבנן לית ליה מה"ב, אבל בדאורייתא מודה שמואל מה"ב ולכאורה קשה למאי דמשני הגמ' לא מצעי קאמר וכו' אבל שאל חינוא סתם גזילה יאוש בעלים, משמע דשמואל ס"ל יאוש קנה, וא"כ מנ"ל לשמואל דאמרינן מה"ב דמקרבנו וגם מוהבאתם את הגזול לא מלי למילף כיון דע"כ מיירי קודם יאוש נפסל משום דלא הוי ידי', אבל לאחר יאוש אפילו מה"ב ליכא כיון דקני ביאוש, ולשיטת תוס' הג"ל י"ל דליף ליה מסוכה, וזה רחיה למ"ס כבר ליישב קושיית מוהרש"א דלא מקשו תוס' כאן למה לי לך גבי סוכה ד"ל דאדרבא מסוכה גופי' ילפינן מה"ב, וקרא דמלאכי אתי לארתי דבכל מלות אמרינן מה"ב כמ"ס כבר, ועי' תוס' יו"ט, אך לפמ"ס לעיל די"ל יאוש ושינוי מעשה גרוע מהני, אין רחיה דלשמואל יאוש כדי קני, די"ל אימא סתם גזילה י"ב וקני ליה ביאוש וש"מ של האגוד, אך לשיטת התוס' דס"ל יאוש ושינוי החזר לא מהני מוכח דשמואל ס"ל יאוש קני, ומוכח כמ"ס :

סימן כו

קשה לי על מ"ס התוס' על פי ר"ת דעולא ס"ל דיאוש קונה, א"כ מאי קאמר רבא נ"מ לגיזות וולדות, ולכאורה י"ל פשוט כיון דאמר יאוש ושינוי השם לא מהני דהוי מה"ב וכמ"ס ר"ת רק משום שלא יהיו כהנים עלצים, ממילא י"ל אפילו קודם יאוש ה' התקנה, רק ה' דאמר דבר תורה חניה מכפרת, מ"ט יאוש כדי לא קני, ומשמע לכאורה דמיירי לאחר יאוש, אמנם זה אין רחיה, די"ל דעולא לא אתי רק לדחות פי' דר"י דלא נימא דבר תורה מכפרת, ומיירי לאחר יאוש, ע"כ קאמר דאפילו לאחר יאוש לא קנה לענין קרבן דהוי מה"ב, וע"כ משום שלא יהיו כהנים עלצים, וממילא י"ל דאפילו קודם יאוש, ומיושב כל הקושיות של התוס' מ"ס מהאי דגב

עוד

והקדים, שוב ראיתי בחידושי הרשב"א שכתב דאפשר לומר כן, ולענ"ד נראה מוכרח לפי ר"ת דה' חטאת גזולה תני בהדי מריס הגזול, ולפי ר"ת דלעילא יאוש כדי קני, ע"כ ה' דמריס מיירי קודם יאוש, וכמ"ס התוס' ב"ק דלמאן דס"ל יאוש קני, ע"כ ה' דמריס קודם יאוש וא"כ מסתמא ה' דחטאת גזולה דתני בהדי' מסתמא מיירי ג"כ קודם יאוש, ול"ע :

נ"ל לפרש וליישב קושיית התוס' שהקשו על הר"ת דס"ל לאחר קנין שייך מה"ב מהאי דכשירא דמשללתא עבדי רבנן תקנתא, ומוכח דלאחר קנין ל"ס מה"ב וע"כ רלו להוכיח דלא אמרינן מה"ב רק היכא דהמלוה מסייע להקנין, ולענ"ד י"ל דנאי דס"ל לר"ת דמה"ב שייך חף לאחר קנין היינו היכא דהקנין נעשה ע"י הגזילה דהיינו מה שקונה ביאוש, דענין יאוש לא מהני רק האיל ונתכוון לגזולה וה' עומד ברשותו ע"כ קנה ביאוש, אבל אם ה' משמרו לדעת הבעלים לא ה' ענין לקנותו ביאוש, דיאוש לא הוי הפקר, וכמ"ס התוס' ב"ק, וכמ"ס לעיל דס"ס הרמב"ן, וע"כ כיון דהקנין לא נעשה רק ע"י העבירה ע"כ הוי מה"ב, משא"כ היכא דחכמים העמידו ברשותו דמשום הפקר ב"ד נגעו בה ונאי דההפקר לא הוי רק מחמת שגול דתקנו חכמים משום תקנת השבים דא"ל להחזיר, מ"מ הגזול לא הועיל להקנין ומיושב בזה ג"כ קושיית הג"ל לשיטת ר"ת דהעמידו חכמים ברשות הגזול לחייב כרת, וקשה דסוף סוף הוי מה"ב, ולפמ"ס א"ס, כיון דהגזול לא האיל להקנין לא הוי מה"ב ולפ"ז י"ל ג"כ קושיית התוס' שהקשו דקאמר נ"מ לגיזות וולדות ת"ל דקני' ביאוש, ולפמ"ס כיון דהחכמים רלו לתקן שלא יהי קרבן פסול, ושיתחייב הגנב מחמת שהקנהו לו ע"י הפקר ב"ד ע"כ הולרכו לבטל הקנין שע"י יאוש, דאם ה' קונה ע"י יאוש והיינו מחמת שמחזיקו בגזול, שוב הוי מלוה הבאה בעבירה, וכיון דע"כ הולרכו לתקן שלא יקנה ביאוש רק ע"י הפקר ב"ד, וע"כ קמבעי שפיר חומת העמידו ברשותו, ואין לומר לפ"ז מאי קאמר רבא מסתברא משעת הקדישו שלא יהי חוטא נשכר ה' בל"ז הוי קני' ביאוש * ובל"ז י"ל פשוט כיון דע"כ הולרכו לתקן בזה שלא יהי לו דין גזול כדי שלא יהא מה"ב, ע"כ ראוי לתקן מה דאפשר שלא יהי חוטא נשכר, ואדרב' לפ"ז מובן כוונת החיצוני דלולי זאת מאי ס"ד דנימא משעת גניבה דהיינו משעת יאוש וכמ"ס התוס', מה"ת לא נימא שלא יהא חוטא נשכר אבל לפמ"ס א"ס כיון דבלא"ה ה' קונה ע"י יאוש ס"ד דהשתא נמי יקנה וקמ"ל רבא דאפ"ה כיון דע"כ הולרכו לבטל קנין יאוש שוב שייך שלא יהא חוטא נשכר וכמ"ס דכל מקום שנוכל למעט ריוח להגזול ראוי למעט כן ג"ל נכון בישוב דברי ר"ת :

הגה"ה

(* עיין מ"ס בזה דלפמ"ס שם י"ל כיון דע"כ הולרכו לתקן שלא יקנה ביאוש הולרכו לתקן שלא יהי ברשות הגזול, וי"ל עפמ"ס לעיל דמרויח יוקרא, ע"כ :

סימן כו

במה

שנחלקו הפוסקים אי הלכה כשמואל דלא אמרי' מלוה הבאה בעבירה, או דהלכה כר"י משום רשב"י

רשב"י

רש"י, והר"ן כתב דהלכה כר"י, ובפרט דאמרה משמיה דרש"י דהוא תנא, והרבה פוסקים ס"ל דהלכה כשמואל נראה להוכיח כשיטת הפוסקים דהלכה כשמואל עפ"י מה שהקשו תוס' למה לי לך גבי סיכה למעוטי סוכה גזולה ת"ל דהוי מה"ב, כיון דשאלה כשר בסוכה ע"כ לגזולה התי, והנה ה"ל דשאלה כשר בסוכה וליף לה הגמ' מכל האזרח, ופ"י רש"י דה"ל אפסר שיהי' פרוטה לכ"ה אלא ע"י שאלה, והתוס' כתבו דבחנם דחק דה"ל שאלה פסול אף שותפות פסול, וע"כ מוכח דשאלה כשר, וה"ל כ"כ כתבו דדברי רש"י נכונים, דה"ל אשכחן צלילית טלית שאלה פטור ושל שותפות חייב, וא"כ נימא בסוכה ג"כ לך למעוטי שאלה וכל האזרח לריבוי שותפות, ה"ו כמ"ס רש"י דה"ל אפסר שיגיע לכ"ה סוה פרוטה, וע"כ ל"ל דטעמא דרש"י הי"ל ופחות משוה פרוטה לא הוי ממון לענין גזל וכדומה ע"כ לא מקרי שותפות, ויש לי להסתפק לפמ"ס הסמ"ע בח"מ (סי' ס"א) על מ"ס הש"ע בשם הרמב"ם דאף פחות מן פרוטה חסור לגזול מן התורה, וכתב הסמ"ע הטעם דהוי כמו חלי שיעור דחסור מן התורה בכל מקום ונראה מדבריו דה"ל דבעי דוקא סוה פרוטה הוא מכלל שיעורין, וע"כ כמו בכל השיעורין אף דבעי דוקא שיעור שלם, כזית וכדומה, אפ"ה ח"ס חסור מה"ת, ע"כ ה"ה סוה פרוטה דטעמא ג"כ משום דהוא שיעור שלם ע"כ פחות מש"פ חסור מן התורה:

ולפ"ז יש להסתפק לר"ש דס"ל פ"ס למכות ולא בעי שיעור אלא לקרצן י"ל דה"ל לענין גזל ס"ל דפחות מש"פ חייב משום גזל, ושיעור פרוטה נאמר לענין קרצן שבוטה או לענין מעילה, שאינו חייב אשם מעילות על פחות משוה פרוטה, ולפ"ז לר"ש אין לנו ראיה להכשיר סוכה שאלה, ד"ל כל האזרח התי לשותפות ואע"ג דאין לכל אחד רק פחות מש"פ אפ"ה מקרי ממון כמו לענין גזל, וע"כ שפיר מלי למילף מקרא דגזול וחולה למה"ב ול"ק למה לי לך, משא"כ לדידן דנפקא לן מכל האזרח ע"כ לריבוי שאלה מוכח דלא אמרינן מלוה הבאה בעבירה מחמת קושיית התוס' ל"ל לך בסוכה.

אד עדיין קשה ה"ל ר"י אמרה משום רש"י משמע דר"י ס"ל דה"ל, א"כ ע"כ ד"ל תי' על קושיית התוס' דה"ל ר"י ודאי לא סבר כר"ש כה"ל דכ"ס למכות ובפרט דר"י אמר להדיא חלי שיעור חסור מן התורה אמנם י"ל דלר' יוחנן לא מוכח לר"ש דשאלה פסול, דה"ל התוס' כתבו ה"ל ושותפות כשר, ממילא שאלה כשר רק שסתרו זה מדאשכחן צלילית דשאלה פטור ושותפין חייבין, והנה לר"י י"ל דהיינו טעמא דצלילית שותפין חייבין דר"י ה"ל ס"ל קנין פירות בקנין הגוף דמי, וא"כ צטלית של שותפין כיון דע"כ יש להם רשות לכל אחד זמן לכסות בו, וע"כ צחותו טעה הוי כדדי' לגמרי, כיון דקנין פירות בקנין הגוף דמי, וגדולה מזו כתב הר"ן בגדרים ר"פ השותפין דמש"ה בחלך שאין בו דין חלוקה קיי"ל כה"ל אף דקיי"ל אין צריך ה"ל דודאי ישי' לכל אחד לזמן קנין הגוף ה"ל ויכול למכרו, ואין לשני אלא מה ששייר הראשון, וכבר כתבתי בעז"ה צוה במקום אחר, מ"מ לר"י דס"ל ק"פ בקנין הגוף דמי שפיר י"ל ה"ל בשעה שהוא לושם הטלית הוא שלו לגמרי לק"פ הוי כק"ה, ולא מקרי שותפות, משא"כ בסוכה נהי דאותו חלק שהוא יושב עליו הוא שלו ה"ל לריד להטריף כל הדפנות להכשר הסוכה, ואותו מקום שאינו יושב בו הוא של אחר ע"כ הוי כמו שאלה, ומוכח שפיר דיו"ל דשאלה [ועי' בהר"ש בצנוריס דאע"ג דר"י ס"ל ק"פ כק"ה דמי

הפ"ה בקונה שני חילנות מביא ואינו קורא ה"ל ואינו יכול להשתמש בו שאר לרכיש, משא"כ במוכר שדהו לפירות דרשות צידו למשטח צה פירי, וא"כ ג"כ צטלית כל זמן שהיא תחת ידו רשית צידו לעשות כל חפלו]:

וע"כ לפ"ז אף לר"ש מוכח דשאלה כשר, וע"כ לריבוי ליישב התוס' בחיזה תי' דלא תקשי לר"ש ע"כ שפיר פסק כר"ש, אבל שמואל י"ל דסיבך ק"פ לחו כק"ה ג' דמי, כדקיי"ל להלכה, וע"כ לא משמע מכל האזרח דשאלה כשר, ד"ל דהתורה רבי שותפות כמו גבי לילית, ומ"ס דצלילית שאני ה"ל וק"פ כק"ה ג' דמי ליתא לדידן, ולא מוכח רק מחמת שאין מגיע לכל אחד פרוטה, וכמ"ס רש"י, וצוה מלינן למימר דלר"ש לשיטתו לא מוכח דשאלה כשר דלדידן אף חלי שיעור הוי ממון לכל מילי, וע"כ מלי שפיר למסבר מלוה הבאה בעבירה חסור, ולך התי לשאלה, משא"כ לדידן דע"כ לך לגזולה, מוכח דלא אמרי' מה"ב, כך אפסר לומר דרך פלפול, וחדו קב"ה בצלפולא ועדיין לריד ישוב:

ועי"ז מה שכתבתי בעז"ה צוה"י בסי' שא"ל ציטוב קושיית המורה"ש ה"ל ע"ד תוס' שהקשו ממלה ולא מסוכ' ובפ"ק הקשו מסוכה, דבר נכון בעז"ה, ולקושיית התוס' ממלה י"ל דנ"מ היכא דהניח פירות להיות מפרים עליהם תרומות ומעשרות דמפרים עליהם בחזקת שהן קיימין ולפמ"ס לקמן (בחלק יו"ד) דה"ל כפרה צכעין זה חס נודע א"כ שנאצדו הפירות כמו צחובל מצהמה, וא"כ נמלא טריפה צבני מעיים, וא"כ י"ל דזה לא הוי מה"ב כיון דה"ל אפילו כפרה, ויש להביא ראיה לזה ממה דהיתא בצרכות (דף כ"ב ע"ב) אלא ח"ר אעפ"י שהתפלל תפילתו תועבה, וכתבו התוס' במקום שלא הוי ל"י לחסוקי אדעת' תפילתו תפילה, וע"כ ל"ל לפמ"ס התוס' שס"ד"ה ה"ל זבח ה"ל תפילתו תועבה היכא דה"ל לחסוקי אדעת' הוא משום מה"ב, * ואפ"ה כתבו דהיכא דלא הוי ל"י לחסוקי אדעת' לא הוי מה"ב

הגה"ה דמש"ה הוי תפילתו תפילה ודוק, ומשום מי שאיסורו משום כל תאכל חמץ וכי' אינו יולא דסוף סוף אינו חסור משום חמץ ה"ל דאין איסור חל על איסור, וצחמת יש מקום עיון צוה ח"ה חס שייך צוה אין איסור חל על איסור, ה"ל ועל איסור הראשון אינו לריד כפרה ואי חו"ה כן דצוה ג"כ שייך היכא דהוי כזית בלא המעשרות כמ"ס התוס' התוס' על נכון ממלה:

בפסחים (דף ל"ח) ד"ה חתי' לחם לחם, וא"כ ל"ס בלל מלוה הבאה בעבירה כפי שיטת התוס' הג"ל, דה"ל קיים המלוה בלא העבירה אף פירוש דברי התוספות כך הם, היכא דהעבירה והמלוה נעשים בשני זמנים נפרדים כגון לולב הגזול או יש חילוק, חס יוכל לעשות המלוה בלא העבירה או לא, אבל היכא דהמלוה והעבירה נעשים בעשייה אחת אין לחלק כלל ותמיד הוי מה"ב וע"כ גם צמלה של טבל שייך מה"ב, ומדוקדק לשון התוס' שכו' דקחכיל איסורא וקנפיק ידימלה דהיינו שנעשה בעשי' אחת מעתה גם כאן שייך מה"ב ודוק:

ס'מן כה

במה שג"ל ליישב קושיית המוהרש"א שהקשה על התוס' בד"ה מלוה הבאה בעצירה שהקשו ממלה ולא מסוכה כמו שהקשו בפ"ק(דף ט' ע"א) ואמרתי ליישב עם מה שיש עוד לדקדק בתוס' שהקשו מהברייתא דלקמן דתני לכם להו"א השאול והגזול, ולא הקשו מהא דקאמר הגמ' בשלמא גזול לכם אמר רחמנא, וכן הקשה בספר כפות תמרים, ותי' דאלימא להו לאקשו' מברייתא דלקמן, ואמת שכן הוא, אמנם יגדל התמיה על התוס' לעיל בפ"ק שהקשו מס"ד דגמרא שכתבו, ובחיתא סוגיא גופא קשה עיי"ש, ה"כ מה זהו שכתב הקשו מהברייתא ופס מס"ד דגמ', הלא דבר הוא, למה שינו משנתם :

והנראה בזה ליישב דלעיל הוכרחו התוס' לפלפל רק על ס"ד דגמ' וכאן הקשו התוס' שפיר מבריייתא דלקמן, דהא ל"ל מה שהקשו התוס' למה לי לבס ת"ל משום מה"ב, כיון דלא נפקא לן מה"ב רק מקרא דדברי קבלה מנבואת מלאכי, וא"כ דלמא בראמת הא דאמרינן מה"ב ילפינן ל"י מדכתב רחמנא לבס גבי גולג וחדית לן הנביא דטעמא דקרא משום מה"ב וממילא שייך בכל המלות כיון דהוא מלתא דמסתבר, וא"כ מאי מקשו התוס', אהך הא ליתא, דהא גס שאל פסול מקרא דלבס, ותו ה"ה לומר דטעמא דקרא משום מה"ב, דהא חף שאל פסול, ובע"כ דהית לן גלפותא אחריתא למה"ב, והקשו התוס' שפיר מבריייתא דקתני לבס להוליא את השאל ואת הגזול, ה"כ בע"כ דחין טעמא משום מה"ב, ומיושב קייטת הכפות תמרים דמס"ד דגמ' לא הוי מלי להקשו' דהא יכול לומר כקישא הג"ל דמלבס ילפינן דגזול פסול משום מה"ב, ע"כ הוכרחו להקשות מהבריייתא דקתני להוליא את השאל והגזול וכנ"ל :

י"ז מיושב קושיית המורה"א דמסוכ' לא היו יכולים להקשו' דכיון דשאלו כשר רק גזול פסול י"ל בחמת דהנביא חדית לן טעמא דקרא' הוא משום מה"ב , דכיון דהין הקפידא שיהי' שלו דוקא , דהא שאלו כשר ואפ"ה גזול פסול אמרינן דטעמא דקרא' משום מה"ב ולא קשה קושיית המורה"א :

אד זה תלוי בשני שיטות בתוס' חס מליה הצחה
בעצירה שייך לאחר קנין חו לא , דחס נאמר
דלאחר קנין ל"ש מה"צ שפיר י"ל דלכס אתי לארזי כל
זמן שהיו שלו מחמת גזילה פסול משום מה"צ , אבל חס
נאמר כשיטת הפוסקים דהף לאחר יחוס שייך מה"צ ,
ח"כ ח"ה לומר דלכס אתי לארזי למה"צ דחי טעמא משום
מה"צ לא תלוי בלכס , דהא חף היכא שקנאו ומקרי לכס
שייך מה"צ , והנה שיטת התיס' בכאן בסיף העמוד
דמה"צ לא שייך לאחר קנין , ח"כ י"ל שפיר כנ"ל , דלכס
אתי לארזי למה"צ , וגם ממקומו הוא מוכרע דתיס' כאן
חזי בשיטה זו דמה"צ ל"ש לאחר קנין , דתי' לקמן על
הברייתא דאגב שחול נקט גזול , וקשה בשלמא היכא דחין
נ"מ בהלפיתא שייך לומר אגב , אבל חס נאמר
דמשום מה"צ פסול חף לאחר קנין , ח"כ היכא כולל גזול
באגב עם שחול לפסול משום לכס , הא גזול פסול חף היכא
שקנאו והוי לכס חפ"ה פסול , ח"ו דתוס' חזי כאן בשיטת

דלקמן דלחחר יחוס שקנאו ל"ס מס"ב, ותירלי הת"ס,
שפיר דכיון דחין נ"מ גקטי בלגב :

אבות לעיל בפ"ק נראה מסוף דברי התוספות
דשם דלולי בשיטת ר"ת, דלול חסיד
חדעתי, חילוק הג"ל, וס"ל דהף לאחר קנין סיד מה"ב
ע"כ הקשו התוס' שפיר מסוכה דא"ל לומר דטעמא דלכס
הוא משום מה"ב, דהא מה"ב סיד חף לאחר קנין ובע"כ
דחית לן ילפותא אחריתא וכו"ל, ומיושב ג"כ הק"י אה"ל
שהקשיתי למה לא הקשו התוס' שם מהברייתא, דלפי
שיטת זו דמה"ב סיד חף לאחר קנין מוכח דשמואל לית ליה
מה"ב, ובמ"ש לקמן בהערה על הלכ"מ, ובע"כ דתנאי גיבחו
אס כן לא קשה מהברייתא, גם לא היו יכולים לתרץ במו
סתירלו התוס' כאן דאגב שאל נקט גזול, כיון דחין
הדין טוה, דמשום מה"ב פסול חף לאחר קנין וכו"ל
מש"ה לא הקשו התוס' רק מס"ד דגמ' והיינו מקרא דלכס
ותירלו שפיר דלכס אילתרך לשאל :

היוצא מזה דלשיטת הסוברים דמה"ב שייך אף לאחר קנין הויקושיית התוס' מסוכה ספיר, והוכרחו לומר דמה"ב מדרבנן, אמנם גסתפקתי היכא דקיי"ל המוליא מחצירו ע"ה בצרי ושמא וכדומה ועי' צח"ת שהביא קושיא מכנה"ג בשם גדול אחד, הא דלא הוי ספק חיסור וכתב החו"ת דכך היא הלמ"מ דוקא גזל ודאי חסור ולא ספק גזל עיי"ש בקילור תקפו כהן, וגסתפקתי היאך הדין לענין לכס חי הוי לכס חו לא, ועי' במג"ח בשם ספר רח"ס בהל' סוכה (סו' תרל"ז) וכן י"ל לגבי ספק גזל מישראל, דהוי דלא הוי בכלל לא תגזול מ"מ מספיקא לא מקרי לכס וא"כ יש נ"מ דמה"ב ל"ש בכעין זה ואפ"ה פסול משום לכס :

א לשיטת הרמב"ם שפוסק דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא נסתר זה, דמספיקא ח"ן לפוסלו, חמנס זכריות סובר ר"ם דלא בעי חתיכה אחת משתי חתיכות ע"י תוס' סוכה בפסקא ר"ם אומר שלם כהנחתן ממילא מוכח דסובר ספיקא דאורייתא מן התורה לחומרא כנודע וע"י פר"ח ו"ד (ס"י ק"י) ולפ"י י"ל שיטת הרמב"ם דפסק דלא כר"י ד"ל דה"י קשה לו קשיית התוס' מסוכה, וזה יכול להיות טעמו של שמואל שחולק על ר"ם, גם י"ל דהחיותו מצרייתא דלקמן להוליא את השאוב ואת הגזול וכנ"ל, דק דר"י אומר זה משום רשב"י ור"ם לשיטתו אתי שפיר ד"ל דנפקא מינה כנ"ל בספק כיון דסובר ס"ד מן התורה לחומרא, אבל לדין לשיטת הרמב"ם דסובר ס"ד מן התורה לקולא מוכח דלא אמרינן מה"ב, ודוק

היטב :

הערה

בלח"מ שכתב (צפ' ח' מהג' לולב ה"א) ליישב
דברי המ"מ דהרמב"ם סובר כמ"ס התוס'
דשמואל ל"ל מה"צ רק ציו"ט שני, אבל ציו"ט ראשון תיבת
לי, ומש"ה לא ילא חף לאחר יאוש הפילו חי יאוש קונה
ולכאורה זכו תרתי דסתרי, דאם נאמר דלאחר קנין
שייך מה"צ ודלא כסברת התוס' ר"פ לולב הגזול בע"כ
דשמואל ל"ל מה"צ כלל, דחל"פ לא מקשה הגמ' על
שמואל מידי ממתני' דקתני לולב הגזול חף שחול כשר
דלמא מתני' מיירי לאחר שקנאו ביאוש, ואפ"ה פסול
משום מה"צ ולמא לי' לדחוקי ולומר אימא סתם גזילה
יאוש בעלים, ולא משני בקילור, דקמ"ל בגזול חף שקנאו
ביאוש חפ"ה פסול משום מה"צ ציו"ט ראשון, ח"ו אם
נאמר

נאמר דשמואל סובר מה"ב בדאורייתא בע"כ דלאחר קנין
ל"ס מה"ב, ומקשה הגמרא כיון דע"כ מיידי קודם הקנין
ול"ע על הלח"מ, ע"כ :

סימן כ"ב

עוד נ"ל ליישב קושיית התוס' שהקשו ממלה של טב"ב
ת"ל דהוי מלה הבאה בעצירה, דלכאורה י"ל
חס ה"י שוגג לא שייך מה"ב, ועי' תוס' קידושין רפ"ב
פכתבו לענין חין שליח לדב"ע היכא דהשליח שוגג ל"ס
חין שליח לדב"ע, דל"ס לומר דברי הרב ודברי התלמיד
דברי מי שומעים, והע"ג דשוגג לריק ג"כ כפרה, וע"כ
מטעם דהוי ל"י לעיוני' דלולי זאת הוי חונס, והפ"ס ס"ל
לתוס' הוחיל ולא הוי עצירה גמורה ל"ס לומר חין שליח
לדבר עצירה, ה"ג אפשר לומר לענין מלה הבאה בעצירה
דשוגג לא הוי מה"ב, ואל"כ ל"ק קושיית התוס' דנ"מ היכא
דה"י שוגג, אך מסוגיא דראש השנה גבי שופר דאמר
ר"י שופר של שלמים לא ילא דאסורא דרכיב עני',
ולכאורה דה"ט דל"י הוחיל והוי מה"ב הע"ג דהוי שוגג
דדומיא של עולה דילא דמיידי בשוגג וכמ"ס התוס', ח"כ
מוכח דה"ק בשוגג הוי מה"ב, אך הרמב"ן ביצמות כתב
טעם אחר לפסול הוחיל ובידינו לתקן ולבטל שלא יחא
חיסור, ע"כ אמרינן דלא ילא, ופ"כ הטורי חזן במס'
ר"ה ולענ"ד ה"י קשה על הרמב"ן דלא קאמר טעמא
משום מה"ב, ואי נימא דס"ל בשוגג ל"ס מה"ב ח"ס, אך
בחמת דברי הרמב"ן ה"ל חונס מובנים לו, דה"כ למה
לא אמרינן בנותן מעות הקדש בשוגג שלא יזכה האחר
וממילא לא ימעול שחרי לא ילא מרשות הקדש, ואדרבא
ה"כ בכל מקום אמרינן חיסורא לא ניחא ל"י דליקני, ואל"כ
למה ימעול במולה מעות הקדש בכהנה לבן העפ"י שלא
רחץ כדאיתא במעילה נימא דהעפ"י דהכי לא נתן המעות
וכן השני חינו רולה לקנותו, וע"כ דבמעילה ה"ט דחין
מעילה בלא שינוי, וכיון שה"י בדעתו להנות מפרטה זו
ממילא מקרי שינוי, וע"כ לא נוכל לומר שלא יקנה האחר
וממילא לא ימעול זה דס"ס מעל הוחיל ולפי דעתו הוליא
המעוה ח"כ מכ"ש בשופר דלא נוכל לומר שלא ילא וממילא לא
ימעול, דסוף סוף הוחיל וכונתו ה"י להנות הוי שינוי
ומעל, ואל"כ ע"כ הטעם משום מה"ב, וע"כ מוכח דה"ק
בשוגג שייך מה"ב, ודברי הרמב"ן לענ"ד לע"ג, אך
כבר כתבתי במ"א דהיכא דעדיף משוגג, דהיינו שסמך
על החזקה י"ל דודאי ל"ס מה"ב, וע"כ ה"י אפשר ליישב
קושיית התוס' כמ"ס לעיל, היכא דהניח פירות להיות
מפריש עליהן תרומות ומעשרות, אך כבר העירותי לעיל
דל"כ בזה חיל חיסור חמץ דל"ס חין חיסור חע"א הוחיל
ועל חיסור הראשון חין לו ענין כלל, אך אפשר ליישב
קושיית התוס' דלפי דקיי"ל טעה בדבר מלה ועשה
מלה פטור, חס כן יש לומר דלא הוי מלה
הבאה בעצירה חס ה"י שוגג, דהו"ל טעה בדבר מלה
כנון שהיו מונחים לפניו מלה של טב"ב ושאר מלה שאינה
של טב"ב, וע"כ י"ל דל"ס מלה הבאה בעצירה ומשום מי
שאיסורו וכו' חינו יולא, ואין להקשות לפ"י בשופר של שלמים
נימא ג"כ דלא הוי מלה הבאה בעצירה דהוי טעה בדבר
מלה, דל"כ היכא שאין כאן רק שופר של שלמים לא
מקרי טעה בדבר מלה, דעכשיו שאין לו שופר לא מקרי
קריד, ולא דמי לעולת העוף בין חגיפי' דהיינו שיש שם

חמדת עוף ג"כ, וע"כ טריד עכ"פ לחכול חמדת עוף
כמלותו, ואל"כ היכא דחין לו רק שופר של שלמים לא
מקרי טעה בדבר מלה, חבל במלה של טב"ב שפיר היכא
לאשכוחי היכא שה"י לפניו מלה אחרת ג"כ, ולפ"י ה"י
אפשר לומר וליישב הגירסא ישינה אמר ר"י בשופר של
ע"ל לא יתקע ואם תקע ילא, והקשו התוס' הא ר"י ס"ל
מלות להנות ניתנו ולמה ילא, ולפמ"ס י"ל דמיידי היכא
שה"י לו שופר אחר ג"כ וע"כ הוי טעה בדבר מלה ול"ס
מה"ב, רק בעיר הגידחת לא ילא משום כתותי' מכתת
שעוריו, ועיין היטב,

סימן ל

עייין בהריטב"א שהקשה למה סוכה גזולה בגזל קרקע
שתקף חצירו והוליא' מסוכתו כשר ולא הוי מלה
הבאה בעצירה, ותירץ כיון דקרקע חונה גזולת לא נקרא
גזולה והוי כאלו יש לו שדה גזולה אחרת ברשותו, וקשה
לי, דמ"מ כיון שאין הלה רולה שישב בסוכה ח"כ ישיבתו
היא בעצירה ולמה לא הוי מה"ב, ולריד לומר דעיקר
מלה הבאה בעצירה הוא שיעשה פסול בדבר הניקח למלה
וחינו רחוי למלותו, חבל היכא שאין העצירה על החפץ
ליכא למפסלי למלה ואף שהוא עשה חיסור לית לן בה
לענין מה"ב, כיון שאין הפסול בגופי' של דבר, ורחיה
נזה מירושלמי דשבת הקורע בשבת ילא ידי קריעה, והקשו
מ"ס ממלה גזולה, ותו' התם גופא עצירה ברס הכא הוא
עבר עצירה כך חנו לומר הוליא מלה מרה"י לרה"ר ואל"כ
לא ילא י"ח, ועי' במפרש שפי' שהוא בלשון בתמי', ומשמע
ודאי חפ"י הוליא' בפיו שהגחה נעשה בשעת חכילה
וכדאמר ר' מאיר בכריתות חס ה"י שבת והוליא' בפיו
חייב ואל"כ לא הוי מה"ב, ולפ"י קשיא על קושיית התוס'
במלה של טב"ב ת"ל דהוי מה"ב, ולפ"י הירושלמי י"ל כיון
דלא נעשה עצירה בהטבל רק דחסור לחלו ל"ד ללולב
הגזול דהעצירה נקרא על הלולב, ע"כ הוי מה"ב, רק
קשה על זה משופר של שלמים דלא ילא, ומוכח לכאורה
דכעין זה הוי מה"ב, אך לסדרת הרמב"ן ה"ל ניחא
דאמרינן דלא ילא שלא יעשה חיסור, ולפ"י קשה לר"י
דאמר של עולה ילא נימא ג"כ דלא ילא שלא יעשה חיסור
ובדאי חין סברה לומר דזה הוא בחמת קושיית רבא
דע"י ודאי קשה מאי ס"ד דר"י, אך לפמ"ס לעיל דבמעילה
דמשום שינויא הוא ח"י אפשר לתקן החיסור כמו במשחיל
קורדוס דחצירו מותר לבקע והמשחיל מעל, ולא אמרינן
דלא ילא לחולין, ח"ו דבמעילה ח"י אפשר לומר כן :

אך לפ"י חינו מובן קושיית רבא ח"י נימא דמה"ב ל"ס
בזה ולתקן המעילה ג"כ ח"י אפשר, ואל"כ מאי קשיא
ואפשר לומר דבשופר כיון דלא כתיב לתקיע בשופר וע"כ
שופר הגזול כשר דיוסתרועי' יהי' לכס כתיב, ע"כ ה"ה להיפוך
חס התרועה בחיסור הוי ג"כ מה"ב דהמלה היא התרועה
וע"כ אפשר דר"י לשיטתו למ"ס התוס' צגיטין צסוגי'
דחמדת גזולה לשיטת ר"ת דר"י דלית ל"י מה"ב ס"ל שפיר
לחלק בין שופר של עולה לשופר של שלמים, דבשלמים
מלינן לסלק החיסור משח"כ בעילה, ורבא ס"ל דפסול
משה מה"ב ע"כ ח"ק בעולה פסול עכ"פ נראה לי מוכרח
מסוכה גזולה דהיכא דחין החיסור על החפץ לא הוי מלה
הבאה בעצירה, וע"כ לריד לי עיין על קושיית התוס'
ממלה

מה"ב, דודאי כל זמן שלא קנה עדיין ח"ע"ג ש"ל להקנין
מ"מכיון דיש שם גזל על הצפ"ה הוי מה"ב, וכן לאחר קנין
במדי דלריד להיות שלו י"ל שפיר הו"ל וקנין ה"י באיסור
ע"כ מקרי מה"ב מש"ל כ"כ בסוכה דש"ל כשר ודאי לא הוי
מה"ב לאחר קנין, ודאי לזה משופר של ע"ל דמקש'
חימת מעל בטר דתקע כי קתקע באיסורא קתקע, ו
משמע דאלו מעל קודם לא הוי מלוה הבאה בעבירה
ותקשי מזה לשיטת ר"ת, ולפ"מ"ש ח"ש דבענין זה מודה
ר"ת, וז"ל לר"א דס"ל שאלה פסול ואפ"ה קאמר דבגזל
עליה כשר לר"א, ולדידי' ליכא למימר דאין לריד הקנין
להמלוה, דה"ל ר"א סבירא ל"י ש"ל פסול והדרתה הקושיא
לדוכתי, דז"ל דלר"א לא מקרי כלל מלוה הבאה בעבירה
ויש לומר כהואין לומר של תוס' דל"ס מה"ב, רק דהתוס'
הוכיחו דבסוכה כיון דש"ל כשר ודאי ה"ל דגזל פסול
ה"ל משום מלוה הבאה בעבירה, ולר"א לא מוכח זה
דסבירא ל"י ש"ל פסול, ולפ"י יש ליישב דקדוק הפ"י
דאפילו אי פליגי הא הלכה כרשב"י, ומאי נ"מ במה דאמר
הכל מודים, ולפ"מ"ש י"ל דאי הוי פליגי הוי חמינה דה"ל
דר"א משום מה"ב, וס"ל מה"ב בכל מקום, ולרבנן מש"ה
לא הוי מה"ב משום דש"ל כשר, אבל בגוף מה"ב ל"פ
דמה"ל לאפשי פלוגת' ולפ"י ה"י מוכח לדינ' דפסלי מה"ב
ע"כ קמ"ל דכ"ע ס"ל כשירה בגזל עליה, וממילא אין לנו
ר"ה לומר מה"ב פסול, ואדרבא מוכח מר"א דל"מ
ל"י מלוה הבאה בעבירה, ועיין היטב בזה, כי רשמתי
בקילור נמרץ:

הערה

ליישוב קושיית התוס' הנ"ל למ"ל לכס ת"ל דהוי
מה"ב, ויש לעיין לפ"מ דאמרינן בב"מ
דאי תקפה כהן אין מוליחין מידו נמלא פוטר עלמו
בממונו של כהן, ולפ"י י"ל היכא דהוי על אחרוג ספיקא
דינהא חס הוא של ראובן או של שמעון ושמעון מוחזק
י"ל דל"ס מלוה הבאה בעבירה, ואפ"ה אינו יולא מטעם
לכס, דלמא הוא של ראובן, וי"ל דזה גרע מש"ל דהוי
מדעת הבעלים, רק דלכאורה זה ליתא, ממ"ל לשיטת
התוס' דס"ל דאי תקפו כהן מוליחין מידו הוי לגמרי כשלו
כמו גבי מעשר בהמה, ולשיטת הרמב"ם דס"ל תקפו
כהן אין מוליחין מידו מוכח דאפ"ה הוי לגמרי כשלו
דל"ל כ"ק קושיית הגמ' דשם היאך זה פוטר עלמו
בממונו של כהן כמ"ש הב"י, אמנם אני מסתפק היכא
דהוי רובא לגבי חד ואידך מוחזק, רק דקיי"ל אין הולכין
בממון אחר הרוב, מ"מ י"ל דבזה כ"ע מודים דאי תקפו
עכ"פ דאין מוליחין אותו מידו, כיון דקיי"ל רובא וחזקה
רובא עדיף, רק דאפ"ה אין מוליחין מחזקה, מ"מ
היכא דתפס י"ל דמהני, ולפ"י לשיטת התוס' דס"ל היכא
דתקפו ח"מ מידו, אפילו היכא דלא תפס שייך לומר
היאך זה פוטר עלמו בממונו ש"כ, ח"כ שפיר היכא לאשכוחי
דלא הוי מה"ב, כיון דמלך הדין הוא שלו ואפ"ה ל"מ לכס
כיון דאידך יכול לתקוף וי"ל דגרע מש"ל דהוי מדעת
הבעלים, מש"ל כ"כ בספיקא דש"ל ברלון הבעלים י"ל דלא
מקרי לכס וא"י, ואפילו לשיטת הרמב"ם י"ל דע"כ לא
ס"ל להרמב"ם דאפילו אי אמרינן תקפו ח"מ מידו אפ"ה
כל כמה דלא תקפו הוי כשלו לגמרי, היינו היכא דלא
תקפה אידך דאמרינן דהוי שלו לגמרי, אבל היכא דתקפה
אידך י"ל דאגלתי מלתא דלא הוי של הראשון, כיון דעכשיו
הוא

ממלוה של טבל, גם צמ"ש נתייבב היטב דברי הרמב"ן
ביצמו' ולא קשה מה שהקישתי כבר דלמא טעמ' דר"י משום
מה"ב, ולמ"ש נתייבב שפיר דר"י ע"כ לית ל"י מה"ב וכמ"ש
אך דברי הס"ח תמוהים, שהוא כתב דאף בשופר של
עולה דבת מעילה מלינן לסלק המעילה ואמרינן דלא יולא
וקשה הקושיא הנ"ל מקורדוס, ומ"ש נלענ"ד נכון, ול"ע
בסברת הנ"ל:

ובמה שכתבתי נתייבב לי מ"ש הרמב"ם (בהלכות
מעילה) בבמה של קדשי מזבח נתנה לחבירו
וחבירו לחבירו כולם מעלו, ומשמע אפילו לא נהנה,
ותמה השער המלך, וכתב שלא ידע לפרש נפ"ז סוגיא
דקידושין (דף כ"ד ע"ב) אמר עולה משמי' דבר פדא
אומר ה"י ר"מ הקדש וכו' ולא אמרו מתחלל אלא לענין
קרבן בלבד, וכי מאחר דאינו מתחלל קרבן במאי מתחייב
ובתבו התוס' דלא ה"י מחייב קרבן אלא בהגהה או
באכילה, וכוונתם מבואר, כיון דלא נתחלל ע"י ולא יולא
מרשות הקדש ע"כ לא מעל כיון שלא נהנה רק נתנו לחבירו
ולפ"י לדידן בקדשי מזבח דאף לדידן לא יולא לחולין למה
ימעול:

ודאי נ"ל ליישב דע"כ לא מקשה הגמ' רק בקדשי בדק
הבית דמיירי, התם דיש לו פדיון והוא דבר שיש
בו פגם ואינו מעול עד שיפגום, וע"כ אף חס מחשבינן
זה להגהה מה שנתנו לחבירו, מ"מ כיון דנר"מ לא חגי
מעשו שחינו יולא לחולין ח"כ לא פגם, וע"כ אינו חייב
במעילה, אבל קדשי מזבח דלאו בר פדיון הוא הוי דבר
שאין בו פגם, וכיון שנהנה מעל, וכמ"ש במשנה פ"ה
דמעילה תלם מן החטאת ועי"ש בצרטורה, אך לכאורה
יש מקום לומר כיון דלא קנה חבירו בנתינתו דלא יולא לחולין
ממילא לא מקרי הגה' וע"כ לא ה"ל למעול דלא הוי הגה'
כלל, אך עפ"י הדברים הנ"ל ח"ש, דהא קשה בכל מעילה
שנעשה ע"י הוללות מרשות נימא דלא מהני, וממילא אין
כאן מעילה, ובאמת זהו סברת ר"מ דס"ל בשוגג אינו
מתחלל, ע"י תוס' (דף נ"ג ע"ב ד"ה אף במכר לא קנה)
אבל לדידן דקיי"ל בשוגג מתחלל, וע"כ לומר כיון דמעילה
לא הוי רק שינוי אולינן בטר כוונתו, וכיון שכוונתו ה"י
להנות בדבר זה בהולאה מרשות נגמר המעילה, וע"כ
ממילא יולא לחולין, וממילא הוי פגם ונהנה, וע"כ בקדשי
מזבח שפיר מעל, ח"ע"ג דלא יולא לחולין ולא פגם, כיון
דהוי דבר שאין בו פגם ונהנה מקרי, כיון דבמעילה אולי
בטר מחשבתו, ולפ"י י"ל דלר"מ דס"ל דלא אולינן בטר
מחשבתו ומש"ה ס"ל בשוגג אין מתחלל, רק במזיד דוקא
דהוי כמו גזלן, ובגזל אמרינן אי עביד מהני, וכדאית'
בתמורה, לפ"י אפילו בקדשי מזבח י"ל דלא מעל בנתינה
לחבירו, דבאמת לא הוי הגהה, אבל לדידן דע"כ אולינן
בטר מחשבתו ומש"ה הוי מעילה ח"ש דמעל בקדשי מזבח
ח"ע"ג שאינו יולא לחולין, וממילא נסתר דברי הגאון בעל
טורי אבן הנ"ל, ואפשר לומר דקודם שילא נהי דאין
מעילה מ"מ איסור ודאי איכא בתחילת תקיעה, וע"כ
קאמר רבא שפיר חימת מעל דמלינו למימר שלא יתחיל
ללאת מחמת האיסור, ועדיין לריד ישוב, ודוק:

עוד נ"ל ליישב קושיית התוס' על הר"ת מהא דכשור'
דמטללתא, דקני בתקנתא דרבנן, ולא הוי
מה"ב, מוכח דלאחר קנין לא מקרי מה"ב, דליכ' מ"ד דלית
ל"י מה"ב דסוכה ודאי פסולה משום מה"ב כיון דש"ל כשר
וכתבתי לעיל מזה, ושוב נ"ל פשוט דבסוכה כיון דש"ל
כשר מודה ר"ת דלאחר קנין לא הוי מה"ב, כיון דא"ל
הקנין להמלוה דהא אפילו ש"ל כשר, ממילא לא הוי

הוא של השני, ולפי' חף לשיטת הרמב"ם איכא לאשמועי
היכא דכבר ילא בהסוכה או בהלולב ואח"כ תקפה דמטע'
מה"ב ליתא ומטעם לכס י"ל דא"י חף לשיטת הרמב"ם,
ובכז' כ' בחי' בכעין זה די' לשיטת הרמב"ם דס"ל ספיקא
דאורייתא מה"ת לקולא ח"ל לחזור וליטול מטעם סד"א
לקולא והדרה הקושי לדוכתי, משא"כ לרשב"י דס"ל
דלא בעי חתיכה משתי חתיכות ולדידי' שפיר י"ל מלוה
הבאה בעצירה ומיושב קושיית הפוסקים על הרמב"ם ז"ל
כן נ"ל ודוק:

סימן לא

ראיתי בספר נודע ביחודא בחלק שני בסופו
הביא קושיא בשם חתנו על שיטת הריב"א
בפסחים דס"ל היכא דחין עשה דוחה ל"ת ועשה חפ"ה
חינו לוקה, דהלאו נדחה רק דעבר על עשה, והקשה
חתנו, הא הוי מלוה הבאה בעצירה ולא עשה מלוה כלל
וע"כ ממילא חף על הלאו עבר, והגאון הנ"ל כתב דלריד
נגר דלפריקנאו, ובכז' הקשיתי קושיא זו בימי חורפי
גם כתבתי בעוה"י יסוב הגון לקשיא זו, אך הואיל
ורחיתי שהגאון הנ"ל ילא לידון בדבר חדש, ולענ"ד דבריו
חינם מבוררים אללי, ע"כ אמרתי לבאר הנראה לפי
ענ"ד:

ראשון ראיתי שהגאון הנ"ל כתב ראי' לדברי חתנו
הנ"ל, דהיכא שלא ניתן לדחות הלאו לא
קיים המלוה כלל, מהא דחיתא בסוגיא דיבמות ואי אמרת
ח"ל לחלילה רמין לייבום לא רמין חס בעלו אמאי קנו
מוכח מזה דכיון דלא ניתן הלאו לדחות חף בדיעבד לא
הוי יבום, ולפי מ"ש בחידושי בשם הרשב"א דמס"ה לא
ילפינן מכאן דחין עשה דוחה ל"ת הואיל ובלא"ה יש כאן
איסור אשת אח, חין ראי' כלל מזה דהכא שאני דמקרי
אשת אח שלא במקום מלו' ולא רמי' ליבום כלל, דע"כ ל"ל
הכי דחל"כ למה לא תדח' עשה דיבום הלא"ה כמ"ס הרשב"א
משא"כ ביידון הריב"א דשם דמוטל עליו מלות כיסוי,
שפיר י"ל דחף דלא ניתן לדחות חפ"ה בדיעבד מקרי קיום
מלוה ונדחה הלאו, אך באמת חף בלא ראי' חין לנטות
כלל מלומר כיון דהוי מה"ב מחמת איסור עשה חין כאן
קיום מלוה, וע"כ ממילא חף הלאו עבר בקושיין הנ"ל כמו
בכ"מ היכא דהוי מלוה הבאה בעצירה לא ילא:

וביותר תמו' לי על הגאון הנ"ל מ"ש להוכיח מהרמב"ם
דכתב באלמנה לכה"ג לא קנה קנין גמור
וכתב דהטעם הוא ג"כ הואיל ולא ניתן לדחות הלאו ועשה
ע"כ לא קנאה, ודבריו תמוהים, דא"כ חף היא לא נפטרה
כיון דלא קנאה, והרמב"ם כתב להדיא רק דלא נפטרה
לרעה משמע דהיא נפטרה ופמ"ש בחדושי בשם הב"ם
והס"מ, וע"כ מוכח מהרמב"ם דחף דלא ניתן לדחות חפ"ה
בדיעבד הוי יבום, רק כיון דהוי ביאה פסולה לא חלים
למפטר' לרעה, [וכה"ג אשכחן טובא] וא"כ מוכח
מהרמב"ם להיפוך, דחף דלא ניתן לדחות חפ"ה בדיעבד
מקרי יבום, ודלא כס' נב"י הנ"ל, אך לפמ"ש בחדושי
דהטעם הוא משום מלוה הבאה בעציר' ע"כ לא הוי מלוה
נראה דזה לא שייך רק היכא דהעשיה היא לקיים מלות
ד' ולריד פונת מלוה שייך לומר היכא דהוי מלוה הבאה
בעצירה לא מקרי מלוה, משא"כ ביבום דאפילו תרש שאינו

יח

בר מלוה כלל חפ"ה יוכל ליבום, דכך גזר' התורה שלריך
להקים שם אחיו ואפילו בלא כוונה כלל חפ"ה הוי יבום,
חין זה ענין למלוה הבא בעציר' וע"כ שפיר כתב הרמב"ם
דרק לרעה לא נפטרה, אצל היא שפיר נפטרה,
[כמו שמעיות לשונן ועי' צ"ש סי' קע"ד]

והנה הגאון הנ"ל כדי ליישב הקושיא הנ"ל ילא לידון
בדבר חדש דהא דקיי"ל חין עשה דוחה ל"ת
ועשה, הוא רק מטעם דשכ' ואל תעשה עדיף, ואפשר
דמדאוריית' הכרות בידו לעבור על העשה ול"ת רקמדרבנן
חסיר או אפשר דמדאורייתא חסור לפתחילה לעבור על
העשה, ועכ"פ בדיעבד לא מקרי עצירת העשה כיון דעי"ז
קיים מלות עשה ואמרין להיפוך מאי חולמא דהאי עשה
ועפ"י סברא זו כתב ליישב השגת המהרש"ל על הרמב"ם
וגם כתב ליישב קושיית חתנו הנ"ל, עיי"ש, [עי' מ"ל
פ"ה מהל' שופר מוכח להדיא דלא מטעם סברת הגאון
נב"י נדחה הלאו ודוק שם], והנה לדרך הראשון הנ"ל
די"ל מדאורייתא יוכל לעשות כמו שירלה קשי' בן ממ"ד
בשכ' חין מדליקין בשמן שריפה, ובגמ' שם מ"ט אר"א יו"ט
עשה ול"ת, ועיי"ש בתוס' שהקשו בתרומה כיון דמותר
להגות בו מה איסור שייך בשריפתו חטו משום מלוותו
מגרע, ותירץ הר"י דגזרינן תרומה חטו קודש, ואי נימא
דחף קודש מותר לשרוף מדאורייתא חין נגזור תרומה
חטו קודש, הא הוי גזירה לגזירה [ואפשר לומר הואיל
ויכול לשרפו למחר, עיין שם בתוספות ישיגים
וביבמות בתוספות ודוחק] מיהו לפי מה שתי' הריב"א שם
דמשום שולחן גבוס קזכו לא מקרי הנאה, חין רחיה מזה
לסתור סברת הנב"י, והוא כתב כן ליישב שיטת הריב"א
ולשיטתו ח"ש, חעפ"כ לפי"מ שהתוס' סתרו תירוצ'
הריב"א מוכח דלא כסברת הנב"י הנ"ל ועיין חוגין (דף
קמ"א) מאי חולמא דהאי עשה מהאי עשה, ג"ל מוכח
ג"כ דלא כסברת נב"י, דלדבריו מאי קושיא, דלמא קמ"ל
דחסור לעבור עשה דתשלח, דחל"כ תשלח הי' יכול לעשות
מה שירלה לסברת הגאון הנ"ל, וזה נראה לי רחיה
ברורה ודוק:

ועוד י"ל ראי' ממ"ד ריש פסחים רע"ק אומר מעי"ט
או חינו אלל ביו"ט וכו', מלינו להצטער שהיא
אב מלאכה, ולריך להבין דלמא חתי עשה דתשציתו ודחי
ל"ת דיו"ט, וע"כ ל"ל לתי' ר' חשי דיו"ט הוי עשה ול"ת,
וא"כ לסברת הגאון הנ"ל דמותר לעשות מדאורייתא חיוה
שירלה, תקש' לכאורה דלמא לעולם ביו"ט ואפ"ה מותר
להשצית, כיון דיכול לעשות כמו שירלה ול"ל דאפ"ה קשי'
לי' לר"ע, דחין סברא לומר דליתא התורה להשצית ביו"ט
דמאי חולמא האי עשה מהאי עשה, ומסתבר לי' טפי
לאוקמי מעי"ט, [דהא חף בל"ז ל"ל מנ"ל לר"ע דלמא
הוי גוס"כ, ול"ל דמסתבר לי' טפי לאוקמי מעי"ט מלהמליא
חידוש ולומר דהוי גוס"כ ה"נ בזה מלינן לומר בן], אך
לפי מ"ש המג"א (בסי' תמ"ד) בהולך לדבר מלוה דקיי"ל
מבטל בלבו, וכתב דמלשון זה משמע דוקא קודם זמן
איסורו דמלי מבטל ליה, אצל לאח"ז איסורו דלא מלי
מבטל לי' חוזר חף בהולך לדבר מלוה משום דתשציתו
עובר בכל רגע, וכן משמע מהרמב"ם עיי"ש, ולכאורה
קשה על המג"א כיון דתשציתו חמיר משאר עשה מנ"ל
לרע"ק דמיירי מעי"ט דלמא ביו"ט, ואף דיו"ט הוי עשה
מ"מ תשציתו חמיר, ול"ל דסברת המג"א לא הוי רק היכא
דלריך לעבור מ"ע בשוא"ת, כנון מילה או צ"ח ע"ז קאמר
שפיר דדחינן מילה ולא דחינן צ"ח משום דתשציתו עובר
בכל רגע, אצל היכ' דלרי' לעבו' בקו' ועש' לא מהני זה והוא

פשוט

סברא ה"ל דכיון דמדאורייתא אינו רשאי לעבור בקום ועשה, א"כ אין מוטל עליו כלל לעשות המלוה, ולמה נימא דבעבר ועשה קיום מ"ע, וכעין סברא זו כתב המרדכי בשם הר"י, דבלויזם בסבת טעית בלא לילית חיי עובר על העשה דלא חמרה התורה לא תלזם טלית בלא לילית, רק גדילים תעשה לך, וכיון דאין רשאי לעשות לילית אין מוטל עליו העשה כלל, וא"כ ה"ל בחייבי עשה כיון דאין רשאי לייבם אין מוטל עליו העשה כלל, ועיי' אך בכיסי דם שפיר מליין למימר בסברת הגאון ה"ל דגוי דאין לו עפר לכסית מ"מ המלוה מוטל עליו לעשות כשיהי' לו עפר, וכיון דהמלוה מוטלת עליו שפיר מליין למימר דבדיעבד אם עבר על מ"ע דיי"ט שפיר קיים מלית כיסוי ומקרי מלוה, בין דסוף סוף המלוה הי' מוטלת עליו, ולפ"ז אין ראיה מיקדם, דהתם אף אם הי' כתיב העשה בקדשים גופי' לא היו אמרינן דבדיעבד קיים המלוה, כיון דאי אפשר לו בשום פנים לקיים המלוה בהיתר שוב אין מוטל עליו המלוה כלל, עפ"פ לא הועיל הגאון ה"ל לייבם קישי' מה"ש"ל על הרמב"ם דס"ל בחייבי עשה היו בדיעבד יבוס גמור ופוטרת לרעה אמאי לא נימא דאין עשה דוחה עשה, ותירץ הגאון נב"י, דבדיעבד שפיר הי' יבוס משום מאי חולמא, ולפמ"ש קשה כיון דאסור לייבם שוב לא רמיא עליו מלות יבוס כלל בזו האשה, ומה"ל נימא דבדיעבד הי' יבוס משום מאי חולמא ודוק.

ולעג"ד נראה לייבם הרמב"ם ה"ל שהביא הגאון נב"י ה"ל עפ"י סברת הפ"י בכתובות פ' אלו נערות דדוקא היכא דכתב רחמנא העשה בלשון קום ועשה, כגון בתולה מעציו יקח אשה, זה מקרי עשה דלא דחילה עשה אחרית, אבל היכא דהוי לאו הבא מכלל עשה לא חמיר מלאו דעשה דחי לי, [ועיי' בס' ב"מ סי' קע"ד] ומדוקדק לשון הרמב"ם שכתב היתה היבמה חסירה עליו איסור עשה, וא"כ כתב באלמנה מן הנשואין לא קנה קנין גמור, דהתם הוי העשה בלשון מלוה בתולה מעציו, וע"כ אינו רשאי לייבם אלמנה מן הנשואין, דבזה עובר על בתולה מעציו, ואפ"ה כ' הרמב"ם רק דלא נפטר לרעה אבל היא עלמה נפטרה וקנאה אף דעבר על עשה, היינו כמ"ש לעיל, דיבוס לאו משום עשיית מל' בלחוד הוא, רק דאשה הקנו לו מן הפמים, וחרש יוכיח דלאו בר מיעבד מלוה הוא, ואפ"ה קנאה, כן נ"ל נכון.

וקצת י"ל ראיה לזה לפי"ש הרמב"ם פ"י מה"ל א"כ הלכה י"ג) מלוה על כה"ג שישא נערה בתולה וכו', ואינו נושא שתי נשים, שנאמר יקח אשה אחת ולא שתיים, ועיי' בהשגות ובה"מ, ולפ"ז קשה לבאורא מאי דקאמר הגמ' קפסיק ותני ל"ש אלמנה מן הנשואין וכו' וקשה מאי קישיא, הא מן הסתם הנה"ג יש לו אשה דהא מלוה לישא אשה, וא"כ אף מן הנשואין הי' עשה ול"ת דכיון דיש לו אשה אינו רשאי לישא עוד אחת, משום אחת ולא שתיים, וע"כ א"ר ליבם, ואי דעדיין קשה דאיכא לאשכוחי היכא שאורע שמתה אשתו של כה"ג ואין לו אשה אחרת, רק דלפ"ז הוי לי' למימר דקפסיק ותני ל"ש יש לו אשה ל"ש אין לו, כיון דמן הסתם לר"ד להיות לו אשה במ"ש הרמב"ם.

אך לפי סברת הפ"י ה"ל דדוקא עשה שבתבה התורה בלשון עשה זה מקרי עשה, אבל לאו הבא מכלל עשה לא חמיר מלאו דחי' וכו' וא"ש דאשת ולא שתיים לא הוי רק לאו הבא מכלל עשה, ושפיר מלי' עשה דיבוס לרעות.

פשוט, אמנם לסברת הגאון ה"ל דמדאורייתא אין חזיק אף דלר"ד לעבור בקום ועשה, הרשות בידו לעשות כמו שירלה, וכיון דמדאורייתא אין חילוק בין שו"ת לקום ועשה ושניהם שוים, ממילא לר"ד לקיים מלית תשבתו, ואחיל וזוה עובר בכל רגע, אלא ודאי מוכח דאף מדאורייתא לר"ד להיות בשו"ת, ועיי' באבן העזר שהסיג על המג"ח ה"ל לפמ"ש התוס' דכל יראה הוי ניתק לעשה כשמבערו לבסיף, א"כ אין לר"ד לבטלו מיד, ולעג"ד נראה דדוקא לענין הלוא כתבו התוס' דהוי ניתק לעשה, אבל העשה עובר בכל רגע, [ואפ"ה יכול לפדות החמץ של הקדש דמיד שיהי' ברשותו יבערנו] וראיה לזה מסוגיא ה"ל דקאמר ש"מ מדרע"ק דלא אמרי' מתיך, וכתבו התוס' דהוי לורד קלת, כיון דיש מלוה בשריפתו, ואי נימא דאף העשה אינו עובר כשמבערו לבסיף מג"ל דזה מקרי לורד היום, ומ"ש המג"ח (בסי' תמ"ו) ונ"ל דתשבתו הוי ניתק לעשה עיי"ש דתחילת הקישיא לא הי' רק הו"ל עובר בכ"ש צ"י, וע"כ ראווי להתירו לבטלו, ע"ז תירץ שפיר דהוי ניתק לעשה, אבל העשה י"ל דשייך בכל רגע, [וכחבתי בחידושי ביטוב קישי' המג"ח מ"ש לדין לא הוי לורד קלת ודוק], כן נ"ל דמזה מוכח דמדאורייתא אסור לו לעבור עשה בקום ועשה בשביל קיום עשה אחרת רק מ"ש הגאון נב"י ה"ל בדרך השני, דאף דמדאורייתא אסור לו לעשות העשה ולעבור בקום ועשה עשה אחרת מ"מ בדיעבד אם עבר על העשה לא מקרי עבירה לומר דהוי מלוה הבאה בעבירה ולא קיים אפילו העשה, דבדיעבד אמרינן להיפוך מאי חולמא על זה אין קישיא כ"כ מה"ל דאמר רע"ק מלינו להבערה שהיא אב מלאכה, אף דלכאורה גם ע"ז קשה כיון דאין עיכוב כ"כ, דבדיעבד לא הוי איסורא מה שעבר בקום ועשה, וא"כ מליין למימר הו"ל דתשבתו עובר בכל רגע גלי לן רחמנא דמוטב לקיים מ"ע דתשבתו שלא לעבור בכל רגע אף דלר"ד לעבור על מ"ע דיי"ט בקום ועשה ומנ"ל דתשבתו הוא מעיו"ט אעפ"כ יש לדחיק ולומר דלא מסתברא לר"ע אף בזה לדחות לכתחילה קום ועשה ודחוק.

אמנם נ"ל להוכיח דאף בדיעבד מקרי עבירה העשה מה"ל דאיתא בפסחים (דף מ"ג) בסוגיא דמשרת, משום דהוי עור וחטאת שני כתובים הבאים כאחד, והקשו השער המלך והגאון מהר"ם ברבי ז"ל הא ר"א תירץ בזה"ל יקדש הוי עשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה, וא"כ מג"ל דהוי שני כתיבים הא לר"ד יקדש לעשה וכבר בתבתי לעיל לייבם דמ"ה הוי שני כתיבים מדכתב רחמנא יקדש גבי בלוע ולא כתב גבי קדשים גופי' דלהוי קדשים פסולים עשה ול"ת, וממילא אין עשה דוחה ל"ת ועשה, א"ו דלר"ד לכתוב גבי בלוע להורות היתר מלערוף לאיסור וע"כ הוי שני כתיבים, ואי נימא בסברת הגאון נב"י ה"ל הדרא הקושית לדוכתה, די"ל שפיר דלא הוי שני כתיבים ואפ"ה הולרך רחמנא גבי בלוע להורות דעובר על עשה דיקדש אם אוכל מה שנבלע בתוכו קדשים פסולים משא"כ אי הוי כתב העשה במק"ל הו"מ למימר נהי דלכתחילה אינו רשאי לאכול ולעבור בקום ועשה, מ"מ בדיעבד לא עבר על העשה כסברת הגאון ה"ל, ע"כ כתב רחמנא גבי בלוע כל המגע בו יקדש דמזה מוכח להדיא דאסור לו לאכול ועובר על העשה, אבל אי נימא דלא כסברת הגאון ה"ל א"ש ודוק.

אמנם עדיין יש מקום לקיים דברי הגאון ה"ל במקלות, דהנה לבאורא יקשה עוד על

לדחות, משא"כ עשה דבתולה מעמיו סכתב בלשון עשה
סכתבשאל חשה מלוה לקיים מ"ע דבתולה מעמיו יקח, זה
היו עשה גמורה, וע"כ לא מלי עשה דיבוס דחי' לי', אבל
חלמנה מן האירוסין שפיר מלי דחי עשה דיבוס, חעפ"י
שים לו חשה, ועי' היטב:

ועל עיקר הקושיא על הריב"א כבר כתבתי במקום
אחר, דזה לא מקרי מלוה הבאה בעבירה, כיון
דחין האיסור על החפץ, ולא דמי ללולב הגזול, וראי'
לזה מסוכה גזולה, ומקורע על מתו בשבת, דחיתא
בירושלמי טילה ידי קריעה, וכמו לשיטת התוס' היכי
דקנה לי קודם המלוה לא הוי מלוה הב"ב, והארכת
בזה בעזה"י לעיל, וכתבתי ליישב בזה קושיית השעה"מ
שרלה להוכיח דהרמב"ם לית לי' הא דריב"א מדכתב חס
אסר עליו מלה ואכל לוקה, וכתב הר"ם הטעם דגדרי'
הוי עשה ככל הולא מפיו יעשה, מש"ה חין עשה המלה
דוחה לאו דבל יחל, וכתב השער המלך דלשיטת הריב"א
נימא עכ"פ דהלוא נדחה, וגפמ"ש י"ל כיון דאסר עליו
המלה, ונקרא שם האיסור על המלה, כיון דחין עשה
דוחה ל"ת ועשה הוי מה"ב ולא קיים המלוה ע"כ לוקה
אבל לסברת הגאון נב"י הי' מוכח דהרמב"ם ע"כ לא סבר
כהריב"א דלדידי' בדיעבד קיים המלוה, וגפמ"ש ח"ס
ועי' היטב בכל מה שכתבתי כי לענ"ד נראה נכון וברור:
עפ"י הפלפול הנ"ל יש מקום אחי ליישב בעזה"י לדברי
חידושי הרשב"א ריש יצמות סכתב לתרץ קושיית
הרמב"ן דהוי מלי להשכוחי עוד אחת, במגרש על
תנאי שלא תנשאי לפלוני, וכתב דתנאי מלתא אחריתא
והרי זו כבודרת הנאה מיבמה דחינו עולה ליבוס מדאורי'
ואפ"ה חוללת ותמהו עליו, דמ"ש מחלמנה לכה"ג דהוי
ח"ל ועשה ואפ"ה חוללת, וע"כ דחייבי לחוין ועשה לא
מקרי חינו עולה ליבוס [וגל' מטעמא דתנאי מלתא אחרית'
היא], ועי' בשעה"מ, והנ"ל בזה לפי סברת הגאון נב"י
דהא דחין עשה דוחה ל"ת ועשה לא הוי רק משום מאי
אולמא, ועי' במ"ש לעיל מה שיש להשיב על דבריו, אמנם
י"ל פשר דבר, לפי מ"ש התוס' בקידושין בסוגיא דמ"ע
שה"ג להוכיח דהיכא דחייב עשה ונ"ת הלוא חלים, ואפ"י
נשים שאינם מלווים בעשה אפ"ה חין עשה שהם מלווים
דוחה הל"ת, ומש"ה חסור לשרוף קדשים ציו"ט אפי' ע"י
נשים דלדידהו לא הוי יו"ט טרקל"ת, ולפ"ז דלדחי לא הוי הטעם
משום מאי אולמא, ורק דהל"ת חלים [כפי ל' הספק של המ"ל
בפ"ד בחלמנה לכה"ג חס עברויבמה די"ל אפי' בדיעבד
לא הוי יבוס], והיכא דהל"ת חלים ואינה נדחית בשביל
העשה י"ל דחינו עולה ליבוס כלל, וע"כ הא דחוללת ל"ל
כתירוצ' הרשב"א דאיסור הנאה דעדרת מלתא אחריתא
הוא, והא דחלמנה לכה"ג הוי צר חטלה י"ל דהא
דהוי בחלמנה עשה ולא העשה, העשה הוא משום בתולה
ולא בעולה, והלוא הוא משום חלמנה, וכיון דחייב לאשכוחי
בעולה בלא חלמנה וחלמנה בלא בעולה, כגון חלמנה
מן האירוסין ל"ש לומר דהלוא חלים מחמת העשה, דהלוא
חינו מסוג העשה כלל, ולא דמי לנודרת הנאה דשניהם
מסוג אחד, מולא שפתיך תשמור, ולא יחל דברו, שפיר
י"ל דהלוא חלים, משא"כ איסור חלמנה חינו משום בעולה
כלל, ולא שייך לומר דע"י העשה הלוא חלים, וע"כ י"ל
בזה בסברת הריב"א דנשאר רק העשה ומשום מאי אולמא
בסברת הגאון נב"י ז"ל, וע"כ בודאי בדיעבד הוי יבוס
דחייבין להיפוך מאי אולמא, וע"כ ח"ס דחלמנה לכה"ג
עולה ליבוס, משא"כ נודרת י"ל דלא מקרי עולה ליבוס
דאפי' בדיעבד לא הוי יבוס, רק דלכאורה עדיין לא

הועלנו בזה, אפי' חיו נימא דדיעבד לא הוי יבוס, דהא
בגמ' קאמר מאי רחית ומשני מסכתב"ח"ל תפסי בזה קדושין
וכיון דתלי בתפיסת קדושין א"כ י"ל דה"ה נודרת, אמנם
לפמ"ש בחידושי בסוגי' דלרת סוטה להוכיח מלרת סוטה
דחינה חוללת משום טומאה כתיב כעריות חע"ג דהכל
מודים דקדושין תופסין בכוטה, ועפ"י מ"ש שם עפ"י דברי
חידושי רשב"א דחליבא דחמת לא תליא בתפיסת קדושין
רק אם היבוס הוי יבוס או לא, ולפ"ז חתין דברי הרשב"א
על נכון, די"ל בנודרת אפי' בדיעבד לא הוי יבוס, משום
דהלוא חלים ואפ"ה עולה לחלילה, ע"כ הוכיח הרשב"א
שפיר דתנאי מלתא אחריתא, וזה נראה כפתור ופרח
בישוב דברי הרשב"א ז"ל.

ועוד יש לי לפלפל בדברי הרשב"א הנ"ל לשיטתו דס"ל
היכא דחמרינן מלות לחו להנות ניתנו, אפי'
היכא דיש הגהת הטוף בהדי מלוה, אפ"ה מקרי עיקר
הנאה המלוה, ושייך מלות לחו להנות ניתנו, וקונס
תשמישך משום הכי חסור משום דאפשר לו בלחירת,
ולפ"ז הי' אפשר לומר בנודרת הנאה מיבמה חייבה
אסורה ליבוס כלל, משום מלוות לחו להנות ניתנו [ועי'
בשעה"מ בזה] שופר ולולב מה סכתב בזה על דברי הרשב"א
אלו, והארכת בעזה"י בתשובה אחת להגאון בעה"מ ס'
ברית אברהם הובא חלק חס"ע עי"ש].

ועפ"י יש לתרץ קושיית התוס' והרשב"א שהקשו דאף
על חלמנה מן הנשואין, הו"מ להקשות למה
עולה לחלילה, ומאי קאמר בשלמא חלמנה מן הנשואין
ועפ"י הדברים שכתבתי י"ל דבחלמנה מן הנשואין לא הוי
מלי להקשות, די"ל דחסיק חדעתי דרשא דיבמתו, ולא
קשה מה רחית, דודאי מסתברא לחוקמי על ח"ל ועשה
בדיעבד עכ"פ הוי יבוס, משא"כ חייבי כריתות דחין כאן
תפיסה ליבוס כלל, רק לפי"מ דמוקי לה על חייבי לחוין
לחוד, וקשה קושיית הרשב"א למה לא נילף בעלמא דחין
עשה דוחה ל"ת, ול"ל דגלי לן דלא דחי, ול"ל דאיסור
חשת חס לא פקע בכעין זה, וע"כ קשה מה רחית, דגם
בזה לא קרינן לקחת, ולריד לדחוקי דבעלמא קרינן לקחת
כמ"ש הרשב"א, וזה לא חסיק חדעתי, אבל על חלמנה
מן הנשואין לא קשה מה רחית, דהתירוצ' הוא פשוט דקרינן
לקחת, דלפ"ז לא לריכין לומר דאיסור חשת חס לא
פקע, ועפ"י מה שבי' בחידושי בסוגי' דלרת סוטה להוכיח
דחליבא דחמת מוכח דלא תלי בתפיסת קידושין רק אם
מועיל בדיעבד, זה ראי' גדולה לכל מה שכתבתי בזה כל
זה נ"ל נכון בעזה"י:

סימן לב

בסתפקתי חס מותר לסכך באיסורי הנאה ולכאורי'
נראה פשוט דחסור כיון דבעי לכס
לריד להיות דין ממון, כדחיתא בשמעתין דאתרוג של
ערלה, ועי"ש צתוס' סכתבו דבמדי דלא שייך חכילה ודאי
דרשינן לכס לדין ממון, ולכאורה מיושב בזה קושיית
המוהרש"א על תוס' שלא הקשו בסוכה למה לי לכס ת"ל
משום מלוה הבאה בעבירה, די"ל דחתי לאיסורי הנאה
והא דנקט הגמ' למעוטי טול י"ל דסם חתי חליבא דשמואל
דלית לי' מה"ב ואף סכתבו התוס' דציו"ט רחשון מודה
י"ל דזה ידעי תוס' דלדידי' לא הוי רק מדרבנן, רק
לכאורה יש לעיין חס שייך בסכך כחתי מבית שיעורי'
ודוק

סימן לג

ודוק, [ע"י יצמח (דף כ"ג ע"ב) וא"י ס"ד כדמכתית דמי, והא בעינן ובה אל הבית], ולפ"מ שכתב המג"א חליצה דהרמב"ם לא שייך זה:

שוב נתיישבתי על הספק הג"ל דכיון דבסוכה אף שאלו כשר ח"כ לא בעינן שיהי' שלו לכל דרכי הנאות, וכמו שפירש"י בדין ממון הטעם שיהי' ראוי לו בכל דרכי הנאות, ממילא אף דלא הוי דין ממון חפ"ס כשר, [שוב ראיתי בצעל המאור דכל היכא דשאלו כשר לא בעי דין ממון, והרמב"ן הורה לו עיי"ש בדין התרוג של ערלה], ואין לומר דזה שאני, דכיון דהפסול בגופא פסול יותר משאלו וכמ"ס המג"א בטע' הרמב"ם דמש"ס פוסל פסול דלכס של היתר אכילה אף ביו"ט שני אף דשאלו כשר וכתב דהטעם הוא משום דפסולו בגופו, זה לא כתב רק דמש"ס הקטן חכמים כן פעין דאורייתא, אף דשאלו לא תקנו חבל דאורייתא נראה דאין לחלק, ודלא כמ"ס לעיל, ורק גזל פסול, וממקומו הוא מוכרע מדברי המג"א הג"ל שכתב בצטת הרמב"ם דבדבר דלא הוי מדי דאכילה מקרי לכס אף שאין בו דין ממון, אף דשאלו פסול, ממילא הדבר מוכרע דיותר מסתבר למפסל גזל מדין ממון אף לשיטת התוס', דכיון דגלי לן קרא דשאלו כשר ולחמתוקמי לכס למעוטי כל גווי:

אמנם בגוף הסברה שכתב המג"א ליישב דעת הרמב"ם דמדי דלאו דאכילה לא בעינן דין ממון, רק כיון דהוי שלו מקרי לכס תמתי, דהא חמר ר"א שני דברים אינם ברשותו של אדם ועשאו הפסול כאלו הוא ברשותו, דהיינו במה שכתבה התורה לא יראה לך, ממילא מוכח דאיסורי הגא' לא מקרי לך, בשלמא היכא דאית לי היתר אכילה אף דאין בו דין ממון י"ל שפיר דמקרי לך, כיון דיותר באכילה, חבל היכא דאין ראוי לו כלל לא ידעתי היאך מקרי לך, ונעלם ממני סברת המג"א דזה, ומה שהביא להמג"א לחדש זה, היינו ליישב קשיית התוס' חליצה דהרמב"ם עיי"ש, ג"ל ליישב בדרך אחר, דהנה הביא הכפות תמרים בשם פירוש המשניות, וכן ראיתי שכן הוא שם, דאין בו היתר אכילה נפקא מפרי כיון דחסור באכילה לא מקרי פרי, וכתב הכ"ח דטעמא דדין ממון נפקא ג"כ מלשון פרי, וכתב דמש"ס פסול כל שבעה, ולדידי תמוהים דבריו, דהא איתא להדיא סוף הסוגיא, בשלמא התרוג לכס חמר רחמנא, גם הא תמוה, דכיון דיותר באכילה למה לא יקרא פרי, דמה ענין פרי לדין ממון, גם ג"ל מג"ל להרמב"ם דהפסול הוא משום פרי דלמא משום לכס, ובחמת אינו פסול רק ביו"ט ראשון:

ונראה לפי ענ"ד ליישב, דה"י קשה להרמב"ם קשיית התוס' אמאי לא קאמר הטעם משום כותי מיכתת שיעוריו, ול"ל כתי' התוס' דקאמר הטעם משום נ"מ בדין אחר, וסובר הרמב"ם בשלמא אם באחרונא של ערלה אין נ"מ בין הטעמים שפיר אשמעינן טעם לדין אחר, חבל אם יש נ"מ בין הטעמים באחרונא של ערלה ודאי הו"ל לומר הטעם משום כותי מיכתת שיעוריו, וא"כ אם נאמר דהטעם הוא משום לכס ח"כ אינו פסול רק ביו"ט ראשון הו"ל לומר משום כותי דפסול כל שבעה, ה"ו דהטעם משום פרי, ולטעמא דדין ממון י"ל באמת דאינו פסול רק ביו"ט ח', ואין לומר ח"כ לדידי' למה לא נקט משום כותי לפסול אף ביו"ט ב', ד"ל דכיון דאסיק הגמ' דמאן דאית לי דין ממון אית לי היתר אכילה ג"כ, ח"כ אינו חלל כמסקינ' ואין נ"מ כיון דממילא פסול משום היתר אכילה ודוק:

הרמב"ם בהל' גלוב (פ"ח) כתב או שהי' של חסירה הנעצדת אפינו בטלוהו מלעבדו חפ"ס פסול, ותמכו עליו למה יהא פסול לאחר ביטול וכתב דה"מ דהרמב"ם ה"י גורס באשירה דמשה משום מה"כ הו"ל ונטעו מתחילה לפך לשם ע"ז הוי מה"כ, ואף שהתוס' כתב דל"ס בזה מה"כ, מ"מ הרמב"ם סובר דנטעו מתחילה לכך הוי מה"כ, והכ"מ הניח גירסא דידן דפסול משום כותי מיכתת שיעוריו רק דהו"ל ונטעו מתחילה לכך שייך כותי מיכתת שיעוריו אף לאחר ביטול, ומה חני תמה על המג"א (סי' תרמ"ט) שהקשה להרמב"ם דסבורא ל"י היכא דחסור באכילה פסול כל ז' וקשיא לדידי' קשיית התוס' למה קאמר הגמ' גבי גלוב משום כותי מיכתת שיעוריו ולא קאמר משום לכס ותי' משום דג"מ לפסול כל ז', ולמרמב"ם היכא דהפסול בגופא אף משום לכס פסול כל ז', והנה לשיטת הרמב"ם הג"ל דס"ל דמייירא לאחר ביטול ואפ"ס פסול כתי' דה"מ חו"כ מ"הג"ל, קשיית התוס' מעיקרא ליתא להרמב"ם כיון דמייירא לאחר ביטול הוי לכס כיון דיותר בהנאה, ואדרבא הו"מ להוכיח שיטת הרמב"ם מכח קשיית התוס' אמנם כבר כתבתי במקום אחר דאף דהרמב"ם פוסל כל ז' משום היתר אכילה, היינו דוקא משום הא דנפקא לי' להרמב"ם מפרי, ע"י פ"י המשניות להרמב"ם, חבל בלולב דליפסא למפסלי רק משום דין ממון מודה הרמב"ם דליכא למיפסלי רק ביו"ט ראשון, והוא ברור ונכון לענ"ד, וא"כ אין מזה ראיה לגירסת הרמב"ם, אמנם דברי המג"א תמוהים מאד לענ"ד:

והנה המג"א ילא לדון בדבר חדש מכח קשייתו הג"ל, דדוקא במדי דאכילה שייך למידרש לכס להיתר אכילה או לדין ממון, חבל בלולב ליכא למידרש לכס לדין ממון עיי"ש, והנה באמת סברתו תמו' מאד למה לא גימא כיון דהוי איסור הגא' אינו ברשותי, וע"כ לא מקרי לכס כמו דאמרינן גבי חמץ, ואפשר לומר דס"ל כיון דליכא ללחא בו לענין זה מקרי לכס וע"כ שפיר הוי ברשותו, והבאתי ראיה לדבריו ממ"ס הי"ש שצ"ק היכא דחסר כל נכסיו על עולמו אפ"ס אינם רשאים אחרים ליקח ממנו בע"כ דעדיין הוא שלו ליתנו לעני בתורת לזקה, דמלות לאו להנות ליתנו, ולכאורה ה"י ג"ל להביא ראיה לדברי המג"א דבלולב הוי לכס אף דחסור בהנאה, דהתוס' הקשו לעיל בסוגיא גלוב של אשירה על הא דמקש' הגמ' ב' כיסוי הדס אהא דאמר מכסין בעפר עיר הגדחת מהא דתני' שופר של ע"ז לא יתקע בו, גלוב של ע"ז לא יטול וכו' למה לא הקשה ממתני' דקתני להדיא של אשירה פסול, ותירלו התוס' משום דבעי להקשות משופר מש"ס ה"י מוכרח להקשות מהביריתא, והוא תמוה מאד מאי בעי הגמ' בזה להקשות מביריתא דשופר למה לא הקשה ממתניתין דלולב, וג"ל דמלולב לא ה"י יכול להקשו דה"מ למימר דפסול משום דין ממון ע"כ הקשה משופר דלא בעי לפס ולפ"ס פסול ול"ל דמלות להניח יתנו, וה"ס בכיסוי דאין מכסין, ומשני לא אם תקע ולא, ואח"כ הקשה מלולב דקתני גלוב של ע"ז לא יטול מאי לאו אם נטל לא ילא, והכי פ"י כיון דלולב של ע"ז ודאי לא ילא משום

משום לכס, א"כ הא דקתני לא יטול היינו אפילו אם נטל לא ילא ה"ה הא דקתני בסיפר לא יתקע הוי נמי הפי' אפילו בדיעבד אינו יולא דומיא דגולג, ומוכח דמלות להנות ניתנו, דבסופה לא בעי לכס:

ובזה מיושב מאי דקשה התם בגמ' דלכתר דשני ל"י בסופר אם תקע ילא מאי הקשה מלולב מאי לאו אם נטל לא ילא, מאי חולמא דלולב משופר, ופשיטא דמלינו למימר אם נטל ילא כמו בסופר דשני ל"י אם תקע ילא, ולפי מ"ש ח"ש, ד"ל בלולב הוי פשיטא ל"י דאינו יולא משום לכס, רק דקושייתו הוי דלולב הוא דומיא דשופר, ועיקר קושייתו משופר, רק לפ"ז ל"ל מאי משני ל"י לא אם נטל ילא היאך אפשר לומר דילא הא בעי לכס ודוחק לומר דשני ל"י דמיירי ביו"ט שני דזה דוחק גדול לעג"ד, ועוד דא"כ לא הוי דומיא דשופר דמיירי ביו"ט ראשון, ולפמ"ש המג"ח ח"ש, ד"ל באמת דזה משני ל"י כסדרת המג"ח דאפילו בלולב י"ל אם נטל ילא, ואף דהוי היסור הנאה הפ"ה הוי לכס, אמנם כבר כתבתי לעיל דסדרת המג"ח לעג"ד ואי משום הא לא חרי', ד"ל דשני ל"י לא אם נטל ילא, ד"ל דמיירי אף לאחר ביטול ואז בדיעבד ילא, דשפיר מקרי לכס ואפילו הכי לכתחילה לא משום דמאים למלוה:

ולפ"ז יש להביא ראיה לשיטת הרמב"ם הג"ל, דהנה קשיא לי דמקשה הגמ' והא אמר רבא לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל ילא, מלשון זה משמע דדברי רבא מובאים במקום אחר, ולא ידעתי הנה נזכר דברי רבא חלו, והמרשים בגמ' ל"ן חולין (דף פ"ט) ושם תיתא דרבינא תי' אליבא דרבא הבדייתא אם נטל ילא אף לבסוף דאסיק דקתני להדיא אם נטל לא ילא י"ל דאף רבינא מודה, ול"ל דהגמ' הוי ס"ל דרבינא לא הדר ב'י, או דקושיית הגמ' לפום הו"א דרבינא דהוי משני אם נטל ילא קשי' ל"י מהניתן דקתני לא ילא, והא דקאמר הגמ' והאמר רבא היינו דרבינא תי' כן אליבא דרבא, ולפ"ז מוכח דלא כגירסת התוס' דגרסי באשירה דמשה משום כתותי מיכתת שיעורי' דקשה הא רבינא לא אסיק התם עד ד"ן טעמא דכתותי מכתת שיעורי', דחל"כ לא הוי לריד לדחוקי אם נטל ילא רק הו"ל לשנוי' משום כתותי מ"ש כמו דמשני באמת רב אשי לבסוף, וא"כ הדרה הקושיא לדוכתי' על רבינא היאך אפשר לומר אם נטל ילא דא"כ קשי' מתני' דלולב הגזול, ולשיטת הרמב"ם ח"ש דמשני באשירה דמשה ואפילו לאחר ביטול משום מלוה הבאה בעצירה וכמ"ש הפ"י:

ואין להקשות למה לא משני הגמ' דמתניתן מיירי קודם ביטול, ופסול אף לס"ד דרבינא משום לכס, [ומלבד זה יש לעיין לשיטת הסוברים דאף משום מה"ב ודאי לא פסול רק ביו"ט ראשון, עיי' לח"מ], ואף שהתוס' כתבו דרלה לאוקמי הפי' ביו"ט שני, חדא דלהרמב"ם קשה דפסק כשמואל לעיל דמתניתן לא מיירי אלא ביו"ט ראשון, ואפילו לשיטת החולקין קשה מנ"ל להמליא דין חדש בשביל זה ולומר דאשירה דמשה לא מהני ביטול, ופסול משום מה"ב דלמא מתניתן מיירי קודם ביטול:

אמנם נראה לי ד"ל כיון דרבא ס"ל דאף לאחר ביטול מקרי אשירה ופסול לכתחילה ומתני' סתמא קתני, משמע דאפילו לאחר ביטול פסול, דבשלמא בלא רבינא הו"ל דלאחר ביטול אין שם אשירה עליו כלל אבל לרבינא דס"ל דמקרי אשירה לפסול לכתחילה אף לאחר ביטול קשה שפיר דמתניתן קתני סתמא משמע

י

אפי' לאחר ביטול, [וגם דהו"ל להמתניתן לאפלוגי בהכי דלאחר ביטול לא יטול ואם נטל כשר, כמו דתני' כה"ג בתרומה טהורא לא יטול, ואם נטל כשר], וע"כ משני דבאמת פסול אף לאחר ביטול כיון דנטעו מתחילה לכך וכמ"ש בה"מ ח"ש, ול"ל להרמב"ם דס"ל להגמ' אף למה דאסיק התם רב אשי משום כתותי מיכתת שיעורי' אפ"ה לא הדר ב'י רבינא ממאי דהוי משני לא אם נטל ילא דאם באמת ס"ל לדינא כך דלאחר ביטול לא ילא אף כימא ילא, ולגירסת ה"ה מ"מ מיושב צפשיטות קושיית התוס' דלא הו"ל להקשות דמתניתן לולב של אשירה דמלינן למימר באשירה דמשה [ומשום מה"ב, ולפמ"ש התוס' דכשנקלץ מן החולין נתבטל לא מלי לאוקמי קודם ביטול רק בשל ישראל, ואפשר דחיקא להגמ' לאוקמי כך דסתם אשירה לא הוי של ישראל, ודוק בכל זה]

סימן לר

בסוגי' אחרונ' של ערלה פסק הרמב"ם דאחרונ' שאסור באכילה פסול כל ז', ועיי' במג"ח מה שהקשה עליו, וכבר כתבתי בזה במק"ח ליישב קישי' המג"ח, ועתה נ"ל שי"ל הוכחה לדעת הרמב"ם, דהתוס' הקשו ת"ל דכתותי מכתת שיעורי', וי"ל דלכאורה יש להסתפק באיסורי הנאה של נכרי כגון ערלה דפסק הרמב"ם שנוהג בשל נכרי אם שייך לומר כתותי מיפתת שיעורי', דבשלמ' של ישראל כיון דמלוה לשורפו שייך לומר דעומד לשריפה וכתותי מיכתת שיעורי' אבל בשל נכרי נהי דהישראל חסור ליהנות ממנו, מ"מ ל"ש לומר דעומד לשריפה דהנכרי אינו מלוה לשורפו, וגם הישראל אינו מלוה על כך לחזור אחר פירות ערלה של נכרי לשרפם, ואין להביא ראיה מע"ז של נכרי דס"ל לכמה פוסקי' דאף בשל נכרי שייך כתותי מיכתת שיעורי' רק בתוס' אחד שיטה ל"א כמ"ש משום שיש לו ביטול, אבל בנ"ז אמרי' אף בשל נכרי כתותי מ"ש, ד"ל לפמ"ש הרמב"ם (ב הל' ע"ז) דמלוה על הישראל לבצר, ועיי' מ"ש לחלק בין חוץ לארץ לא"י, דבא"י מחוייב לחזור לבצרו מ"מ, אבל מ"מ אף בחוץ לארץ מלוה לבצר, ע"כ שפיר שייך כמ"ש, אבל בשאר איסורי הנאה ל"מ דמלוה כלל לבצר י"ל דלא שייך לומר כמ"ש, ול"ע לעג"ד, ואי נימא דל"ש לומר כמ"ש בערלת נכרי י"ל קושיית התוס' דמ"ש קאמר משום היתר אכילה דנ"מ בערלת נכרי, רק דקשה ממנ"פ אם הוא של נכרי ת"ל דלא הוי לכס, [ובמתנה ע"מ להחזיר נראה דסוף סוף הוי של ישראל, ועיין], אבל אי נימא כשיטת הרמב"ם דמשום הא פסול כל ז', י"ל שפיר דנ"מ היכא דהשאל נכרי אחרונ' לישראל ללחם בו בשאר הימיו דכתותי מ"ש ל"ש, ע"כ ל"ל משום היתר אכילה ומוכח כשיטת הרמב"ם, ועיין תוס' סוטה (דף כ"ה) מ"ש מכלאי כרם דמטמא טומאת אוכלים ת"ל דכתותי מכתת שיעורי' י"ל ג"כ באופן זה:

עוד ה"י נראה לי ליישב קושיית התוס' הג"ל דמ"ש לא קאמר הטעם משום כתותי מ"ש דנ"מ בתרומה טמאה היכא שלא קרא שם רק על חתיכה מהאחרונ' ושאר האחרונ' הוא חולין, וגם בלא התרומה הוא שיעור אחרונ' דמינכר לקיחה, וא"כ ל"ש לומר כתותי מ"ש, דהיינו שאינו חשוב שיעור וכמ"ש רש"י ותוס', עיין לעיל ר"פ לולב הגזול (תוס' ד"ה משום) וכן משמע ס"פ כיסוי

כיסוי הדם לולב בעי שיעורא עיי"ש ודלא כדמשמע ז"ל
 דהטעם הוא משום דהוי אפרח בעלמא והוי כמאן דליתא
 עיין עליו ר"פ לולב הגזול, ונראה פשוט דלשיטת רש"י
 ותוס' ל"ס לומר כתותי מיכתת שיעורא רק חס כל
 האתרוג הוא כך, אבל חס נשאר שיעורא בל"ז ודאי דלא
 שייך לומר כתותי מיכתת שיעורא, דהא חס מחשבין
 התרומה טמאה למשהו בעלמא אפ"ה הוי שיעור, וזה לא
 ניתן להאמר, דלריד שכל כמות האתרוג יהי בו שיעור,
 דהא השיעור הוא ע"י הטטרפות והוא פשוט, משא"כ
 לשיטת הר"ן הג"ל שפיר הוי מליין למימר דהוי כמאן
 דליתא והוי כמו חסר, וע"כ קאמר הטעם משום היתר
 דהכילה, ול"ל לכל האתרוג היתר הכילה, דאל"כ הוי כמו
 אתרוג השותפין ולא מהני מה שנשאר שיעור בלא זה,
 וזה עדיף ממה שתירצו תוס' דפליגי בנ"מ אליבא דר"מ
 שלא אליבא דהלכתא, ולפמ"ש נ"מ לדינא דידן, והא דבער'
 אפשר לאשכוחי היכא שהי' בו שיעור אתרוג ואח"כ עקר
 האילן ונטעו במקום אחר, דקיי"ל חס הוסיף מאתים
 אסור, וא"כ י"ל דל"ס למימר כמ"ס, דנתייב שכל האתרוג
 הוא אסור משום תוס', מ"מ כיון דגוף האתרוג אינו
 אסור מלד עלמותו י"ל דלא שייך כתותי מ"ס, וכעין זה
 כתב המג"א באתרוג שבלע בליעת היסור לחלוק על הכלטי
 גבורים, יעיי"ש, אבל משום דהין בו היתר הכילה פסול
 דסוף סוף כל האתרוג ל"ל לכס, ומכ"ש לפי מה דשמע
 מתוס' דבדרבנן ל"ס לומר כתותי מ"ס ממ"ס דמדאורייתא
 הוי בשריפה, ולפ"ז ח"ס בפשיטות דהא דהוסיף מאתים
 ודאי לא הוי רק מדרבנן, דמדאורייתא חד בתרי בטל
 בכל היסורים, וא"כ ל"ס לומר כמ"ס כיון דמדאורייתא לא
 צעי שריפה, אבל מ"מ לכס לא הוי כיון דסוף סוף אסור
 באכילה, ועיי' לעיל בתוספות באשירה דמשה ובשעה"מ
 בענין הג"ל.

ועפ"י הדברים הג"ל י"ל מאי דקשיא על הרמב"ם
 דפסק באתרוג טהור לא יטול מפני שמכשירה
 ולכאורה קשה מג"ל לפסוק מפני שמכשירה, הלא בגמ'
 פליגי בזה וחד אמר מפני שמפסידה, ול"ל דעת הרמב"ם
 לפסוק לחומרא, דנ"מ היכא שקרא עליה שם חוץ מקליפתה
 החילוה דלמ"ד מפני שמפסידה ליכא, אך קשה הלא
 תוס' כתבו דנ"מ ג"כ היכא שכבר מוכשר, דלמ"ד מפני
 שמכשירה ליכא, וא"כ גם למ"ד מפני שמפסידה נ"מ חומרא
 וא"כ הדרת קושי' לדוכתי' מג"ל לפסוק מפני שמכשירה
 ואפשר לומר דהרמב"ם ס"ל טעמא דמכשירה הוי סבירא
 דאורייתא, דהא מדאורייתא אסור לגרוס טומאה וי"ל
 דה"ה דאסור לגרוס הכשר, אבל טעמא דמפסידה לא
 הוי רק חששא דרבנן, וע"כ לא החמיר רק לענין חששא
 דמכשירה, ול"ע בזה, ועיי' בכפות תמרים הקשה על
 הרמב"ם דבהל' תרומות פסק הרמב"ם רק אסור לגרוס
 טומאה, ולפמ"ש כאן הוי לו לפסוק דאסור לגרוס הכשר
 וע"כ הוי נ"ל דהרמב"ם סביר דהכי פירושו מפני שמכשירה
 ויהי ענין לקבל טומאה ויהי תרומה טמאה ויפסול מנטילה
 ולא יהי לו אתרוג, וכדגזרינן כה"ג לר"י בגדול כדי שיטול
 שתיקן בידו אחת, דלמא אחי להפוכי ויפסול, אבל משום
 גרס טומאה ליכא כיון דעפסיו אינו גורם טומאה רק
 הכשר, ולפ"ז לא מצעי' חס כבר הוא מוכשר ודאי דאסור
 לנטלו, רק דאפילו אינו מוכשר, וא"כ ליכא למיחש שיטמא
 כיון דעדיין אינו מוכשר, ע"כ קאמר דאפ"ה לא יטול
 הואיל ומכשירו עכשיו, ולפ"ז נסתר הג"מ שכתבו תוס'
 וא"ש פסק הרמב"ם לחומרא, ועיי' בפירוש המשניות
 להרמב"ם מוכח דמטעם גרס טומאה אסור להכשירו ונסתר

ת"י זה, חס לא דנימא בחיבורו חזר בו :
אך על מ"ס לעיל י"ל דקשיא לכאורה מג"ל להגמרא
 להקטין מתרומה טמאה לימא משום כתותי מ"ס, וא"ל
 כמ"ס לעיל דנ"מ היכא דבלא התרומה הוי שיעור כנון
 שקרא שם על שלים ורביע ועדיין נשאר שיעור אתרוג
 מג"ל להגמרא לפרש מתני' כך דלמא מיירי כפשוטו, ול"ל
 דהוי קשה להגמ' למה להו לדחוקי נפשיהו ולומר בערלה
 משום היתר הכילה או דין ממון ולא כפשוטו משום כתותי
 מ"ס, ול"ל כמ"ס לעיל, דנ"מ היכא דהין כל האתרוג ערלה
 ונשאר עדיין שיעור שלם, וקשה למה להו לדחוקי כך
 צפי' המשנה, ול"ל דס"ל כיון דקתני דומיא דתרומה טהורה
 לא יטול, ותרומה טהורה מיירי בכל גוויי אפילו חס אין
 כל האתרוג תרומה טהורה רק חלק שלים או רביע אפ"ה
 לא יטול מפני שמכשירה, וכיון דתרומה מיירי בכל גוויי
 ה"ה לאינד דמיירי בכל גוויי, וע"כ הקשה הגמ' שפיר
 מתרומה טמאה דמוכח דל"מ בכל גוויי, וא"כ מג"ל לומר
 דערלה מיירי בכל גוויי, ולפ"ז דמוכח דהנהו אמוראי דס"ל
 משום היתר הכילה או דין ממון ס"ל דמתני' מיירי בכל גוויי
 ח"כ מוכח דס"ל משום שמכשירה דאי ס"ל משום שמפסידה
 והיכא דקרא לה שם חוץ מקליפתה החילוה שפיר דמי
 ח"כ הא תרומה טהורה ל"מ בכל גוויי, וא"כ בע"כ מתני'
 מלתא פסיקתא הני כסתמא דמלתא שכל האתרוג ה"ה של
 תרומה, וא"כ ה"ה באתרוג טמאה ובערלה מליין
 לפרושי הכי, ח"ו מוכח דאינהו ס"ל מפני שמכשירה וע"כ
 מיירי בכל גוויי אפילו רק מיעוט האתרוג הוא תרומה
 טהורה, וה"ה לערלה ותרומה טמאה, וע"כ הולרנו שפיר
 לומר מפני שאין בו היתר הכילה או דין ממון, והא דהיכא
 דהוא מוכשר שרי לפי זה כמ"ס תוס', וא"כ לא מיירי
 בכל גוויי, מ"מ בכמות התרומה מיירי בכל גוויי, ולפ"ז
 כיון דמוכח דהנהו אמוראי ס"ל מפני שמכשירה ע"כ
 פסק הרמב"ם כרבים, ולפ"ז י"ל קלת ראיה לשיטת הרמב"ם
 דהיתר הכילה פוסל כל שבועה, דדוחק לומר לפרש תרומה
 טמאה דמתני' בשני ענינים דהיכא דכולה תרומה טמאה
 פסול כל ז' משום כתותי מכתת שיעורא, והיכא דהין רק
 חלק ממנו תרומה טמאה יפסול רק ביו"ט ראשון, אבל
 לשיטת הרמב"ם ח"ש ודוק בזה, ול"ע :

עוד ה"י ג"ל ליישב קושיית תוס' לימא משום כתותי
 מ"ס עפ"י שיטת הסמ"ק דפסק אתרוג הבוסר
 כשר כרבנן דרע"ק, ופי' האתרוג הבוסר היינו כפול
 הלבן, ופשוט דהוא קטן מכזית, ולפ"ז י"ל אף דערלה
 בשריפה מ"מ פחות מבזית דהוי ח"ש אף דקיי"ל ח"ש אסור
 מן התורה, מ"מ לשיטתו מלוותו בשריפה זה אין לנו, מכ"ש
 לפמ"ש הגאון שאגת ארי' דלענין כל יראה וצ"י אין חלי
 שיעור אסור מן התורה, דל"ס חזי לאתלטרופי עיי"ש,
 וסברתו שייך ג"כ לענין דלא נימא בחלי שיעור מלוותו
 בשריפה, ולפ"ז י"ל דבח"ס ל"ס לומר כתותי מ"ס ע"כ
 קאמרי משום היתר הכילה, רק לפ"ז קשה, מאי מקשה
 הגמ' מתרומה טמאה, הא תרומה טמאה אי אפשר
 לאשכוחי אלא דהוי כבילה, דאל"כ אינו מטמא טומאת
 אוכלין, וע"כ שייך לומר כתותי מ"ס, והא דלשיטת רש"י
 בפסחים דלא נאמר שיעור כבילה לטומאת אוכלין רק
 לטמא אחרים אבל טומאת עלמן הוי אף בפחות מכבילה
 מ"מ האשכוחי תוס' שם דהכשר אינו מקבל פחות מכבילה
 ח"כ היאך אפשר להיות האתרוג טמא חס הוא פחות
 מכבילה כיון דלא נכשר, ואפשר לומר דבתרומה טמאה
 ל"ס כתותי מ"ס כיון דתרומת פירות מדרבנן לשיטת כמה
 רבוותא ומכ"ש לפמ"ש לעיל ד"ל שלא קרא שם רק לפחות
 מכזית

מכזית, וצערלה איכא לאשכחי דכל האתרוג הוא פחות מכזית, ודוק היטב :

סימן לה

הרמב"ם כתב תוספת ויה"כ לענין עינו דאורייתא ולענין מלאכה לא פסק שום תוספת, הן בשבת ויה"כ ויה"כ, עיין לה"מ שהאריך בזה, ועיי' פ"י שכתב לתרץ שיטת הרמב"ם דס"ל דועניתם בהשגחה לדחי' ב"ר לכל האוכל ושותה ב"ר, וממילא שוב לא ילפינן מהשבת שבתכם לתוספות כדמוכח לפי מה שפ"י התוס' דקושיית הגמ' לרע"ק האי ועניתם מאי עביד ל' משום דמלינן למילף משביעית, ושני דאחי לחיי' ב"ר, וממילא מוכח דאף תשבתו לא דרשינן לתוס' דהא מלי למילף מחרים וקליר, וע"כ לדידנא ג"כ לית לן רחיה לתוס' דדרשינן לחיי' ב"ר, והא דס"ל להרמב"ם תוספת עינו מוכח מדדרשינן בסוכה האזרח לרבות הגשים, ושני רבא לתוס' עינו, מוכח דיש תוס' עינו, ולכאורה יש מקום לדקדק לפי מ"ש בשע"מ על הרמב"ם דס"ל ה' עינוין דאורייתא דלמא האזרח אחי לה' עינוין, ולכאורה ל"ל דחדא מחרי טעמי נקט, וא"כ שוב ליכא להוכיח מכאן תוס' עינו, דהא מלינן למימר דקאי על ה' עינוין :

אמנם שלפי מה שגדלה מה"ה (פ"ה) משביתת עשור) דלהרמב"ם ה' עינויים ח"נ נכללי' כלל במלות עינוי רק משבת שבתון יליף ל', וא"כ לא מלינו לאוקמי הענוי את נפשותיכם האזרח דקאי על ה' עינויים, דהא הענוי לא מלינן כלל מזה, רק משבת שבתון יליף ל' דכתיב בתר קרא דהאזרח, ע"כ מוכח דקאי על תוס' עינוי, כן ג"ל נכון, [ול"ע למאי דיליף תשבתו אתי לרבות שבת מג"ל דלמא אתי לרבות שביתת מלאכה ציוס"כ לתוספת, וא"ל דיליף מעינוי דאיכא למפרך מה לעינוי שכן לא הותר מכללו כדאיתא פ' יו"ה"כ, ורחי"ה שהרי הרמב"ם פסק תוס' ציוס"כ לענין עינוי ולא לענין מלאכה] ולפ"ז ה' אפטר להוכיח ג"כ דלאו מועניתם בהשגחה לחודש ילפינן תוס' עינוי, דהא דהאזרח כתיב בפ' אחרי, וקאי על צעשור לחודש תענו נפשותיכם, וקרא דועניתם ב"ר כתיב בפ' אמור, ממילא משמע דלאו מקרא דכתיב אח"כ ילפינן לתוס' עינוי, דא"כ לא אחי שפיר הא דכתיב האזרח על צעשור לחודש, ה"ו דתוס' עינוי ה' בקבלה, מיהו זה חין רחיה גמורה, דאף לפי מה דילפינן מבהשגחה לחודש ודאי עיקר הלוי להרחיק מגבוע בקלה עשור לחודש, וכמו דאיתא במ"ר הביאו רש"י פרשה בראשית וכל חלקים מלאכתו ציוס השביעי, חרשצ"י צטר ודס שאינו יודע עתו ורגעו לריד להוסיף מחול על הקודש עיי"ש, לפ"ז מוכח דעיקר התוס' הוא משום שלא יגע בקלה יום עלמו המקודש, ולפ"ז י"ל שפיר דלכתר דילפינן תוס' עינוי מועניתם מוקמינן האזרח לתוס' עינוי, עכ"פ קושיית השע"מ מיושב על נכון לפמ"ש הרמב"ם, וזה ברור.

אמנם עדיין תי' הפ"י קשה, דהא הרמב"ם כתב להדיא דתוס' עינוי ילפינן מדכתיב ועניתם בהשג' בערב, כלומר התחל ללוס ב"ר ולפ"מ דשני הגמ' להע"ק דל"ל קרא לתוס' ומוקי ועניתם לכדחי' ב"ר, והרמב"ם פסק ג"כ הא דחי' ב"ר כדמוכח בהל' נדרים

כמ"ס הלח"מ א"כ מנ"ל תוס' עינוי, וגם לפי תי' הלח"מ נדחק מאד בלשון זה של הרמב"ם עיי"ש שכתב שדרשה הפשוטה נקט, ולדעתו הוא תמוה, דהא קרא לריד לדבר אחר לענין כל האוכל ושותה, ול"ע, והנה אפשר לומר לשיטת ופי' התוס' דתרת' שמעת מיני' דודאי חין להילא לשון ועניתם ב"ר ממשמעו, דמשמע עינוי ממש וע"כ דקאי על תוס', רק האיל דחין עיקר הכוונ' בשביל תענית התשיעי רק להוסיף על עשירי וכמו דאיתא במד"ר הג"ל, והו"ל לאריו' התוס' בלשון אחר, ומדכתיב ועניתם ב"ר משמע דהכוונה על ט' עלמו, מזה הוכיח דכל האוכל ב"ר כאלו התענה, [וצה"ל דקדוק הט"ז, והכוונה דאס קאי על תוס' וכי ב"ר מתענים בהכוונה יחי' על תשיעי הלא צעשורי מתענין, שיעקר התוס' הוא בשביל עשירי], ואע"ג דלר' עקיבא ל"ל לתוס' דמוכח מבחרים ובקליר, אפ"ה לק"מ, דהאי ב"ר לאו יתורא הוא, דעיקרו אחי לכדחי' ב"ר, רק דאלו לא ה' תוס' ליה"כ לא הוי שייך האי ליטנא שפיר ועניתם ב"ר דמשמע עינוי ממש, אבל עכשיו אע"ג דעיקר אחי לכל האוכל שייך שפיר האי ליטנא כיון דאף ב"ר יש עינוי, אע"ג דעיקר לאו להבי אחי, דמוכח מבחרים וקליר, ולדידן ילפינן תרומותיו מהכא, ומכ"ש דא"ש לפמ"ש בנזר הקודש (דף נ"ו) עיי"ש היטב, וכיון דועניתם אחי לחיי' ב"ר ממילא לא דרשינן תשבתו שבתכם להו"ש וכמ"ש הפ"י, ואחי לשון הרמב"ם על נכון דיליף תוס' עינוי מועניתם :

אך לכאורה עדיין אינו מוכרח לשיטת התוס', כיון דדרשינן ועניתם לכדחי' ב"ר לא דרשינן תשבתו שבתכם לתוס', לא מצעי' למ"ש דתרת' שמעת מיני', ה"כ אף ח' נימא דלרע"ק לא דרשינן תשבתו שבתכם לתוס' היינו דעיקר דועניתם לא אחי להא כלל, דכבר ילפינן ל' מבחרים ובקליר, משא"כ לדידן דע"כ תרת' שמעת מיני' ולתרווייהו אחי, ממילא מלינן למדרש תשבתו ג"כ לתוס', ועוד דאף לרע"ק גופי' לא מלינן דתשבתו לא אחי לתוס', ואין לומר למה ל' לתוס', הא יליף מבחרים ובקליר, דיל"ל דע"כ לא מלינן למילף רק תוס' בתחילה אבל בתוס' בסוף לא מלינן למילף, דיל"ל יובל יוכיח דמיעט החמני' מתוס' בסוף דכתיב וקדשת' שנת החמישי' כדקאמר לעיל, וע"כ אף לרע"ק י"ל דתשבתו קאי על תוס' בסוף ויש להביא רחיה לזה, דאף רע"ק דריש תשבתו שבתכם לתוס' מסוגיא דחולין (דף ק"ה) דלפי מה דאסיק דל"א חיפוך, וסבר רע"ק שבת ויו"ה"כ אינו חייב הלח' אחת, ומוכח לכאורה דרע"ק לית ל' חיסור כולל, ודוחק לומר דמתני דכריתות יש אוכל אחילא אחת אחי דלא כרע"ק, דאח"כ תני אמר רע"ק שאלתי את ר"א ור"י, עיי"ש, משמע דמודה ברישא, וי"ל לפי מה דקשיא שם היחך מקרי יו"ה"כ חיסור כולל משום עינוי, הא הוי שני שמות דעינוי הא משם אחר, וזה לא מקרי כולל וכמ"ש התוס' ציצמות, וכן הו"א בספר ראש יוסף, והי' ל"ל לתרץ לפי מה דאיתא לקמן פ' יו"ה"כ דר"פ אמר דילפינן האזרח לעינוי משום דיו"ה"כ גופא חיקרי שבת, דכתיב תשבתו שבתכם ומוכח מזה דמלות עינוי היא מלות שביתה, וע"כ נפקא ל' האזרח לעינוי מאזרח דמלאכה, עיי"ש, ולפ"ז שפיר הוי חיסור כולל, כיון דשביתת יו"ה"כ כולל שביתת עינוי ג"כ וכמ"ש התוס' ציצמות כעין זה גבי מוס שמיש בטומא' כיון דשניהם נאסרו בלשון קריבה ע"כ הוי כולל, ולפ"ז לא לריד לומר דרע"ק לית ל' חיסור כולל, דיל"ל מש"ה מחייב אחת דיליף האזרח לעינוי משארי ילפותות דסס ותשבתו שבתכם נתוס' לצסוף וכמ"ש, וע"כ לא הוי יו"ה"כ חיסור

חמדת הרק א"ה לה שלמה

איסור כולל מחמת עינוי כיון דהוי משם אחר .

רק לפ"ז יהי מוכח דרע"ק דאין ערוכ וכולאה ליוה"כ מדתני' חס' הי' שבת דמוה מוכח רפרס התם דאין עירוב וכולאה ליוה"כ, ושני הגמ' לאפוש' חטאות קתני ונרע"ק לא הוי אפוש' דהא חינו חייב אלא אחת, אמנם לולי דברי רבותינו הי' נ"ל פירוש אחר, דלכאורה הוי תמוה מאל, מה ענין תוספות שביעית דילוף ר' עקיבא מבחרים וקליר שלא יעשה מלאכה קודם שביעית מה שמועיל לשביעית לתוס' שבת ויוה"כ שהוא רק להוסיף שלא לזנוע בקלה איסור שבת, ורחיתי שכבר העיר בזה הגאון פ"י ותירולו דחוק מאל, עיי"ש, וכן הגאון שאגת ארי' בספר טורי חצן הקשה קושיא זו ולא תני' כלום, ע"כ נראה לפי ענ"ד ד"ל הפי' הוא כך, דזה כתבו ג"כ המפורשים הנ"ל דודאי קשה ללמוד שביעית מתשבתו שבתכס, ד"ל דלא קאי רק על שבת ויו"ט, ע"כ נ"ל דהקושיא הוא להיפוך דע"כ מוכח דרע"ק לא דריש לתוס', דאי נימא דדריש לתוס' שבת ויוה"כ ויו"ט א"כ מוכח דס"ל דהתורה גזרה להוסיף מקלת מיום שלפניו שלא יגע בקלה איסור של גוף היום, א"כ מנ"ל לרע"ק למדרש חריש וקליר של ערב שביעית ולאסור מפסח ועלרת כדאיתא במתני' דשביעית דלמא הפי' ג"כ בחריש וקליר תשבות להוסיף קלת מיום שלפניו, וכן מיום שלאחריו לענין קלירה, ומנ"ל לאסור לגמרי חריש של ערב שביעית וקליר של מולאי שביעית דלמא לא אתי רק לתוס' משהו, דמתשבתו שבתכס ליכא למילף שביעית, וע"כ לומר דרע"ק לא ס"ל לסברא כלל להוסיף קלת משום שלא יגע בקלה איסור, ע"כ דריש בחריש ובקליר דהתורה הפקידה שלא לחרוש בערב שביעי' מה שמועיל לשביעית, דמש"ה הוי התוס' כמו שביעית גיפא, ולא משום חשש בעלמא, וע"כ הקשו שפיר האי ועניתם מאי עבדי לוי דאי הוי ילפינן מועניתם תוס' כנ"ל ממילא הוי דרשינן תשבתו שבתכס ג"כ לתוס', ומוכח דיש סברא לאסור תוס' משום חשש שלא יגע בקלה איסור א"כ אף בחריש ובקליר הו"ל למדרש הכי, וע"כ שני דאחי לכדחייא ב"ר לכל האוכל ושותה, וכיון דעיקרא אתי לכדחייא ב"ר, רק דתוס' מוכח ממילא, וכמ"ש לעיל מלשון ועניתם דאי אפשר להוליך מפשטי, עכ"פ כיון דעיקרא לאו להכי אתי שוב לא ילפינן מתשבתו לתוס' שבת ויו"ט, וא"ל אכתי כיון דעכ"פ בעינוי מוכח דיש מקום לתוספות משהו הו"ל למדרש תשבתו שבתכס ג"כ לתוס' משהו, ד"ל כיון דבחריש ובקליר כתיב בחד קרא עס ששת ימים תעבוד וציוס השביעי תשבות ובתר הכי כתיב בחריש ובקליר, וע"כ בשלמא איילפינן חריש של ערב שביעית אע"ג דשבת ליכא כה"ג, היינו דשבת לא הקפידה התורה רק על האדם העושה מלאכה, ולא דהקרקע תשבות, ע"כ שפיר לא אסרה תורה רק בשבת עלמו, אבל בשביעית שהקפידה תורה שהארץ תנוח כדכתיב ושבתה הארץ, ע"כ אסור לגרום מקודם שהארץ תוליא למחה בשביעית, וכן אם קולר אח"כ מה שלמח בשביעית צראה הענין שהלמיחה הי' בשבילו, משא"כ אי אתי לתוס' כ"ש דשייך אף בשבת ואפ"ה לית לן ילפותא לאסור בשבת, אין סברא למדרש להכי בחריש ובקליר תשבות, כיון דכתיב בתר ציוס השביעי תשבות, וגם אין לדמות תוס' עינוי לתוס' שביעית וכיון דל"מ תוס' שביעית לר"ע מסתב' למדרש לחריש של ערב שביעית, ועי' במועד קטן (דף ד' תו' ד"ה מה) שכתבו להדיא דגם בשביעית שייך תוס' כל שהוא, וע"כ שפיר מלינן למימר דקושיית הגמ' דלמא בחריש ובקליר אתי לתוס' כ"ש, ואע"ג דהתוס' מפרשים כל מקום שנאמר

שבות אחי לרבות שביעית וא"כ תו' ל"ל לתוס' שביעית אך עיי"ש במ"ק בחידושי ריטב"א זכתב להדיא דמסתכס לא מלי למילף תוס' שביעית, דשביעית לא מקרי שבתכס רק שבת הארץ ושבתכס לא שייך בשביתת שבת ויו"ט שהליווי הוא על גוף האדם, עיי"ש.

אך לכאורה יפלא איך שייך תוס' שביעית כ"ש, דהא התחלת שביעית הוא בחד צתשרי והוא יו"ט של ר"ה, א"כ תיפוק לוי דאסור בחריש ובקליר משום יו"ט של שנייה להוסיף מחול על הקודם, ומכ"ש בסופו דאין שייך להוסיף משום שביעית. כליל ר"ה שהוא יו"ט, ואפשר לומר לשיטת הרמב"ם ושאר הפוסקים העומדים בשיטתו דקלירה ללוחך חוכל פש מותר מדאורייתא, ומ"ד בירושלמי אך שלא לקלור אסמכתא בעלמא הוא, וכמ"ש בש"ע (בסי' תל"ה) א"ש דמלך יו"ט הוי מותר ללוחך חוכל נפש ומלך שביעית אסור אפי' רולה לחכול זולת ע"י שינוי, והנה בזה י"ל ד"ת שכי דשייך תוס' כ"ש שפיר מלינן ליישב דל"מ בקלירה, אך מ"ש לפרש דקושיית הגמ' לוקי בחריש וקליר קאי על תוס' כ"ש ע"ז קשה בחריש למה לי דחרישה בלא זה אסור מטעם יו"ט, אך הלא התוס' דבחריש לריך להורות דחרישה אסורה בשביעית, ותני' כיון דבקליר ע"כ אתי לתוס' ממילא אמרינן דבחריש אתי ג"כ לתוס', וי"ל דהיינו דוקא לפוס דרשא דרע"ק דקאי לקליר של מולאי שביעית, וכיון שכן ממילא מלינן לחוקמי בחריש לחריש של ערב שביעית, אבל אי מוקמינן לתוס' כ"ש דלא שייך כלל גבי ערב שביעית לענין תוס' כ"ש, י"ל דבאמת לא אתי רק להורות דחרישה אסורה :

ועוד אפשר לומר עפ"י שרשב"ם בתוס' פ' אלו עוצרין (דף מ"ז ד"ה אחריתה לא לחייב), דמשום יו"ט אפשר לאשכוחי דהוי מלאכה שאינה לריכה לגופה ומשום שביעית נראה דאין נ"מ במה דהוי מלאכה שא"ל לגופה הואיל ומהני להקרקע, ול"ע בזה ודוק :

אמנם יותר נ"ל ליישב הסוגיא בדרך אחר בעזה"י וליישב הקושיא של הפ"י והטורי חצן הנ"ל במה דמדמה תוס' שביעית לתוס' כ"ש של שבת ויו"ט, ועוד הקשו הגאונים הנ"ל פליאה עלימה למה דמסיק הגמ' במועד קטן הלכתא לר"י וקראי לרע"ק, דמשמע להדיא דרע"ק לית ליה הלכתא לעשר נטיעות, וקשה דהא איתא ספ"א דשביעית, עד אימתי נקרא נטיעה חצ"ע אומר עד שיחלו רי"א בת ז' שנים רע"ק אומר נטיעה כשמה דרע"ק ס"ל ג"כ שריותא דעשר נטיעות, ומוכח דס"ל הלכה למשה מסיני, דאל"כ מנ"ל שריותא דעשר נטיעות והגאונים הנ"ל לא תירלו כלום על קושיא זו, ולענ"ד נראה ליישב על כיון, דהתם במועד קטן רנב"י תי' כן, ועיי"ש בסוגיא ובתוס' שם דרנב"י קאי לקיים תי' דר' ילחק, דמהלכתא לא אתי רק ע"י שלשים יום, ולתי' דרנב"י מקראי לר"ע ג"כ לא ילפינן רק שלשים יום, וכתבו שם התוס' שהדבר נמסר לחכמים וגם הם החמירו בדבריהם, ונראה פשוט כוונתם דמלך האומר לא הי' ראוי לאסור רק שלשים יום והם החמירו להוסיף מפסח בשדה הלבן ומעלרת בשדה האילן, ולכאורה קשה הנהו שלשים יום מאי עבדתייהו, דאין לומר משלשים יום הואיל ויפה מאז לפירות שביעית הלא גם מפסח ועלרת יפה לפני עיי"ש רפ"א ורפ"ב, ע"כ נראה לענ"ד צדור דהנהו שלשים לא הוו רק לעשיית החקקה שלא יעשו עבודת השדה בשביעית וכעין תוס' שבת, ומה ששם הוא שלשים יום והכא סגי בתוס' כ"ש היינו לפי אומר חכמים דשביעי' נמשך כל השנה שידלו מעבודת הארץ, וגם הוא פעם אחת

חמדת הלך א"ה לה שלמה מ

לחת לשבע שנים, ה' נראה לפי חומד דעתם של ר' יצחק שלשים יום להסיע לבס מעבודת החרץ, ובשבת וי"ט שהוא רק יום אחד וטוב תמיד ה"ל תוס' רק כ"ט גם הר"ם כתב פ' יוס' כ' דתוס' ודאי יש לו חזקה שיעור לא כ"ט, והיינו כפי הראוי לפי הענין:

ולפ"ז נתישבו הקוסיות הג"ל על נכון, דמ"ט מה ענין תוס' שביעית לתוס' שבת ויו"ט כ', דלפוס ח' דרנב"י במועד קטן דעיקר התוס' מדאורייתא לא הוי רק כפי חומד חכמים ושם אמרו שלר' שלשים יום, ממילא בשבת ויו"ט ר"ל ג"כ לעשות חזקה תוספות לפי חומד חכמים, וע"כ מקשה שפיר ה"ל ועניות מאי עבד ל' שפיר מליגן למילף תוס' לפי חומד משביעית, ולפ"ז מיושב ג"כ הקושיא הג"ל מ"ט הגאונים הג"ל דהא רע"ק ע"כ חזק ל' הלכתא מדם"ל שריותא דעשר נטיעות ולפ"ז י"ל דכיון דהדבר נמסר לחכמים לפוס ת' דרנב"י דשפיר י"ל דה"ל להם רשות להתיר עשר נטיעות, דטעמא משום פסידא כמ"ט רש"י במ"ק י"ל שפיר דה"ל ביד חכמים להתיר כמו מלכת דבר האבד בחו"מ, ולמ"ד דהוי דאורייתא ואפ"ה ה"ל רשות ביד חכמים להתיר בדבר האבד וכמ"ט הרמב"ן ז"ל, וי"ל דשריותא דעשר נטיעות ה"ל מקובל בידם רק ר"ל ס"ל דהוי מהלכת' וממילא ידעין מזה דזקניה חסורה, ור' עקיבא דנפקא ל' חסור זקניה מקרא רק כיון דנמסר לחכמים ר"ל להתיר עשר נטיעות משום פסידא כן ג"ל גפון, ולפ"ז נראה לפי מה דמסיק שם אלא חמר רב ח' ר"ג וב"ד ס"ל כר"י דחמר הלכתא גמירי לה, וכי גמירי הלכתא בזמן שבהמ"ק קיים, ולכאורה קשה מאד, דהא ח' חמר רב ח' ח' ח' מובן דהא כבד שני החס' רנב"י כמו שהבאתי לעיל ולבתר קאמר ור"י חמר ר"ג וב"ד מדאורייתא בטיל וכו' מהקיף לה ר"א ח' ח' גו"ש עקרא הלכתא וכו', וע"ז ל"ס לומר אלא חמר ר"א ביון דהוא ת' רק ת' חמר, וכבר שני ג"כ רנב"י וכו' לומר רק רב ח' ח' חמר, גם שלפי סדר הגמ' ת' רב ח' ח' חמר ת' דר"י, וכיון דאתקיף על ת' דר"י שייך לומר אלא, קשה מאי ענין תירולו דר"א לאתקפתא דעלר"י הו"ל לסדר דברי ר"א ח' ח' חמר תירולו דרנב"י וכו' לומר ר"א חמר, ועם כ"י מ"מ לפי דברינו יבואר על נכון:

והנה ראיתי בצמח שרי הגאון מוהר"א ווילנא ז"ל שכתב בטעמו של הרמב"ם דלית ל' תוס' לשבת ויו"ט מטעם אירושלמי דכתיב ששת ימים תעבוד מה שבת בראשית וכו' והס' דברי ר"י שבתלמודן, ואע"ג דאתקיף ר"א עליו, מ"מ גוף הדין נשאר, אך עדיין לר' רחיה לזה לסתור מזה סוגיא ערוכה דראש השנה, גם הלא התוס' כתבו דתוס' כ"ט מודה ר"ג חפילו בשבת רק דתוס' כעין שביעית לית ל', וגם מד"ת אלו יש רחיה למ"ט לעיל, דלכאורה דבריהם תמוהים מ"ט דקלת תוס' יש לו, הא בר"ה מוכח דמדמי הגמ' התוס' כ"ט של שבת ויו"ט לתוס' ארוך דשביעית, דהא מיני' יליף תוס' כ"ט לרע"ק אלא ח' נימא דסוגיא דהתם אלא לרנב"י ח' ח' חמר וכו' כ"ל דר"א קא' ח' ח' חמר, דודאי קודם שתי' ר"י דיליף משבת בראשית דששת ימים תעבוד משמע בלא תוס' נחל ל' ח' ח' חמר דרנב"י, דהתוס' שביעית נמסר לחכמים, וע"כ ממילא גם בשבת יש תוס' ל' עקיבא ילפינן משביעית, ולר"י ילפינן מועניות מהשבת שבתכס כסוגיא דר"ה, אלא עכשיו דשני ר"י דמשמעות הפסוק דשבת לא הוי תוס' כלל כפשטוי דקרא ששת ימים תעבוד ממילא לא מסתבר לומר דתוס' דשביעית הוי לפי חומד

ב

משום הרחקה דכיון דזה שייך ח' בשבת ואפ"ה גלי קרא דשבת לא לר' להוסיף, ע"כ ממילא מסתבר לומר דתוס' שביעית ענין אחר לגמרי הו"ל שהקפידה התורה על שבת הארץ, וארישה זו מועלת לשביעית מש"ה חסרה התורה חריש של ערב שביעית וקליר של מ"ט, וכיון שכן ממילא חסור מפסח ועלרת, ולא נמסר לחכמים רק לפי הפעולה של החרישה מחזיה זמן מועיל לשביעית, וע"כ אין מקום לת' של רנב"י ע"כ ת' ר"א דס"ל כר"י, וכי אמרינן הלכתא בזמן שבהמ"ק קיים, וזה מסתבר ג"כ לומר דוקא לת' דר"י דאי נימא דנמסר לחכמים והוי משום הרחקה ואפילו בשבת ויו"ט יש תוס' אין סבירא לחלק בין בזמן שבהמ"ק קיים או לא, ומכ"ט לפ"מ דיליף בר"ה מתשבתו שבתכס כל מקום שנחמר בו שבות ופי' התוס' שביעית ח' ח' חמר, דר"י ילפינן לפ"ז תוס' שביעית מקרא, דכן מסתבר להיות כל עניני שביעית שוים, אלא עכשיו דת' ר"י דשבת לא הוי תוס' כלל, ותוס' שביעית לא הוי רק משום שבת הארץ וכו' ממילא לא דמי תשבתו שבתכס לתוס' שבת, ורק בשביעית דהוי מלוא מיוחדת י"ל שפיר דלא הוי רק בזמן שבהמ"ק קיים מדעריב להו בזה ערבה וניסוך המים וכמ"ט תוס'.

ואין להקשות לפ"ז לפוס ת' דר"א דלא נמסר לחכמים, ח"כ לרע"ק דלית ל' הלכתא דח"כ קרא למחמ"ל להתיר עשר נטיעות כקושי' הגאונים הג"ל, ד"ל בפשטוי, דע"כ לא מקשה הגמ' לרע"ק קרא למה ל' דמדאשתרי ילדה ממילא זקניה חסורה, רק משום ת' דרנב"י דמסור לחכמים ממילא נדע דזקניה חסורה ונמסר לחכמים, דהרי חזינן שילדה שרי' משום הפסד אלא לפוס ת' דר"א מליגן למימר דאי לאו קרא ח' ח' חמר למטעי דנמסר לחכמים, וכעין שהתירה הלכה למ"מ ילדה ונדי דזקניה חסורה עכ"ל נמסר לחכמים, ע"כ הולך לחסור להדיא:

עוד יש להטעים מ"ט ליישב אליבא דר"א דמ"ט לר' דרע"ק קרא דמהלכת' ח' ח' חמר לז"ד וכו' דטעמא משום הרחקה כמו תוס' שבת למאן דחית ל' ואע"ג דשבת לית ל' תוס' לתירולו דר"א מקרא דששת ימים תעבוד ל"ק דהוי נגד הסברא לומר דשביעית יש תוס' ולא בשבת, דהא אין דנין ק"ו מהלכה, אלא לבתר דגלי ל' קרא להדי' בחרים ובקליר דיש תוס' שביעית, שפיר מוכח דלאו משום הרחקה הוא אלא משום שביעית ארץ, דאל"כ הוי נגד הק"ו דהא מקרא ילפינן שפיר ק"ו ודוק [ע"י מס' ידים פ"ג ח' ח' חמר ד"ת מד"ס צפי' הגאון מוהר"א ווילנא ז"ל, ולפ"מ יש רחיה לפי' הרע"ב שם בגזיר פ"ז].

ולפ"ז מוכח דרב ח' ח' חמר דשבת לא הוי תוס' מדחור בו מת' דרנב"י, ולפ"ז י"ל דסוגיא דר"ה נשנית קודם שתי' ר"א ח' ח' חמר דשם לסתור ת' רנב"י וע"כ חסיק דכ"ע ס"ל תוס', משא"כ לפוס ת' דר"א לפי מה דחסיק במ"ק דנשנית בתר ר"ה ח' ח' חמר ה"ל נשנית בדוכתי' ראוי יותר לסמוך ע"ז, גם י"ל דעיקרא דסוגיא דר"ה נשנית על הברייתא דיוכל היא שנת החמישים, ואל תתמה שהרי מוסיפין מחול על הקודם, משמע דפשיטא להבדיל דכ"ע ס"ל הכי וכמ"ט המפרשים, לפ"ז י"ל דברייתא נשנית קודם שריותא דר"ג וב"ד, ולא דרשי עדיין ששת ימים תעבוד, דאין תוס' בשבת, וע"כ הו"מ למסבר דתוס' דשביעית הוי לפי חומד החכמים וכעין תוס' שבת, וע"כ מטתבר ממילא לומר תוס' בכל יום שביעית, וע"כ חסיק כל הסוגיא לפי שיטת הברייתא הג"ל אלא לבתר דר"ג

וב"ד

חמדת הקד א"ה לה ר' ש למה

דעינו גופא חיקרי שבת, וגם מסוגי דחולין שהבאתי לעיל דיו"ס"כ הוי כולל לגבי שבת, וקשה דהוי שני שמות אכילה ומלאכה, ולר' פפא אחי ג"כ שפיר דשניהם אסורים משם שבתה וכמ"ס לעיל, וכל זה רחיה לפסק הרמב"ם ז"ל.

ו'לפ"ז ים ליישב היטב קושיית השעה"מ על הרמב"ם דה' עינויין דאורייתא, למה תי' דהאורח אחי לרבינו' נשים לתוס' עינוי הוהיל ואין בו חזרה הו"ל לומר דעדיף מיני' דאחי לרבינו' נשים לשאר עינויין, ולפמ"ס י"ל דהא דמרבינן רחילה וסיכה משבת שבתון, היינו לבתר דקיי"ל דאין תוס' במלאכה ותשבתו שבתכם ק"ז על עינוי, ומוכח דעינוי גופא חיקרי שבת, ע"כ מסתבר לדרוש שבת שבתון דכתיב בהאי קרא דתשבתו שבתכם, דאחי לשאר עינויין, אבל קודם שבר"ג ובית דינו והוי ס"ד דיש תוס' לשבת ויו"ט והוי דרשינן תשבתו שבתכם לתוס' שבת ויו"ט ממילא לא הוי מוקמי' שבת שבתון לשאר עינויין וכמ"ס לעיל, ולפ"ז י"ל הגמ' ר"ל ליישב דרשה דהאורח לכולי תנאי, ע"כ הוכרח הגמ' לשנות דקאי על תוס' עינוי דזה הוי לכ"ע דאורייתא, משא"כ שארי עינויין לא הוי דאורייתא רק לדידן אליבא דאמת דעינוי חיקרי שבת מדכתיב תשבתו שבתכם"ל אבל למאן דמוקי לתוס' לא מסתבר כלל למידרש משבת שבתון ענין עינוי רק דאחי לתוס' מלאכה ביו"ט וכמ"ס לעיל, ע"כ תירץ הגמ' לתוס' עינוי דאחי אליבא דכ"ע וזה נ"ל בעוה"י נכון וברור:

סימן לו

עין בלח"מ (פ"א מהל' שבתת עשור) שפלט על מ"ס הרמב"ם דאיסור מלאכה ביו"ט כ"ה הוי חיסור עשה משבת שבתון, ולהרמב"ם דס"ל שבת שבתון אחי לעינוי חינו מוכרח דהוי חיסור מלאכה בעשה, וכ' דכוונתו על שבת שבתון אחר דכתיב, דאחד כחוצ צפ' אחרי והשני צפ' אמור, אמנם אין הדבר מוכרח כ"כ, דאפשר לומר דתרווייהו אחי לעינוי, דהא כל דיני יו"ט נאמרה צפ' אחרי ונשנית צפ' המועדים שצפ' אמור, וע"כ אין רחיה מיתורא דקרא ואפשר דאחי לשאר עינויין, ואפשר לומר להוכיח דע"כ הוי עשה חיסור מלאכה ביו"ט כ"ה דבכריתות (דף ד') אמר רפרס זאת אומרת עירוב והולאה לשבת ואין עו"ה ליו"ט ואסיק הגמ' הא דרפרס בדותא היא שחי יו"ט כ"ה דמלוותו בכך, וסוגיא זו גופא איתא צפ' שני שעירים ולא אסיק הגמ' הא דרפרס בדותא היא, וכתבו התוס' דבכריתות עניי' צמקס זה ועשירים צמקס אחר, והגאון בעל שאגת ארי' תמה על זה דלא מלינו כחית בתלמוד עיי"ש מ"ס לתרץ בזה עפ"י שיטת הר"ק דתחומין י"ב מ"ל דאורייתא, אמנם אח"כ סתם בעלמו דבריו בטוב טעם, ועי' בתוס' ישיני' שתירלו ג"כ על דרך הש"א דס'גיא דכריתות לא נישנית על הא דשני ר"ס שאם הוי חולה וקאי ג"כ על תחומין ובתחומין שייך שפיר שאני יו"ט כ"ה דהגאון בכך, דהא בכל יו"ט הוי לריבין לשלחו ללוק, וז"ל לדבריהם כמ"ס התיו"ט דארץ גזירה משמע חוץ לתחום, אבל לתו' ר"ס דמייירי בחלה בזה ל"ס שאני יו"ט כ"ה דהגאון בכך, דהא זה לא הוי רק עפ"י מקרה שחלה השעיר, רק עכ"ז קשיא להו דלא הביא הגמרא בכריתות

וב"ד נמנו להתיר שני פרקים אלו משמע דהתירם לגמרי עד ר"ה, ומוכח כתי' דר"א דס"ל כר"י דהוי הלכתא, ורק בזמן שבהמ"ק קיים, וכיון דתלי בזמן שבהמ"ק קיים מוכח דלאו משום הרחקה הוא ונמסר לב"ד וכמ"ס, וגם מוכח דל"ד שבתכם כל מקום שנאמר בו שבות דמשמע דמרבה שביעית כמ"ס התוס', דא"כ הוי אסור מקרא, והא דלא דרשינן בלמית הכי, משום דמוכח דאף בשבת לא הוי תוס' מדכתיב ששת ימים תעבוד ע"כ מוכח לדידן דלא הוי תוס' ויש רחיה גדולה לשיטת הרמב"ם ממנין השמיטות שהוא מקובל ביד הגאונים כמ"ס הרמב"ם (פ"י מהל' שמיטה) ומוכח להלכה דלא כר' יהודה דאמר דשנת היובל עולה לכאן ולכאן, וע"כ דדריש שנת החמישים אתה מונה ואי אתה מונה שנת חמשים ואחת, וק"ל כיון דאין פסקינן כר"י בנו של ר"י בן ברוקה שמתקדשת והולכת בתחילה, א"כ להדיק יובל היא שנת החמשים לומר דאיהי מתקדשת בסופה הוהיל ומוסיפין מחול על הקידש, אלא מוכח שגם הגאונים הג"ל תפסו דל"א מוסיפין בשבת ויו"ט.

ובזה א"ס דר"פ ס"ל פ' יו"ט עינוי גופא חיקרי שבת, מדכתיב תשבתו שבתכם ומוכח ג"כ דס"ל דל"ד לתוס' שבת, ועי' ספר המלות להרמב"ם (מלוא קס"ד) שכתב דעינוי נכלל בלשון שביעית, ועי' במס' שבת ס"פ אלו קשרים ברש"י שכתב ג"כ דשבתון דכתיב ביו"ט כ"ה לא מלי לרבינו' מיני' קניבת ירק דקאי לעינוי, והנה לכאורה קשה לי בסוגיא דשמעתין דאמר שבת מנין ת"ל תשבתו יו"ט מנין ת"ל שבתכם, מדקאמ' שבת מנין משמע דלמלאכת יו"ט כ"ה קרא לתוס', דאל"כ הו"ל לאוקמי תשבתו על יו"ט כ"ה גופא, וע"כ דפשיטא דילפינן מתוס' עינוי, וקשה דהא בהל' יו"ט כ"ה איתא להדיא דלא מלי למילף מלאכה מעינוי, דמה לעינוי שלא הותר מכללו עיי"ש, וכן משמע ממה דפסק הרמב"ם תוס' בעינוי ולא במלאכה, ולפ"ז קשה על סוגיא דידן, ול"ל כיון דבדרישא דקרא כתיב שבת שבתון יו"ט לכס ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחידש בערב, וכיון דסמך שבת שבתון לועניתם דנ"מ תוס' ה"ה לשבת שבתון דאיסור מלאכה דהוי תוס' דהא דרשינן סמוכין מן התורה, והא דס"ל להרמב"ם אליבא דאמת דליכא תוס' במלאכה י"ל דהיינו לפי מה דמוכח דבשבת לא הוי תוס' וכמ"ס לעיל, וממילא דרשינן תשבתו שבתכם עינוי גופא חיקרי שבת כמו שתי' ר' פפא צפ' יו"ט כ"ה, וכיון דע"כ מוכח דעינוי גופא חיקרי שבת שוב מסתבר לדרוש שבת שבתון לרחילה וסיכה כדאי' ר"פ יו"ט כ"ה וכמ"ס הרמב"ם דהוי דאורייתא, דכיון דשם שביעית שייך גבי עינוי כדמוכח מתשבתו שבתכם, ולפ"ז ממילא אין רחיה לתוס' מלאכה ואע"ג דהרמב"ם כתב דאיסור מלאכה ביו"ט כ"ה הוי עשה ג"כ משבת שבתון, והוא שבת שבתון אחרינא, עי' לח"מ (רפ"א מהל' שבתת עשור) אבל הוא שבת שבתון דכתיב צפ' אמור וכתב בתרי' ועניתם את נפשותיכם וכו' עד תשבתו שבתכם, דהיינו תשבתו שבתכם קאי לעינוי ה"ה שבת שבתון דרישא דקרא דרשינן לי' לעינוי וכמ"ס הרמב"ם דקאי על רחילה וסיכה וכו' וע"כ לית לן רחיה לתוס' מלאכה ביו"ט כ"ה ולא עדיף משבת, ובזה א"ס דר' פפא תירץ צפ' יו"ט כ"ה עינוי גופא חיקרי שבת, ואסיק שם הגמ' דרב אחא בר יעקב מ"ט לא אמר כר' פפא מיבעי לי' לכדתני', ולכאורה קשה מה חדית רב פפא בתירולו כיון דעכ"פ לתנא דנפקא לי' לתוס' לית לן למילף מתשבתו שבתכם, ולפי שיטת הרמב"ם וכמ"ס א"ס, דאליבא דאמת מוכח דלית לן תוס' שבת מדר"ג ובית דינו וכמ"ס, מוכח דלא כההיא ברייתא דדריש תשבתו שבתכם לתוס', ומוכח

המדת חלק א"ח לו לו שלמה מא

צבריתות הסוגיא של שני שעירים וכן להיפוך עיי"ש, ולענ"ד נראה לומר, דלכאורה קשה לשיטת הרי"ף קוש"י רש"י למה לא מוקי ר"ש בהחומין, ותי' רש"י דתחומין לא הוי רק מדרבנן, ולשיטת הרי"ף קשה, ונ"ל דהא ל"ל ח"כ דעתי קאי על תחומין, וקשה הא תחומין נפקא לי' מאל' ילף, ולא הוי אלא לאו גרידא מה"ת לא לדחי עשה דשילוח השעיר לאו דתחומין. הא בכל התורה קיי"ל דהתי עשה ודחי ל"ת, ואין לומר שאני לאוי דשבת דחמירי, הא בפ"ק דיצמות בסוגיא דעליה מסיק הגמ' דלא אמרינן שאני לאוי שבת דחמירי, ול"ל כיון דשבת הוי היסור עשה ביום השביעי השבות, וקאי על כל הלאוין ממילא קאי ג"כ על תחומין וע"כ שפיר ס"ד דלא דחי עשה דשילוח השעיר לאו ועשה דתחומין, אך לפ"ז קשה דלא הוי לריד למימר שאני יו"כ דהכשירו בכך חי נימא דציוה"כ לא הוי עשה ולא הוי רק לאו גרידא, וע"כ שאני יו"כ דעשה דחי ל"ת, ועיי' תוס' יצמות בסוגיא דעליה, דכל היכא דוכל לומר דטעמא משום עשה דחי ל"ת לא אמרינן טעמא דהכשירו בכך, אצל חי נימא דציוה"כ הוי עשה ול"ה ח"ש, דל"ל טעמא דהכשירו בכך, ובסוגיא דיומא מלמד מה שתי' התוספות ישנים דהתם ל"ש הכשירו בכך, כיון דהוי דוקא בחלה ובכל חלה ל"ל להיסור הולאה:

אך לפי מה שנראה מדברי הגאון שהגת הרי" דהין מהכרח מדאורייתא חוץ לתחום וכן מוכח לשיטת הסוברים דהין תחומין מדאורייתא כלל, ע"כ דהין זה נכלל בארץ גזירה לשלחו חוץ לתחום, דמדאורייתא הין נ"מ בין חוץ לתחום לתוך התחום, כיון דיכולים לילך לשם וע"כ תי' דנ"מ חס לא הי' לוק גזור חוץ לתחום, ואפ"ה משני הגמ' שאני יו"כ דהכשירו בכך, אע"ג דחינו מוכרח לשלחו חוץ לתחום רק מהמת המקרה שהין שם לוק והוי כמו חלה, וע"כ דה"ט כיון דמלות יו"כ גורם שילוח השעיר ע"כ דחי יו"כ ח"כ, ה"ה בחלה הו"מ למדחי כך, וע"כ תי' הגאון לפי דרכו דמר"ש מוכח דלא סבירא לי' הכשירו בכך מדלא תירץ דנפקא מיני' לתחומין, רק הו"ל בעלמו דחה דבריו, דממ"נ הי' סבירא לי' תחומין גובה ציוה"כ ממילא ה"ה הולאה, דתרווייהו נפקא מאל' ילף עיי"ש, והיך הפך לומר דמ"ש"ה לא מוקמי לי' לתחומין משום דקשיא למה נקט שבת דתחומין גובה ציוה"כ ג"כ, וע"כ תי' דנ"מ בחלה והולאה חינו גובה ציוה"כ, וזה פשוט דלתיא דתחומין והולאה חדא מלתא היא עיי"ש:

ולכאורה הי' אפשר לומר עפ"י דרך הש"א הנ"ל די"ל הוכחת רפרס הו"ל כך מדלא אמר דנ"מ לתחומין ע"כ הוסיח דהין עו"ה ליו"כ וכיון דהין עו"ה ליו"כ ע"כ דהין נכלל אפילו בעשה דשבת, וע"כ דה"ט כיון דלא נפקא מקרא דל"ת מלאכה רק מאל' ילף לא הוי בכלל שבתה, לפ"ז נראה אף ששבת דכתיב להדיא אל' ילף מ"מ בכלל עשה דשבתה לא הוי כמו ציוה"כ, וע"כ ח"ש דלא הו"מ למימר דנ"מ לענין תחומין כיון דתחומין לא הוי הלא לאו גרידא פשיטא דעשה דוחה לא תעשה, אצל חי הוי עו"ה ליו"כ ע"כ דהוי נכלל בכלל מלאכה או בכלל שבת דכתיב גבי יו"כ ממילא הוי עשה ול"ת, והוי מלי למימר דנפקא מיני' לענין תחומין, ומדלא אמר הכי ש"מ דר"ש ס"ל אין עו"ה ליו"כ, וע"כ אף שבת לענין תחומין לא הוי רק עשה, שוב נ"ל דהא ליתא, דבתחומין כתיב להדיא שבו איש החתיו, ומוכח דהוי עשה גם חי אפשר לומר דהולאה לא הוי בכלל מלאכה, דה"כ הי' אפשר לחייב חטאת על הולאה, וקשי' ממשנה בלימה

חבות מלאכות ארבעים חבר אחת, שחם עשאו בהעלים אחת חייב על כל מלאכה, כדחיתא ההם, ומוכח דהולאה הוי מלאכה, וע"כ יש קלת ראי' מכוונא דבריתות, דיו"כ הוי עשה ול"ת לענין מלאכה, אך לפמ"ש לעיל אין ראי' גמורה, דאפשר לומר דהגמ' רלה לומר דהך דנימא שבתון לא התי לשאר עיטויים ועיטוי לא חיקרי שבת וע"כ ודאי הוי עשה ול"ת, וע"כ הולך לומר מלוותן בפ"ד ויש להביא ראי' מזה כשיטת הסוברים דענין כזה הוי בעידנא, עיי' בשעה"מ (סוף הלכות ח"ב), דחל"כ הו"מ למימר אף דיו"כ לא הוי רק ל"ת מ"מ מלות שילוח לא נתקיים רק עם דחיתו ללוק, ותחומין עבר קודם, ואין ראי' מזה דיו"כ הוי עשה, חס לא דנימא דהוי עשה דרבים וכמ"ש הר"ן גבי סופר, ועיי' היטב צ"ז:

עייין בטור א"ח (ס"י רס"א) דדרכי משה שהביא בשם הרמב"ם שיעור תוס' יכול לעשות שתי שעות קודם שבת דהוי ח' מי"ב מכל השבת, כמו שיעור שלשים יום לפני שביעית שהוא ח' צ"ב, ונראה דעכ"פ חינו חיוב, ונ"ל גמ"ש לעיל, דמלך הסברא שיעור תוס' שביעית הוא יותר משבת, רק דס"ל דעכ"פ הוא בגדר תוס' חס רולה לקבל, והנה שיעור זה הוא לתי' רנב"י שם צמ"ק, אצל לפי מה דהסיק רב חשי לכאורה אין מקום לשיעור זה, וקשה לכאורה למה פסק דלא כרב חשי חמס לפמ"ש הנה נכון דס"ל ג"כ כמ"ש דלרב חשי אין מקום לתוס' כלל בשבת, וכמ"ש, וע"כ ל"ל לשיטת הרי"ף והר"ש דס"ל תוס' בשבת, ע"כ דלא רלוודחות סוגיא דר"ה, וס"ל כרנב"י, וע"כ כהז שפיר דשיעור תוס' יכול להיות שתי שעות, ולעניי' דעתי דמזה ראי' גדולה לכל מ"ש בעזה"י, ועיי' עירובין פ' בכל מערבין בסוגיא דתחילת היום קונה עירוב מוכח לכאורה כשיטת הרמב"ם ודוק, [עיי' ר"ה"ר הנוטע בו' שלשים יום לפני ר"ה ובר"ן שם מ"ש צמ"ס ר"ת דתוס' שביעית חינו חסור רק למה שמועיל ח"כ כגון חרישה עיי"ש, ומזה ג"כ רה"ה לשיטת הרמב"ם]:

ועפ"י מ"ש מיוצב היטב שיטת הטור, דהיכו פסק ג"כ דתוס' שבת לאו דאורייתא ותוס' עיטוי הוי דאורייתא כשיטת הרמב"ם, רק דזה מחולק עם הרמב"ם, דהיכו ס"ל דציוה"כ אף תוס' מלאכה הוי דאורייתא, ולריד להבין במאי מחולק עם הרמב"ם, ולפי מה שכתבתי חתי ע"כ, דלפמ"ש הטור דה' עינויין לא"ד, ושבת שבתון לאו העינוי קאי, ע"כ מוכח דתוס' מלאכה הו"ל ג"כ דאורייתא כדאיכאנו לעיל מסוגיא דר"ה דלא צעי קרא לתוס' מלאכה בפ"ע, רק הרמב"ם לשיטתו דס"ל שבת שבתון קאי העינוי וס' עינויין הוי דאורייתא ע"כ לא מוכח אליבא דחמת תוס' מלאכה ליו"כ, ע"כ לא עדיף לענין מלאכה משבת, רק לפי סוגיא דר"ה דהשבתו שבתם קאי השביתת מלאכה ול"מ דעיטוי חיקרי שבת, ממילא שבת שבתון קאי אמלאכה, ע"כ מוכח ממילא תוס' מלאכה ציוה"כ וכמ"ש לעיל, אצל לשיטת הטור דאף אליבא דחמת לא ס"ל שבת שבתון קאי העינוי רק אמלאכה, וע"כ מוכח שפיר תוס' מלאכה ציוה"כ כמו בעינוי, ודוק היטב:

סימן לו

ע"ד האחרונים המורכבים, הנה רחיתי בספר בית אפרים להגאון מוהר"ר אפרים זלמן מבראד

מזרח הרחוק והרחיב בזה, והנראה לענ"ד, דהנה בקושיא שהקשה שם על מאי דלא מקשה הגמ' אף הרכבה דחיסור, גם דלא הקשו בפשיטות אמתניתן האי מרכיב ב"ד, ומה רולה להוכיח דבמין בשא"מ לא אמר ר"א דבטלה, ולענ"ד הקלושה נראה דלק"מ, דהא לריבין להבין מאי קושיא ת"ל משום ילדה ראשונה, האי י"ט כ"מ שקלץ כל הענפים הראשונים ואין בהלילין רק מה שהרכיב וקמ"ל דחוזר משום ההרכבה, ול"ל דפשיטא ליי' לגמ' דאי לא נשאר בהלילין כלום מן הראשונים רק מה שהרכיב לתקנת הלילין וכמ"ש רש"י שהיו פירותיו דקין והרטיב כדי שיהיו גסין אין זה רבותא כלל שיהי' חוזר משום מרכיב דהוי כאלו נטע כל הלילין בתחילה, דבשלמא אם עקר הלילין נשאר במקדש, רק מה שהרכיב מקלת ענפים ס"ד דהרכבה החדשה יהי' בטל מלקרוא עליו שם בפ"ע להיות חוזר עליו, אבל אם קלץ כל הענפים ואין בו רק מה שהרכיב כל הלילין נקרא ע"ש ההרכבה פשיטא דחוזר, וזה שייך להקשות בהרכבה דהיתר דהוי פשיטא, אבל בהרכבה דחיסור שפיר מלינן לאוקמי בכה"ג שקלץ כל הענפים הראשונים והרכיב בחינו מינו, וע"כ לא קשה ת"ל משום הראשונה, ול"ק דהוי מרכיב כיון דעיקר החידוש הואיל דהוי הרכבה דחיסור אף אם קלץ כל הענפים שפיר הוי חידוש דחינו חוזר, וענין הרכבה דחיסור בהלילין ל"ש רק ע"י הרכבה כמ"ש הר"ש :

ולענין

הקושיא השניה דהו"מ להקשות בקילור על המשנה האי הרכבה ה"ד, נ"ל ליישב ג"כ בדרך פשוט, לפמ"ש הגאון מוהר"ם חלשיך לפרש בדברי הרמב"ם דת"י במתני' דערלה ליישב המתני' עם הספרא דבמתניתן תני מזריך ומרכיב חייב ובספרא תני פטור, וכתב לתרץ דמתניתן מיירי בלא נפסקו מאביהן, והספרא מיירי בנפסקו מאביהן, וכ' דלפ"ז הו"מ הגמ' בסוטה ג"כ ליישב המתני' עם הכרייתא, וכתב דה"ע דלא שני משום דהרכבה שלא נפסק מאביהן הוא מלתא דל"ש עיי"ש, ולכאורה דבריו אינם מוציאים, דהיכא דחינו חייב בערלה ל"ש חילול כלל, ול"ל למעוטי מולא חללו לזה ולא לאחר אף לפמ"ש הכ"מ לפרש דברי הרמב"ם שפורש הרכבה דחיסור שנוהג בו דין ערלה קשה ג"כ קושיא זו, ול"ל כיון דעיקר קפידת שיחזור הואיל וכו' דבר חדש חללו על כן שייך פן ימות במלחמה ואיך תחר יאכלנו כמו בבית שלא חנכו וחילל דכתב רתמנא הוא חורחא דמלתא כיון שהוא דבר חדש שלא חלל מפירותיו עדיין ודאי לא הגיע לחילול, אבל אין קפידא בדבר הלך חילול או לא, ולסימנא בעלמא נקטי', ע"כ כתב לא חיללו לזה ולא לאחר דהקפידא תלוי בדבר הלך חילול, כן ל"ל לפי"ה הכ"מ בשיטת הרמב"ם, ולשיטת מוהר"ם חלשיך ל"ל עכ"פ דהו"מ לפרש כן, אבל באמת מפרשין הרכבה דחיסור כפשטי' שהוא כללים, והרכבה דהיתר דחוזר היינו במידי דבשי חילול עכ"פ :

ולפ"ז

א"ש דאמתניתן לא הו"מ ל"ל בלא שקלי וטרי' דלעיל האי הרכבה ה"ד דהו"מ לפרש ילדה בזקניה ואע"ג דבטלה וא"ל חילול אפ"ה חוזר כיון דלא ידעינן עדיין ממיטוטא דלא חללו, אבל עכשיו דממעטינן מולא חיללו לזה ולא לאחר וממעטינן אפילו הרכבה דחיסור מוכח ממילא דמידי דלא בעי חילול ודאי אינו חוזר, דאם הי' מקום לומר דחוזר אפילו במידי דלא בעי חילול משום דחילול לסימנא נקטי' יותר הו"ל למעוטי ממיטוטא דחיללו להורות דבשי דוקא חילול ומכ"ל למעט הרכבה דחיסורא חללא מוכח דזהו סברא חילונה אפילו בלא מיטוטא דחיללו

ע"ש הקשה שפיר ממתניתן, כן כ"ל בפין :
והנה מה שכתבתי לעיל דהיכא דאין על הלילין רק מה שהרכיב הוי מלתא דפשיטא דחינו בגדר מרכיב, כדי ליישב הקושיא הראשונה דלא מקשה מהרכבה דחיסורא, הוי נ"ל להביא ראיה לזה מירושלמי דמקשה על הרכבה דהיתר ה"ד תי מין בשא"מ פירות עבירה הן, אי כשהרכיב חילין מחלל בהלילין סרק מין צמינו נוטע בבתחילה הן, חלה חנן קיימין שהרכיב תחנה שחורה ע"ג לצינה עכ"ל ירושלמי, ולכאורה ירושלמי תמוה, מאי קאמר ע"ג חילין סרק מין צמינו, חדא האך מקרי זה מין צמינו, ועוד קשה דהא הוי ג"כ פירות עבירה דחיסור להרכיב חילין מחלל ע"ג חילין סרק, ועי' בפני משה מפר' ירושלמי שכתב לפרש חילין סרק היינו כ"ז שלא נפדו דהפירות חסורין והוי כמו ילדה בילדה, ופי' דחוק הוא דלזה יקרא חילין סרק, גם לשון נוטע בתחילה הוא דחוק דקאי על עיקר הנטיעה לפי"ה הפ"מ, ופשטן של הדברים משמע דקאי על ההרכבה, ולענ"ד ה' נ"ל דחילין סרק היינו שאינו עושה פירות וכמ"ש התשב"י בשורש סרק, אחד הריקים מתרגמינן חד מן סריקיא דסרק הוא ענין ריקות, וממילא שייך זה השם לחילין שאין בו ענפים שניטלו הענפי' כולם ואינו מוליא פירות עד שיגדלו ענפים לזה מרכיב ענפים שיגדל מהר, וקושיית ירושלמי לנוטע בבתחילה היא כיון דזהו תיקון החילין ובלעדי ההרכבה לא הי' מגדל פירות כלל ע"כ אין זה חידוש כלל שיחזור בשביל ההרכבה, דבשלמא אם עיקר החילין עושה פירות ס"ד דלא יחזור בשביל ההרכבה דהוי רק טפל לגבי החילין אבל אם החילין אינו עושה פירות הוי נוטע בבתחילה, וזה ראייה למ"ש לעיל דקושיית הגמ' דע"כ היכא ענפים בילדה דלולי זאת הוי נוטע בתחילה ופשיטא דחוזר, וע"כ הקשה שפיר ת"ל משום ילדה הראשונה, אבל בהרכבה חיסור שפיר הו"מ לאוקמי שקלץ כל הענפים הראשונים או שלא הי' בו עדיין ענפים ואפ"ה אינו חוזר משום הרכבה חיסור וכמ"ש לעיל, והנה מתירוצ' ירושלמי דמשי בהרכיב תאנים שחורות ע"ג לצינות יקשה קושיית הגמ' ת"ל משום ילדה ואי בזקניה הא בטלה, ולכאורה הוי נ"ל להביא מזה סיוע לדברי הגאון ה"ל דבחינו מינו לא בטלה וי"ל דהירושלמי ס"ל דאפילו מידי דלא הוי כללים רק שמשונה במראה אמרינן דלא בטלה, אך מתלמודן מוכח דבטלה עכ"פ במין אחד, דאל"כ הו"ל לאוקמי הכי ולא הוי לריך לאוקמי בלסייג .

שוב

ראיתי שהגאון ה"ל הביא זה הירושלמי בתשובה שניה וכחצ' רא"י זו מירושלמי דבמינים מחולקים לא אמרינן דבטלה, ואע"ג דמתלמודן מוכח דבמינו בטלה אפי' שחורות ולצינות מ"מ יש ראיה מזה דמלינן למימר דבמין אחר לגמרי אף להתמודן לא אמרינן דבטלה ובפירוש ירושלמי דחילין סרק כתב פירוש מחודש ד"ל בחילין מאותו מין רק שאינו עושה פירות עפ"י פירש"י דפרק מקום שנהנו מרכיבים דקלים חילין זכר ע"ג נקיבה דנקיבה אינה עושה פירות, רק בפירוש הקושיא נוטע בתחילה כתב שהוא עפ"י דעת ר"ל דסובר במרכיב ע"ג חילין סרק מוכיח משעת הרכבה וע"כ מקרי נוטע בתחילה, ואע"ג דר"י פליג עלי' דמיונן מתחילה נטיעה החילין סרק, מ"מ מקשה הירושלמי דלח נוחא ל"י לומר דר"ח פליג על ר"ל והוא דחוק לענ"ד דשהם ירושלמי יקשה על ר"ח אליבא דר"ל, וגם מתלמודן יהי' מוכח בפשיטות כר"ל דלא מוקי לה כה"ג, ולפמ"ש א"ש, דקושיית ירושלמי אף לר"י דעכ"פ לענין חזרה מעורכי מלחמה הוי נוטע בבתחילה

כיון שזהו תיקון של כל האילן, ועי' תויו"ט פ' מקום שנהגו
הסכים לפי הערוך בפירות דקל נקבה דודאי עושה
פירות רק שהפירות אינם מתקיימים, ולפי' הערוך
הכל' אין לפרש בהירושלמי רק כמה שכתבתי שהוא ריק
מהענפים וע"כ נקרא סרק מלשון ריקות שאינו עושה
פירות :

ועל מ"ש הגאון הג"ל להסתייע מדברי הירושלמי דמין
בשח"מ לא בטל מתו' הירושלמי שחורות ע"ג
לבינות, ולענ"ד הדרכה נראה מירושלמי מוכח דחפ"י מין
בשח"מ לגמרי בטלה, דהא ר"מ ס"ל חפ"י חילן מחלל
בחילן סרק בטל ומונין משעת נטיע' החילן סרק הזה הוידאי
מין בשח"מ, ואף ר"ל דפליג היינו משום דלחו בת ערלה
היא, וע"כ הוי נטע בתחילה מה שהרכיב לתוכו חילן
מחלל משמע להדיא דבחילן מחלל חף דהוי מין בשח"מ
בטל שפיר, שוב ראיתי בתשובה הג"ל (דף ע"ח ד"ה אך)
שהוא בעלמו כתב רא"י זו דחפ"י מין בשח"מ בטל רק
דכתב דיש לחלק דחפ"י מקרי אתרוג דעיקר גידולו הוא
מענף שלו, עכ"פ נסתר פירושו בתשובה השניה להירושלמי
בשחורות ע"ג לבינות דהתם לא מיירי רק לענין ערלה
ולענין פירוש הירושלמי לענ"ד נראה ד"ל בפשוטו דהא
רש"י בסוטה מפרש ג"כ ענין הרכבה הוא פירות גסין ע"ג
דקין ול"ל מה צבי רש"י, וע"כ משום דלכאורה ענין
ההרכבה נראה שהוא פועל ריק רק במין בשח"מ וזהו
הרכבה דחיסור, אבל במין במינו אין ההרכבה לתועלת
כלל, דכלל זה הוי ג"כ גדילים פירות בחילן, ע"כ מפרש
רש"י ענין ההרכבה, וזהו הגרסה ג"כ בפשיטות כונת הירושלמי
שהקשה על הרכבה דהיתר היכא משכחת לה, ח"י בשח"מ
פירות עבירה וא"י בחילן סרק לפי מה שפירשתי שנתרוקן
מפירותיו נטע' כשהחילה הוא כיון שזה הוא תיקון החילן
וע"כ פ"י בשחורות ע"ג לבינות, י"ל שעושה כן כדי שיגדלו
שחורות שרולה יותר בהם, ולענין דבטלה י"ל בפשוטו, גס
להירושלמי דמיירי שנטעה ראשונה לסייג כמו דמוקי בגמ'
רק דקשה דהוי ל"י לחמלובי ולמה ל"י ההרכבה, ע"כ ת"י
בשחורות ע"ג לבינות, וסברת הגמ' דשח"מ לסייג האיל
דבת חמלובי חיתה להדיא בירושלמי פ"ק דערלה, ומוכח
ל"י ממתני' דחפ"י חילון לסייג ופנימי למחלל, ע"כ אין זה
סברא מחודשת להירושלמי כלל ולא הולך להבואו, גס
הגאון בעל פ"מ מפרש הירושלמי שכתב דהירושלמי ל"ל ילדה
שסכפה בזקניה בטלה, תמי' לי מהאי דחילן סרק
שכתבתי :

עוד ראיתי בדברי הגאון המחבר הג"ל שילא לדון בדבר
חדש דחף להפוסלים מורכב י"ל דהיינו דוקא
הפרי היולא מן היחור של אתרוג המורכב בלימו"א, אבל
אם לאחר שהרכיב יחור אתרוג בלימו"א וחפ"י חתך היחור
ונטעה בארץ ל"מ אותו היחור עלמג אע"ג שנתעבה עלמה
שה' מקד', מ"מ נראה דלא ילא בזה מתורת חילן אתרוג הלל
חפ"י חותן יחורים שניתוספו אח"כ על היחור הראשון וחתך
אח"כ היחורים ונטעם בארץ, י"ל דהיחורים לא קבלו שום
שינוי ותורת אתרוג עליהם, וכתב רא"י לזה מהיסי בן
עקבי' דאמר חסור לרכוב על הפרידה מק"ו הביאו הרא"ש
ולמה לא אמר חסי דינו בהרכבת חילן שהוא נטע קודם
דחסור לנטוע יחור מהמורכב, ח"ו מוכח דיחור אינו קונה
שם חדש, ואע"ג דבירושלמי חיתה להדיא דיש יחורים
שהנטוע מהם הוא פרי חדש לגמרי וזה ודאי חסור להרכיב
חליצה דחסי, וקשה למה לא אמר חסי דינו בהרכבת
חילן, על זה י"ל דהוי מיעוטא ולא שכוח, ע"כ לא נקטו
כיון דלא הוי ברוב חילנות, וע"כ אתרוג דחזין שמוילא פרי

כא

למינהו ותמונת אתרוג עליו לא נתבטל ממנו שם הראשון
כלל ותורת אתרוג עליו, והנה הירושלמי יראה דתירולו דחוק
מכמה מיני חילנות חשוב בירושלמי שיחור המורכב מוילא
פרי אחר, וקשה למה לא אמר הירושלמי דלחסי חסור
לנטוע :

ולענ"ד נראה דאין רא"י כלל מהאי דחסי, דהא
חסי יליף ק"ו מחללי בגדים שמוחר ללבוש
זה ע"ג זה ואפ"ה בחיבור ממש חסור מכ"ש כללי בהמה
דחסור בשניהם יחד, ולכאורה לריך להבין למה לא יליף
חסי בקילור מחללי בהמה נופי' מה שני מינים שכל אחד
מופרש בעלמו הוי כללים מכ"ש אם התערובות הוא לגמרי
כגון פרידה שיעקר הווייתו הוא שני מינים, אך בחמת זה
ליתא, דיותר מסתבר לחסור מה שניכר שהוא שני מינים
מלחסור לאחר שנתהווה דבר אחד לגמרי, וכ"כ הלבוש
(ססי' רל"ה) דמש"ה מותר ליטול יחור ממורכב לנטע
במקום אחר משום שאינו ניכר שהוא שני מינים, וע"כ
הולך חסי ללמוד ק"ו מחללי בגדים, דכללי בגדים מותר
ללבוש ע"ז, ומכ"ש לפי מה דקיי"ל חפ"י חס דבר אחר
מחברן בחמלע חס אינו קושר שני ראשין יחד מותר כדאי'
ביו"ד (סי' ט' סעי' ה') ע"כ חזינן דחיבור קל אינו חסור
בכללי בגדים ואפ"ה חס נעשה דבר אחד לגמרי שעשה בגד
מלמדופשטים חסור, מכ"ש כללי בהמה ל"מ לשיטת רבינו
אפרים דהוכיח מזה דכללי בהמה חסורים בלא קשירה כגון
רוכב סוס ומנהיג כלב בחבל, וע"כ ודאי דהוי חסור
מחללי בגדים וילפינן בק"ו דחפ"י חיבור קל יחי' חסור
כמו בכללי בגדים חף שאין הכללים ניכר, ואף לפמ"ש
הרא"ש סוף הלכות כללים דצבי דוקא קשורין יחד ואפ"ה
יליף חסי בק"ו [ע"כ היינו משום דאין הקשירה בשני מינים]
וקשה לכאורה הא בקשירה חף בכללי בגדים חסור,
אך זה ליתא, דמה דחסור בכללי בגדים היינו שקושר
הלמד והפשטים יחד, אבל הקשירה בכללי בהמה אינו
רק לחבר השני מינים שיהי' להם קלת התחברות, אבל
המינים בעלמם אינם קשורים יחד והוי רק כמו סרט
בחמלע דמותר בכללי בגדים בלא קשירת הלמד והפשטין
בעלמם, ובכללי בהמה חסור בזה, וע"כ מוכח דכללי
בהמה חסור בזה מכללי בגדים וע"כ יליף בק"ו לחסור
בנעשה מין אחד לגמרי, ולריך להסביר מ"ש הרא"ש
לדחות הק"ו דחף בכללי בהמה חס דף אחד מונח על
סור וחמור מותר ליטע עליו, ולפמ"ש עדיין קשה דחילף
מקשירה בחמלע דמותר בכללי בגדים כיון שאינו קושר
המינים בעלמם רק ע"י דבר אחר ואפ"ה חסור בכללי
בהמה [ול"ע קלת] ול"ל דכוונת הרא"ש כיון דאשכחן לד
חיבור דמותר חף בכללי בהמה, ממילא דהא דחסור ע"י
חיבור קשירה ע"י דבר אחר, כיון דכל אחד מכריח
את חבירו להטותו חלוף אפשר דעדיף מחיבור קשירה של
כללי בגדים ע"י ד"א, ועדיין ל"ע קלת :

עכ"פ בפשוטו מוכח דחסי יליף בק"ו כיון דאשכחן
בכללי בהמה חסור מה דמותר בכללי בגדים
וע"כ יליף דחפ"י מה שנעשה כבר מין אחד חסור כמו
בפרידה, ודבר זה אין מקום ללמוד להרכבת חילן דעיקר
חיסורו הוא מה שמרכיב מין בשח"מ ולומחים יחד, והרכבה
זו ודאי דהוי כמו קשירה למד ופשטים יחד ועדיף מיני'
כיון שמתחלים יחד ונעשים חיבור בתולדה, אבל עכ"פ
ניכר כל אחד בפ"ע, וע"כ אין מקום ללמוד בק"ו לחסור
מה שנעשה כבר גוף אחד ואינו ניכר שהוא שני מינים
ד"ל דזה עדיף כסדרת הלבוש, ומכללי בגדים אין כאן ק"ו
ודוק :

סימן

סימן לח

שבזה סבירא לי' להרמז"ס הרמז"ן , דבג"ע אפילו להנחת
עלמן יהרג ועל יעבור , ואפ"ה כתב דהטעם הוא משום
ח"ה וקשה מנ"ל הא :

ועוד קשה בדברי הרמז"ס שכי , כדרך שחמרו
בחונסין , כך חמרו בחולאים פי' עונשין אותו
עונש הראוי לו , וקשה מנ"ל להרמז"ס לחלק בין חונסין
לחולאים , וראיתי בספר מעשה רוקח כי דהטעם דבחולאים
אין הדבר ברור שיבא לידי סכנה , אף אם הרופאים
אומרים שבדאי ימות , משא"כ ע"י חונס הסכנה גלוי
וידועה משא"כ בחולה אפילו גוסס , וסיים שהוא פשוט
וכן ראיתי להפ"ח , ולענ"ד דברים אלו תמוהין ומרפסין
חיגרא , כיון דבכל איסורין סמכין על הרופאים , מה"ת
לא יקרא מסוכן , צפרט גוסס שרוב גוססין למיתה ואין לך
חונס גדול מזה , והוא פלא בעיני שילאו דברים אלו
מהפ"ח :

עוד קשה קשיית הרמ"ך שהביא הכ"מ על הרמז"ס
שפסק , דבעי דוקא חייב מיתה כשבע בן צברי
כיון דמשים מאי חזית דדמא דידך סומק טפי הוא דחמרי
יהרג ואל יעבור , והתם ל"ש כיון דס"ס חבירו נהרג ג"כ
ועיין בלח"מ שהחזיק הקיטא על הרמז"ס והניח בל"ע ,
גם על עיקר הפסק שפסק הרמז"ס דבעי דוקא חייב
מיתה כשבע בן צברי , והוא כר"ל צירושלמי ודלא כר"י
תמה הכ"מ , מדוע לא פסק כר' יוחנן נגד ר"ל כמו בכל
דוכתין , ותי' הכ"מ שכי' דהואיל שהוא ספק נפשות פסק
לחומרא , הוא תמוה מאד דהא הוי חומרא דחתי לדי קולא
לענין אותן חנשי' שלריכין ליהרג ע"י , ותו למה בכל דוכתין
פסקין כר"י נגד ר"ל לכל הענינים , וכן ראיתי מי
שהקשה בן :

ואשר חנשי' אחזה לייסד דברי רבינו הגדול , ראשון
הא דכתב דהטעם הוא משום ח"ה ולענ"ד
מסוגיא דמס' ע"ז (דף נ"ד) דאמאי דמשי התם , כגון
שאנסוהו נכרים והסתחוהו לבהמתו , מתקיף לה ר' זירא
חונס רחמנא פטרי , דכתיב ולגעה לא תעשה דבר ,
אמר רבא הכל הי' בכלל כו' , הא כילד הא בלגעה הא
בפרהסי , ועיי"ש בתוס' דהעילה מדבריהם דחונס לא
הוי שום דבר וע"כלא נאסרה הבהמה , דהרי פטרו הכתוב
מעונש אם עבר בחונס , ורבא שני דדוקא חונס בלגעה
ילא לגמרי ואין בו רק עשה דואהבת , אבל חונס דפרהסי
הדרינן לכללא בין לענין אזהרה ובין לענין עונש , וע"כ
אפילו נאנס נאסרה הבהמה , כן פירשו תוס' צ"ס הר"מ
מקולי בעל הסמ"ג כדי לקיים פסק השאלות וכל הפוסקי
דאף רבא"ל יהרג ועל יעבור , והגה גרסה מבוחר דר"ז
הוי ס"ל דחונס דפטרי' רחמנא דלא מקרי מעשה כלל
דפועל ע"י חונס לא הוי פועל כלל , וע"כ הוי ס"ל דחפי'
געבד ל"ה לאסור הבהמה , ורבא שני הכל הי' בכלל כו'
רק מוחיבהם ילא חונס , וע"כ לא תחלו דחתי לפרהסי
הדרינן לכללא לגמרי , והנה לפי' הסמ"ג ה"ל מוכח
דהרמז"ס פסק בזה דלא כרבא , דלרבא חונס דפרהסי
הדרינן לכללא לגמרי דחייב מיתה , והרמז"ס פסק להדיא
דאין עונשין אותו , ואפי' אם גרטה לדחוק דס"ל כמ"ש תוס'
ר"פ הבא על יבמתו , וכן משמע בתוס' כאן ד"ה מתקיף
דאף לרבא פטור ממיתה רק דאפ"ה הוי געבד , מ"מ
לרבא אין ראית הרמז"ס שהביא מדמיעט רחמנא הדיא
ולא חונס ראיה , דלמא בפרהסי' דהדרינן לכללא גרע
א"ו דהרמז"ס לא ס"ל כהירוצו דרבא :

ויש ראיה לזה מדדחי רב אחי שיעתא דרבא עיי"ש
וכן מדמשי' אח"כ בשעשה בו מעשה , מוכח
ללא

שלחו לי' לחבוב דשמואל , כפאו ואכל מלה ילא
אמר רבה זאת חומרת התוקע לשיר ילא
פשיטא מהו דתימא התם אכול מלה אמר רחמנא והא אכל
(ר"ה פ' ראוהו ב"ד דף כ"ח ע"א) ופי' רש"י דקיי"ל
המתעסק בחלצים ועריות חייב שכן נהנה , הלכך לאו
מתעסק הוא , אבל הכא זכרון תרועה כתיב עיי"ש , וכתב
הר"ן צ"ס הר"ה , דמיירי דוקא שידע שזה מלה , והיום
פסח , דאל"כ ודאי לא ילא , וראיה לזה מדנקט כפאו
ואכל מלה , ולא נקט חד מהנך גווי עיי"ש , והב"י צ"ח
(סי' תע"ה) כתב צ"ס הר"י דמיירי דוקא שלא ידע שזה
מלה , דאל"כ הוי כמתכוון שלא ללאת עיי"ש , וקשי' לדיו'
קשיית הר"ן למה לא נקט חד מהנך גווי :

ולבאורה נראה ראיה לשיטת ר"י , מדאמר רבה
זאת חומרת התוקע לשיר ילא , וקשה
למה לא נקט זאת חומרת כפאו לתקוע שופר ילא , דומי'
למה דשלחו לחבוב דשמואל , ולמה נקט מלתא אחריתי ,
אך לשיטת הר"י א"ש , דבשלמא כפאו ואכל מלה הוי אורחא
דמלתא , שהפריסיים כפאו אותו לחיל חמץ , הוהיל דמיירי
שהיה סבור שהוא חמץ , ע"כ רלו לכופו להעבירו ע"ד ,
אבל כפאו לתקוע שופר אין דרך לכפאו , דמאי כ"מ
להפריסיים בכך , גם י"ל דמסתמא יודע מענין היום ,
רק דבמלה שייך לומר שסובר שהוא חמץ , אבל בשופר אין
מקום לטעות , וכיון שידע שהיום ר"ה , וזהו שופר
ואינו רולה לתקוע , הוי נתכוון שלא ללאת כמ"ש הר"י ,
וע"כ הולך למנקט התוקע לשיר , ולשיטת הר"ה קשי'
למה לא נקט כפאו לתקוע שיפר , וי"ל בדוחק :

אמנם נראה לי דלדינא יש מקום ספק בכפאו לתקוע
שופר אם ילא , אף למ"ד מלות א"ל כוונה
כאשר אבאר , הנה הרמז"ס כי דלריך בשופר כוונה
(פ"ה מהלכות שופר ה"ד) והקשה הרב המגיד למה פסק
הרמז"ס כפאו ואכל מלה ילא , ותי' בשופר שאני הוהיל
ובשמיעה חלי' מלתא לא הוי מעשה כלל , ע"כ בלא
כוונה אינו כלום , ותמה הלח"מ למה אינו מחלק חילוק
הנאמר בגמ' , התם אכול מלה אמר רחמנא וכפי' רש"י
הרי נהנה , וכי' ליישב שלא הי' בגרסת ה"מ , המהו
דתימא הנאמר בגמ' דידן , ולפענ"ד נראה להיכיח לשיטת
הרמז"ס דבכפאו לאכול מלה לא מהני מה שנהנה , דהנה
הרמז"ס (פ"ה מה' יסודי התורה) כתב באותן שגאמר
יהרג ואל יעבור אפילו בלגעה , אם לא עשה בן רק שעבר
ה"ז חילל ד' ואם הי' ברבים הוי ח"ה ברבים ועבר ענמ"ע
נקדשתי , וסיים צ"ס הרמז"ס , ואעפ"כ מפני שעבר בחונס
אין מלקין אותו וכי' ונאמר ולגעה לא תעשה דבר ,
נראה מדברי הרמז"ס דהא דאמרין יהרג ואל יעבור
היינו טעמא דבאותן עבירות החמירה התורה לפיות
נידון משום ח"ה אפילו בלגעה , וכ"כ צ"ס המלות חלק
הלאוין (סי' ס"ג) עיי"ש :

וקשה מנ"ל להרמז"ס הא , דלמא עיקר הטעם
הוא מחמת חומרא איסורן , וכן כ' הרמז"ן
צ"ס מלחמות ד' מס' סנהדרין ס"פ בן סורר , דהטעם
הוא משום חומרא איסורן , ולא משום ח"ה , ומש"ה אפילו
להנחת עלמן אסור , וע"כ השיג על הצעה"מ במאי דס"ל
להנחת עלמן אפילו בגילוי עריות שרי , והיותר קשה

דל"ס כ"ל כתי' רבנא , * וכיון דס"ל כר"ז ולדידי' חפ"י
נעבד לא הוי דע"י חונס לא
מקרי פעולה כלל ואפילו
ממתעסק בחלצים ועריות י"ל
דחונס גרע , וע"כ הוי ס"ל
להרמב"ם , דהא דחייב רחמני
בשלש עבירות ע"כ דהוי מלוי
מיוחדת משום לא תחללו ,
ולא משום דנימא דטעמא
משום חומר חסורן כיון דע"י
חונס לא מקרי פעולה כלל ,

וע"י בסנהדרין (דף ע"ד ע"ב) חבשי' להו כו' עיי"ש
ובפירש"י וע"כ היינו לנעל מוכח דהטעם משום ק"ה :
ומההיא סוגיא דסנהדרין י"ט רח"ה לדברינו ,
דתוס' הקדושם מאי קמבעי' לי' הא וחי
בהם לא נאמר להם כלל , ותירונו דמלך הסברה הוא
אמר' שחינו מחוייב , רק הא דכתב רחמנא וחי בהם ,
כי היכא דלא נילף מרולא ונערה המאורסה עיי"ש וע"י
במורה"ש שפי' דהא ר"י ס"ל בנערה המאורסה דילפינן
מרולא , והנה מתוס' ע"ז (דף כ"ז ע"ב ד"ה יכלל) מוכח
לדידי' דלרי' ישמעאל אין חילוק , ובלנעל בכולן יעבור ואל
יהרג , גם קשה לי ס"ד דר"י ס"ל בעריות יהרג ואל
יעבור מאי קאמר שם מנין שאלו כו' למא לא ילף מרולא
לחיות יהרג ואל"י כיון שהוא חמור מכל עבירות שבתורה
[כמו דילף ר"ם לעיל באותו סוגיא דעתן להלינו בגפשו
רק לדידן ס"ל אין עונשין מן הדין] , וכמ"ש הרמב"ם
דילפינן דחונס פטור , וא"כ דלמא וחי בהם לא קאי על
שני עבירות ולא על החמורה שכל המודה כו' , כמו שלא
קאי על עריות , אלא נימא דר"י סבירא לי' בעריות יהרג
ות"י :

גם קשה כיון דר' ישמעאל גופי' יליף דפקוח נפש דוחה
שבת מרליחה מואס במחתרת ימלא הגב (מס'
יומא דף פ"ה) א"כ מנ"ל למילף מוחי בהם , כיון דחמור'
מרולא דהוי בסקילה ורולא בסייף , ויהרג ועל יעבור ע"כ
לא הוי בגדר עונשין , דאל"כ הדרא קושי' תוס' לדוכתי'
למ"ל וחי בהם כו' עיי"ש הטב :

עוד תמוה עפ"י פסק הרמב"ם (פ"י מה' מלכים
ה"ב) וכ' הכ"מ דהרמב"ם ה' גורם בגירסת
התוס' ואם איתא לימא לי' הא בלנעל הא בפרהסי' ,
ואינו מוזן לכאורה , דהר"ן בחי' סנהדרין (דף ע"ה ע"א)
ד"ה ואם איתא , הקשה היאך הותר לנעמן אפילו בלנעל
ותי' בשם הרמב"ן דכי אמרי' אפילו בלנע' היינו למי שנאמר
ואהבת את ד' אלהיך כו' עיי"ש , והנה לפי"מ שכי' הרמב"ם
דאף בלנעל עובר משום לא תחללו הדרא קושיית הר"ן
לדוכתי' הא אין חילוק בין לנעל לפרהסי' :

עוד קשה על הרמב"ם בסי' המלות (עשה ט')
שהביא מ"ע של ונקדשתי למלוא בפי"ע ורח"ה
ממאי דאמר חב"י ת"ש כו' ואם איתא תמני' הוי , ח"ו
דהוי מלוא בפי"ע , וקשה הא רבא אינהו וכל אבירייהו
וא"כ לרבא י"ל דלא הוי מלוא בפי"ע , והנה אפשר לומר
כיון דאסקינן למפשט האבעי' דאינו מלוא , וקשה טעמא
מאי וע"כ משום דהוי מלוא בפי"ע דאלו הוי אביריה ה'י
להם להיות מלווין , אח"כ ראיתי במ"ל (פ"ט מהלכות
מלכים ה"ב) כי קושיא זו ות' כמו שכתבתי :

אמנם עדיין לא הונח לי , חדא דהא הר"ן כתב
בשם הירושלמי (מס' פסחים ר"פ כל שעה
ד"ה בכל מתרפאין) ח' הפוסקים דאפילו עליון סתם יהרג

וא"י משום אביריה , ח"כ הנאה הוי אביריה , ואפ"ה אינם
מלווים באיסור הנאה ויש כמה ראיות לזה , ות"י דהרי
על דינים מלווים , ואפ"ה כי הרמב"ם שחינו מוזהרים
רק להוסיף דיינים בכל פלך אצל על עיקרי הדרכים אינם
מלווים , ח"כ ה"ה י"ל דאינם מלווים על אביריה , אף
דמלווים על העיקר , והרי על שיתוף אינם מלווים כמ"ש
הפוסקים אף לדידן ודאי הוי אביריה :

ע"כ נראה ליישב כל זה , לפמ"ש לעיל דהרמב"ם ס"ל
כו' זירא דפועל חונס לא הוי פעולה כלל ,
ודבא תי' התם הכל ה' כו' כשפרט לך הכתוב וחי בהם
י"ל חונס כו' , דאפילו חונס הא כו' , ולכאורה הוא שפת
יתר כיון דכל כוונת רבא לומר דפרהסיא הדרינן לכללא
דהוי ממש , הו"ל לומר בקילור כיון דיהרג ואל"י הוי ממש
ודלא כס' ר' זירא , דהא סברת ר' זירא אינה פשוטה
ב"כ בקושי' התוס' , אע"כ דרבא הבין לפי סברת ר"ז
דבאונס לא הוי מעשה כלל ולא הוי בכלל הלאו לא כו' רק
משום ונקדשתי לר"ך למסור עלמו ע"כ קאמר רבא הכל
ה'י בכלל כו' ואדרבא וחי בהם אילטרין להחיר חונס
דלנעל , והדר כי רחמנא לא כו' הדרינן לכללא חונס
בפרהסיא דהוי ממש .

ואין לומר לר"ז למה לי וחי בהם , גם כל התנאים
דלריכס לימוד דפ"ל דוחה שבת , הא להחמורה
שבכולן שכל המודה כו' , הוי מלך הסברה , אף לפ"מ
שמחלק הרמב"ם דע"י חונס פטור בדיעבד אף היכא שהדין
ליהרג ולא לעבור , אפ"ה אלא עבר אינו נהרג , ובפרט
כתב אלא עבר עונשין אותו עונש הראוי לו , ע"כ דה"ט
דפועל ע"י חונס לא מקרי מעשה כלל , משא"כ בחולה שיש
בו סכנה דבשעת מעשה עושה הדבר ברלון שפיר הוי
מעשה , וכיון שהדין הוא שיהרג ואל"י ע"כ עונשין אותו
כיון דע"כ וחי בהם לא קאי על עריות דחונסין , ע"כ
ה"ה עריות בדרך רפואה דחמור מחונסין ודאי לא קאי
עלי' , וכיון דהוי מעשה הנעשה ברלון על כן עונשין
עליו :

ורפ"ן מיישב קשיית התוס' מאי שהקשו ת"ל וחי בהם
כו' , דס"ל דע"כ ל"ל וחי בהם לעבור ברלון
ללורך רפואה משא"כ ע"י חונס מיתה דודאי ניכר שהוא
עושה באונס , י"ל דנפקא לן מסברא , ואין שום אדם
לר"ך למסור עלמו , רק דמצעי' לי' כיון דשראל מלווה על
ק"ס דלמא ה"ה אחר ג"כ מלווה וע"ז קאמר חב"י ת"ש כו'
ואם איתא תמני' הויין , והנה לפ"מ דס"ל לרבא דפרהסי'
הדרי' לכללא והוי ממש ומקרי נעבד , אין רא"י ממאי דאמר
שבעה מלות כו' דפשיטא דהוי אביריה דגלי לן רחמנא דהוי
כמוה ממש , וע"כ דחי באמת רבא אינהו וכל אבירייהו
דכיון דהדרי' לכללא הוי ממש , וקאמר הגמ' מאי הוי עלה
ת"ש ח"ר אדא בר אבהו אמרי' כי רב כתב לדבר זה ואם
איתא לא לימא לי' , וי"ל שפיר בגירסת רש"י אלא איתא לא
לימא לי' , והיינו דרב אדא בר אבהו לשיטתו שם במס' ע"ז
דס"ל דלא כרבא , ושני התם כגון שניסך כו' משמע דלא
ס"ל כסברת רבא רק כר"ז דהתם , ולדידי' ל"ת לא הדרי'
לכללא , דלא הוי ממש רק משום מלות ק"ה , ושלא לעבור
על לא תחללו , ע"כ לר"ך למסור עלמו , ע"כ הוכיח שפיר
מנעמן דע"כ אינו מלווה , דאם איתא לא לימא לי' , וליכא
למימר הא בלנעל הא בפרהסי' , דס"ל לר"א ב"ה דבגוף
הדבר הוי הכל משום ל"ת כמ"ש הרמב"ם , וע"כ אין חילוק
בין לנעל לפרהסי' , ח"כ מוכח שפיר דאינו מלווה , רק
רבא שני הא בלנעל הא בפרהסי' , דרבא לשיטתו דס"ל
לא תחללו הדרי' לכללא לגמרי אפי' לעונש , ומחי בהם י"ל
חונס

אונס דלנעט לגמרי ולא נשאר רק עשה דואהבת, ע"כ
שפיר מלינן לחלק בין לנעט לפרהסיא :

ובזה מובן היטב, מה דהולך רבא לומר התם,
כשכתב וחי בהם ולא חונס הן מלאו הן מעינש
ולכאורה לתרץ קושיית ר"ז אין מהולך לכל זה רק דהו"ל
לומר דהיכא דיהרג וא"י הוי ממש, רק דהוי קשו' ל"י לפ"ז
דבממש חף בלנעט יהרג וא"י, אי נמי היכא דיהרג וא"י
הדרי' לכללא ה' מהרצוי להיות מלווה חף חלונס דלנעט
ותיקשי הא דנעמן, ע"כ הוכרח לומר כשכתב וחי בהם ולא
חונס דלנעט חפ'י מהלכו דל"ת רק משום עשה דואהבת
וע"כ אין מלווה עליו משא"כ מאי דהדרי' לכללא, ודאי
רצוי חף אחר להיות מוזהר עליו, וע"כ אהי שפיר פסק
הרמב"ם שפסק דהיבצעי' נפשט דס"ל בר"ז, וכמו דמשמע
מסתמא דגמרא דקאמר מאי הוי עלה, דמשמע דהוי
פשיטא גמורה, ולא לריכין לדחוקי דגרס ואס חיתא לימא
ל"י הא בלנעט, דלשון זה אינו מדוקדק רק דהא בלנעט
הוא לדחוי' הפשיטות רק חליצא דרבא, אבל לדין הפשיטות
במקומו, וזה נ"ל בעזה"י כפתור ופרח ליישב לשון דברי
רבא מאי דהולך לומר כשכתב וחי בהם ולא חונס
ודוק.

ולפ"ז מיושב שפיר קושיית המג"י צמ"ל, דהרמב"ם
הביא שפיר ראי' מהב"י דס"ל דק"ה הוי מלוה
צפ"ע, מדמקשה חס חיתא תמני' היין, ומרצא חין ראי'
דרבא לשיטת' דס"ל דהדרי' לכללא, קאמר שפיר דהוי
חצורה דהיינו חומר שהחמירה התורה בגוף הדבר לענוש
חפ'י חלונס, משא"כ לר"ז דחונס לא הוי רק משום ל"ת
ולא משום גוף החיסור ע"כ הוי שפיר מלוה צפ"ע, וכיון
דהרמב"ם פסק בר"ז בזה כדי לקיים המא' הוי עלה דקאמר
הגמ', וכן משמע בגמ' שס דר"א קאמר לא תימא כו'
משמע דלא ס"ל כרבא, וע"כ דחי סיעתא דרבא ע"כ
פסק הרמב"ם שפיר כהוכחת חב"י והוכיח דהוי מלוה
צפ"ע, גם י"ל דר"א ב"א חסיק ג"כ דו"ל הדרי' לכללא
והוי חצורה, רק דלא ס"ל לחלק בין לנעט לפרהסיא וע"כ
שפיר מוכיח מנעמן דאי הדרי' לכללא ח"כ לנעט הוי
חצורה וקשה לא לימא ל"י, ואין להקשות לפ"ז כיון
דפשיטותא דר"א ב"א לא הוי רק אי אמרינן דלא כרבא
וא"כ לא הוי חצורה והו"ל להוכיח מהוכחת חב"י דא"כ
תמני' הוי, דו"ל דעדיפא מיני' מיינ' ראי' מקרא, ועוד
כי יכי דלא נדחה דאפ"ה הוי חצורה, אבל חליצא
דאמת הדרינן לסברת חב"י, כיון דמרצא חין ראי'
דלדידי' צפרהסי' הוי ממש וע"כ קאמר שפיר דהוי חצורה
ואין להקשות דעדיפא הו"ל לומר דהוי ממש, דסוף סוף
כיון דנפקא מקרא דל"ת קאמר שפיר דהוי חצורה, ואין
לומר לרבא הדרי' קושיית התוס' לדוכתי' דאחר ליתחייב
חפ'י בלנעט, כיון דלרבא לנעט לא נפקא רק מוחי בהם
דו"ל כיון דעכ"פ מודה רבא לסברת ר"ז דלנעט דישתאל
לא הוי דבר, ולא הוי רק גילוי מלתא בעלמא למילף מינה
דחונס לא הוי מעשה וע"כ חף אחר אינו חייב למסור
עלמו, וכן מוכח לרבא ע"כ מנעמן, ודוק היטב :

ורפ"ז נראה לי ליישב מ"ש הרמב"ם דבג' עצירות
חפ'י להנחת עלמן יהרג וא"י, דלא כשיטת
הר"ז, ולכאורה לשיטת הרמב"ם דס"ל בג"ע הטעם משום
לא תחללו, ולא משום דהדרי' לחיסורא קמא ובר"ז, ע"כ
כיון דמשום ל"ת הו"ל למימר דהוי כמו שאר עצירות
צפרהסיא דהוי ג"כ משום ל"ת ומותרין להנחת עלמן,
ובשלמא לשיטת הרמב"ם דס"ל הטעם בג"ע משום חומר
שבהם חסורים מלך עלמותן חתי שפיר, אבל להרמב"ם

קשה, ומה שהוכיח הרמב"ם, ממי שהעלה לבו כו' דהוי
הנחת עלמן, לשיטת הרמב"ם לא מוכח מזה, דלרפואה
הוי משום חומר החיסור עלמו ולא משום ל"ת, ור"י
הרמב"ם ממדכי בשו"ט דלא כרע ולא השתחוה עיי"ש, י"ל
בשלמא שאר עצירות י"ל שפיר דחין כיונת המעצירו לשלוח
יד לכפור ולהכחיש העיקר, רק שרולה לעשות להנחת
עלמו, משא"כ שם ההגהה הו"ל כמה שמעצירו ע"ד קונו
וע"י צהר"ן (ר"פ כל פעה) שכתב כעין זה חפ'י בעריות
דל"ש הנחת עלמו כעין זה, כיון שהוא עושה דבר שהתורה
חסרה הנחה, וע"י בנימוקי יוסף מס' צ"ק (ס"פ הגזול
ומאכיל) ולא דמי להיכא שהאנס חנשו להנחת עלמו, ונ"ל
לפמ"ש הרמב"ם על הצעה"מ, מנעמן שה' חדוניו נשען
ע"י הא זה הוי ג"כ הנחת עלמו שלא ה' כוונת המלך
רק להיות נשען ע"י נעמן וזה הוי שפיר הנחת עלמו, וע"כ
הוכיח דהנחת עלמו חסור :

אמנם הר"ן בחידושי הקסא יותר כיון דאחר ודאי
חינו מלווה בלנעט, כמו דמשי הגמ' לפי
גירסת הא בלנעט הא צפרהסיא וצפרהסיא לא הוי רק
משום לא תחללו, והוי כמו שאר עצירות צפרהסיא דמותר
להנחת עלמו, ותירץ דזה לא שייך רק במי שיודעי' בו
שלוה חלונס ודאי לא ה' עישה זה, ואינו כושה רק מחמת
החונס, ע"כ בלהנחת עלמן ל"ש ל"ת, אבל בנעמן לא
ה' ידוע ושייך ל"ת חפ'י בהנחת עלמן, והנה לשיטת הרמב"ם
דס"ל דהיבצעי' נפשט ואע"ג דהתם הוי לנעט, ונ"ל כמו
שכתבתי לעיל, דלשיטת הרמב"ם חף בלנעט הוי משום
ח"ה צהחמורה שצטולן, וע"כ מוכח שפיר דאינו מלווה
ואי נמא דלהנחת עלמן חף בג"ע מותר הדרה קושיית
הר"ן לדוכתי', הא התם הוי להנחת עלמן, וליכא למימר
כתירוצ' הר"ן שלא ה' יודעי' ממעשה נעמן דהר"ן תירץ
שם שפיר על פרהסיא, אבל לשיטת הרמב"ם דפשיטין
מלנעט הדרה קושי' לדוכתי' נהי דגלי לן רחמנא דבג"ע
חפ'י בלנעט מלווים על ונקדשתו מ"מ הא התם הוי הנחת
עלמן ולנעט, ח"ו דבג"ע חפ'י בלהנחת עלמן חסור משום
ונקדשתו וע"י היטב * :

ורפ"ז נראה לי

הרמ"ך על הרמב"ם צמה
שפסק דביחדו להם אחד
צעי' דוקא שחייב מיתה
כשצ"ב כיון דצרונו
הטעם משום מאי חזית
והתם כיון שחס לא יתנו
לו יהיו כולם נהרגים
ל"ש מאי חזית, ונראה
דהתוספות כתבו דמס"ה
לריך וחי בהם כי היכא
דלא נילף מרולח ונערה
המאורסה ולכאורה קשה
מ"ש דהו"א דנילף מרולח
הא מרולח ודאי לא מלינו
למילף דכיון דלא שייך שם
להתיר משים פקוח נפש
דמאי חזית, רק מנערה
המאורסה הוי מלינו למילף
וגם קשה חס נאמר דלאו
דוקא כתבו מרולח, רק
הואיל דעיקר ילפותא בנערה המאורסה הוא מרולח, קשה
היך

הגה"ה

(*) מיהו עדיין י"ל כיון
דבהחמור שצטולן קפיד רחמנ'
על החילול חפ'י בלנעט י"ל
דשייך סברת הר"ן חפ'י בלנעט
ועיי"ש בחי' הר"ן דמ"מ חף
לשיטת הרמב"ם י"ל כמ"ש ודוק
ויותר נראה כיון דלשיטת
הרמב"ם קושיית הר"ן ליתא
דפרהסי' דנעמן לא הוי משום
ל"ת רק משום הדרה לכללא
ולעולם דהוי טעמא משום
החמורה שצטולן ושפיר י"ל
דהוי להנחת עלמן ואפ"ה
חסור ומוכח כהרמב"ם, דו"ל
להנחת עלמו לא עדיף מלנעט
דסוף סוף הוא ח"ה לעבור
על לוי כדמוכח מפשיטותא
דנעמן ודוק : ע"כ

הואיל דעיקר ילפותא בנערה המאורסה הוא מרולח, קשה

א"י מלינו למילק מעריות לשאר איסורים שבת וכדומה, הא
 במס' כריתות (דף ט"ז ע"ה) פריך ר"ע לר"א מה לגשו נדון
 שם בהן שתי אזהרות מש"כ בשבת, ור"כ אף לענין פקוח
 נפש מנ"ל למילק מעריות לשבת, ור"ע גופא הולך ללמוד
 לפ"נ שדוחה שבת במס' יומא (דף פ"ה) ועי' בכריתות
 (פ"ג משנה ט') השוחט חמשה זבחים בחוץ עיי' שם בהרע"ב
 דר"ש ס"ל דלא מלי למילק מותר שכן נהגה, ותו קשיא
 אי נימא דברולח הוא משום מאי חזית הא משנה שלימה
 שנינו סוף אוריות, האיש קודם לחשה להחיות, ור"כ יש
 לדון אם אומר האנס לאיש הרוג את האשה, וא"כ לא
 קטילגה לך, נימא דל"ש מאי חזית כיון דהאיש קודם
 להחיות :

ע"ב נראה לענ"ד כיון דנערה המאורסה אוקס לרולח
 ע"כ ה"ו צא ללמד ונמלא למד דילפינן רולח
 מנערה המאורסה, דכמו דנערה המאורסה דל"ש טעמא
 דמאי חזית ור"פ ה' אמרינן יו"ה, ה"ה ברולח אף היכא
 דל"ש טעמא דמאי חזית אפ"ה יכרז ור"י כגון באיש ואשה
 ובזה נכון מאוד הגירסא הר"ז צא ללמד, והבש"מ הקשה
 על גירסא זו ולמ"ש ח"ש, וכיון דזכינו לדין ברולח יכרז
 ור"י אפי' היכא דל"ש מאי חזית, כתבו התוס' שפיר דהו"ל
 לולק מרולח ונערה המאורסה, דמתרווייכו מלינן למילק
 מבייביהו ולא למפרך שכן נהגה או שיש שתי אזהרות, כנ"ל
 נכון ליישב דברי תוס' :

מעשה מיושב קושיית הרמ"ך הג"ל על הרמב"ם
 הג"ל דביחדו למה לריך להיות חייב מיתה
 כיון דל"ש מאי חזית, ולמ"ש ילפי' מרולח ונערה המאורסה
 אפי' היכא דל"ש מאי חזית, רק דלכאורה אם יחדו אחד
 מהן בדוקא הא הו' להגות עלמין ששוכחים אותו וכדומה
 אף לפ"מ שהוכחו שיטת הרמב"ם דבעצירות החמורות
 אפי' להגות עלמין חסור ח"ש :

ולפי מאי שכתבתי מיושב היטב, הא דכתב הרמב"ם
 (פ"ה מה' ח"ב) בד"ה באשה הנבעלת, אכל
 באיש חייב, לפי שהין קישוי אלא לדעת, וכתב הכ"מ דר"ה
 שאם אונסין אותו עד דיהיב דעתו מקרי אונס עיי' שם
 ובאמת לריך להבין טעם הרמב"ם מדוע לא יקרא אונס
 אף לפמ"ש בטעם הרמב"ם שמחלק בין אונס לרפואה
 דבאונס לא מקרי מעשה כלל ובארפואה מקרי רלון, לפ"ז
 י"ל ג"כ כיון דאין קישוי אלא לדעת, וכיון דהדין נותן
 להיות יכרז ור"י רק דאפ"ה פטור דיעבד משום דע"י
 אונס לא מקרי מעשה, מ"מ י"ל דהיינו דוקא היכא דהו'
 לגמרי ע"י אונס, משא"כ בקישוי כיון דאינו אלא לדעת
 שפיר מקרי מעשה, וע"כ אף דיעבד חייב, והו' כמו
 לרפואה דחייב אפי' דיעבד [ועי' מ"ש לקמן בענין תחלתה
 באונס עיי' שם] :

ובזה יש ליישב קולת דברי הגמ' י"י שכתב רח"י לפסק
 הרמב"ם דבעי' דוקא חייב מיתה מעובדה
 דידיו דעולה בר קישב (ועי' בט"ז יו"ד סי' קנ"ז) ולפמ"ש
 י"ל דלפי"מ הרמב"ם היכא דהדין הוא יעבור ור"י מקרי
 חובל בעלמין אם אינו רולס לעבור, [ועי' בלשון הרמב"ם
 נראה דטעמו הוא דס"ל דהו' אזהרה ואי בהם שהסור
 להביא עלמין לידי מיתה ועי' בת"ח] ח"כ קשה מאי קאמר
 אליהו נרש"ל וט' משנת חסידים כיון דהדין נותן להיות
 יעבור ור"י ח"כ אף רשאי ליהרגוהו, אף לפמ"ש הרמב"ם
 דבעי' דוקא חייב מיתה, והיינו מטעם שכתבתי ברולח
 אוקס לנערה המאורסה אפי' היכא דל"ש מאי חזית, וע"כ
 היכא דאינו חייב מיתה אפי' ביחדו, אינס רשאי למסור
 אפי' היכא דכולס נהרגים משום דהו' אזהרה דרליתא מה

שמוסרים אדם להריגה רק היכא דחייב מיתה, ועי' בב"ח
 שפי' דחייב מיתה היינו שהוא גרם שיעלילו עליו וכדומה
 וי"ל דה"ט שמוסרים למסור אותו שראו חכמים קלת טעם
 בדבר, הואיל והוא גרם, אכל עכ"פ לאו משנת חסידים
 הוא, משא"כ באינו חייב, ע"כ הטעם משום דלהגות עלמין
 אינו חייב למסור עלמו, ואינס רשאים להחמיר על עלמם
 כמ"ש הרמב"ם להדי', אכל לפי מ"ש הרמב"ם דבעי' דוקא
 חייב מיתה אתי שפיר, דכך אמרו חכמינו ז"ל, הואיל
 דחייב מיתה ילא מכלל שאר מקומות, דהדין הוא להיות
 יכרז ואל יעבור ור"פ ה' גילה אליהו ז"ל דלאו משנת חסידים
 היא ועי' היטב :

ולפי מה שכתבתי, יש למלא טעם למ"ש הרמב"ם
 דבעי' דוקא חייב מיתה והוא בר"ל דירושלמי ולא
 כר' יהודה, והב"ח בתשובה הביא התוספתא דהוי
 מחלוקת ר' יהודה ור' שמעון, דר"י ס"ל ג"כ כר' ירושלמי
 ולכאורה הוא פשוט דהלכה כר"י לגבי ר' שמעון וכר'
 יוחנן לגבי ר"ל :

ובזה יש לומר לפ"מ שהוכיח הבש"מ, דלהגות
 עלמין לא אמרינן יכרז ור"י, אפי' בגילוי עריות
 מחמת דקשה קושיית הגמ' והא אסתרג"ע הו' ותי' הרמב"ן
 דר"ל דאסתר פנוי' היתה ול"ל דרש"ה לבת לבית * ולפמ"ש
 הג"י דישראל הב"ע על הכנעני

הוי בכלל גילוי עריות, רק
 דכנעני הב"ע על הישראלית
 לא הו' בכלל זה וכתב הרמב"ן
 הטעם בישראל הב"ע על
 הכנענית משום דהולד כמותה
 עיי' במלחמות ס"פ בן סורר
 ולפי מ"ש תוס' סוף"ק דיבמוי
 (דף ט"ז ע"ב) לפי' רש"י הא
 דאמר ר"י אמר ר"א שם
 דחוששין לקי', מוכח דלר"י
 לפי מאי דאכא אמוראי
 אליב"ד דסברי כנעני ועבד
 כו' הולד ממזר, ה"ה בישראל הב"ע על הכנענית ועיי' שם
 במהרש"א שכי היכא לפירש"י עיי' שם, ולפ"ז לר' יוחנן הא
 דקיי"ל קנאי' פוגע' זו ע"כ דלאו משום דהולד כמותה, ולפ"ז
 נראה ודאי כשיטת רבינו אברהם הגדול במדרכי פ' החולץ
 דכמו דקנאים פוגעין זו ה"ה אם הו' להיפוך קנאים פוגעין
 בה, ולפ"ז הדרה הקושי' לדוכתי' מאסתר אף דהיתה פנוי'
 כיון דקנאים פוגעין הוי בכלל ג"ע והו"ל ליהרג ור"י,
 ומוכר לומר דהגות עלמין שאני אפי' בג"ע, וע"כ ס"ל
 לר"י שפיר דאפי' אינו חייב מיתה כיון דהו' להגות עלמין
 מותר למוסרו :

ומיושב ג"כ קושיית הב"ח מר' יהודה, דר"י ס"ל
 ג"כ כר"ע דאין קי' תופסין בחייבי לאוין
 וכמו דא"י ביבמות (דף מ"ז תוס' ד"ה נאמן) ור"כ לדידי'
 ג"כ אין חילוק בין בועל כנענית או נבעלת לכנעני עפ"י
 הסברה הנ"ל וע"כ מוכח לדידי' ג"כ דהגות עלמין שאני
 וע"כ ס"ל דאפי' אינו חייב מיתה מותר למסרו, כיון דמאי
 חזית ל"ש הואיל וכולן נהרגין, ומנערה המאורסה ליכא
 למילק, כיון דהוי הגות עלמין, משא"כ לדין דס"ל קי'
 תופסין בחייבי לאוין ואם צא על צד ישראל הולד כשר
 דולדה כמות שפיר מלינן לחלק בין אם הישראלית הבועל
 בין אם הישראלית הנבעלת, דישראלית הנבעלת לא הו'
 בכלל ג"ע כמ"ש הרמב"ן, ולא מוכח מאסתר דהגות עלמין
 שאני, דאדרבא מפשיטות הגמ' מוכח מנעמן דאף בהגות
 עלמין

עלמן חסור צג"ע, ע"כ פסק הרמב"ם שפיר לדין דבעי דוקא חייב מיתה כשזע בן זכרי ודלח כר"י ור' יוחנן דאינהו אזלי לשיטתייהו במה דס"ל דהולד ממזרועי היטב ועי' ברמב"ם ה' איסורי ביאה (פ' י"ב הל' ד' ה') דמשמע דלנע"ל לא הוי בכלל ג"ע אם ישראל הצועל וה"ה בישראל' הנבעלת חליצה דר' יוחנן, מ"מ הא חסור פרהסיא הו' ומוכח שפיר דלהנא' עלמן ל"א יורג ואל יעבור ודוק :

ורפמ"ש

נחא מאי דקשי' , לר' יוחנן דסבירא ליה אפ"י חינו חייב מיתה כשזע בן זכרי א"כ למה נקט הברייתא כשזע בן זכרי ולא סתמא יחדו להן אחד מהם ועיין בכ"מ סכ' מזה ראייה להרמב"ם , ודוחק לומר דמש"ה נקט כשז"ב דבעי דוקא שי"י הוא ג"כ בסכנה, לאפוקי אם אומרים תנו לנו אחד ממק"א, *

דאי הוי תני תנו לנו אחד מהם

פשיטא דהוי משמע שהוא ג"כ

הגה"ה

בסכנה, ואפשר לומר דמש"ה

נקט כשז"ב דר' יהודה יליף

לה מהתם כדליתא בתוספת'

ותנא אל העם בחכמה עי'

רש"י שם, וע"כ נקט כשזע

בן זכרי, אמנם לפמ"ש י"ל

דחא איכא לאשכוחי יחדו

אחד מהם, ולפולס אין כוונתן להנחת עלמן

להעבירו על ש"ד דהיינו שימסור אדם להריגה, ע"כ נקט

הברייתא כשזע בן זכרי דהתם יורג ה' שונא לשב"ב ואי

להנחת עלמן וה"ה הכא ביחדו בעי דוקא הנחת עלמן

וכמש"ל, משת"ל לדין דהנחת עלמן לא מהני צג"ע ע"כ

צעי דוקא חייב מיתה כשזע בן זכרי ממש :

ועפ"י

מאי דכתבינן לצאר שיטת הרמב"ם לחלק בין

ע"י חונס דפטור דיעבד האיל והוא ע"י

חונס לא מקרי מעשה כלל, משת"ל לרפואה כיון דרלטנו

עכשיו בכך, ע"כ חייב אפילו דיעבד, והא דפשיטא לן

דרק ישראל מלווה למסור עלמו, אבל אחר חינו מלווה

נראה דה"ט דע"י חונס לא מקרי מעשה כלל וכמ"ש, לפ"ז

י"ל דבלרפואה אין חילוק בין ישראל לאחר ואסור לשום

איש לעבור אפילו מחמת פקד"נ, ומדוקדק לשון הרמב"ם

(ה' מלכים פ"י ה"ב) עי"ש שדקדק לכתוב חונס חונס

דלרפואה חסור לו לעבור, דהא דמותר לרפואה לא הוי

מלד הסבירא רק מוחי בהם, וזה לישראל נאמר כקושיית

החוס', והא דנקט ר' ישמעאל יעבור בו' מוחי בהם

והתם ע"י חונס מיירי וקשה ממנ"פ, כיון דלא דרשינן

דרש חכ"ל על ואהבת בו' בכל נפשך אפילו בו', א"כ מלד

הסבירא מותר כיון דהוי חונס, די"ל דנקט ל' דלריד

לעבור דהוי מתחייב בנפשו ועי' בת"ח, גם י"ל לאפוקי

מדרשא דואהבת :

ולפ"ז

י"ל דאף דישראל מחויב למסור עלמו, ואחר

חינו מלווה, אבל אם האחר רוצה למסור עלמו

מותר, כיון דהא דישראל חינו רשאי למסור עלמו כשאינו

מחויב הוא משום שנאמר וחי בהם, וזה רק לדידי' נאמר

ומדוקדק לשון הרמב"ם סכ' אם חונס חונס, ולא כ' חייב

כמ"ש בישראל, ולפמ"ש נחא די"ל כיון דוחי בהם לא נאמר

כלל גבי, ע"כ רשאי להחמיר על עלמו :

ועיין

בפרשת דרכים (דרוש דרך מלוותך) שהאריך

באידך ה' אברהם חצינו ע"ה רשאי להחמיר

להימח עלמו להפיל לכבשן האש ולפמ"ש אחי שפיר ועי'

היטב :

ובזה

יש ליישב דברי המורחי ולהלילו מקושיית הפרשת

דרכים, דהמורחי הקשה על משה רבינו עליו השלום שאמר אמול ואלא סכנה לולד, וקשה מי התיר לו לעבור על מלות מילה משום סכנה כיון דוחי בהם לא נאמר רק לישראל, ותירץ דמוטב שיחלל שבת אחת כדי לקיים מצותו הרבה, ותמה אמ"ל צספרו פרשת דרכים, חדא דקושייתו חמו' דהא פשיטא לן בגמ' דאחר חינו מלווה למסור עלמו ורק ישראל מוזהר, גם תי' המורחי תמו', דא"כ למה לי וחי בהם, ולפימה דכתיבנא א"ש, דדוקא בחונס מותר לאחר משת"ל לרפואה חסור ע"כ הקשה שפיר מי התיר למשה לעבור, כיון דעשה ברלון מדעת עלמו וגם תירוצו נחא שבי דסבירא הוא, די"ל ודאי לעבור כשז ואל"ת הוא מלד הסבירא לעבור כדילקיים מלות הרבה, משת"ל לעבור בקים ועשה ס"ד דאף פעם אחת חינו רשאי לעבור בידיים כשציל שיקים מלות הרבה, דסוף סוף חסור לו לעבור בידיים ול"ד לשוא"ת, דאמר' מוטב שלא יעשה עכשיו המלווה ויעשה פעם אחרת, אבל לעבור בידיים הו"מ למימר דאין רשאי לעבור על המלווה כדי לקיי' פעם אחרת, דל"ש למרש"י עיבור פ"א כדי שלא' פעם אחרת, דאף אם ימסור עלמו ול"י פשיטא. שלא יעבור עוד, ע"כ לריד וחי בהם, אבל כשציל ציטול מ"ע שפיר מלינן למימר דהוי מלד הסבירא. כמו שכתב המורחי, כן נראה לפענ"ד נכון וברור :

ועפ"י

סברת המורחי ליישב קושיית הגאון מוהר"ם

זלל"ה צס-כסא דהרסנא (סי' ש"א) על הא

דס"ד למילף צריס מס' יצמות דמ"ע דיוס דוחה איסור

דערייות והקשה הגאון הג"ל הא מלינן למילף צק"ל דחי,

השתא ומה פקוח נפש שדוחה יצוס בלי ספק נדחה כשציל

ערייות, ערייות הדוחה פקוח נפש מכש"כ שדחה יצוס

ולפמ"ש המורחי הקנ"ח פריכא, די"ל לעולם דנילף משבת

שגדחית מפני עבודה, ה"ה ערייות ידחו מפני יצוס כדס"ד

התם בגמ', והא דיוס נדחה מפני פ"ל לא משום דעשה

דיוס הוא קל, דלשולס י"ל דעשה חמור, והא דפ"כ

דוחה חותו הוא כדי לקיים מלות אחרות הרבה וכס'

המורחי הג"ל, משת"ל ערייות שפיר נדחה מפני יצוס דיוס

לא שייך הסבירא הג"ל, ודוק היטב כיזה הוא ישוב נכון

וברור וצחנס הרעיש הרב הג"ל בקושי' זו :

אך

הא עדיין קשה, דמכל מקום איך מלינן למילף

משבת, הא איכא למפרך, מאי לערייות שהן

חמורים, שכן מחויב למסור עלמו ואל יעבור, וזה הוא

דרך פרכא, וכבר כתבתי ע"ז ישוב נכון במק"א בעה"י

ומה שגדחתי לזו ליישב מכל וכל :

דהנה

תוס' הקשו למס לא נילף מאשת אח דעשה

דיוס או שאר עשה דוחה ל"ת שיש צו כרת

ותירלו דהתם שאני דא"ל לקיים העשה בענין אחר עי"ש

ולכאורה דצריהם תמוהים דהא חיתא ציצמות (דף כ')

ע"ז) דחייבי לאוין חוללות ולא מתייבמות משום גזירה ביאה

ראשונה אטו ביאה שני', ובתבו תוס' מ"ש דכל יצוס

מותר אף ביאה שני', ותירלו כיון דהתם הוי צלי שום

דחי, וכיון דנשאה צהיתר, ע"כ אף ביאה שני' שריא

משת"ל איכא דהוי ע"י דחי' לא שריא רק ביאה ראשונה

לפ"ז מוכח צע"כ דגבי סתם יצוס לא ה' איסור אשת אח

צגדר דחי', דא"כ למה שרי' ביאה שני' כדדרשינן ולקחה

לו לאשה, ואל"כ מאי התחילו התוס' להקשות, ול"ל

דקושייתם הוי צחמת מנ"ל הא דביאה שני' חסורה איכא

דהוי צגדר דחיוי נימא דיוס עלמו הוי צגדר דחיוי ואפ"ה

המלווה ה'א כך, כיון שנשאה הרי ה'א כששתו ושרי' אף

ביאה שני', וממילא כל מקום דהוי צגדר דחיוי שרי' אף

ביאה

חמדת חלק א"ח

ח שלמה מה

צ"ח שני, ותי' דהכ"ח כיון דא"ח אלא בכך, והוי מלכותו
צדק ע"כ לא הוי צדק דיוחיו, ותו ח"ן לנו ראי' לומר
הכ"ח דאדחי דשרי' אף צ"ח שני' דמ"ל הא דמעי'ק
יבוס לא מלינו למינף, דשם שרי' לגמרי כתי' התוס', מש"כ
לפוס קושייתם דנימא דיבוס גופי' הוי דיוחיו צ"חמה, מוכח
דצ"ח מ' שרי' צ"ח שני', כן נראה מוכרח בכוונת
התוספות :-

והנה במס' יבמות בסוגי' דעלי' בתוס' (ד' הטעמא)
קשה ג"כ במ"ס דמדלל דרשינן עלי' להתירא
מוכח דבעלמא דחי וע"כ לא מלי למדרש עלי' להתירא
דלזהלא לריך קרא כיון דבעלמא דחי, וקשה דלמא לעולם
עלי' להתירא, ואין להקשות למ"ל קרא כיון דבעלמא
דחי, ד"ל דאחי לאשמעינן יבמה יבוא עלי' ולקחה לו
לאשה להתיר אף צ"ח שני' דלא מוכח מהא דדחי בעלמא
ואף דהי' אפשר לומר כיון דחוזר לגופי' תו לא קשה לן
דהוי לן למדרש עלי' להתיר מ"מ התוס' לא כתבו כן.

וריישב זה י"ל דע"כ לא כתבו התוס' דיבוס שחי
הואיל וא"ל בענין אחר, היינו דמזה לא
לא מלינן למילף דבעלמא דחי, ד"ל לעולם דלא דחי ויבוס
שחי, אבל ח"י דאמרינן דבעלמא דחי, מה"ת לנו לחדש
ולומר דיבוס טעם אחר, ודחי מסתבר לומר כיון דבעלמא
דחי, א"כ יבוס גופא ה"ו משום דהעשה דחי חיסור
אשת אח, ומהא דשרי' רחמנא צ"ח שני' מוכח צ"חמה
דאפי' היכא דלא שרי' רק ע"י דחי אפי' שרי' צ"ח שני'
ולפ"י תירלו תוס' שפיר כיון דס"ל בעלמא דחי תו לא
חילטריך עלי', דממילא ידעינן דצ"ח שני' שרי' מאשת אח
דעכשו דמלינו דעשה דוחה ל"ת שיש בה כרת דאמרינן
דס"ט דשרי' אשת אח במקום יבוס, רק כל כמה דלא ידעי'
דעשה דוחה ל"ת שיש בה כרת ח"ן לנו לחדש דבר זה
למילף מיבוס גופי', ד"ל ה"ט כיון דאחי אפשר בע"ל *

וכעין זה כתבו תוס' (דף ה' ע"ב) ד"ס כולה משעטנו במ"ס
לייטב קושייתם דלא אמרינן
שעטנו הוה מכללו ע"י ש, * ומסתבר לומר דהיינו
כי לפי דבריהם נראה דכל
כמה דמלינן למימר דהוי
מטעם עשה דוחה ל"ת לא
אמרינן הטעם משום דא"ל
בענין אחר וא"כ ג"מ ברור
ונכון :

מעשה מיושב הפרכא
הנ"ל מה לשבת

שכן ניתנה לדחות אלל פקוח
נפש, ד"ל ודאי חי לא ידעינן כלל דעשה דוחה ל"ת שיש
בה כרת אמרינן דה"ט דיבוס משום דמלותו צדק, כי
היכא דלא נחדש דין חדש דעשה דוחה ל"ת שיש בה כרת
אלל השתא דחזינן דאפי' שבת החמורה גרחת מפני מ"ע
ונאי דליכא למילף עריות מיני' דיש להקשות הפירכא הנ"ל
מ"מ ח"נו רחוק לומר דה"ט דיבוס דוחה לחיסור אשת אח
משום דעשה דוחה ל"ת שיש בה כרת אפי' גבי עריות, זה
ודאי קודם דלפ"י משבת לא ס"ד כלל דעשה לדחי ל"ת שיש
בה כרת, אבל עכשו ח"ן זה חידוש חס דוחה אף חיסור
עריות, ושפיר איכא למימר דנילף מאשת אח, ולומר
דה"ט משום דעשה דוחה ל"ת שיש בה כרת, ולא נאמר
משום דהוי מלותו צדק, ואבנו שכתבתי לעיל דמוכח מתוס'
דיותר מסתבר לומר הכי, רק כל כמה דלא ילפינן בשום
מקום דעשה דוחה ל"ת שיש בה כרת לא חסקינן חדעתין.

כלל דטעמא דיבוס משום דדחי ל"ת, אבל השתא שפיר
אמרינן כן ומוכח דאף בעריות דוחה עשה ל"ת כיון דח"ן
כאן ק"ו להיפוך כמ"ס, כן נ"ל לתרץ קושי' הכסא דהרסנא
שכתב שאלו חכמי ל"ל לייטב, והוא כפתור ופרח :

וארוחנא בזה לייטב צטוב טעם קושיית התוס'
והרשב"א, בהא דפשיטא להגמרא

דלר"ע חייבי לחוין כחייבי כריתות לענין דפטורי מחלילה
מנ"ל הא, דח"ן לומר הואיל ואין הקי' תופסין ואין צהס
הוי' ע"כ לא צעי חלילה, הא חזינן דחי לא כי רחמנא
עלי' הו"א חייבי כריתות מתייבמות, אף דלכ"ע ח"ן הקי'
תופסין צהס, והתוס' הכינו בקושי', והרשב"א כי דהי'
ידוע להגמ' כך ולא משום דמוכרח לומר כך לר"ע עיי"ש
ולפמ"ס י"ל דלעולם פשיטא להגמ' דחי לא הוי צר הפיסת
קי' ודאי לאו בני חלילה ויבוס נינהו, רק הא דחילטריך
עלי' היינו משום דחי הו"א דאחי עשה ודחי ל"ת שיש בה
כרת ממילא הוי אמרינן דיבוס גופי' הוא משום דאחי
עשה דיבוס ודחי ל"ת דאשת אח, והא דיותר צ"ח שני'
צע"כ הוי לריכוי' לומר כיון דהותרה ע"י דחי' הוי כמו
שנשאה בכיתר, וע"כ הותר צ"ח שני', וכיון דהותרה
לעולם צע"כ דפקע חיסורא מיני', וע"כ הוי צני' הוי'
דקי' תופסין בה מש"כ חליבא דאמת דח"ן עשה דוחה
ל"ת שיש בה כרת, והא דחיסור אשת אח נדחה משום
יבוס, צע"כ משום דמלותו צדק, כמ"ס תוס', ע"כ ח"ן
לנו ראי' אף היכא דהוי ע"י דחי' שיהי' מותר צ"ח שני'
וכמו דאמרינן גזירה צ"ח דאשונה חטו צ"ח שני', וכיון
שכן שפיר אמרינן לר"ע דחייבי לחוין לאו בני חלילה נינהו
כיון דלא שייך בהו הוי', דאף דנימא להתיר צ"ח דאשונה
משום דאחי עשה ודחי, צ"ח שני' ודאי חסורא דאז ליתא
למלות כיון דהוי ע"י דחי' חסור צ"ח שני', וכיון דצ"ח
שני' חסורא ממילא לא פקע החיסור וע"כ ח"ן קידושין
תופסין ולכן לא הוי צני' חלילה, ודוק כי נכון הוא מאד
כפתור ופרח בעזרי :

נחזור לראשונות, לפ"מ שכתבתי לעיל צשיטת
הרמב"ם, יש להוכיח שיטת רי"ו דס"ל בפרהסי'

לא מהני קרקע עולם דלא כתי' חזי ועיי' ש"ך (יו"ד סי'
קנ"ו) שכן דחינו מוכרח ד"ל אבזי ורצא לא פליגי לדינא
ועיי' בהרמב"ם דמוכח להדיא ממ"ס בהגהת עלמן אף
פרהסי' יעבור וקחשיב אגס אשה לצועלה, ועיי' לח"מ
שם דמיירי צפנוי', וקשה ת"ל דהוי קרקע עולם ומוכח
דלא כהש"ך, ומלבד זאת לפמ"ס דמש"ס ס"ל לרי' יודא ולרי'
יוחנן דלא צעי' חייבי מיתה משום דלדידו מוכח מאסתר
וא"ל דאף לרצא מהני קרקע עולם לא מוכח מאסתר
והדרה הקושי' לדוכתא' אבל לפמ"ס צשיטת הרמב"ם דלא
כהש"ך ח"ס, גס י"ל עפ"י שיטת צע"מ דס"ל דאפילו
צג"ע מהני להגהת עלמן דסצירא לי' כפשוטו אסתר ג"ע
הוי, ואפ"ה משום הגהת עלמן שאני, והקושי' שהקשה
הרמב"ם מהעלה טינא על לבו כבר כתבתי לעיל לייטב
עפ"י סברת הר"ן דזה לא מקרי הגהת עלמן, אף הרמב"ם
הקשה עוד מדתני' שבת הוה מכללן עריות לא הותר
מכללן, ולשיטת הר"ז אף עריות הותרה מכללן בלהגהת
עלמן :

ולפמ"ש י"ל הא דהותר בלהגהת עלמן היינו
ע"י חונם דבזה ליכא ח"ה הואיל והוי
להגהת עלמן, וכיון דהוי להגה' עלמן ע"י חונם לא מקרי
עריות כלל, דמעשה הנעשה בחונם אינו מעשה כלל,
ולא שייך הותר מכללן, והא דשבת הותר מכללן, היינו
לרפואה ללגך בקוח נפש ובעריו' כיונ' בזה צ"חמה חסור
וע"כ

וע"כ לא הותר מכללן , ואף לפמ"ש לרצח דפרהסי' הדרי' לעלל' ואפ"ה שני רצח להנחת עלמן , י"ל היכא דהוי להנחת עלמן דלא הוי חילול דפרהסי' ממילא לא הדרי' לכללי ולא מקרי עריות , ולפ"ז ל"ל לשיטת הרז"ה כתי' הר"ן דבנעמן לא הוי להנחת עלמן , ולפמ"ש לשיטת הרמב"ם דבנעמן הוי להנחת עלמן ומש"ה ל"ל דלהנחת עלמן ל"מ בנ' עבדיו , אחי ג"כ שפיר ה"ל דחמר ה"ל בלגעת ה"ל בפרהסי' דלשיטת הרמב"ם בהחמורה שבשלש לא מהני הנחת עלמן ועיי' הטוב בכל זה .

עוד

י"ל דר' יוחנן לשיטתו מוכח דהנחת עלמן מהני בנ' עבדות , כדי ליישב ר' יוחנן דירושלמי דלא צעיי' חייב מיתה , וצוה יתייבב קושיית הכסא דהרסנא שהבאתי לעיל , שהקשה בשיטת עליו' איך מלינן למילף עריות משבת ה"ל עריות מחייב למסור עלמו , עוד הקשה דלמא דוקא משום פגימה יהרג , וכבר כתבתי בחידושי ליישב זה , דא"כ מחוייבת למחול כדי להלילו כיון שיש צידה למחול , ולא דמי לרודף דחינו עושה מעשה עמך , ועיי' ש"ס דרש"י שם משום פגימה רבה כגון עריות חמורות שגשטי' זונה והולד ממזר , ולעיל כ' רש"י אפגמה קפיד מדלח כי צהאי פרשה רק עריות ש"מ משום פגמה דמשום עבירה ל"ח משבת כו' עיי' ש"ס ד"ה במקפדת על פגמה , ולפ"ז ל"ל כיון דדרשינן מש"ה טעמא דבשבת וכו' לא ניתן להלילו בנפשו ובעריות ניתן להלילו בנפשו , וע"כ משום פגמה א"כ צ"ל יהרג ור"י כיון דבע"כ לאו משום פגמה דה"כ תמחול ל"י טולקמ"ש דשבת ג"כ יהרג ור"י , וחי בהם נוקי' למלות קלות , ע"כ נראה דנהי דליכא למימר דהטעם משום פגם דידה , משום דה"כ היתה לריכה למחול ע"כ כדי שלא יהרג , מ"מ כיון דבעבירה גופי' שייך פגם הו"ל והוא חיסור והולד ממזר , דוגמא לדבר מה דה"ל במסכת חגיגה פ"א (דף ט"ז ע"א) ר"ש בן מנסי' אומר חז"ה מעוות כו' זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר , וכיון שיוכל להציא פסולים לעולם ע"כ העבירה חמורה ומחייב למסור עלמו , ונהי לענין להלילו בנפשו לא מוכח דהוי רק משום פגם העבירה , ד"ל שהוא משום פגם דידה ג"כ וכן משמע מל' לעקב הנערה המאורסה ואין מושיע לה משמע דהוי משום פגם דידה , וע"כ באינה מקפדת אין לנו ראייה שניתן להלילה בנפשו , מ"מ לענין שמחייב למסור עלמו דע"כ לא הוי משום פגם דידה י"ל דהוי משום העבירה , והנה רש"י כ' דהוי שני פגמים שגששית זונה והולד ממזר , ונראה דלענין פגם דידה שייך שפיר שעשה זונה אבל לענין פגם העבירה נראה דלא הוי רק מה שהולד ממזר שאסור לבוא בקהל , משא"כ זונה דאינה אסורה חלה לכהן ולא שייך בזה פגם העבירה , והר"ה דר"ש בן מנסי' בחגיגה לא חמר חלה הבא על הערוה והוליד ממזר ולא מה שעשה זונה , והוא פשוט לעניי' דעתי :

ולפ"ז

יש ליישב קושי' התוספות שהקשו דהא אסתר ג"ע הוי , ד"ל לדין דקיי"ל דעבד כו' הבא על בת ישראל אפילו א"ל הולד כשר ליכא למילף דיהרג וא"י משאר עריות דהולד ממזר דטעמא משום פגם עבירה :

ומעתה

מתורץ קושיית הכסא דהרסנא הנ"ל , כיון דאין הטעם משום חומר עבירה מחייב למסור עלמו , ואדרבא שבת חמורה כמ"ש רש"י , רק משום פגם העבירה , ולנצי יבום דעשה דוחה ותו אין הולד ממזר , שפיר מלינן למילף דעשת דוחה ל"ת , ועיי' ש"ס בג"ל שנסתפק בתחילה ביבום אם הולד ממזר , ולפמ"ש

דאי הו"ל דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת , כל יבום הוא משום דעשה דוחה ל"ת , ולא משום מליתו בכך , ואפ"ה חמר רחמנא ולקחה לו לאשה דאף ביאה שני' מותרת , ופשיטא דלא הוי הולד ממזר , ולפ"ז למ"ד חליצה דר"י עבד וכו' הבא על בת ישראל הולד ממזר , לדידי' קשה שפיר ה"ל אסתר ג"ע הוי , ומוכח לדידי' דלהנחת עלמן מהני אף בנ' עוה"ה רולח היכא דלא שייך מאי חזית דדמא דידך סומק טפי , וע"כ קאמר שפיר אפי' אינו חייב מיתה רק שיחדו מותרים להליל בנפשו :

ואחר

כל האמור בקונטרס הזה , ומשכנא שמעתתא בעזא"י לבאר ענין זה כפי אשר השיגה ידי , נסוב למה שהתחלנו בו , להוכיח לשיטת הרמב"ם דבכפא' לאכול מלה לא מהני מה שנהנה , דהנה הבאתי לעיל סוגי' דע"ז (דף נ"ד) ומוכח מהתם דהנ"ל לא מקרי עובד ואפי' בעריות לא עבד על חיסור עיי' לעיל , והבאתי ראי' מזה למ"ש הרמ"א באנסואו לאכול ח"ל לצדק דלא מקרי הנאה כלל , משא"כ לרפואה הוי שפיר הנאה כיון דעכשיו עושה ברלון , ולפ"ז מוכח דבאונס אף בחלבים ועריות לא מקרי נהנה , וע"כ ליכא למימר דזהו טעמו של הרמב"ם בכפא' לאכול מלה משום דנהנה , ואף אם ה"ל הגירסא בגמ' כמ"ש לפנינו , י"ל דס"ד כמו רצח דהתם דס"ל אונס הוי מעשה [אך לרצח התם אין חילוק בין נהנה או לא , וע"כ אף לרצח אין חילוק בין שופר למלה] וע"כ הוכרח ה"מ לחילוק אחר מ"ש שם דבשופר הו"ל ושיקר מלוא ה"ל רק השמיטה ע"כ צע"י כוונה :

אך

עדיין קשה , דלסבבת ר' זירא דהתם דנפקא ל"י מולגנרה לא תעשה דבר דאונס הוי כמאן דלא עביד כלל , ומש"ה ס"ל משתחווי לבהמתו באונס לא מקרי נעבד ומוכח דאונס הוי כמאן דלא עביד , וא"כ תקשה למה כפא' ואכל מלה י"ל נימא דהוי כמאן דלא עביד וכן קשה באשה כהן או באשה ישראל שנהנאה שאסורה לכהן משום לאו דזונה , נימא דאונס הוי כמאן דלא עביד כלל :

אמנם

מרא דהאי דינא דנפקא ל"י מולגנרה לא תעשה דבר הוא ר' זירא דס"ל אונס הוי כמאן דליתא , ור' זירא מקשה באמת במס' יבמות (דף כ"ו ע"ב) על הא דא"י התם בעלה לוקה עליו' משום זונה או משום טומאה , ור' זירא מתקיף לה התם מדכתיבוהיא לא נתפשה מותרת ויש לך אחרת אעפ"י שנתפשה אסורה ולאו הבא מכלל עשה עשה , וישני ל"י רבה התם הכל ה"ל בכלל זונה , והכל ה"ל בכלל אשר הטומאה , וכי' רחמנא וביא לא נתפשה כו' חבל אשת כהן כדקיימא קיימא , ונראה ברור דר' זירא לשיטתו דס"ל אונס כמאן דליתא ע"כ פשיטא ל"י דלא הוי בכלל זונה ולא בכלל אשר הטומאה , וע"כ אע"ג דכתב רחמנא וביא לא נתפשה ויש לך אחרת אעפ"י שנתפשה אסורה , ס"ל לר' זירא דהוי חיסור חדש , ולא הוי רק עשה , ורבה שני ל"י הכל ה"ל בכלל זונה , וזה כמו דס"ל לרצח במס' ע"ז הכל ה"ל בכלל כו' :

אך

לפי מאי דקיי"ל התם דלא כרצח רק כדמסיק ר"א התם ל"ת דלמא ישראל כו' ומוכח דע"י אונס לא נאסר ולא מקרי עובד , וא"כ לכאורה הו"ל למפסק כקושי' ר' זירא דאונס לא הוי בכלל זונה ולא בכלל אשר הטומאה ואינה אסורה לכהן רק באיסור עשה כקושיית ר' זירא ולריד לומר כיון דחזינן דהגמ' חסיק התם בתירוולא דרבה על קושיית ר' זירא משמע דסתמא דגמ' ס"ל הכי , וכיון שכן ע"כ לריכין אנו לחלק אף דקיי"ל דאונס לא מקרי נעבד , ודלא כרצח דאמר הכל ה"ל בכלל ל"ת היינו במידה דלית

חמדת חלק א"ה לת דט שלמה מו

דלית ל"ה הגה"ע כ"הוי חונס. כמאן דליתא, משא"כ בעריות
 כיון דנהנה לא הוי חונס כמאן דליתא, ואף דעיקר ראי'
 דר' זירא ה' מולנערה לא העשה דבר ומוכח דס"ל אף
 בעריו' מקרי חונס כמאן דליתא, וע"כ ס"ל לר' זבאמ' דחוני'
 חינו בכלל זונה ולא בכלל אשר הטמאה רק משום והיא לא
 נתפסה, מ"מ חנן מחלקין בין מידי דלית ל"ה הגה"ע למידי
 דלית ל"ה הגה"ע, וע"כ ס"ל דמס' ע"ז פסקין דחונס לא הוי
 בכלל ל"ה כספרת ר"ז, ובזנות לא פסקין כר' זירא רק
 כמו דאסיק רבא, ואין להקשות לפ"ז למה פסק הרמב"ם
 דאף בזנות חס עבר ע"י שחנסהו ולא רלה ליהרג חינו
 חייב מיתה, וכי' דילא לו זה מסוגי' דמס' ע"ז הנ"ל דחונס
 חינו חייב רק משום לא תחלו, ולפמ"ס י"ל דבמידי דנהנה
 חייב משום עיקר האיסור, והו"ל לחייב מיתה העובר
 כמו לרפואה שכתב הרמב"ם דחס עבר חייב מיתה, די"ל
 כיון דחונס דעריות נפקא לן מדאוקס נערה המאורסה
 לחול, ס"ל להרמב"ם דאין להחמיר בו יותר מרולח וכמו
 דברולח יש לפטרו בדיעבד, כיון דחינו נהנה ולא עדיף
 מעובד ע"כ ה"ה נערה המאורסה לענין שיתחייב בדיעבד
 לא עדיף מרולח : *

היוצא

לנו מזה דמוכח

לדבר ע"כ דים

חילוק בעושה דבר בחונס בין
 נהנה או לא, דבמידי דלית
 ל"ה הגה"ע הוי מעשה מדק"ל
 דאשת ישראל שחנסה חסורה
 לכהן משום זונה ובמידי דלית
 ל"ה הגה"ע לא הוי מעשה כלל
 מדק"ל דחונס לא הוי בכלל
 ל"ה, ולפ"ז י"ל שפיר החילוק
 הגאמ' בגמ' דידן, התם
 אבול מלה אמר רחמנא, וכפי'
 רש"י הואיל והוא נהנה, דאע"ג
 דחונס הוא מקרי נהנה
 [ולפ"ז גסתר ראייתו דלעיל
 לפסק הרמ"א דס"ל בחנסהו
 לאכול א"ל לצדף אף לשיטת
 הרמב"ם הנ"ל ודוק] :

אך עכ"ל זכיתי להבין
 על צורני פיי רש"י

שפיי הואיל ונהנה, וקיי"ל מתעסק במצבים ועריות חייב
 דס"ס חנן כאן כוונת מלה, ואי דאפ"ה תוקע לשיר גרע
 טפי דמקרי מתעסק, ז"ל כיון דכוונתו לתקוע למה יקרא
 מתעסק, ואפשר דבשביל זה פירש הרב המגיד פיי אחר
 ולפ"ז י"ל דוקא כפאו לאכול מלה ילא, אבל כפאו לתקוע
 שופר י"ל דודאי לא ילא, דנהי דמלות חנן לריכות כוונה
 מ"מ מעשה הנעשה ע"י כפי' בחונס ואין לו הגה"ע לא
 מקרי מעשה כלל, וכמו דאמרין דלא הוי בכלל נעבד
 וע"כ מיושב הדקדוק הנ"ל דלא מלי למנקט כפאו לתקוע
 שופר דבזה י"ל ודאי דחינו יולא, דמה שעושה ע"י כפי'
 וחונס לא מקרי מעשה כלל במידי דלית ל"ה הגה"ע, ואזדא
 לה הסוכסא שכתבתי לעיל לשיטת הר"י שהביא הב"י מדלת
 נקט כפאו לתקוע שופר ולפמ"ס א"ס :

אמנם

לפמ"ס אודא לה הוכחת הר"ה"ה שהוכיח
 דכלא ידע שהוא מלה ושהיוס פסח ודאי
 לא ילא מדלא נקט חדא מהיך גווי, ולפמ"ס אין ראי'
 לדינו, די"ל לעולם דאפיי בהיך גווי ילא, והא דנקט
 כפאו לאשמועי' הא גופא דמידי דלית ל"ה הגה"ע מקרי

בג

מעשה אף ע"י חונס, ודלא כר' זירא במס' ע"ז ובמס'
 יצמות דס"ל דחונס לא מקרי מעשה כלל :

ובזה

יש להטעים שיטת הגאונים שפסקו דמלות חנן
 לריכות כוונה, והר"ף והרמב"ם פסקו דמלות
 ל"כ כר' זירא דסוף שמעתין דאמר חכיון ותקע ל"י,
 וכי' הרמב"ן בס' מלחמות ד' כיון דר"ז ס"ל להדיא מלות
 לריכות כוונה עדיף טפי למפסק הכי, דהא דאמר רבא
 זאת אומרת התוקע לשיר ילא י"ל דזאת אומרת קאמר
 ולי' לא ס"ל, והא דקאמר רבא דסוף הסוגיא בזמן לא בעי
 כוונה לדבריו דרבא קאמר עיי"ש, והנה חזיון דהרמב"ם
 לא רלה לדחות הא דשלחו ל"י לחבוס דשמואל, וע"כ פסק
 דבמלה ילא וכמו שחילק הרב המגיד, ואף דרבא קאמר
 זאת אומרת וס"ל דשופר ומלה שוים ס"ל להרמב"ם לחלק
 כדי לקיים מלתא דר' זירא, ודשלחו ל"י לחבוס דשמואל,
 ולפמ"ס דלר' זירא דס"ל ביצמות דאפילו במידי דלית ל"י
 הגה"ע בחונס לא מקרי מעשה כלל, מוכח לכאורה דפליג
 לגמרי על הא דשלחו ל"י לחבוס דשמואל, דלדידי' לא מקרי
 מעשה כלל, וע"כ ס"ל להגאונים שפיר דלא כר' זירא
 דלא הועלנו כלום בחילוקו של הרב המגיד דלר' זירא חונס
 לא מקרי מעשה כלל, וכיון דר' זירא ע"כ לית ל"י הא
 דשלחו לחבוס דשמואל, ע"כ מלי למסבך שפיר מלות לריכות
 כוונה, משא"כ לדידן דמליין לקיומי האי מימרא דשלחו ל"י
 ורבא יליף מיני' זאת אומרת התוקע לשיר ילא והיינו דרבא
 לשיטתו ביצמות התם דמוכח דס"ל במידי דלית ל"י
 הגה"ע מקרי מעשה, וע"כ מלי לקיומי האי מימרא לדינא
 ע"כ פסקין רבא וכמימרא דשלחו ל"י לחבוס דשמואל
 ועיין היטב :

סימן לט

עוד בענין הג"ל

עפמ"ש בס' הקודם די"ל דמשמע להרמב"ם ממאי
 דאמר מאי הוי עלה, ופשיט ליה מדאמר
 ל"י לך לשלום היינו משום דס"ל כר' זירא דהתם, רק
 רבא מחלק בין לינע' לפרהסי', דלדידי' פרהסי' לאו עיקרא
 משום ל"ה רק דאסדרו לאיסורא קמא, אבל לר"ז לא שחי'
 ל"י בע"ז בין לנעאל לפרהסיא וע"כ שפיר פשיט, רק דקשיא
 לי לפ"ז נימא בכל דבר הנעשה בחונס דהוי כאלו לא נעשה
 כלל, וכמו דאמרין התם דלא הוי נעבד, ולפ"ז אשת-כתף
 שחנסה לא תהא חסורה משום זונה, [רק דאיסורא הוא
 משום והיא לא נתפסה והוי לאו הבא מכלל עשה] וכמו
 דס"ל באמת לר' זירא ר"פ הבא על יצמתו, והתם פסק
 הרמב"ם דלא כר' זירא, ובחי' בסוגיא הנ"ל כתבתי ליישב
 זה :

ועוד

נ"ל דאפשר לומר דס"ל להרמב"ם הואיל דפשיטא
 דסוגיא דיצמות משמע דאסיק התם דלא כר'
 זירא וכדאסיק רבא התם הכל הוי בכלל זונה, ומסיגיא
 דסנהדרין (דף מ' ע"ב) נ"ל דאחי' כר' זירא, ע"כ ס"ל
 להרמב"ם לחלק דלענין המעשה גופי' לא אמרינן דהוי כמאן
 דליתא, וע"כ הוי בכלל זונה, דסוף סוף הוי כאלו המעשה
 נעשה רק לענין שיתחייב העושה דנימא דהוי כאלו עשה
 ס"ל להרמב"ם דליכא לחיובי', ולענין זה הוי כאלו לא עשה
 כלל, וכמו שהוכיח ר"ז מולנערה לא העשה דבר, דמוכח
 דלא

דלא מקרי מעשה כלל, דלולי זאת הי' ראוי להיות חייב
בואיל והדין הוא יהרג ואל' ועיין בכ"מ מה שכתב בשם
הרמ"ך רק דר"ס"ל דבשכיל זה שובלח הוא נעבד, וע"כ ס"ל
ג"כ דלא הי' בכלל זונה, וזה לא ס"ל להרמב"ם, דמשמע
מסוגיא דיבמות בזה דלא כר' זירא, אבל לענין העשה
דלא אמרינן דעבר אלאו דל"ת בזה ס"ל כר' זירא מחמת
סוגיין דסנהדרין דאיתא דלא כרבה דע"ז, כנראה מלשון
מאי הי' עלה, משמע דס"ל דאפי' בפרהסי' לא הדר' לכלל
דל"ת :

ובזר א"ש מ"ש הרמב"ם סתם (בהל' איסורי מזבח)
דנעבד אסור באונס, דלענין שיהי' נעבד הי' אפי'
באונס, דהוי' ממשכמו לענין אשת כהן דהוי' זונה, אבל לומר
דהעושה יהא אסור לעשות משום גוף האיסור בזה ס"ל כר"ז
דלא מקרי עושה כלל האיל והוי' על ידי אונס והאיסור
הוא רק משום לאו דל"ת :

והנה לכאורה יש מקום עיון במ"ש דלר' זירא הי'
אונס כמאן דלא עביד, ומשום הכי סבירא
לי' אשת כהן שנאנסה אין לוקין עליה משום זונה,
מקשי לר' זירא מתני' דסוף פרק קמא דכתובות
מעשה בתינוקת שנאנסה, מוכח דע"י אונס הי' זונה
וכן קשה לר' זירא משבויה ומאשת כהן שנשבת דאסורה
משום דחיישינן שנאנסה, י"ל דעכ"פ אסורה משום והיא
לא נתפשה דלכ"ע אסורה משום איסור עשה, אך מסתם
צ"ב קשה כגון בתולה שנשבת שאלסורה לכהו', וק' הא
אונס הי' כמאן דלא עביד כלל לר' זירא :

שוב ראיתי בחידושי ריטב"א ליבמות הרגיש בקושי'
זו, וע"כ סתם פ"י זה ופ"י דלר' זירא דוקא
באשת איש שנבעלה, כיון להביאה מלד עלמותה אינה
פסולה רק משום אר"י דאיסור אשת איש דרביע עליה,
ע"כ לא הי' רק איסור עשה באונס, משא"כ בשאר פסולי
כהונה אף באונס הי' זונה עי"ש שלשנו מגומגם קלת,
וגראה קלת חסרון, וגראה שם שבתחילה פ"י כמ"ש דכל
פסולי כהונה באונס אינה נפסלת, ובאמת חילוקו הוא
מגומגם :

ורענ"ד אפשר לומר לקיים פירוש הראשון, והא'
דשבוי' וקרונה של ליפורי, י"ל דר' זירא
ס"ל דחיישינן שמא תחילתה באונס וסופה ברלון, וכמו
דס"ל לאצוה דשמואל בכתובות פ' נערה (דף נ"א ע"ב)
דמשום הכי אשת ישראל שנאנסה אסורה לבעלה דחיישינן
שמא סופה ברלון, וכתבו התוספות שם דהוי' חשש
דאורייתא, ורבה סבירא לי' התם דאפילו הכי מקרי
אונס/משו' ילדה אלבשה :

והנה נראה פשוט נהי דמקרי אונס לענין זה
דהוי' בכלל נתפשה, מ"מ לענין דנימא דהוי' כמאן

דליתא כלל ודאי דלא הי', דסוף סוף עשתה מדעתה
ברלון, וע"כ אשת ישראל שנשבת מאהרת, נהי דהוי' סופה
ברלון מ"מ האיל וילדה אלבשה לא הי' רלון, אבל אשת
כהן שפיר אסורה דסוף סוף הי' זונה דל"ש לומר דהוי' כמאן
דליתא, וכן בקרונה של ליפורי י"ל גם כן דחיישינן שמא
סופה ברלון :

ואפשר ליישב בזה הרשומי על מתני' דקרונה של
ליפורי, מודה ר"י באונס, ואינו מוכן
ולפימ"ש י"ל דאונס הי' ס"ס, ספק שמא הי' אונס
מתחילה ועד סוף, ואם תמלא לומר רלון שמא לבשר, ולר"י
הא' אלים לי' ס"ס ודוק :

ולפ"ז מוכח דאצוה דשמואל דס"ל תחילתו באונס
וסופו ברלון מקרי רלון, ואפי' אשת ישראל
אסורה, וקשה לדרי' קשיית הגמרא מדכתב לה אס'
תשתבאי הפריקין ואתחבינך לי לאנתו, וע"כ לומר תי'
הגמרא דבשבוי' הקילו, ולא חיישינן לסופה ברלון, וא"כ
קשה למה שבוי' אסורה לכהן, כיון דל"ת לסופה ברלון, (*)
וע"כ לומר דלא סבירא לי'

הנה"ה
כר' זירא דאונס הי' כמאן
דלא עביד, רק כמו דחסיק
רבה הכל הי' בכלל זונה,
ו**בזה** יסלחני מ"ש צ"י
הקדו' דלאצו' דשמואל
ע"כ אונס כמאן דעביד,
דלמ"ס מוכח כן לאצוה
דשמואל לשיטתו משבויה, ולר'
זירא בע"כ דלית לי' הא'
דאצוה דשמואל, דלדרי' הי'
כמאן דלא עביד, וע"כ מלי
שפיר למסבר מלות לריכות
ע"כ
פונה, כיון דע"כ לא סבירא

לי' האי מימרא דשלחו לי' לאצוה דשמואל, אבל
לפי מה דאנן קיימא לן הכל הי' בכלל
זונה מלינן לקיומי האי מימרא דשלחו לי' לאצוה
דשמואל, ומוכח ממילא דמלות אין לריכות
בוניה, וכמה שכתבו הגאונים ז"ל,
ודוק היטב בהסוגיא הלזו, כי ישרים
הדברי' ונכוחים למולאי דעת
וד' יתן חכמה מפיו דעת
ותבונה, גל עיני
ואביטה נפלאי
מתורתך
חמן :